

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ РОМАНО-ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

*До 155-річчя Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
та 60-річчя факультету романо-германської філології*

Міжнародна науково-практична конференція

**«СУЧАСНІ СТУДІЇ З РОМАНСЬКОЇ І
ГЕРМАНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ»**

15 травня 2020 р.
м. Одеса

Одеса
КП ОМД
2020

Сучасні студії з романської і германської філології, Одеса, 15 травня 2020 року

ББК 81.43:47-91я43

УДК 811.11:13(067)

3 32

Сучасні студії з романської і германської філології: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: м. Одеса, 15 травня 2020 р. / За редакцією д.філол.н., проф. Колегаєвої І.М. Одеса: КП ОМД, 2020. 266 с.

У виданні зібрані тези, подані на Міжнародну науково-практичну конференцію «Сучасні студії з романської і германської філології», присвячену 155-річчю Одеського національного університету імені І.І. Мечникова та 60-річчю факультету романо-германської філології

Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова, 2020

ЗМІСТ

Секція 1. Системно-структурні аспекти дослідження романських і германських мов	10
АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В АЗИИ: ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ Битко Н.С.	10
ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ НІМЕЦЬКИХ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ Голубенко Л.М., Кулина І.Г.	14
ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА (на прикладі Біблії) Карпенко О.Ю., Клепікова К.О.	18
ИДИОМАТИЧНЫЕ КОМПОНЕНТЫ В СЕМАНТИКЕ ОТСУБСТАНТИВНЫХ ГЛАГОЛЬНЫХ ДЕРИВАТОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ Король Ю.А.	21
МОВНИЙ ЗВ'ЯЗОК ДАВНИХ НІМЕЦЬКИХ ПІВДЕННИХ ДІАЛЕКТІВ ІЗ СУЧАСНИМИ Кулина І.Г., Березіна Ю.О.	24
ПРИРОДА И СТРУКТУРА ЛЕКСИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ СЛОВА Литвинова Н.В.	26
ЯДЕРНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ <i>HAIR</i> Мікава Н.М.	29
ГАСТРОНІМИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЗІСТАВЛЕННІ З УКРАЇНСЬКОЮ Телецька Т.В., Іщук Є.Г.	31
ФУНФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ЗОНЫ СЛОВАРНОЙ СТАТЬИ Томчаковский А.Г., Томчаковская Ю.О.	33
СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК МОТИВАТОР АНГЛОМОВНИХ НОМІНАЦІЙ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС Цобенко О.В.	37
Секція 2. Комунікативні аспекти дослідження романських і германських мов	41
ІНТОНАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ ФРАЗ ІРОНІЧНОЇ ПОДЯКИ (на матеріалі англомовного кінодискурсу) Бігунова Н.О., Ілюшенко Е.О.	41
РЕАЛИЗАЦІЯ КАТЕГОРИИ ВЫДЕЛЕННОСТИ В ДИСКУРСЕ ИНТЕРВЬЮ Бигунова Н.А., Григорян А.И.	44

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ ПЕРІОДУ COVID-КАРАНТИНУ (на матеріалі франкомовної преси) Весна Т.В.	47
КУЛЬТУРЕМИ <i>DIOSA NEGRA</i> , <i>VIRGEN NEGRA</i> ТА <i>NUESTRA SEÑORA DE MONTSERRAT</i> І ЗАСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ Гринько Л.В., Богданова А.Ю.	49
РЕАЛІЗАЦІЯ КАЛЕНДАРНОГО МІФУ У РОМАНІ Т. ПРАЧЕТТА «ЗИМОВИХ ДІЛ МАЙСТЕР» Долусова Н.В.	51
ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НАРАТИВУ Ігіна О.В.	54
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У ТЕКСТІ КІНОСЦЕНАРНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ТРАНСФОРМУ Калінюк О.О.	56
ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ПРОСТОРУ РОМАНУ СТІВЕНА КІНГА «11/22/63» Калінюк О.О., Даніліна О.А.	60
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ Калінюк О.О., Дрішлюк В.І.	63
ОПИС ВІДКРИТОГО ПРОСТОРУ У РОМАНІ ДЖЕКА КЕРУАКА «ON THE ROAD» Калінюк О.О., Червенкова А.Г.	66
ЛІНВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ ДОБРА І ЗЛА У РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА «IT» Кашуба М.В., Ярмолук А.В.	68
СПЕЦИФІЧНІ РИСИ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОПОВІДІ Кравченко Н.О., Матієнко-Сільницька А.В.	70
ФУНКЦІЇ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ У КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ Лимаренко О.А., Батуринська Н.В.	72
КОМІЧНЕ В РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФРАНЦУЗЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ Марінашвілі М.Д., Корнієнко А.В.	74
ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЕМОТИВНОСТІ В РОМАНЕ ДЖ. ОСТЕН «SENSE AND SENSIBILITY» Морозова І.Б., Ершова К.И.	78

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО ПОРТРЕТУ АБДЕЛЯ СЕЛЛУ У РОМАНІ «ТИ ЗМІНИВ МОЄ ЖИТТЯ» В УМОВАХ РІЗНОГО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ: КОМУНІКАТИВНІ ТА СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНІ ВИМІРИ Пожарицька О.О., Пак О.О.	80
ПРОКСЕМІЧНИЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ (на матеріалі публікацій А. Піза) Попік І.П., Тхор Н.М.	84
АНГЛОМОВНИЙ ПУТІВНИК ПО УКРАЇНІ: СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ Прима В.В.	86
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНІКАЦІЯ Приходько А.И.	89
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТІР В РОМАНІ УІЛЬЯМА ГОЛДІНГА "LORD OF THE FLIES" Розанова О.А., Шевчук Ю.О.	92
ЛІНГВІСТИЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ Сазикіна Т.П., Петров І.Л.	96
ФУНКЦІОНУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ У ТВОРАХ ДЖ. ГРІНА «PAPER TOWNS» ТА «LET IT SNOW» Степанюк Н.В.	100
АВТОР І ЧИТАЧ У ГАЗЕТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПРО КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ Терехова Л.В., Драгоморецький О.О.	103
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКФРАЗИ У РОМАНІ ТРЕЙСІ ШЕВАЛЬЄ "ДІВЧИНА З ПЕРЛОВОЮ СЕРЕЖКОЮ" Терехова Л.В., Дубровська Є.В.	106
THE ROLE OF THE SPEECH PORTRAIT IN CREATING THE PROTAGONIST'S IMAGE Kalinyuk O.O., Yudina O.N.	108
INTERAKTIONSTRATEGISCHE FUNKTION DER DEUTSCHEN MODALPARTIKELN Nykyforenko I.	112
DEUTSCHER HUMOR: SPRACHLICHE UND PROSODISCHE ASPEKTE Nykyforenko I., Tschernowa A.	115

Секція 3. Когнітивні аспекти дослідження романських і германських мов	118
ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНГЛОМОВНІЙ РЕКЛАМІ Карпенко О. Ю., Муратова М. Н.	118
ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ Ж. ПРЕВЕРА Коккіна Л. Р., Парис-Петрова О.В.	121
ГУСТАТОРНЫЙ КОД КУЛЬТУРЫ: ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ ВКУСОВОЙ СЕМАНТИКИ В УКРАИНСКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ Коллегаева И.М.	124
ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ЗМІСТУ ВЕРБАЛІЗОВАНОГО КОНЦЕПТУ <i>MEMORY</i> В РОМАНІ К. ІШІҒУРО <i>THE BURIED GIANT</i> Красницька К.В.	128
ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ПРИВАТНІСТЬ» І ЙОГО РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ (на матеріалі фразеологічних одиниць) Млинчик А.В., Соломикіна С.М.	132
КОНЦЕПТ <i>ОСЕНЬ/AUTUMN</i> В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА АЛИ СМІТ НА МАТЕРІАЛІ РОМАНА «ОСЕНЬ» Нетреба Е.С.	134
КОНЦЕПТУАЛЬНА ОЗНАКА ЛОКАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>BLOOD</i> Новаковська О.М.	137
«ПОТЕРЯ РАВНОВЕСИЯ» КАК КОМПОНЕНТ СТРУКТУРЫ КОНЦЕПТА «INSANITY» Поздняков Д.А.	139
ДАЛЬНЯ ПЕРИФЕРІЯ КОНЦЕПТУ <i>WORD</i> У НАУКОВІЙ І НАЇВНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ Смаглій В.М.	142
ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ Строченко Л.В.	146
ВАРИАТИВНОСТЬ ВНЕШНИХ И ВНУТРЕННИХ ГРАНИЦ ЛЕКСИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ Тур В.В.	148
SOME QUESTIONS FROM LINGUISTICS OF EMOTIONS Prykhodchenko O.O.	151

Секція 4. Актуальні питання перекладознавства	154
ПЕРЕДАЧА РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОСІЙСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ Болдирева А.Є.	154
ПЕРЕКЛАД ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНАХ С. АХЕРН «ТАМ, ДЕ ЗАКІНЧУЮТЬСЯ РАЙДУГИ» І «ГРА В МАРБЛЗ» Болдирева А.Є., Сидорчук А.О.	157
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПОРІВНЯННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ Горбатюк Н.О.	161
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПРЕДИКАТУ СТАНУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі художнього твору) Гринько О.С.	163
ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ Єрьоменко С.В., Яровенко Л.С.	165
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗПРИЙМЕННИКОВОГО ГЕНІТИВА Матузкова О. П.	168
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ МЕТАФОРИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ Негрю А.П.	170
КУЛІНАРНІ РЕАЛІЇ У ПЕРЕКЛАДІ Фарапонова В.С.	173
Секція 5. Класична та міжвидова компаративістика	176
ЕКСПЛІКАЦІЯ МОТИВУ ДВІЙНИЦТВА В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ КІНЦЯ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТ. Долга Н. М., Іванова В. В.	176
ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС РОМАНУ Й. ТАВАДИ «ПІДОЗРІЛІ ПАСАЖИРИ ТВОЇХ НІЧНИХ ПОТЯГІВ» Ланова В.В.	179
ИНТЕРНЕТ И ЛИТЕРАТУРА: ВЕКТОРЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ДИГИТАЛЬНОЙ СРЕДЕ (на примере немецкоязычной литературы) Помогайбо Ю. А.	183
ПОЕЗИЯ ДЖ.Г.БАЙРОНА ТА Г.ЛОНГФЕЛЛО В ПЕРЕКЛАДАХ П.ГРАБОВСЬКОГО. МОТИВ СВОБОДИ. Романець В.М.	187

РЕВОЛЮЦІЯ В КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ (за романами сучасних латиноамериканських авторів) Садовська Ю.В.	190
ПОСТУЛАТЫ И ПРИНЦИПЫ РАБОТЫ В ПРОСТРАНСТВЕ МЕЖВИДОВОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ Силантьева В.И.	193
ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ Синявська Л.І.	196
Секція 6. Ономастичні студії	200
СТРУКТУРНО-ДЕРИВАЦІЙНА СПЕЦИФІКА НЕОФІЦІЙНИХ ГІППОНІМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ Алексеева Н.М.	200
МОТИВАЦІЙНА ТИПОЛОГІЯ АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРОНІМІВ Васильєва О.О.	202
УЗУАЛЬНИЙ СКЛАДНИК ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗООНІМІЧНОГО ФРЕЙМУ Долбіна К.Д., Ткаченко Г.В.	205
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛОМОВНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ (на матеріалі серії творів Дж. К. Роулінг “Harry Potter”) Карпенко М.Ю., Добров В.Я.	209
УКРАЇНСЬКІ ОНІМНІ РЕАЛІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ Карпенко О. Ю., Гетманець І. М.	212
ОНІМИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ СМОЛЕНЧУКА Ліштаба Т.В., Огаренко Т.А.	216
ЕРГОНІМИ ВІДКОНОТОНІМНОГО ПОХОДЖЕННЯ Лукаш Г.П.	219
ОНІМНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ Насакіна С.В.	222
ОНІМНА ІДЕНТИЧНІСТЬ Неклесова В.Ю.	225
ОНІМОСФЕРА ТРИЛОГІЇ С.КОЛЛІНЗ «ГОЛОДНІ ІГРИ» Павлюк Х.Т.	227
КОСМОНІМІЧНИЙ ФРЕЙМ МЕНТАЛЬНОГО ЛЕКСИКОНУ Полянiчко О.Д.	230
ДИНАМІКА СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ІМЕН М. УЖГОРОДА В ХХ СТ. Шоля І.С.	231

Секція 7. Методика викладання іноземних мов	236
ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІВ Бондаренко Є.В., Біла Є.С.	236
ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ БУДУЩИХ АРХИТЕКТОРОВ В УСЛОВИЯХ КАРАНТИНА Драгомирецкая О.А.	239
САМОСТІЙНА РОБОТА ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА Іванова В.Ю.	241
СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ Князян М.О.	244
НЕМЕЦКИЙ КАК ИНОСТРАННЫЙ В ВУЗЕ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ Луговская Л.И.	247
ЩОДО СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ Подковиркофф Н.	251
ЛЕКТУРА ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ГІМНАЗИЯХ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ. Федурко-Попик Ю.С.	255
LEXICAL APPROACH TO TEACHING ENGLISH Hladchenko K., Lesnevskaya K.	257
READING STRATEGIES Khromchenko O.	259
ENGAGING ACTIVITIES IN DEVELOPING CONVERSATION SKILLS IN A DIGITAL CLASSROOM Rekonvald N.V.	261
BINNENDIFFERENZIERUNG BEI DER UNTERRICHTSPLANUNG: VON DER UTOPIE ZUR REALITÄT Vasylchenko E.	263

Секція 1. Системно-структурні аспекти дослідження романських і германських мов

АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК В АЗИИ: ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Битко Н.С.

кандидат филологических наук, доцент,
Международный университет бизнеса и права

Англоязычная лексикография XXI столетия охватывает систему английского языка во всем многообразии его вариантов и формирует две парадигмы – национальную и глобальную (Skybina, 2013: 11 – 12). Обе парадигмы являются объектом лингвистических разысканий, причем, первая из них, начиная с середины XIX века (Merriam G. & C., 1854). В XX веке по мере развития неродных вариантов, «World Englishes» в современных терминах (Bolton & Butler, 2004: 92), закладываются основы глобальной парадигмы, которая также становится предметом теоретической лексикографии. При этом, по вполне понятным причинам, наиболее глубоко и детально изучена история лексикографического описания национальных вариантов, прежде всего британского (Starnes & Noyes, 1991), американского (Landau, 2009), австралийского (Скибина, 1984), канадского (Drysedale, 1971).

Пути и направления формирования и развития глобальной парадигмы, методология лексикографического описания ненациональных вариантов зачастую в специальной литературе освещаются весьма поверхностно и спорадически. А ведь только многоаспектное лексикографическое описание и кодификация, как отмечал Рэндольф Квирк еще в 1990 году (Quirk, 1990), может служить убедительным основанием для установления статуса варианта, например, позволит обосновать отнесение варианта к институализированным. Это наблюдение Р. Квирка подчеркивает актуальность (сохраняющуюся и 30 лет спустя) лексикографического описания неродных вариантов и теоретического осмысления состояния данного процесса как для изучения отдельных вариантов, так и для выявления параметров и существенных характеристик системы глобального английского.

Цель исследования заключается в выявлении специфики лексикографического описания неродных вариантов английского языка, прежде всего с точки зрения соответствия лексикографической практики особенностям формирования вариантов и их современного состояния.

Очевидно, что достижение поставленной цели возможно лишь в рамках диахронного подхода методом сопоставления исторических данных, характеризующих динамику языковых ситуаций в регионах формирования неродных вариантов, и словарной практики. Диахронный подход к рассмотрению языковых ситуаций в этих странах с точки зрения присутствия в них английского компонента, в частности особенностей появления и распространения английского языка на этих территориях, а также наличия

лексикографических работ позволит выявить лакуны в лексикографии неродных вариантов английского языка.

Материалом эмпирического исследования служат девятнадцать словарных справочников, которые впервые являются объектом комплексного исследования в современной лингвистике. В этих словарях отражены особенности тех вариантов английского языка в юго-восточной и южной Азии, которые принято считать институализированными. Напомним, что в современной лингвистической науке таковыми считаются варианты, получившие официальный статус в стране (Kachru, 1986). В азиатском регионе к таковым относятся индийский, сингапурский, малайский, филиппинский, брунейский, гонконгский и шриланкийский варианты английского языка.

В ходе исследования было установлено, что, несмотря на широкое распространение вариантов английского языка в указанных странах и их официальный статус, они не получили соответствующего лексикографического описания. Лексикография этих вариантов представлена лишь краткими, индивидуальными глоссариями, описывающими основные черты определенной территории, культуры и быта коренных жителей, словарями узкой направленности. Ряд особенностей регионального англоязычного узуса находит отражение в словарях других вариантов английского языка.

Подобному отставанию лексикографии от реалий языкового развития трудно найти объяснение, поскольку практика составления словарей неродных вариантов английского языка имеет в своем распоряжении и богатый опыт лексикографической регистрации родных вариантов, и доступ к данным по истории развития страны и распространению английского языка на определенной территории, по языковой ситуации и политике, по современному положению и использованию английского языка (Skybina, 2013: 21).

Рассмотрение именно этих аспектов функционирования английского языка в азиатском регионе наряду с описанием их лексикографической составляющей представляется необходимым для создания общей картины лексикографии глобального английского.

Учитывая длительную и широкомасштабную историю пребывания британских колонистов и, соответственно, английского языка в этих регионах, наш анализ ограничится только теми странами и, соответственно, вариантами, в которых (1) английский имеет (или имел в определенный исторический момент) конституционный статус и (2) получил лексикографическое описание, пусть даже и минимальное.

Наиболее лексикографически представленным является индийский вариант английского языка, первые словарные работы которого появились в конце XVIII столетия (*A dictionary of Mohammedan law and of Bengal revenue terms: With a vocabulary, Persian and English* (1797)). Следующее столетие ознаменовалось появлением ряда глоссариев и терминологических словарей, имеющих, однако, энциклопедическую направленность и характер (см.,

наприклад, *A dictionary of Mohammedan law, Bengal revenue terms, Shanscrit, Hindoo, and other words, used in the East Indies* (1802), *A glossary of judicial and revenue terms and of useful words occurring in official documents relating to the administration of the government of British India* (1855), *An Anglo-Indian Dictionary; A Glossary Of Indian Terms Used in English, and of Such English or Other Non-Indian Terms as Have Obtained Special Meanings in India* (1855). Вершиной лексикографической практики английского языка в Индии стал словарь, изданный А. Бернелом и Г. Юлом в 1886 году (переиздание 1903), *Hobson-Jobson: A Glossary of Colloquial Anglo-Indian Words and Phrases, and of Kindred Terms, Etymological, Historical, Geographical and Discursive*.

Постколониальный период принес еще ряд небольших словарей, отражающих как историческую, англо-индийскую лексику, так и современное состояние лексики английского языка в Индии (*Common Indian Words in English* (1984), *Sahibs, Nabobs, and Boxwallahs, A Dictionary of The Words of Anglo-India* (1991), *The Queen's Hinglish or How to Speak Pukka* (2006).

Остальные варианты английского языка в Азии привлекли внимание лексикографов лишь в конце XX столетия. Так, одним из первых словарей, описывающих английский язык в Сингапуре и Малайзии, стал *The Times-Chamber Essential English Dictionary*, опубликованный в 1997 (второе издание) году под редакцией Э. Хигглтон и В. Оои.

В 1999 – 2000 годах издательство Macquarie выпускает несколько словарей (*Macquarie Junior Dictionary* (1999), *Anvil-Macquarie of Philippine English for High School* (2000), *Grolier International Dictionary: World English in an Asian Context* (2000), описывающих лексику английского языка в Сингапуре, Малайзии, Гонконге, Брунее и на Филиппинах. Публикация этих словарей свидетельствует об использовании английского языка в Азии не только на международном уровне, но и на внутреннем «рынке», наполненном как формальными лексическими единицами, так и элементами разговорного регистра различных вариантов английского языка в Азии (Butler, 1997: 99; Jenkins, 2003: 87; Lambert, 2017: 89).

Особенностям отдельных вариантов английского языка посвящены несколько небольших словарных работ. Так, сингапурский английский находит отражение в *Singapore English in a Nutshell: An Alphabetical Description of its Features* (1999), *An Essential Guide to Singlish* (2003), *The Coxford Singlish Dictionary* (2009), *A Dictionary of Singlish and Singapore English* (2004 – 2015). Особенности малазийского английского находят описание в *Manglish: Malaysian English at its wackiest* (1998), гонконгского английского – в глоссарии К. Болтона (*Glossary of Hong Kong English Vocabulary* (2003), а также в *Dictionary of Hong Kong English* (2011). Английский язык на Шри-Ланке отражен в единственной работе 2007 года *A Dictionary of Sri Lankan English*.

Проведенное исследование показало, что индийский, сингапурский, малайский, филиппинский, брунейский, гонконгский и шриланкий варианты английского языка нуждаются в полномасштабных

лексикографических проектах, которые представят местному пользователю визуальные ориентиры, а теоретической лингвистике – материал для составления целостной картины лексикографии глобального английского.

Стало также очевидным, что необходимо продолжить исследование лексикографии вариантов английского языка в Азии и дополнить его изучением словарей, созданных на материале неродных вариантов английского языка в африканском регионе.

Список литературы

Skybina, V.I. Paradigms of English Lexicography: International Paradigm. *Multi-disciplinary Lexicography: Traditions and Challenges of the XXIst Century*. Cambridge, 2013. P. 11 – 26.

Merriam G. & C. Have we a national standard of English lexicography? Or, some comparison of the claims of Webster's dictionaries and Worcester's dictionaries. Springfield, Mass., 1854. 26 p.

Bolton K., Butler S. Dictionaries and the stratification of vocabulary: towards a new lexicography for Philippine English. *World Englishes*. 2004. № 23 (1). P. 91 – 112.

Starnes De Witt T., Noyes Gertrude E. The English dictionary from Cawdrey to Johnson, 1604-1755. Amsterdam, 1991. 299 p.

Landau S. I. Major American Dictionaries. *The Oxford History of English Lexicography*. Vol.1. Oxford, 2009. P.182 – 229.

Скибина В. И. Теория и практика лексикографического описания словарного состава австралийского варианта английского языка. Киев, 1984. 214 с.

Drysdale W. P. Canadian English lexicography: a fortnight of years, a paper. St. John's : Memorial University, 1971.

Quirk R. Language varieties and standard language. *English Today*. 1990. № 21. P. 3 – 21.

Kachru B. B. The Alchemy of English: The Spread, Functions and Models of Non-native Englishes. Champaign, 1986. 200 p.

Butler S. World English in the Asian Context: Why a Dictionary is Important. *World Englishes 2000*. Honolulu, 1997. P. 90 – 125.

Jenkins J. World Englishes: A resource book for students. London, New York, 2003. 243 p.

Lambert J. English Language Lexicography in Asia. *Local and Global Contexts of World Englishes*. 22nd Conference of the International Association for World Englishes (Syracuse (New York) June 30 – July 2 2017). Syracuse, 2017. P. 89 – 90.

Лексикографические источники

Gladwin Fr. A dictionary of Mohammedan law and of Bengal revenue terms: With a vocabulary, Persian and English. Calcutta, 1797. 123 p.

Rousseau S. A dictionary of Mohammedan law, Bengal revenue terms, Shanscrit, Hindoo, and other words, used in the East Indies : with full explanations; the Leading Word of each Article being printed in a New Nustaleek Type. London, 1802. 287 p.

Wilson H.H. A glossary of judicial and revenue terms and of useful words occurring in official documents relating to the administration of the government of British India, from the Arabic, Persian, Hindustani, Sanskrit, Hindi, Bengali, Uriya, Marathi, Guzarathi, Telugu, Karnata, Tamil, Malayalam and other languages. London, 1855. 728p.

Whitworth G. C. An Anglo-Indian Dictionary; A Glossary Of Indian Terms Used in English, and of Such English or Other Non-Indian Terms as Have Obtained Special Meanings in India. London, 1885. 350 p.

Yule, H. Hobson-Jobson: Being a Glossary of Anglo-Indian Colloquial Words and Phrases and of Kindred Terms Etymological, Historical, Geographical and Discursive. London, 1903. 986 p.

Hawkins R.E. Common Indian Words in English. Delhi, New York, 1984. 106 p.

Lewis I. Sahibs, Nabobs, and Boxwallahs, A Dictionary of The Words of Anglo-India. Bombay, New York, 1991. 280 p.

Mahal B. K. The Queen's Hinglish or How to Speak Pukka. Glasgow, 2006. 128 p.

- Higgleton E. & Ooi V. (Eds.) Times-Chambers essential English dictionary. Singapore, 1997. 202p.
- Delbridge A. (Ed.) Macquarie Junior Dictionary: World English – Asian Context. North Ryde, 1999. 241 p.
- Anvil-Macquarie Dictionary of Philippine English for High School. North Ryde, 2000. 246 p.
- Grolier International Dictionary: World English in an Asian Context. Sydney, 2000. 400 p.
- Brown A. Singapore English in a Nutshell: An Alphabetical Description of its Features. Singapore, 1999. 253 p.
- An Essential Guide to Singlish. Singapore, 2003. 169 p.
- Gog C., Woo Y.Y. The Coxford Singlish Dictionary. Singapore, 2009. 237 p.
- Lee J. T-T. A Dictionary of Singlish and Singapore English. URL: <http://www.singlishdictionary.com> (Last accessed: 15.03.2020).
- Lee S. K. Manglish: Malaysian English at its wackiest. Kuala Lumpur and Singapore, 1998. 136 p.
- Cummings P. J, Wolf H-G. (Eds.) A Dictionary of Hong Kong English: Words from the fragrant harbour. Hong Kong, 2011. 300 p.
- Meyler M. A Dictionary of Sri Lankan English. Colombo, 2007. 294 p.

ІСТОРИЧНИЙ ШЛЯХ НІМЕЦЬКИХ МОДАЛЬНИХ ДІЄСЛІВ

Голубенко Л.М.

кандидат філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Кулина І.Г.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Останнім часом увага багатьох лінгвістів зосереджена на засобах вираження модальності та на сутності модальних дієслів на матеріалі різних мов, в тому числі й німецької. О.В. Боднарук, А.А. Балакіна, Ф. де Гаан, Т. Мортелманс, Ф.Р. Палмер, Т.А. Фриц вважають, що проблема модальності залишається не до кінця вивченою і потребує додаткових досліджень, тай сам термін «модальність» розглядається не завжди однозначно. О.О. Селіванова розуміє під модальністю (від лат. *modus* – міра, спосіб) категорію мови й мовлення, що виражає реальні/ірреальні відношення висловлення до дійсності або суб'єктивну кваліфікацію повідомлення мовцем. Спектр значень модальності дуже різноманітний: від значення комунікативної мети речення (твердження, питання, спонукання) до семантики реальності/ірреальності суб'єктивної оцінки висловлення, яку встановлює мовець, а також значення необхідності, потреби, заборони, заперечення тощо. В залежності від засобів вираження реальності й ірреальності модальність розподіляється на об'єктивну та суб'єктивну. При цьому, модальні дієслова відносяться до суб'єктивної групи (Селіванова, 2006: 383).

М.Д. Степанова вважає, що модальні дієслова займають у класифікації сучасних німецьких дієслів особливе місце. Вони виражають модальність, але при цьому не втрачають свого лексичного значення (*ich muss, soll, kann, darf, will das Buch lesen*). Якщо модальні дієслова виступають в якості синонімів деяких форм умовного способу, наприклад, при передачі чужих слів, то вони

можуть змінювати своє значення (Er soll/muss das Buch gelesen haben) (Степанова, 2007: 271-272).

Розглядаючи модальні дієслова В.М. Жирмунський наголошував, що претеріто-презентні дієслова представлені в усіх індоєвропейських мовах (а також у мовах інших систем) і пояснював їх виникнення початковим видовим значенням сильного минулого часу, що є пережитком закономірностей більш ранньої стадії мовного розвитку. При цьому, більшість претеріто-презентних дієслів означає стан свідомості і має широке розповсюдження в німецькій мові в якості модальних дієслів (Жирмунський, 1965: 245-246).

В.В. Левицький відносить модальні дієслова до так званої претеріто-презентної групи (Präterito-Präsentia), бо за своєю формою вони є Präteritum, а за значенням Präsentia, тобто вони утворюють свій теперішній час так, як сильні дієслова утворюють минулий час. Їх походження не завжди зрозуміле, хоча деякі з них мають етимологічні відповідники (Левицький 2008: 327-329).

С. Зондереггер називає німецькі модальні дієслова особливим класом дієслів, який ще до кінця не вивчений і потребує особливої уваги та додаткових досліджень (2003: 327-329).

Велика кількість досліджень, що були проведені на матеріалі сучасної німецької мови і недостатність досліджень, які виконані в руслі діахронії мови, спонукали дослідити форми і значення модальних дієслів протягом їх історичного розвитку, що й визначає актуальність цієї праці.

Метою даного дослідження є аналіз німецьких модальних дієслів *sollen*, *müssen*, *können*, *dürfen*, *mögen*, *wollen*, *lassen*, починаючи з давньоверхньонімецької (двн.) до сучасної німецької мови (нвн.), та отримання інформації про їх розвиток і зміни, які з ними відбувалися.

Матеріалом дослідження слугували давні та сучасні словники німецької мови, а також етимологічні словники.

В роботі було використано дескриптивний та порівняльно-історичний методи дослідження.

В результаті нашого дослідження німецьких модальних дієслів було виявлено, що протягом історичного розвитку від VIII ст. до XXI ст. вони зазнали багато змін. Це фонетичні зміни, пов'язані з вокалізмом і консонантизмом, а також семантичні зміни, де відбувалися поширення, звуження або втрата значення.

Пропонуємо розглянути зазначене на прикладі наступних дієслів: двн. *sculan* – нвн. *sollen*. Виходячи з фонетичного аналізу, в аблауті наданих дієслів відбувся перехід глухого щілинного [s] у дзвінкий [z], який пов'язаний з перерозподілом енергії у межах усього слова та посиленням його початку. Крім того, зник зімкнений *s*, що є не тільки результатом переходу у XII ст. – XIII ст. сполуки *sk/sc* в *sch* (двн. *sculan* - (мати борг) перейшло у нвн. *sollen* і втратило первісне значення зі зміною семантичної структури слова на мусити, бути зобов'язаним тощо (див. табл. №1). При цьому, відбувся переніс найменування і значення «мати борг» отримало нвн. *schulden*. Подальший аналіз показав, що двн. відкритий довгий *u* в інлауті наголошеного складу

перетворився у короткий о закритого складу, що призвело до утворення подвійного приголосного в позанаголошеній позиції. Це явище відомо у фонетиці як «західно-германське подвоєння приголосних» або «гемінація». У даному випадку з'явилася гемінанта ll. В ауслауті відбулося послаблення кінця слова an -en, відоме як Auslautgezets.

Таблиця №1
Історичний розвиток німецьких модальних дієслів

Модальні дієслова	Форми дієслів згідно періодів розвитку німецької мови	Значення модальних дієслів
1) sollen	двн. sculan свн. suln, soln, sūln нвн. sollen	мати борг/борги, бути зобов'язаним, винним; мати борг, бути зобов'язаним, винним, в значенні наказу та бажання; мусити, бути зобов'язаним у значенні побажання, наказу, посилення на чужі слова
2) müssen	двн. muozan, muozzan свн. müezen нвн. müssen	могти, мати можливість, знаходити місце; мусити, могли, мати дозвіл, у значенні наказу, впевненого припущення; повинність, наказ, впевнене припущення
3) können	двн. kunnan, cunnan, chunnan свн. kunnen, können нвн. können	знати, розуміти, бути в змозі; знати, розуміти, могли; могти, мати можливість, бути в змозі, у значенні прохання, бажання, припущення
4) dürfen	двн. durfan, thurfan, свн. durfen, dürfen нвн. dürfen	потребувати, мати необхідність у будь-чому; потребувати, мати необхідність у будь-чому, могли; мати дозвіл, наважитися, могли, у значенні припущення, повинності (заборони)
5) wollen	двн. wellan, wellen свн. wollen, wulen, wöllen, wëllen нвн. wollen	бажати; бажати, мати намір, висловлює майбутній час; бажати, мати намір, висловлює спонукання, повинність, чуже хибне твердження (сумнів) та майбутній час
6) mögen	двн. magan, mugan свн. magan, megen, mugen, mügen нвн. mögen	могти, бути спроможним, бути у стані; могти, бути спроможним, бути у стані, наважитися, висловлює непряме прохання та можливість поступки; любити (із запереченням – не терпіти), висловлює непряме прохання та можливість поступки
7) lassen	двн. lazan свн. lazan, lan	пускати, припускати, залишати, кинути, покинути;

	нвн. lassen	надати можливість, залишати, випускати, передавати, бажати у значенні наказу; давати дозвіл, залишати, могли, у значенні спонукання, переходу та посилення на хибне твердження
<p>Основна частина модальних дієслів це sollen, müssen, können, dürfen, mögen, які є претеріто-презентними. Дієслово wollen належало у двн. як до слабких, так і до неправильних дієслів, і долучилося до модальних наприкінці ранньовісхіднонімецького періоду.</p> <p>Дієслово lassen у двн. час відносилось до дієслів з редуплікацією, потім до сильних дієслів. У сучасній німецькій мові воно розглядається як модальне, бо має семантику і функції, що властиві модальним дієсловам.</p>		

Виходячи з проведеного дослідження можна зробити наступні висновки. Форми і значення модальних дієслів відрізнялися у давньовісхіднонімецькому і середньовісхіднонімецькому періодах від їх форм і семантики у сучасній німецькій мові. У давнину вони мали більш конкретні значення, а основна парадигма модальних дієслів сформувалася у нвн. періоді. В процесі історичного розвитку ці значення могли поширюватися, набувати нового змісту, або втрачати первинний. У цілому спостерігається семантичне збагачення німецьких модальних дієслів, яке міцно пов'язане з їхньою стійкістю в історичній царині, де вони зазнали різноманітних змін.

Вважаємо, що проблема німецьких модальних дієслів ще остаточно не вирішена. Це питання вимагає додаткових досліджень як в області синхронії, так і діахронії, і має велике значення для вивчення і викладання німецької мови.

Список літератури

- Балакіна А.А. Лексическіе средства выражения модальности желательности в немецком языке (сравнительно-исторический аспект). *Традиции и инновации в лингвистике и лингвистическом образовании* : материалы Междунар. науч.-практ. конф. Томск : Позитив-НБ, 2009. С. 175–179.
- Боднарук Е. В. Модальные глаголы в современном немецком языке: систематизация значений. *Вестник МГЛУ. Гуманитарные науки*. Вып. 1 (817) / 2019. С. 66–79.
- Жирмунский В.М. История немецкого языка. М., 1965. 299 с.
- Левицкий В. В. Основы германистики. Вінниця: Нова Книга, 2008. 528 с.
- Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков. Вінниця: Нова Книга, 2010. т.1. 616 с., т.2. 368 с.
- Лейн К., Мальцева Д. Г. Большой немецко-русский словарь. М.: Русский язык, 2000. 1139 с.
- Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля-К, 2010. 843 с.
- Степанова М. Д. Словообразование современного немецкого языка. Изд. КомКнига, 2007. 2-е изд., исп. 375 с.
- Duden. Das Herkunftswörterbuch. Etymologie der deutschen Sprache. Duden-Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2006. B.7. 4 Aufl. 960 S.
- Fritz, Thomas A. Grundlagen der Modalität im Deutschen. In: Eichinger, Ludwig M./Leirbukt, Oddleif (Hg). Aspekte der Verbalgrammatik. Germanistische Linguistik 154. Hildesheim: Olms. 2000. S. 85-104.
- de Haan, Ferdinand. The Relation between Modality and Evidentiality. In: Müller, Reimar/Reis, Marga (Hg.) Modalität und Modalverben im Deutschen. Linguistische Berichte. Sonderheft 9. Hamburg: Buske. 2001. S. 201-216.

Hennig B. Kleines Mittelhochdeutsches Wörterbuch, 4, verbesserte Auflage, Max Niemeyer Verlag Tübingen, 2001. 503 S.

Mortelmans T. Modality in Cognitive Linguistics. Oxford, OUP, 2010. 180 P.

Palmer F.R. Modality and the English Modals, Second Edition. New York, Routledge, 2013. 215P.
Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2003. 390 S.

Schützeichel R. Althochdeutsches Wörterbuch. Tübingen: Max. Niemeyer Verlag, 1989. 4., erg. Aufl. 309 S.

ЕВОЛЮЦІЯ АНГЛІЙСЬКОГО ДІЄСЛОВА (на прикладі Біблії)

Карпенко О.Ю.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Клепікова К.О.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

На своєму шляху від початку Середньовіччя, коли племена англів та саксів вперше з'явилися на Британських островах, до нашого часу англійська мова і зокрема її дієслівна система пройшли довгий шлях розвитку, який не закінчується і сьогодні. Історичний розвиток англійської мови розділяють на три періоди: давньоанглійський, середньоанглійський та новоанглійський, протягом яких англійська мова із синтетичної розвинулася в аналітичну, що відобразилося на дієслівній системі.

Дослідження має на меті встановлення провідних тенденцій в еволюціонуванні англійського дієслова та їх відображення в священних християнських текстах. Об'єктом дослідження послугували форми англійського дієслова, предметом – їх історичні зміни. Матеріалом дослідження стали тексти Євангелія від Марка в давньоанглійському, середньоанглійському та ранньонovoанглійському перекладі, а саме: Англосаксонська версія Святих Євангелій (*The Anglo-Saxon Version of The Holy Gospels*), відредагована Бенджаміном Торпом на основі оригінальних манускриптів Вессекських Євангелій (близько 990 р.), Біблія Джона Вікліфа (*Wycliffe's Bible*, XIV ст.), та Біблія Короля Якова (*King James Bible*, 1611 р.)

Давньоанглійська була синтетичною мовою із значно розвиненою дієслівною системою. Існувало сім класів сильних дієслів, особливістю яких була зміна кореневої голосної при формотворенні, три класи слабких дієслів, а також суплетивні дієслова (Algeo, 2010, 2005). Вживання сильних дієслів можна проілюструвати наступними прикладами: «*And he, tha utgangende, ongan (onginnan – ongan(n) – ongunnon – ongunnen (починаму)) bodian*» (Mark 1:45); «*And on scryp stigende, hi foron (faran – fōr – fōron – faren (іхаму, відправлятися)) onsundron on weste stowe*» (Mark 6:32); «*Tha cwæþ se Hælend, For eowre heortanheardnesse he eow wrat (writan – wrāt – writon – writen (писаму)) this bebod*» (Mark 10:5).

Суплетивні дієслова, серед яких важливе місце займало дієслово *beon* (бути) мали індивідуальні особливості дієвідмінювання. Приклади вживання даного дієслова також зустрічаються у давньоанглійському перекладі Євангелія від Марка: «*Thu eart* (2-га особа однини теперішнього часу) *min gelufoda suna*» (Mark 1:11); «*Hwæt ys* (3-тя особа однини теперішнього часу) *this*» (Mark 1:27). В давньоанглійській мові існувало також дієслово *wesan* (бути), що використовувалось в формах дієприкметника теперішнього часу та минулого часу (Pyatyshina, 2010): «*And he on westene wæs* (3-тя особа однини минулого часу) *feowertig daga and feowertif nihta*» (Mark 1:13); «*And tha the mid him wæron* (множина минулого часу)» (Mark 1:36).

Давньоанглійська мова вважається синтетичною, адже аналітичні форми дієслова ще не були достатньо розвинені, а існували лише їх прототипи, прикладом яких можна вважати форму пасивного стану (*Passive Voice*). Пасив формувався за допомогою дієслова *wesan* (бути) у відповідній особовій та часовій формі та дієприкметника минулого часу (Mitchel, 2012): «*Syththan Iohannes geseald wæs*» (Mark 1:14) (*wæs* – 3-тя особа однини минулого часу дієслова *wesan*, *geaseald* – *Participle II* дієслова *sellan* (давати)); «*And on tham dagum, come Hælend fram Nazareth Galilee, and wæs gefullod on Iordane fram Iohanne*» (Mark 1:9) (*gefullod* – *Participle II* дієслова *gefullian* (хрестити)).

Аналітична форма майбутнього часу в давньоанглійській мові ще не була достатньо розроблена. Майбутній час виражався лексично, часто за допомогою відповідних обставин (Смирницький, 1998): «*...se gegearwaþ thinne weg beforan the*» (Mark 1:2); «*...he eow fullaþon Halgum Gaste*» (Mark 1:8) (у ранньонорманській мові відповідно: «*...which shall prepare thy way before thee*» (Mark 1:2); «*...but hee shall baptize you with the holy Ghost*» (Mark 1:8)). Однак вже в давньоанглійській мові для вираження бажання або наказу використовувалися такі модальні дієслова, як *willan* та *sculan* і дієсловом в інфінітиві, що можна вважати прототипом аналітичної форми майбутнього часу (Верба, 2004).

У середньоанглійський період розвитку англійської мови розпочався процес симпліфікації, яскравим зразком якого є збільшення кількості слабких дієслів та зменшення кількості сильних. Виникають нові аналітичні форми дієслова, а також поступово закріплюються ті аналітичні форми, прототипи яких вже використовувалися в давньоанглійській мові. Наприклад, у середньоанглійський період майбутній час виражався за допомогою дієслів *willen* та *shullen* (*willan* та *sculan* в давньоанглійській мові відповідно) та інфінітиву: «*Y haue baptisid you in watir; but he schal baptize you in the Hooli Goost*» (Mark 1:8); «*Y schal make you to be maad fischeris of men*» (Mark 1:17). Дану форму можна вважати зародженням аналітичної, оскільки лексичне значення дієслів *willen* та *shullen* при вираженні майбутнього часу в середньоанглійській мові в більшості випадків втрачається (Смирницький, 2011).

У середньоанглійській мові з'являється аналітична форма перфекту, що виражалася за допомогою дієслова *haven* у ролі допоміжного дієслова та

дієприкметника минулого часу: «*Y haue baptisid you in watir*» (Mark 1:8) (у давньоанглійському перекладі використана синтетична форма: «*lc fullige eow on wætere*» (Mark 1:8)). Дана форма передбачає зіставлення дії з певною даною ситуацією або іншою дією з точки зору їх послідовності в часі (Смирницький, 2011).

У ранньоніовоанглійській період продовжується процес симпліфікації. Одною з основних особливостей ранньоніовоанглійського етапу є вживання слабких дієслів минулого часу із закінченням *-ed*, а також втрата різниці між основами дієслів однини та множини минулого часу. Важливо зазначити, що в ранньоніовоанглійській період використання аналітичних форм дієслова стає все більш поширеним (Смирницький, 2011).

Майбутній час у Біблії короля Якова виражається аналітично за допомогою *will* для 1-ї особи, *wilt* – для другої особи однини та *shall* – для третьої (Полетаєва, 2015). Дане вживання аналітичної форми майбутнього часу можна проілюструвати наступними прикладами: «*I will make you to become fishers of men*» (Mark 1:17); «*Behold, I send my messenger before thy face, which shall prepare thy way before thee*» (Mark 1:2); «*I indeed haue baptized you with water: but hee shall baptize you with the holy Ghost*» (Mark 1:8).

Також в середньоанглійській період розвиваються аналітичні форми з дієсловом *do*, яке використовувалось як у негативних та питальних, так і в стверджувальних реченнях. У стверджувальних реченнях такі форми ще не носили емпатичного характеру, як у сучасній англійській мові (Смирницький, 2011). Прикладом використання аналітичної форми з *do* зустрічаються в таких фрагментах Євангелія від Марка: «*John did baptize in the wilderness*» (Mark 1:4); «*And he did eat locusts and wilde honie*» (Mark 1:6).

Отже, у давньоанглійській період англійська мова була синтетичною із складною дієслівною системою. Проте вже в давньоанглійській мові з'являються прототипи сучасних аналітичних форм дієслова, розвиток яких продовжився у середньоанглійській період і які повністю увійшли в активне використання вже в новоанглійській мові. Протягом свого історичного розвитку англійське дієслово пройшло довгий шлях еволюції, повністю зникали або з'являлися нові форми, доки дієслівна система не здобула такого вигляду, у якому ми використовуємо її сьогодні.

Список літератури

- Верба Л. Г. Історія англійської мови. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 304 с.
- Полетаєва Т. А. Особенности языка King James Bible (на примере анализа текста Евангелия от Матфея). *Научный результат: сетевой научный рецензируемый журнал: вопросы теоретической и прикладной лингвистики*. 2015. №1 (3). Т. 1. С. 49-56.
- Смирницький А. И. Древнеанглийский язык. Москва, 1998. 319 с.
- Смирницький А. И. Лекции по истории английского языка / под ред. О. А. Смирницкой. Москва: Добросвет, КДУ, 2011. 4-е изд. 236 с.
- Algeo J. *The Origins and Development of the English Language: Sixth Edition*. – Wadsworth Cengage Learning, 2010, 2005. – 347 с.
- Ryatyshina T. G., Lamizna J. A. *A Handbook on History of English (Old English period): a handbook*. Ulyanovsk: ULSTU, 2010. 75 p.

1611 King James Version. The Preserved and Living Word of God. URL: <https://www.kingjamesbibleonline.org/1611-Bible> (Last accessed: 24.04.2020).

Mitchel B., Robinson F. C. A Guide to Old English. Oxford: Wiley-Blackwell, 2012. 8th ed. The New Testament in English According to the Version of John Wycliffe about A. D. 1388 and Revised by John Purvey about A. D. 1318. Oxford: The Clarendon Press, 1889. P. 67-110. URL: <http://historiayverdad.org/biblias-textos-biblicos/The-new-testament-john-wycliffe-1380-and-john-purvey-1388.pdf> (Last accessed: 24.04.2020).

Thorpe B. The Anglo-Saxon Version of the Holy Gospels, Edited from the Original Manuscripts. London: J. G. F. and J. Rivington, St. Paul's Churchyard, and Waterloo Place; and J. H. Parker, Oxford, 1842. P. 71-111. URL: <https://archive.org/stream/dahalgangodspelo00thor#mode/2up> (Last accessed: 24.04.2020).

ИДИОМАТИЧНЫЕ КОМПОНЕНТЫ В СЕМАНТИКЕ ОТСУБСТАНТИВНЫХ ГЛАГОЛЬНЫХ ДЕРИВАТОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

Король Ю.А.

аспирант, Минский государственный лингвистический университет

Все возрастающий интерес к изучению семантических свойств производных слов способствовал тому, что проблема идиоматичности, т.е. полной или частичной невыводимости значения производного из значений его составляющих, стала предметом отдельных исследований (Ермакова, 1977; Милославский, 1981 и др.). Однако, по-прежнему актуальной остается задача формулирования правил формирования в семантике производных слов дополнительных идиоматичных компонентов и конкретизации типов профилируемых ими признаков, в частности для разных словообразовательных моделей (см. данные о дополнительных квалификативных и квантитативных компонентах в семантике английских суффиксальных слов в исследованиях З.А. Харитончик, о синтаксических и лексических приращениях на материале русского языка в работах О.П. Ермаковой и др.). Цель данного исследования заключается в том, чтобы установить характер и типы идиоматичных компонентов в семантике английских глаголов, образованных по конверсии от существительных одной лексико-семантической отнесенности.

Для рассмотрения были выбраны глаголы, мотивированные наименованиями лиц по профессии. Данный разряд существительных относится к узкому классу лиц со строгой функциональной направленностью обозначаемых субъектов. В составе мотивирующего суждения для производных слов существительные этой категории всегда играют семантическую роль субъекта действия, или агенса, что позволяет отнести соответствующие глаголы к агентивным, а их общее словообразовательное значение определить как 'выполнять действие, характерное для того, кто назван производящим словом'. Для анализа центральных представителей названной категории лиц из списка 3000 наиболее частотных слов в английском языке «Longman 3000» были отобраны единицы, которые

обозначають лиця по професії или роду занять (наприклад, *architect, cleaner, dentist, secretary, singer, lawyer* и другие – всего **51** единица).

Далее с помощью толкового словаря *Oxford Advanced Learner's Dictionary* были выбраны существительные, образующие глаголы по конверсии. Отметим, что далеко не все отобранные единицы, в первую очередь суффиксальные производные на *-er*, участвуют в глагольном словообразовании по конверсии, что объясняется тем, что действие, которое выполняют имена, уже имеет обозначение (*teach* → *teacher*). Поскольку лексикографический дискурс «управляется теми же закономерностями, что и коммуникация в целом» (Харитончик, 2015: 156) нами предпринят анализ лексикографических данных производных слов и их производящих баз. Для получения доступа к более широкому спектру знаний об отобранных единицах исследование проведено на материале четырех известных учебных словарей (см. список литературы), предоставляющих релевантную семантическую информацию в наиболее доступном виде. Исследование показало, что 72 % от общего числа единиц содержат в своей семантике (по данным, как минимум, одного словаря) дополнительные компоненты, не зафиксированные в лексикографическом описании их исходных единиц ни в одном из четырех словарей. Стоит отметить, что дополнительные компоненты были выявлены как в основных, так и во вторичных глагольных значениях, возникающих в ходе морфологической и/или семантической деривации, а часто сразу в нескольких ЛСВ одной и той же единицы. Определяющим для описания дополнительных компонентов в семантике производных глаголов стал тип профилируемых ими признаков, а не статус значений, в которых они были обнаружены. Полученные данные позволили условно выделить в семантической структуре дериватов два типа идиоматичных компонентов.

Во-первых, нами отмечены идиоматичные компоненты, уточняющие общее отношение субъекта к действию в виде конкретных предикатов. Такие значения легко выводимы благодаря фоновым знаниям о реальных свойствах денотатов и их естественном окружении. Например, знание типичных функций представителей той или иной профессии позволяет «домыслить» значения дериватов: *doctor* (*n*) '3. (*especially North American English*) used as a title or form of address for a dentist or vet' → *doctor* (*v*) '3. (*informal*) to remove part of the sex organs of an animal' (OALD), *nurse* (*n*) '2. a woman employed to take care of a young child or children' → *nurse* (*v*) '6. when a woman nurses a baby, she feeds it with milk from her breasts' (CALD).

Во-вторых, идиоматичные компоненты в семантике производных слов могут дополнять информацию об обозначаемом процессе, характеризуя:

1) *способ осуществления действия*:

Идиоматичные компоненты в значении глагола *boss* (*v*) 'to tell somebody what to do in an aggressive and/or annoying way' (OALD), 'to tell someone what to do a lot' (CALD) содержат информацию о стереотипной манере поведения начальника ('говорить агрессивно и много', 'вызывать раздражение'). В паре *guide* (*n*) '1. a person who shows other people the way to a place, especially

somebody employed to show tourists around interesting places' → **guide** (v) '1. to show somebody the way to a place, often by going with them' (OALD) дополнительный компонент в значении глагола актуализирует информацию о близком нахождении денотата при совершении действия. Вторичное значение глагола **butcher** (v) '3. (especially North American English) to make something less good or successful by doing it very badly' (OALD), '3. *informal* to spoil something by working carelessly' (LDOCE), '3. *informal* to spoil something completely <...>' (CALD), образованное в результате параллельного семантического развития внутри производного слова как следствие переноса имени с одного референта (животные) на другой (предмет) на основании общего для них признака 'способ осуществления действия', ассоциируется с грубой манерой работы исходного референта и актуализирует признаки 'приводить к (полному) ухудшению состояния/качества', 'делать что-то очень плохо, неаккуратно';

2) *обстоятельства совершения действия:*

Благодаря идиоматичным компонентам в семантике глагола **judge** становится известным, что обозначаемое действие осуществляется после изучения доказательств и тщательных раздумий (**judge** (v) '2. if you judge something or someone, you form an opinion about them after you have examined the evidence or thought carefully about them' (COBUILD)), особенно в ситуациях, когда думают о ком-то плохо или свысока (**judge** (v) '4. to give your opinion about somebody, especially when you think they are bad' (OALD), '2. to express a bad opinion of someone's behaviour, often because you think you are better than them' (CALD)). В значениях глаголов **boss** (v) 'to tell people to do things, give them orders etc, especially when you have no authority to do it' (LDOCE), **doctor** (v) '4. to give someone medical treatment, especially when you are not a doctor' (LDOCE) значимым оказывается признак 'отсутствие полномочий';

3) *объект действия:*

В основном значении глагола **nurse** '1. to care for a person or an animal while they are ill' (CALD), наряду с человеком, животное становится объектом обозначаемого действия, что не отражено в описании соответствующей производящей базы ни в одном из четырех словарей. В паре **coach** (n) '2. a person who gives private lessons to somebody, often to prepare them for an exam' → **coach** (v) 'to give a student extra teaching <...> especially so that they will pass an exam' (OALD) дополнительный компонент в глагольном значении расширяет имеющуюся информацию об объекте действия (подобные занятия являются дополнением к основной программе курса).

4) *цель осуществления действия:*

В одном из значений уже упомянутого глагола **nurse** '2. to rest when you have an illness or injury so that it will get better' (LDOCE), '4. UK to hold a small child in your arms as a way of making them feel better' (CALD) эксплицитно выражена информация о цели совершения действия.

Таким образом, в семантике конверсивных глаголов, образованных от наименований лиц по профессии, содержится целый набор идиоматичных компонентов, эксплицитно не выраженных в семантических описаниях

производящих основ и демонстрирующих многогранность репрезентируемых концептуальных структур. Выявленные компоненты уточняют и дополняют основное словообразовательное значение глаголов, актуализируя информацию о способе, обстоятельствах, объекте, цели обозначаемых процессов.

Список литературы:

Харитончик, З.А. Изменчивость и вариативность лексикографического дискурса. *В поисках сущности имен. Избранное* : сб. науч. ст. Минск, 2015. С. 151-158.

OALD – Oxford Advanced Learner’s Dictionary [Electronic resource]. Mode of access : <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>. Date of access : 05.05.2020.

CALD – Cambridge Advanced Learner’s Dictionary [Electronic resource]. Mode of access : <https://dictionary.cambridge.org>. Date of access : 04.05.2020.

LDOCE – Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. Mode of access : <https://www.ldoceonline.com/dictionary>. Date of access : 04.05.2020.

COBUILD – COBUILD Advanced English Dictionary [Electronic resource]. Mode of access : <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>. Date of access : 04.05.2020.

Longman Communication 3000 [Electronic resource]. Mode of access : https://www.lex tutor.ca/freq/lists_download/longman_3000_list.pdf. Date of access : 04.05.2020.

МОВНИЙ ЗВ’ЯЗОК ДАВНІХ НІМЕЦЬКИХ ПІВДЕННИХ ДІАЛЕКТІВ ІЗ СУЧАСНИМИ

Кулина І.Г.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Березіна Ю.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

У ракурсі діахронії мови, як наголошує О.О. Селіванова, діалекти стали підґрунтям для формування мови. VIII століття вважається початком фундаментальних розробок діалектологічної проблематики у межах порівняльно-історичної парадигми мовознавства, а наприкінці XIX ст. почала формуватися діалектологія як окрема галузь мовознавства (Селіванова, 2010: 132-133).

З часом виникла необхідність створення діалектної карти Німеччини з певним діалектним ареалом. На сьогоднішній день найбільш повними вважаються діалектні карти, що створені В. Кенигом та Г. Нібаумом, в яких доволі чітко відображені певні ізоглоси (фонетичні, морфологічні, лексичні) (König, 2007).

Якщо зазирнути у давнину, то з праць К. Тацита, Плінія Старшого та ін. ми дізнаємося про те, що десь приблизно у 2000-1000 р. до н.е. існувала безліч германських племен. Серед них було південне плем’я гермінонів або ермінонів, до яких в свою чергу належало багато дрібних племен, де серед інших були шваби, алемани, баварці (Левицький, 2007; Голубенко, Кулина, Березіна, 2017; Удальцов, 1937).

Поява та розвиток німецьких діалектів пов'язані історично із субкультурою німецького населення, яке у вигляді племен розташувалося у Центральній Європі і Англії (англосакси) у період «Великого переселення народів» (*Völkerwanderung*) приблизно з IV по VII ст. н.е. До основних племен, що існували у напрямку північ-південь, належать фризи (*Friesen*), сакси (*Sachsen*), франки (*Franken*), тюринги (*Thüringer*), алемани (*Alemannen*) і баварці (*Bayern*). При цьому, кожне з цих племен розвивало не тільки свій власний діалект, але також і субдіалекти (Жирмунський, 1976; Левицький, 2007; Голубенко, Кулина, Козак, 2006; Schmidt, 2007; Sonderegger, 2003).

Згодом історичні події викликали деякі зміни політичних кордонів племінних володінь. Так, наприклад, де раніше мешкали шваби і алеманці, зараз розташовані Ельзас, Баден, Вюртемберг, західна Баварія, західна Австрія, Ліхтенштейн, частина Швейцарії, північ Італії. З цих земель було колись сформовано князівство Швабен (*Schwaben*) (Жирмунський, 1976; Берков, 2001).

Не дивлячись на те, що пройшло багато віків з часу появи алеманського діалекту, населення зазначених місцевостей й сьогодні може спілкуватися на ньому. Це є свідомством про те, що політичні і етно-лінгвістичні кордони не обов'язково повинні співпадати.

Метою даного дослідження є аналіз мовних особливостей південних німецьких діалектів (швабсько-алеманського і баварського). Матеріалом дослідження слугували атласи німецькою мови та словники баварського і швабського (алеманського) діалектів.

Серед лінгвістичних особливостей, які швабсько-алеманський діалект (*Schwäbisch-Alemannisch*) протягом багатьох віків зберіг до сьогодні, є наступні. До фонетичних треба віднести дифтонгізацію довгих голосних [o:] – [au] напр.: *tot – daut, ohne – aune*; зміну широких дифтонгів на вузькі, напр.: *Haus – Huus, Maus – Muus, Zeit – Ziiit*.

Відмічається також зміна в інлауті *-sp-, -st- -> -schp-, -scht-* напр.: *Brust – Bruscht, hast – hascht, ist – ischt, Fest – Fesch, Respekt – Reschpekt*. Крім того, ознакою зазначеного діалекту є зникнення *-n, -en* перед *d* у закінченні, напр.: *Hand [ha:d], Band [ba:d], Rand [ra:d]*. Замість зменшувальних суфіксів *-lein, -chen*, що вживаються у стандартній німецькій мові *Standardsprache*, у швабсько-алеманському маємо *-le, -rie*, напр.: *Bübchen – Buberle, Mädchen – Madle, Tischlein – Tischle*. Звісно, що й лексично багато слів дуже відрізняються від *Standardsprache*. В основному це повсякденна лексика та лексика побутової сфери, напр.: *reden – schwätzen, absichtlich – zum Possen, Abendmahlzeit – Vesper* та ін.

Що стосується баварського діалекту (*Bairisch*), то він вважається найбільш віддаленим від *Standardsprache*. Цей діалект розповсюджений сьогодні на усій території Баварії, в Австрії та в Італії (Південна Тіроль). До лінгвістичних особливостей, що відрізняють *Bairisch* від *Standardsprache*, відносяться наступні. По-перше, це дуже сильна редукція, напр.: *habe – hab/ha, gefunden – gfun/ gfun* та ін. В корені слова дуже часто випадає *l*, яке

підходить в *i*, напр.: *Geld – Geid, Gold – Goid, Holz – Hoiz, viel - vul* та ін. Крім того, фонетичною ознакою баварського діалекту є зміна дифтонга *ei* на *oa/oi*, напр.: *breit – broad, heiß – hoas, Leiter – Loada, zwei – zwoi* та ін. Від стандартної вимови *e/ä* відрізняється також баварська чітка вимова *a*, напр.: *Schere – Schar, Männlein – Mandl*.

Давні довгі голосні, як *i* в швабсько-алеманському, переходять у дифтонги, напр.: *tusend – tausend*. Особливою рисою баварського діалекту залишається й сьогодні вживання *ch* замість *k*, напр.: *cheiner, chreig, chint*; та *p* замість *b*, напр.: *prot, pecken* та ін. Звичайно, що й на лексичному рівні є низка слів, що відрізняються від *Standardsprache*, напр.: *absichtlich – zu Fleib, Abendmahlzeit – Nachtmahl* та ін.

Проведене дослідження виявило, що зазначені діалекти можна об'єднати як південні, а їхні ізоглоси вважати особливістю гермінонського ареалу. Вони склали певне підґрунтя для розвитку єдиної німецької мови – *Standardsprache* та викликають велику зацікавленість як у мовознавців, так і у бажаючих на них спілкуватися.

Список літератури

- Берков В. П. Современные германские языки. Москва: ООО "Издательство Астрель", 2001. 336 с.
- Голубенко Л.М., Кулина І.Г., Березіна Ю.О. Історія німецької мови. Практикум з курсу. Одеса: Фенікс, 2017. Ч. II. 36 с.
- Голубенко Л.М., Кулина І.Г., Козак Т.Б. Практикум з курсу “Вступ до германської філології”. Одеса: Астропринт, 2003. Ч.1. 39 с.
- Голубенко Л.М., Кулина І.Г., Козак Т.Б. Практикум з курсу “Вступ до германської філології”. Одеса: Астропринт, 2006. Ч.2. 74 с.
- Жирмунский В. М. Общее и германское языкознание. Ленинград: Наука, 1976. 299 с.
- Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава, Довкілля-К, 2010. 843 с.
- Левицький В.В. Історія німецької мови. Вінниця: Нова Книга, 2007. 216 с.
- Удальцов А.Д. Древние германцы. Москва: МГУ, 1937. 222 с.
- König W. dtv-Atlas Deutsche Sprache. Deutscher Taschenbuch Verlag, 2007. 256 S.
- Schmidt W. Geschichte der deutschen Sprache. S. Hirzel Verlag, Stuttgart, 2007. 10. Aufl. 489 S.
- Sonderegger S. Althochdeutsche Sprache und Literatur. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 2003. 390 S.

ПРИРОДА И СТРУКТУРА ЛЕКСИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ СЛОВА

Литвинова Н.В.

преподаватель,
Криворожский государственный педагогический университет

Языковое значение является предметом изучения многих наук: языкознания, логики, философии, психологии, семиотики и др. При этом каждая из наук трактует его по-разному. Неодинаково подходят к изучению значения и в различных отраслях языкознания.

Многочисленные определения значения, предлагавшиеся представителями различных направлений языкознания, можно свести к двум основным: 1) к определению значения как психической, отражательной сущности, соотносимой с такими психическими явлениями, как

представления, эмоции, понятия и т.п.; 2) к определению значения как реляционной сущности, как отношения языкового знака к предмету (денотативное значение) к понятию (сигнификативное значение), к условиям акта речи и его участникам (прагматическое значение), к сфере или ситуации его употребления (стилистическое значение), к другим языковым знакам (структурное значение) и т.д. (Васильев, 1990: 67)

Понимание языкового значения как отражательной, психической сущности утвердилось в период господства логического и психологического направлений в языкознании, когда значение слова приравнивалось или к понятию, или к представлению (совокупности представлений). Позднее в содержание значения, кроме понятий и представлений, стали включать также экспрессивные оттенки (Nebensinn), эмоциональную окраску (Gefühlswert), различные ассоциативные компоненты. В таких случаях значение уже не отождествлялось с понятием или представлением, а рассматривалось как «более или менее сложное душевное явление, связанное с чувственно воспринимаемым символом» (Васильев, 1990: 68), т.е. как сложная психическая сущность, в которой могут выражаться мышление, чувства и воля человека. Наиболее четко подход к значению как к интеллектуально-эмоциональной, психической сущности был охарактеризован Г. Стерном, Г. Кронассером и А. И. Смирницким.

Понимание значения слова как отношения связано в лингвистике прежде всего с именами Ч. Пирса, Ф. Де Соссюра и Ч. Морриса, с их знаковыми теориями языка.

Денотативный подход к природе значения, т.е. определение значения как отношения знака (или символа) к денотату (референту), характеризует направление, у истоков которого стоят Ч. Огден и И. Ричардс. С ним сближается учение о значении как речевой реакции на языковой стимул Л. Блумфилда. Разновидностью этой концепции является и точка зрения на значение как на отношение слова (знака) к социальной культуре (Е. Найда, Дж. Ферс) или типическим контекстам ситуации. (Ч. Фриз).

Понимание лексического значения как отношения знака (означающего) к понятию (означаемому) восходит к де Соссюру. Однако у де Соссюра мы не находим ни строгого определения значения, ни четкого его отграничения от введенного им понятия значимости. Более последовательно эти идеи отстаивают Л. Вейсбергер и Ст. Ульман. Последний определяет значение как «взаимоотношение между именем и смыслом» (Васильев, 1990: 69). В отличие от де Соссюра, Вейсберг и Ульман трактуют отношение между означающим (звуковой формой, именем) и означаемым (содержанием) не как ассоциативную, психическую связь, а как функцию, причем эта необходимая (функциональная) связь возводится в закон знака. Выделение наряду с денотативным и сигнификативным прагматического значения связано с делением семиотики на семантику, прагматику и синтактику в трудах Ч. Морриса. Прагматическое же значение (в соответствии со взглядами Блумфилда) определяется как внеязыковая реакция (поведение), вызываемая

языковым стимулом (знаком). В него включаются также оценочные и эмоционально-экспрессивные компоненты значения.

С прагматическим перекрещивается стилистическое значение, выделяемое, например, в работах Т. Г. Винокур, М. Н. Кожиной и др. Стилистическое значение – это те дополнительные к собственно лексическому, предметному или грамматическому значению признаки, которые имеют постоянный характер и воспроизводимость в определённых условиях и входят в семантическую структуру языковой единицы (Васильев, 1990: 70).

В структурном языкознании широкое распространение получил (под несомненным влиянием учения де Соссюра о значимости) взгляд на значение как на отношение знака к другим знакам. Этот вид значения часто называют **структурным** (или **дифференциальным**). Поскольку и в парадигматические, и в синтаксические отношения единицы языка вступают как по своим означающим (формам), так и по своим означаемым (значениям), возможны различные концепции структурного значения. Они и были реализованы в различных направлениях структурализма. В дескриптивной лингвистике, например, развивалось понимание значения прежде всего как отношения между означающими знака. При этом дескриптивисты в основном изучали синтагматические отношения между знаками («лингвистическими формами»), т.е. синтаксические значения (валентности), оставляя часто в стороне их парадигматические отношения, т.е. дифференциальные значения (значимости). Последний тип структурного значения был в центре внимания глоссематики, где изучали, как «валентности», так и «значимости».

Вопрос о типах лексических значений слов впервые был поставлен В.В. Виноградовым. Он выделяет следующие типы значений:

1) основные, или первичные, и производные, или вторичные, номинативные значения (по типу деривационных отношений внутри многозначного слова) (*капли дождя* и *глазные капли*);

2) прямые и переносные значения (по характеру их предметно-понятийной соотнесенности);

3) прямые номинативные и экспрессивно-синонимические значения (по парадигматическим связям слов, по их месту в составе парадигмы) (*одеть* – *облечь*);

4) синтаксически свободные и несвободные значения: фразеологически связанные (*отрастить волосы/усы, бороду, ногти*), функционально- синтаксически ограниченные (*Она у нас молодец; Окна выходят в сад*) и конструктивно- обусловленные (*плакаться* на что-либо, *разобраться* в чем-либо) (Виноградов: 207).

Типология лексических значений, разработанная В.В. Виноградовым, развивалась и уточнялась впоследствии многими учеными. Лексическое значение (ЛЗ) – это структурное образование, которое имеет неоднородную (гетерогенную) структуру. Оно определенным образом организовано и представляет собой совокупность признаков и компонентов, которые

установлюються з допомогою процедури компонентного аналізу. К макрокомпонентам лексического значення належать денотативний компонент (ДК) і коннотативний компонент (КК). Денотативний компонент – це предметно-понятійна або понятійна інформація, пов'язана з відображенням поза мовної дійсності, суб'єктивної або об'єктивної (І.А.Стернин). В ДК закріплюються результати пізнавальної діяльності людини, пов'язані з перетворенням ознак реального предмета в ідеальну сутність. Коннотативний компонент виражає ставлення мовця до предмету номінації в формі емоції або оцінки денотата (І.А.Стернин). Коннотативний компонент включає емоційну оцінку, надмірність, образний компонент. Взагалом ЛЗ можна представити наступним чином: ЛЗ = ДК [ДК1 + ДК2 + ДК3 + + ДКп] + КК [КК1 + КК2 + + ККп].

Список літератури

- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. М.: Едиториал УРСС, 2004. 571 с.
Васильев Л. В. Современная лингвистическая семантика. М.: Высшая школа, 1990. 192 с.
Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. М., 1977. 312 с.
Кодухов В. Н. Введение в языкознание. М.: Просвещение, 1987. 288 с.
Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики. Киев: УМК ВО, 1989.
Маслов Ю. С. Введение в языкознание. М.: Ас-пект-Пресс, 2007. 536 с.
Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1962. 228 с.
Шмелёв Д. Н. Проблемы семантического анализа лексики. М.: Наука, 1973. 278 с.

ЯДЕРНІ ОЗНАКИ АНГЛОМОВНОГО КОНЦЕПТУ *HAIR*

Мікава Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Англомовний концепт *HAIR* є фрагментом концептуальної картини світу, що відбивається у мовній картині світу, а саме в трьох її фрагментах, вербалізованих конституентами лексико-семантичних груп, виокремлених за соматичною ознакою: *head hair, facial hair, body hair*. Досліджуваний концепт *HAIR* є об'єктивованим (тобто вираженим у знаковій формі) уявленням (узагальненим чуттєво-наочним образом), універсальним антропологічним (стосується людини та є наявним у всіх етнокультурах), предметним (вербалізується здебільшого іменниками) та лексичним (представлений лексичними одиницями).

У дослідженні ми дотримуємось принципів семантико-когнітивного підходу до аналізу концепту *HAIR*. Досить часто в семантико-когнітивних лінгвістичних дослідженнях концепт отримує польовий опис.

У структурі концепту при такому підході відбивається смислова ієрархія його конституентів. Дослідники виділяють ядро і периферію. Семантичні ознаки, що становлять зміст кожного з компонентів поля концепту, розмежовуються за критеріями частотності, обов'язковості, експліцитності / імпліцитності і ін.

Ядро концептуального поля складають об'єктивні семантичні ознаки, тобто ті елементи змісту базових репрезентантів, які закріплені в тлумачних словниках і несуть в собі можливості для подальшого концептуального розвитку, крім того, ті смислові прирошення, які відображають ментальні стереотипи нації, народу, а також семантичні ознаки, які неодноразово представлені в літературному тексті, отже, виражають художнє бачення світу.

Як показав проведений аналіз мовного та мовленнєвого втілень англomовного концепту HAIR, у наївній та професійній картинах світу дещо різняться його концептуальні ознаки. Тому розглянемо окремо та порівняймо структуру досліджуваного концепту в його наївному та професійному варіантах.

До ядерної зони відносимо такі номінативні одиниці, які експлікують наступні ознаки волосся: як його тілесність (соматичну приналежність) та гендерну маркованість. Концептуальна ознака – **тілесність** – зафіксована у словникових дефініціях номінації *hair – growing fom the skin of humans*; саме вона закріплена у внутрішній формі цієї номінативної одиниці; крім цього, вона знаходить своє відображення і у словникових дефініціях всіх конститuentів трьох ЛСГ *head hair, facial hair, body hair*, які вербалізують досліджуваний концепт. Концептуальна ознака **стать** також зафіксована тлумачними словниками у дефініціях зачісок та інших типів волосся, характерних для жінок та чоловіків.

До ядерної зони концепту HAIR у професійній картині світу, як і в наївному варіанті, відносимо такі об'єктивні ознаки волосся, як його тілесність та гендерну маркованість. Концептуальна ознака – **тілесність** – зафіксована в енциклопедичних дефініціях номінації *hair – growing fom the epidermis of a mammal*; вона знаходить своє відображення і у дефініціях всіх конститuentів трьох ЛСГ *head hair, facial hair, body hair*, які вербалізують досліджуваний концепт. Концептуальна ознака **стать** також зафіксована енциклопедичними словниками у дефініціях зачісок та інших типів волосся, характерних для жінок та чоловіків. Ще одна ядерна концептуальна ознака – **структура** – є характерною лише для професійного бачення цього концепту та знаходить своє відображення у зазначенні структури волосини медичними довідниками (*hair shaft, cuticle, cortex, papilla*). Концептуальна ознака **розвиток** також виокремлюється лише в професійній картині світу та вербалізується, зокрема, наступним чином: “*the life cycle of a hair consists of three phases called anagen, catagen and telogen; lanugo, vellus hair, terminal hair*”.

Проведений аналіз показав, що структура англomовного концепту HAIR в наївній картині світу є трьохкомпонентним утворенням, що складається з ядра, приядерної зони та периферії. До ядра відносяться такі концептуальні ознаки як тілесність та стать. До приядерної зони належать об'єктивні та образно-асоціативні концептуальні ознаки, а саме: вік, тонкість, захист, краса, сила / успішність, цінність. Периферія концепту складається із соціально-ідентифікуючих функцій – професійної, релігійної та соціально-групової. До ядра концепту HAIR в професійній картині світу відносяться такі

концептуальні ознаки як тілесність, стать, структура та розвиток. До приядерної зони належать об'єктивні концептуальні ознаки, а саме: здоров'я, вік, захист. Периферія концепту складається із професійної, релігійної та соціально-групової соціально-ідентифікуючих функцій.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розгляді виокремлених аспектів вербалізації на матеріалі англомовного художнього мовлення.

Список літератури

Sherrow V. Encyclopedia of hair: a cultural history. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2006. 450 p.

Hair. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_hairstyles

History of hair. URL: http://thehistoryofthehairsworld.com/hair_mythology.html

ГАСТРОНІМИ У СКЛАДІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ У ЗІСТАВЛЕННІ З УКРАЇНСЬКОЮ

Телецька Т.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Іщук Є.Г.

магістр, Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Сучасний етап розвитку мовознавства характеризується підвищеним інтересом до проблеми етнокультурної своєрідності фразеологічної системи. У рамках антропоцентричної наукової парадигми нові лінгвістичні дослідження покликані вивчати мову в тісному зв'язку з людиною, її свідомістю, мисленням і духовнопрактичною діяльністю. Тому природним і необхідним є звернення до фразеологічного складу мови, який є найбільш національно-детермінованим і самобутнім явищем. Національна специфіка мови, ментальність народу, його внутрішній духовний світ найяскравіше виявляються у фразеології, яка є чи не найпотужнішим потенціалом художньо-образної системи мови. Саме фразеологізми найвиразніше передають дух народу та красу його мови, яку він творив протягом віків для потреб спілкування в усній і писемній формах.

Фразеологічні одиниці (далі – ФО) з компонентом-гастронімом були у центрі уваги нашого дослідження. Метою даної наукової розвідки є висвітлення семантичних особливостей компонента-гастроніма та визначення його частотності у ФО французької та української мов. Джерелом фактичного матеріалу слугували 2 словники: «Новый большой французско-русский фразеологический словарь /Le nouveau grand dictionnaire phraséologique français-russe» за редакцією В.Г. Гака (Гак, 2006) та «Словник фразеологізмів української мови» за редакцією В.О. Винника (Винник, 2003).

Шляхом суцільної вибірки було виокремлено 119 ФО з компонентом-гастронімом у французькій мові та 104 ФО в українській мові.

Семантичний аналіз досліджуваних ФО французької мови дозволив класифікувати їх за трьома значеннями: денотативним, сигніфікативним та конотативним. За денотатом були виділені такі групи: **овочі та фрукти** (38

ФО), а саме: *concombre* (огірок), *tomate* (томат), *chou* (капуста), *carotte* (морква), *haricot* (квасоля), *navet* (ріпа), *pomme* (яблуко), *orange* (апельсин), *banane* (банан), *cerise* (вишня), *raisin* (виноград), *rêche* (персик); **молоко та молочні продукти** (17 ФО), а саме: *lait* (молоко), *fromage* (сир), *beurre* (масло), *yaourt* (йогурт), *crème* (вершки); **солодощі** (22 ФО), а саме: *bonbon* (цукерка), *chocolat* (шоколад), *confiture* (варення), *miel* (мед); **напої** (14 ФО), до складу яких входить: *eau* (вода), *vin* (вино), *café* (кофе), *bière* (пиво); **м'ясо та риба** (11 ФО): *viande* (м'ясо), *jambon* (шинка), *boeuf* (яловичина), *sardines* (сардини); **борошно та борошняні вироби** (9 ФО): *farine* (борошно), *pain* (хліб), *baguette* (багет), *galette* (галета), *biscuit* (бісквіт), *croissant* (круасан); **готові страви** (8 ФО): *sandwich* (сендвіч), *soupe* (суп), *omelette* (омлет), *sauce* (соус).

У ході нашого дослідження ми визначили 5 груп ФО за сигніфікатом: людський характер (41 ФО), суспільний стан людини (29 ФО), людські вчинки (32 ФО), мовні кліше (8 ФО) та біблеїзми (9 ФО).

За конотативним значенням ми розподілили фразеологізми за позитивним, негативним та нейтральним забарвленням. Наприклад, завжди позитивну оцінку несе гастронім «*cerise*», тоді як гастроніми «*banane*» та «*chou*» завжди мають негативно-оцінювальний характер. Найчастіше вони вживаються, щоб показати досягнення поганого результату.

У складі ФО сучасної французької мови найчастотнішими за своїм використанням є наступні гастроніми: *eau* (11 ФО), *pain* (8 ФО), *chou* (7 ФО), *galette* (7 ФО), *lait* (6 ФО), *carotte* (6 ФО), *cerise* (5 ФО), *beurre* (5 ФО), *confiture* (5 ФО), *banane* (5 ФО).

Аналіз ФО з компонентом-гастронімом в українській мові дозволяє нам зробити висновок про те, що найчастотнішими є такі гастроніми: мак, зерно, гарбуз, хліб, каша, гречка, часник, масло, мед.

У ході нашого дослідження на підставі детального опрацювання фразеологічного словника української мови було виокремлено 6 груп ФО за денотатом: **овочі та фрукти** (28 ФО) редька, гарбуз, часник, мак, груша, помідор, яблуко, картопля, огірок; **молоко та молочні продукти** (17 ФО) сир, масло, молоко, вершки; **м'ясо та риба** (5 ФО) риба, оселедець, м'ясо, кишки; **напої** (17 ФО) вода, молоко, окріп, горілка; **зернові культури** (32 ФО) зерно, гречка, пшениця; **готові страви** (5 ФО) каша, котлети, бублик.

Подібно до французької мови ФО української мови також розподілилися на 5 груп за сигніфікатом: людський характер (32 ФО), суспільний стан людини (30 ФО), людські вчинки (25 ФО), мовні кліше (8 ФО) та біблеїзми (9 ФО).

За конотативним значенням досліджувані фразеологізми також мають позитивне, негативне та нейтральне забарвлення. Негативну конотацію має гастронім «гарбуз». Фразеологізми з лексемою «мак» становлять досить численну групу ФО з позитивною конотацією.

Зіставний аналіз ФО з компонентом-гастрономом у сучасній французькій та українській мовах дозволив констатувати, що:

- загальна кількість ФО з компонентом-гастрономом незначною мірою переважає у французькій мові (119 ФО та 104 ФО відповідно);

- лексико-семантична класифікація дозволила їх об'єднати в однакові групи за сигніфікативним значенням; за денотатом серед українських ФО не були виявлені групи «солодощі» та «борошняні вироби», тоді як серед французьких відсутня група «зернові культури»;

- негативна конотація переважає над позитивною та нейтральною в обох досліджуваних мовах; залучення такого поняття, як конотація, є необхідним для усвідомлення особливостей національного світобачення і його позначення у фразеологізмах.

Результати проведеної нами розвідки свідчать про те, що для створення повної картини національно-культурних особливостей фразеологічних одиниць з компонентом-гастрономом необхідним є сукупне застосування лінгвокраїнознавчого, контрастивного, лінгвокультурологічного та когнітивного аспектів їх вивчення. Саме такий підхід буде покладено в основу подальших наукових досліджень на ниві французької та української фразеологічних систем.

Список літератури

Новый большой французско-русский фразеологический словарь/Le nouveau grand dictionnaire phraséologique français-russe / Под ред. В.Г. Гака. М.: Русский Язык Медиа, 2006. 1625 с.

Словник фразеологізмів української мови / Відп. ред. В.О. Винник. К.: Наукова думка, 2003. 788 с.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ЗОНЫ СЛОВАРНОЙ СТАТЬИ

Томчаковский А.Г.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Томчаковская Ю.О.

кандидат филологических наук, доцент,
Национальный университет «Одесская юридическая академия»

В современной лексикографии существует несколько определений термина словарная статья. Так, например, В.И. Скибина придерживается точки зрения, что **словарная статья** – это законченная самостоятельная единица словаря, соответствующая его целям, и сочетающая в себе информацию о лексеме как элементе определённого разряда слов (Скибина, 1998: 284). Лексему, о которой предоставляется информация в статье, лексикографическая традиция обозначает термином **лемма**. В.П. Берков в своей монографии утверждает, что лемма со всей сообщаемой о ней информацией – это и есть словарная статья (Берков, 2004: 76).

В ХХ в. наступає етап в розвитку толкових словарей, когда для описания значений слов лексикографы начинают широко использовать наряду с вербальным кодом, также и невербальный, иконический. Статья, сопровождающаяся рисунком, схемой, таблицей, приобретает статус особой коммуникативной единицы – "лингво-визуального комплекса", представляющего собой весьма эффективную по степени воздействия на читателя форму подачи информации (Большаянова, 1987: 167). Мы исходим из тезиса, что кодовая неомогенность словарной статьи проявляется в *обязательном* наличии *наборных* и *факультативном* наличии *иконических* параграфемных средств передачи информации.

Данная работа посвящена обзору наборных средств параграфематики в оформлении текста словарной статьи в целом и ее отдельных функциональных зон в частности.

Из приведенных выше определений термина «словарная статья», становится понятным, что основной и наиболее важной функциональной зоной словарной статьи является её **инициальная часть, лемма** или заглавная лексема. Для того чтобы привлечь внимание читателя к лемме, составитель словаря выделяет её на фоне остального текста с помощью т.н. **шрифтового акцента**, т.е. за счет изменений в шрифте - лемма всегда подается более крупным, жирным шрифтом.

Вторая функциональная зона словарной статьи – это **фонетическая зона** (транскрипция), содержащая информацию о правильном произношении слова. "Данная информация складывается из двух элементов – информация о звуковом составе слова и сведения о его просодической характеристике (ударении, тоне)" (Берков 2004: 82). В толковых словарях транскрипция всегда следует сразу за леммой и выделяется из основного текста статьи с помощью такого параграфемного средства, как "**косые скобки**", которые ставятся в начале и в конце транскрипции /pri:st/.

Информация о фонемном составе слова приводится с помощью специального транскрипционного кода. В качестве такового в английских учебных словарях используется т.н. международный фонетический алфавит. Как известно, слова в английском языке могут иметь не один, а несколько вариантов произношения. Подобная фонетическая вариативность фиксируется следующим образом: все варианты произношения слова приводятся в строчку, а для отделения их друг от друга используется параграфемный знак || – две вертикально расположенные линии, которые В.П. Берков называет "**вертикальные параллельки**" (Берков, 2004: 78). См. напр.: *dissolve* /di'zolv || di'za:lv/.

Вслед за транскрипцией следует **грамматическая зона** словарной статьи. Грамматическая характеристика слова обозначается с помощью условных сокращений, которые указывают на часть речи, к которой принадлежит данное слово. В словарях используются традиционные аббревиатуры, напр.: *v* – глагол; *n* – существительное; и т.д. Кроме обязательной частеречной атрибуции леммы, данная функциональная зона

сообщает читателю дополнительную информацию о грамматической характеристике леммы и, в случае необходимости, о ее "нестандартных" грамматических формах, входящих в т.н. исключения из правил формообразования. Если слово-лемма является существительным, то в данной зоне может содержаться информация о том, является ли существительное исчисляемым или неисчисляемым. Информация кодируется с помощью **квадратных скобок и аббревиатур**: [C] (*countable*), [U] (*uncountable*); как образуется форма множественного числа (если слово относится к исключениям из общего правила) (см. пример 1). У глагольной леммы грамматическая зона лексикографической статьи может приводить форму прошедшего времени (*past tense*) и форму II причастия (*past participle*) данного глагола (если это – неправильный глагол). В этой зоне содержится информация о переходности / непереходности глагола. Средства условного кодирования – **квадратные скобки и аббревиатура**: [T] (*transitive*) или [I] (*intransitive*) (см. пример 2). Если слово-лемма есть имя прилагательное качественное, то читатель найдет в грамматической зоне информацию о супплетивных формах сравнительной (*comparative*) и превосходной (*superlative*) степеней сравнения данного прилагательного (см. пример 3):

(1) *mouse* /maʊs/ n [C] plural *mice* /maɪs/;

(2) *take* /teɪk/ v [T] *past tense took* /tuːk/ *past participle taken* /ˈteɪkən/;

(3) *good* /ɡʊd/ adj *comparative better* /ˈbetə/ -er/ *superlative best* /best/.

В четвертой **лексической зоне** словарной статьи содержится дефиниция леммы во всем возможном многообразии ее узуальных семем. Толкования лексических значений различных семем одной лексемы, или ее лексико-семантических вариантов (ЛСВ), выполняется в общепринятых традициях лексикографии: если слово – полисемично, то каждое его значение (семена, ЛСВ) описывается отдельно, со всеми необходимыми стилистическими пометами. Вопрос, возникающий в связи с порядком расположения значений в лексикографических статьях полисемичных слов, решается в соответствии с устоявшейся традицией: сначала описываются прямые значения слова, а затем переносные:

massage v [T] *1 to press and rub someone's body with your hands, to help them relax or to reduce pain in their muscles: ...*

2 to change official numbers or information in order to make them seem better than they are...

В лексической зоне словарной статьи пользователь словаря может столкнуться с так называемой "проблемой перекрёстных ссылок". Данную проблему рассматривает в своей работе Ч. Дж. Филлмор, утверждая, что при толковании одной лексемы не должно быть использовано большое количество других лексем естественного языка, которые уже были описаны в данном словаре, поскольку это приведёт к "цепочным отношениям между лексемами" (Филлмор 1985: 23). Т.е. для того, чтобы понять значение одной лексемы, читателю нужно будет найти и понять значения всех лексем, которые используются при ее толковании. В учебных словарях данная проблема не

возникает, так как толкование значений слов выполняется в лаконичной форме, без использования «трудных» слов или специальных терминов. Для толкования значений слов составители учебных словарей используют специальный слóвник, который содержит от 2.000 до 3000 (в разных словарях) общеизвестных и простых слов (*common words*), что дает возможность пользователю словаря даже с невысоким уровнем языковой компетенции легко понять значения слов.

Последняя обязательная зона словарной статьи – это **зона вербальной иллюстрации**, в которой читателю предлагается пример использования слова. Чаще всего, это словосочетание или короткое предложение, которое выделяется с помощью **шрифтового акцента**: пример всегда подаётся **курсивом**. Каждое значение слова сопровождается отдельным примером, иногда не одним. Для того чтобы отделить один пример от другого, используется следующий параграфемный символ | – **одинарная вертикальная линия**:

pack /.../ v 1 ...: *I forgot to pack my razor.* | *They packed up the contents of their house.* | *We're off to Greece tomorrow and I haven't even started packing yet.*

Благодаря быстрому развитию словарного дела и стремлению лексикографов как можно шире и при этом как можно доступнее описать значения слов в толковых словарях появляется ещё одна функциональная зона словарной статьи: **зона пиктографической иллюстрации**. Можно утверждать, что, хотя невербальный компонент (наглядная иллюстрация значения слова) и является необязательным, факультативным элементом лексикографической статьи, этот компонент играет важнейшую роль в толковании значений слов, увеличивает информационный потенциал словарной статьи и при этом уменьшает интеллектуальные затраты читателя на обработку этой информации, оптимизируя тем самым коммуникацию в целом.

Используемые пиктографические невербальные элементы представлены различными видами: рисунком, фотографией, схемой.

Рисунок – это самый популярный невербальный элемент, который используется в словарях. Кроме того, что рисунки легко и наглядно толкуют значения дефинируемых слов, они также легко контекстуализируют лемму, т.е. изображают сценку, в которой значение дефинируемого слова становится понятным благодаря узнаваемости ситуации.

Фотографии используются в словарях не так часто, как рисунки. Проблема в том, что фотография всегда индивидуальна. S.Landau так комментирует это обстоятельство: "Что бы ни изображала фотография – зебру, гуся или средневековую церковь – это всегда изображение конкретного референта. Рисунок, в свою очередь, может комбинировать черты многих индивидуальных референтов, создавая дистилляцию *типичных* элементов" (Landau, 2001: 144), а именно это и необходимо в пояснении значения слова в лексикографической статье.

Иллюстративный компонент поликодовой статьи в виде *схемы* широко распространен в словарях, имеющих учебную направленность. Схема способна разъяснить вербально представленную информацию и делать ее намного понятнее.

Суммируя вышесказанное, повторим, что невербальные элементы по способу передачи информации делятся на наборные и изобразительные.

Наборные невербальные элементы очень широко представлены в исследуемом словарном материале и присутствуют практически во всех обязательных зонах словарной статьи: это и заглавное слово, которое подается крупным, жирным шрифтом; и транскрипция, которая обрамляется "косыми скобками" и разделяется "вертикальными параллельками"; и вербальная иллюстрация – пример употребления слова, который подается курсивным шрифтом. Данный тип невербальных элементов присущ *всем* статьям в толковых словарях, и является неотъемлемой частью любого лексикографического текста. *Невербальные изобразительные элементы*, в свою очередь, не так часто используются в толковых словарях, но они представляют существенный интерес для исследования, т.к. обладают большим информационным потенциалом.

Список литературы

- Берков В.П. Двухязычная лексикография/ М.: Астрель, 2004. 236 с.
- Большаянова Л.М. Внешняя организация газетного текста поликодового характера. *Типы коммуникации и содержательный аспект языка*: сб. научн. тр. М.: ИЯ.1987. С. 167-172.
- Скибина В.И. Распространение национального языка и проблемы лексикографии: дис. ... док. филол. наук: спец. 10.02.04 «германские языки». Запорожье, 1998. 396с.
- Филлмор Ч.Дж. Об организации семантической информации в словаре. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 14 «Проблемы и методы лексикографии». М.: Изд-во МГУ, 1985.С. 23-59.
- Landau S.I. Dictionaries. The Art and Craft of Lexicography. Cambridge: The University Press, 2001. 477p.
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary (Third Edition) /Ed. Elizabeth Walter/. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 1699p.
- Collins Cobuild Advanced Dictionary / Ed. by Grant Barrett, Catherine Weller. Boston: Heinle Cengage Learning, 2009. 1888p.

СОЦІАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК МОТИВАТОР АНГЛОМОВНИХ НОМІНАЦІЙ ЮВЕЛІРНИХ ПРИКРАС

Цобенко О.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська морська академія»

Стратифікація словникового масиву мови за різноманітними параметрами, у тому числі за походженням, є одним із завдань сучасної лінгвістичної семантики як розділу мовознавства, що вивчає лексичну підсистему мови (Селіванова 2008: 280). Як показують результати досліджень у цьому руслі, назви предметів чи явищ виникають на основі певної характерної ознаки предмета чи явища, яка вибирається як розрізнявальна та

слугує основою відповідного найменування (Лингвистический энциклопедический словарь 2002: 1990).

Матеріалом ономазіологічного дослідження англomовних номінацій ювелірних прикрас слугували наступні енциклопедичні словники ювелірної справи: *An Illustrated Dictionary of Jewelry* та *Glossary of Jewelry-Related Terms*. За матеріалом зазначених джерел загалом було зафіксовано 300 номінативних одиниць, які позначають ювелірні прикраси.

Одна з найчисельніших груп досліджуваних номінацій вмотивована призначенням відповідних ювелірних прикрас та складає 24 % від загальної кількості вибірки.

Поряд із ситуативним типом вмотивованості виділяємо соціальне призначення ювелірних прикрас, яке лягло в основу їхньої мотивації. Це у першу чергу проявляється у назвах тих прикрас, які позначають належність того, хто її носить, до певної групи, тобто ці прикраси мають ідентифікаційні функції. Зазначимо, що ця функціональна спрямованість відзначається в основному у різновидах обручок.

Серед подібних прикрас використані у дослідженні енциклопедії виокремлюють *Masonic rings*, прикрасу яка символізувала належність людини до цього ордену.

Більш сучасними прикладами слугують номінації обручок, які отримують гравці команд-чемпіонів спортивних професійних ліг або університетських турнірів:

“championship ring – a ring presented to members of winning teams in professional sports leagues, and, in North America, college tournaments”;

Цікавим прикладом прикрас, що символізують належність до певної групи, є обручки, які носять студенти та випускники одного коледжу, університету тощо. За традицією, поки студент ще навчається, емблема, зображена на перстні, має бути розвернута до нього. І тільки після випуску, обручка розвертається іншим боком, так, щоб емблема була повернута назовні. Це символізує входження того, хто носить цю прикрасу, у широкий світ:

“class ring (also known as a graduate, senior ring, or grad ring) – a ring worn by students and alumni in the United States and Canada to commemorate their graduation, generally for a high school, college, or university. The tradition of class rings originated with the class of 1835 at the United States Military Academy at West Point. According to the Complete Book of Etiquette by Amy Vanderbilt, the ring should always be worn so that the insignia faces the wearer when his or her arm is outstretched for as long as the wearer is in school; upon graduation, the ring should be turned around so that the ring faces outward, signifying that the graduate has left school and has entered the wider world. West Point custom however follows different rules. Until recent decades, Academy graduates wore their rings on the left hand. Prior to graduation, the USMA Class Ring is worn with the Class Crest closest to the heart signifying the bond to the class. After graduation, the ring is worn with the Academy Crest closest to the heart signifying the bond with the Academy”.

Поряд із розглянутими номінаціями обручок, які вмотивовані ідентифікаційною функцією, енциклопедичні джерела фіксують також найменування булавки, що також вказує на приналежність носія до певної групи людей. Цей тип булавок зазвичай називають *membership pins*. Серед них, зокрема, найменування булавок, які отримують кандидати на вступ у різноманітні братерства та сестринства (університетські чоловічі та жіночі клуби в США). За традицією вони мають носити цю прикрасу до посвячення у повні члени цих організацій:

“pledge pin – a common custom of United States fraternities and sororities in which a pin is worn by pledges for the duration of the pledging period, usually during all times not considered dangerous to do so (during sports, etc.). A pledge pin is usually given to a pledge (a new member) when they are first offered membership in a fraternity or sorority. It may be given to them following a ceremony and can be worn until their initiation in which they become a full member”.

Соціальне положення людини може також репрезентуватися за допомогою прикрас. Наприклад, наявність *engagement ring* на руці жінки вказує на те, що вона заручена та збирається вийти заміж. Традиційно в англійській культурі обручку на знак заручин носить тільки жінка, хоча в інших країнах обидва партнери можуть мати подібні обручки, або ж ці прикраси відсутні взагалі. Традиційно в ролі такої прикраси виступає золота обручка із одним діамантом:

“engagement ring – a ring indicating the that the person wearing it is engaged to be married. In the United Kingdom and the United States, engagement rings are traditionally worn only by women. In other cultures men and women usually wear matching rings, which can be plain. In some cultures, engagement rings are also used as weddings rings. Conventionally, the woman's ring is presented as a betrothal gift by a man to his prospective spouse while he proposes marriage or directly after she accepts his marriage proposal. It represents a formal agreement to future marriage. Engagement rings didn't become standard in the West until the end of the 19th century, and diamond rings didn't become common until the 1930s. Now, 80% of American women are offered a diamond ring to signify engagement”.

Статус одруженого чоловіка чи жінки символізує весільна обручка. В США та Великій Британії цей тип прикрас носить на лівій руці, яка за певними віруваннями містить «вену кохання», тоді як у східних християн весільна обручка носить на правій руці, яка традиційно вважається рукою для клятв та присяг. Цікавим є той факт, що до XIX століття весільну обручку носила тільки жінка. Проте у зазначеному столітті американська ювелірна промисловість розпочала успішну кампанію по популяризації весільних обручок і для чоловіків, що стало традиційним для наших часів:

“wedding ring or wedding band – a metal ring indicating the wearer is married. Depending on the local culture, it is worn on the base of the left ring finger. The custom of wearing such a ring has spread widely beyond its origin in Europe. Historically, the wedding ring was rather connected to the exchange of valuables at the moment of the wedding rather than a symbol of eternal love and devotion. It is a

relic of the times when marriage was a contract between families, not individual lovers. In the United States and the United Kingdom, it is worn on the left hand ring finger, while in Poland and Ukraine, it is customary for the ring to be worn on the right hand. The right hand is the traditional hand for vows or oaths”.

Таким чином, англомовні номінації ювелірних прикрас вмотивовані, зокрема, соціальним призначенням відповідних артефактів.

Список літератури

Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.

Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. 2-е изд., дополненное М.: Большая Российская Энциклопедия, 2002. 709 с.

An Illustrated Dictionary of Jewellery. URL: [http:// www.allaboutjewels.com](http://www.allaboutjewels.com)

Glossary of Jewelry-Related terms. URL: [http:// www.en.wikipedia.org](http://www.en.wikipedia.org)

Skeat W.W. An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford: Oxford University Press, 1956. – 780 p.

Секція 2. Комунікативні аспекти дослідження романських і германських мов

ІНТОНАЦІЙНЕ ОФОРМЛЕННЯ ФРАЗ ІРОНІЧНОЇ ПОДЯКИ (на матеріалі англомовного кінодискурсу)

Бігунова Н.О.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ллюшенко Е.О.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Пропоноване дослідження спрямовано на встановлення інтонаційних особливостей фраз іронічної подяки (на матеріалі англомовного кінодискурсу). Матеріалом дослідження слугували 35 епізодів вираження іронічної подяки в англомовному кінодискурсі, виокремлених із сучасних англомовних фільмів і серіалів.

Вслід за І.О. Ківенко, подяку витлумачуємо як загрозовий для «обличчя» мовленнєвий акт, синкретичний, оскільки поєднує риси бехабітивів, експресивів та регулятивів, та який реалізує наступні іллокутивні цілі: 1) висловити почуття вдячності за здійснене для адресанта добро; 2) дати позитивну оцінку праці / діям адресата як винагороду чи заохочення; 3) висловити позитивні емоції адресанта, спричинені діями адресанта; 4) визнати послугу і визнати себе боржником; 5) повернути борг за послугу чи благодіяння як словесно, так і діяльнісно (Ківенко, 2018: 190).

Дотримання критерію щирості, згідно з Дж. Сьорлем, є важливою умовою реалізації експресивних мовленнєвих актів (Сьорль, 1986, 183), до яких належить мовленнєвий акт (далі МА) подяки. Висловлюючи подяку, мовець не пристосовує ні реальність до слів, ні слова до реальності, «скоріше при цьому передбачається істинність висловленого судження» (там само: 186). Н. О. Трофимова також наполягає на тому, що критерій щирості є обов'язковим при вираженні експресивів: «мовець є щирим, коли здійснює дію або висловлювання, що виражає пропозиціональний зміст» (Трофимова, 2011: 25).

Термін нещирість у цю парадигму увів Дж. Остін, витлумачивши нещирість як таку умову здійснення мовленнєвого акту, що робить його порожнім (void) (Austin, 1971: 7). С.Н. Плотнікова під нещирістю розуміє усвідомлену дискурсивну стратегію мовної особистості, засновану на вираженні особливого особистісного сенсу, суть якого полягає в заміні справжніх (з погляду цієї мовної особистості) пропозицій на помилкові. Крім того, дослідниця описала концепт нещирості, що містить, на її думку, специфічний спосіб вираження істиннісної оцінки, суть якої полягає в розриві між знанням мовця і зовнішнім поданням цього знання. Мовець здійснює

контроль над істиною, що виявляється в її приховуванні, дозуванні та в інших маніпуляціях (Плотникова. 2000: 52).

У реальній комунікації фактор «щирість/нещирість» не є чимось очевидним. Про нещирість свого висловлювання точно знає сам мовець. Слухач може про це здогадуватися чи залишатися необізнаним щодо цього. В зображеній комунікації цей фактор має бути експлікованим. До способів експлікації щирості/нещирості уналежнюємо авторський коментар, внутрішнє мовлення персонажа, авторський опис його невербальної поведінки, а в усному мовленні – інтонація мовця (Бігунова, 2017: 145).

Згідно з проведеним перцептивним аналізом, більшість реалізацій іронічної подяки оформлена низхідно-висхідним термінальним тоном (60 % у чоловіків і 70 % у жінок). Наведемо епізод з фільму *Me before you*: після святкової вечері в день народження Луїзи, друзі виходять на вулицю проваджати Вілла додому. Вілл дякує кожному за прекрасний вечір. Але коли черга підходить до Патріка, його тон змінюється, оскільки за вечерею Патрік, знаючи, що Вілл паралізований, розповідає всім, що всім слід займатися спортом і радить це Віллу. Отже, на словах *thank* та *advise* вживано низхідно-висхідний тон, який, як відомо з фоностилстики, дозволяє мовцю натякати на прихований зміст, у даному випадку, на нещирість подяки:

- *And Patrick, thank you, for your fitness advice.*

- *It's all for my girlfriend to start this job [Me before you].*

Що стосується шкал, то вони присутні тільки в розгорнутих, аргументованих фразах іронічної подяки, одна половина з яких оформлена низхідною шкалою (яка притаманна і щирій подяці), друга – ковзною шкалою. Як приклад вживання ковзної шкали, розглянемо кіноепізод з фільму *Bridget Jones's Diary*, в якому виражається *іронічна подяка*: Бріджит хоче звільнитися з роботи, але керівник намагається утримати її, стверджуючи, що не помічав раніше її професійних якостей. Таке зізнання є явно нещирим та недоречним, отже відмовляючись та висловлюючи подяку, Бріджит вживає емпатичну ковзну шкалу, яка надає фразі жвавості та в поєднанні з низхідно-висхідним тоном забезпечує іронічний характер мовлення:

- *Well, I just think you should know that, um, there are lots of prospects here for a talented person <...> Lots of prospects for a person who, you know, perhaps for personal reasons has been slightly overlooked professionally.*

- *Thank you, Daniel. That is very good to know. But if staying here means working within 10 yards of you, frankly, I'd rather have a job wiping Saddam Hussein's ass (Bridget Jones's Diary).*

Іронічній подяці притаманний переважно високий тональний рівень (100 % в мовленні чоловіків і 70 % в мовленні жінок) і рідше середній (у мовленні жінок 30%). Щодо тонального діапазону, спостерігаємо вживання середнього тонального діапазону (70 % в мовленні чоловіків і 80 % в мовленні жінок) або, менш часто, широкого (30% у чоловіків і 20% у жінок).

Щодо гучності звучання іронічна подяка, на відміну від інших видів подяки, вимовляється з нормальною або зниженою гучністю (70-75%

нормальної та 30-25% зниженої гучності у чоловіків та жінок). Прикладом пониження гучності може слугувати наступний епізод з фільму *Devil wears Prada*: Андреа приїджає до Парижа, де знайомиться з Крістіаном. Після вечері вони гуляють нічним містом і Крістіан раптом цілує Андреа. Вона відмовляється цілуватися, вибачаючись і кажучи, що вона розлучилася з Нейтом всього пару днів назад і не може так швидко почати нові відносини, але Крістіан не слухає і целує її далі. Через декілька секунд, вона знову зупиняється і говорить, що вона п'яна і її слух, розум і зір притупилися, але він продовжує ігнорувати її. Пізніше вона каже, що вони мало знайомі і знаходяться в чужому місті, але і це не хвилює Крістіана. І нарешті Андреа шепоче, що вона вичерпала всі свої відмовки і сама целує його. В цей час досить тихо, майже про себе, Крістіан вимовляє: **Thanks God!** [*Devil wears Prada*].

Темп вимовляння є переважно нормальним (50 % у чоловіків і 40 % у жінок) або повільним (50 % у чоловіків і 30 % у жінок). Зафіксована тенденція до уповільнення темпу мовлення під час вираження іронічної подяки відрізняє іронічну подяку від щирої або формальної, які вимовляються у прискореному темпі, слугуючи сигналом для глядача про фальшивість вираженої подяки. Прикладом уповільнення темпу мовлення під час вираження іронічної подяки може слугувати наступний епізод з фільму *Me before you*: у свій день народження, Луїза приймає подарунки від всіх близьких людей, і ось підходить черга її хлопця Патрика вручити їй подарунок. Вона відкриває коробку і бачить гарну прикрасу з його ім'ям:

- *I make it specially, he said.*

- **Thank you, Patrick, but...** [*Me before you*].

Отже, іронічну подяку відрізняє вживання емпатичного низхідно-висхідного термінального тону (не притаманне фразам щирої подяки), більш високий, ніж у фразах щирої подяки, тональний рівень вимовлення, розширення тонального діапазону та незначне уповільнення темпу мовлення.

Список літератури

- Бігунова Н.О. Позитивна оцінка: від когнітивного судження до комунікативного висловлювання: монографія. Одеса: КП ОМД, 2017. 580 с.
- Ківенко І. О. Мовленнєвий акт подяки: прагмалінгвістичний аналіз (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2018. 226 с.
- Плотникова С. Н. Неискренний дискурс (в когнітивном и структурно-функциональном аспектах). Иркутск : Изд-во Иркутского гос. лингвистического ун-та, 2000. 244 с.
- Сёрль Дж. Классификация иллокутивных актов. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17: Теория речевых актов. Москва : Прогресс, 1986. С. 170-194.
- Трофимова Н. А. От любви до ненависти. Смысловые узоры экспрессивов. Санкт-Петербург: ИВЭСЭП, 2011. 395 с.
- Austin J.L. How to do things with words. Oxford: Oxford University Press, 1962. 167 p.

РЕАЛИЗАЦИЯ КАТЕГОРИИ ВЫДЕЛЕННОСТИ В ДИСКУРСЕ ИНТЕРВЬЮ

Бигунова Н. А.

доктор филологических наук, профессор,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Григорян А. И.

бакалавр, Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Данная статья посвящена исследованию основных лексических, грамматических, стилистических и интонационных средств, участвующих в выделенности семантически важных фрагментов в дискурсе интервью. Материалом нашего исследования послужили четыре интервью с членами Британской королевской семьи: два интервью с Королевой Елизаветой II (2018г.) и два интервью с Принцессой Дианой (1980, 1992 гг.).

Как известно, в процессе коммуникации люди неосознанно стремятся к максимальной релевантности, к максимальному когнитивному эффекту при минимальных усилиях, которые потребуются для переработки информации. Любое адресованное кому-либо высказывание автоматически сообщает некоторую презумпцию относительно своей существенности (Бигунова, 2005). Внимание воспринимающих речь направляется на наиболее важную семантическую информацию. В силу универсальной тенденции, элементы, несущие контекстообусловленную информацию, в предложении идут раньше элементов, несущих новую для данного контекста информацию. В результате этого выделяется по меньшей мере одна именная составляющая, являющаяся прагматически наиболее выделенной. Этот элемент образует прагматический пик высказывания (Ladd, 1992; Tohin, 1997). Прагматический пик обладает обычно большой функциональной нагрузкой при формировании связного дискурса.

Е. С. Лукашенко обращает внимание на то, что выделенность указывает на объекты, которые находятся в центре внимания, являются легкоузнаваемыми и первоочередными для человеческого мышления. Это понятие определяет степень значимости единицы информации в определенный момент времени по сравнению с другими единицами информации (Лукашенко, 2015). Основной целью использования средств реализации выделенности является выделение главного и затушевание наименее важного во время беседы, привлечение особого внимания собеседника к определенной части высказывания, донесение и закрепление важной информации на фоне другой информации, выражение экспрессивности и эмоционального состояния.

Анализ лексических средств реализации категории выделенности в речи Королевы Елизаветы показывает, что чаще всего для задержания и привлечения внимания собеседника и аудитории к прагматическим пикам высказываний Королева употребляет *наречия-интенсификаторы*, которые

помогают подчеркнуть и усилить оценочные прилагательные, которые следуют за ними, например:

It's difficult to be absolutely certain about some of the other stones (TC).

Кроме того, распространенным средством реализации выделенности в речи Королевы служит *лексический повтор*: повторяются, как правило, тематические и ключевые слова, например:

These two trees are really valuable trees (QGP).

Речь Принцессы Диана характеризуется выделенностью, прежде всего, благодаря использованию *фразеологизмов*, которые привлекают внимание слушателей:

- *I was just trading the water, waiting for it* (PDR).
- *If she had her blinkers on, she'd get what she wanted* (PDR).

К лексическим средствам выделенности в речи леди Диана следует отнести также элементы *сленга*:

I'll tell you one of the biggest crushes of my life (PDR).

Среди грамматических средств реализации выделенности, зафиксированных в речи Королевы Елизаветы, активно используется *превосходная степень* сравнения прилагательных, эмфатический глагол *do*, а также модальные глаголы (соответственно примеры 1-3):

- 1) *Most of the biggest stones have had adventures* (TC) (высшая степень прилагательного).
- 2) *It does help the climate and it does help the flora and the fauna* (QGP) (эмфатический глагол *do*).
- 3) *It must be planted by Prince Albert I think* (QGP).

На синтаксическом уровне в речи Принцессы Дианы используются такие средства реализации выделенности, как восклицательная конструкция *what a + adjective* и *инвертированные придаточные предложения*, например:

- *So I thought, «Oh, what a thick question!»* (PDR).
- *What she crams into a day I could never achieve* (PDPC).

Что касается стилистических способов реализации категории выделенности, Королева Елизавета отдаёт предпочтение разнообразным видам *стилистических повторов*, а именно *анафоре* и *эпифоре*:

I mean we didn't know anything. I mean all pictures disappeared and everything disappeared (TC).

Королева также использует *эллипсис*. Примером может служить предложение, в котором опущены подлежащее и глагол-связка, а оставлено оценочное прилагательное, сообщающее отношение Королевы к предмету сообщения и усиливающее его наречие-интенсификатор:

Oh, very productive with lots of plants! (QGP).

В речи Принцессы Дианы преобладают *гипербола* и *градация*, которые используются для усиления эмоционально-оценочного значения высказывания, например:

- *He is surrounded by a tremendous amount of grown-ups* (PDPC) (гипербола).

- *Well, there was. There was. There was. But it was odd, very odd* (PDR) (градация).

В ходе исследования было выявлено, что во время обсуждения слишком болезненных для Принцессы Дианы тем, она часто использовала *эвфемистический перифраз*, например, рассказывая о том, как на ее глазах отец ударил мать:

They were arguing with the doors open and I looked around it and I saw that (PDR).

Аудиторский анализ интонационных средств реализации выделенности в речи Королевы Елизаветы показал, наиболее важные в семантическом отношении элементы Королева произносит более *громким* голосом и на *высоком тональном уровне*, например:

- *If all countries continue to plant, it might change the climate again* (QGP).

- *It does help the climate and it does help the flora and the fauna* (QGP).

В отличие от Королевы, громкость речи леди Дианы при произнесении значимых речевых отрезков не меняется, однако наблюдается активное использование *широкого тонального диапазона*, *нисходящего терминального тона* в сочетании с *нисходящими шкалами*, например:

- *And they all blamed the failure of the marriage on the bulimia* (PDR).
- *I feel my role is supporting my husband* (PDPC).

В результате интерпретации полученных данных приходим к выводу, что наиболее употребляемыми в речи как Королевы, так и леди Дианы являются следующие средства реализации интонационной выделенности: *высокий* тональный уровень, *широкий* тональный диапазон, *повышение* громкости речи, *ускорение*, или наоборот *замедление* темпа речи, наличие *пауз* до и после значимых речевых отрезков, *нисходящий* и *восходящий* тона, *нисходящая* и *восходящая* шкалы.

Необходимо отметить, что с точки зрения всех исследованных компонентов интонации речь Принцессы Дианы характеризуется более сильным интонационным выделением. Мы связываем это с темами, затронутыми в выбранных нами интервью, которые являются очень личными, интимными и болезненными для Принцессы, ведь второе интервью Принцесса Диана давала непосредственно перед разводом с Принцем Чарльзом, когда особенно остро чувствовала обиду и несправедливость.

Таким образом, проведенное исследование подтверждает то, что средства реализации категории выделенности являются очень разнообразными и представлены на всех уровнях языка, и в устной коммуникации важнейшим из них является интонация.

Список литературы

Ladd R. Prosody. Gesture, segment, prosody. Cambridge, Vol. 14. 1992. P. 88 – 205.

Tohin Y. Phonology as human behavior. Durhan, London, 1997. 215 p.

Бигунова Н. А. Роль предъядерного компонента ритмо-группы в интонационной выделенности разговорной речи. *Записки з романо-германської філології: Збірник наукових праць факульт. ром.-герм. філол. ОДУ*. Одеса, 2004. Вип. 15. С. 14–20.

Сучасні студії з романської і германської філології, Одеса, 15 травня 2020 року

Лукашенко Е. С. К вопросу о когнитивной категории выделенности. *Вестник НГЛУ*. Нижний Новгород: НГЛУ, 2015. С. 157-159.

(TC) <https://www.bbc.co.uk/programmes/b09p1vdh> – фильм от ВВС под названием «The Coronation», который содержит интервью Королевы Елизаветы, в котором она рассказывает о своем детстве и о своей коронации.

(QGP) <http://www.hddocumentary.com/itv-the-queens-green-planet-2018/> – интервью Королевы Елизаветы, в котором она рассказывает Дэвиду Аттенборо о своей любви к природе для фильма под названием «The Queen's Green Planet» от ITV.

(PDR) <https://youtu.be/GjmOSSsqIc> – документальные интервью Принцессы Дианы под названием «Princess Diana Revealed» в период с 1992 по 1993 годы.

(PDPC) Интервью Принцессы Дианы и Принца Чарльза в Кенсингтонском дворце (середина 1980 года), которое содержит съемки их повседневной жизни, рассказы об обязанностях и жизни членов Королевской семьи, благотворительность и интересные факты из биографии:

<https://youtu.be/I3n4cE1VYJI>

<https://youtu.be/-gnHOLD71fQ>

ЛЕКСИЧНІ ІННОВАЦІЇ ПЕРІОДУ COVID-КАРАНТИНУ (на матеріалі франкомовної преси)

Весна Т.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Вже декілька місяців поспіль світ перебуває у жахливій реальності, пов'язаній з появою і швидким розповсюдженням нового небезпечного коронавірусу (*le coronavirus SARS-CoV-2*), що призвело до оголошення коронавірусної пандемії (*la pandémie de coronavirus*).

З грудня 2019 р. 196 країн охоплено смертоносною хворобою *Covid-19* (*le/la Covid-19*), яка вплинула на всі сфери життя. За короткий час термінологічна, переважно медична, лексика стала загальноживаною: *надзвичайний санітарний стан/ситуація* (*l'état/la situation d'urgence sanitaire*), *карантин, самоізоляція* (*le confinement*), *дотримання санітарних норм* (*les gestes-barrières*), *ПЛР-тесту* (*le testing, le test PCR, réaction de polymerization en chaîne*), *захисні маски* (*le masque barrière*), *дистанційна робота, навчання* (*le télétravail, l'enseignement/l'école à distance*), *тимчасове безробіття* (*le chômage temporaire, partiel*), *економічний спад, криза, рецесія* (*le recul, le choc, la récession, la crise, l'effondrement économique*) та ін., а також, що є неминучим у цій ситуації, *фейкова інформація, фейки* (*fake news, fausses nouvelles, infox* – сучасний неологізм від *info*(*information*) та *intox* (*intoxication*), французький еквівалент *fake news*)).

Медійні матеріали насичені численними графіками, схемами, таблицями, епідемічними картами, статистикою, які фіксують перебіг захворювання. Наприклад, карта Франції з *червоною, помаранчевою, зеленою зоною* (*zone rouge, orange, verte*) для ідентифікації найбільш і найменш уражених регіонів.

Нові реалії дають поштовх новим поняттям і словам. У лексико-семантичному полі «*коронавірусна криза, коронакриза*» (*la crise de la COVID-*

19, *la crise Covid-19*) серед ключових слів поточного моменту виокремлюється лексична домінанта *COVID*, акронім з англійської «*coronavirus disease*» (коронавірусна хвороба). Незважаючи на те, що основним елементом тут є ЛО жіночого роду «*la maladie*» (хвороба), більш поширеним з початку «пандемії Ковід» є вживання слова з маркером чоловічого роду *le Covid* замість *la Covid* жіночого роду, навіть у контексті де фігурують обидва слова «*le Covid-19, une maladie multicolore*» (*Le Monde*, 27.04.2020). Наразі маємо вплив на граматичну форму лексеми чоловічого роду «*virus*». Спостерігаємо метонімічну заміну – вірус, що спричиняє захворювання, стає назвою самої хвороби: *épidémie coronavirale la lutte contre le Covid-19* (*Le Monde*, 15.05.2020), *terrasser le Covid-19, pas de vaccin contre le Covid-19* (*L'OBS*, 16.05.2020) та ін. Зазначимо, що у франкомовних виданнях Канади все ж переважає жіноча форма *la Covid*: «*Vous avez vaincu la Covid-19?*» (*Le Journal de Québec*, 16.05.2020). Визначилася у цьому питанні і Французька Академія: «*L'Académie française a tranché: C'est LA Covid*» (*Francetvinfo*, 13.05.2020). Отже, інституція, яка з 1635 року опікується нормою французької літературної мови наполягає на жіночому роді слова *Covid*. Проте, як уточнюють лінгвісти: «*l'usage fait loi*» – «узус визначає закон».

Ще одне зауваження Французької Академії стосується терміну «соціальна дистанція» (англ. «*social distancing*»), щодо попередження інфікування коронавірусом. На думку мовознавців більш коректним є «фізична дистанція» (*la distanciation physique*), оскільки необхідно «тримати безпечну відстань» 1,5-2м між людьми для запобігання захворювання, тоді як fr. «*la distanciation sociale*» у первинному значенні може сприйматися, як «відсторонення від певного соціального класу», особливо, коли обидві ЛО вживаються в одному контексті: «*la distanciation sociale et physique*» (*Le Figaro*, 24.04.2020). Найбільш точним є «безпечна відстань» «*le respect de la distance de sécurité*» (*Gala*, 27.04.2020).

З іншого боку, Академія підтримала відсутню в словниках нову форму «*déconfinement*» зняття карантину, ізоляції, як антонім до «*confinement*»: *le «déconfinement» économique* (*Challenge*, 15.05.2020), «*cette étrange peur du déconfinement*» (*Le Point*, 13.05.2020).

У французькому газетному тексті нерідко вживається англійська лексема «*cluster*» поряд з французьким еквівалентом «*le foyer*» (осередок): «*25 nouveaux clusters identifiés en France*», «*un nouveau foyer de contamination*» (*Franceinfo*, 17.05.2020).

Повертаючись до ключового слова *Covid*, наведемо декілька прикладів інновацій, журналістських метафор. Підступність вірусу підкреслюється його порівнянням з людоджером, який «з'їдає, наводить жах, вбиває»: «*Le coronavirus a toutes les caractéristiques de l'ogre qui mange, qui fait peur et qui tue*» (*L'OBS*, 16.05.2020).

Заголовок на обкладинці *ParisMatch*: «*COVID-19. L'amour au temps du corona*» - «кохання під час корони». Заголовок у *Le Monde*: «*Coronavirus: Allocovid, l'agent virtuel «intelligent» qui va orienter les patients par téléphone*» –

«*Allocovid, телефонний роботизований відповідач*». *Le Monde* (18.05.2020): «*Assurance-maladie, remplir un fichier informatique, baptisé «ContactCovid» – «назва файлу для медичного страхування»*».

В окремих контекстах ЛО COVID супроводжується синонімічними формами, які підкреслюють місце походження вірусу – «*la grippe chinoise*», «*le coronavirus chinois*», «*le coronavirus de Wuhan*» (*Le Soir*, 15.05.2020) – «*китайський грип, коронавірус, коронавірус з Уханю*».

Новою є також конструкція з прийменником «*avant*», «*après*» і префіксом «*post*», тобто «до-, після-, «посткарантинний» період». Заголовок «*Voyage et vacances de l'après coronavirus*» (*DH.be* 15.05.2020) – про подорожі і відпочинок після карантину. Нерідко маємо самостійне вживання прийменника: «*le monde d'après*» (*L'OBS*, 16.05.2020) – *світ після*, «*la vie d'avant*» (*Voici*, 24.04.2020) – *життя до*.

У ЗМІ виникло поняття «*génération Covid*» на позначення випускників шкіл, які призупинили заняття в класах і перейшли на дистанційне навчання. Викладачі французьких вишів занепокоєні рівнем підготовки майбутніх абітурієнтів і студентів: «*Parcoursup: les universités se préparent à l'arrivée de la «génération Covid» avec inquiétude.*» (*Le Monde*, 18.05.2020) – «*університети з хвилюванням готуються до прибуття «покоління Covid»*».

Отже, медійний дискурс активно реагує на сучасні виклики, негативні соціальні і психологічні наслідки пандемії, що свідчить про динамічний розвиток мови, яка, на відміну від економічного спаду і занепаду, постійно оновлюється і прогресує.

КУЛЬТУРЕМИ *DIOSA NEGRA, VIRGEN NEGRA* ТА *NUESTRA SEÑORA DE MONTSERRAT* І ЗАСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Гринько Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І.Мечникова

Богданова А.Ю.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Поняття культурами як елементарної знакової частки культури, міцно увійшло до наукового ужитку фахівців, які працюють у царині міжкультурної комунікації. В звичайному трактуванні культурами – це частки, які утворюють інформаційне поле усередині конкретної культури, своєрідний банк даних. В.Г.Гак підкреслює подвійну природу культурем: у невербальній формі культурема фіксується як предмет мистецтва (картина, пам'ятник, архітектурна споруда) або предмет побуту (сувенір, іграшка і т. ін.); у вербальній же формі вона може виступати як усний або письмовий текст, а також як мовна одиниця (слово, частина фрази, фраза,) або як елемент мови (фразеологізм, слово, словосполучення, значення слова, форма слова). Культуру В.Г.Гак розглядає як безліч певних знаків – культурем. При цьому в культурах, що мають мовне вираження, мовний знак є таким, що означає, а

реалія – таким, що означається (під реаліями в даному випадку розуміється все те, що відноситься до культури: предмети, функції, звичаї, факти поведінки і тому подібне) (Гак, 1998: 142).

Підсумовуючи, ми будемо вважати формою існування культурем вербальну і невербальну субстанції. Як будь який знак культурема має дві сторони – формальну і змістовну, і співвідноситься з певним елементом дійсності для вираження і позначення деякої реалії – предмета або ситуації.

В даній статті в якості реалій нами були виокремлені *Diosa Negra* (Чорна богиня), *Virgen Negra* (Чорна діва), *Nuestra Señora de Montserrat* (Монсератська мадонна). Ці реалії мають відношення до культури і до релігії.

При зіставленні культурем двох мов можна виявити факти симетрії і асиметрії (Гак, 1998). У разі симетрії говорять про збіг функції і значення. В цьому випадку такі факти лінгвокультури не представляють труднощів у вивченні чужої культури і мови (Тер-Минасова, 2000: 86). Наведемо такий приклад. Відомим явищем серед кавказьких народів як і у басків є культ Чорної богині (*Diosa negra*). Тому при перекладі і тлумаченні культурема, що означає цю реалію, не виникає проблем ні у кавказців, ні у басків. Підводні камені лінгвокраїнознавчого характеру можуть виникнути в українців, які не стикалися з подібною реалією. Це – асиметрія, несхожість самих явищ або їх найменувань. Асиметрія мовних фактів є однією з основних труднощів для теоретичного осмислення реалій двох культур. З точки зору структури знаку, асиметрія може виявлятися в трьох планах: семіотичному, парадигматичному і синтагматичному на кожному рівні знакової системи. Про асиметрію в семіотичному плані можна говорити, якщо відсутній один з компонентів знакового співвідношення (Бидагаева, 2011: 186).

При тлумаченні в разі потреби позначення запозичується з іншої мови або використовується калькований або інтерпретативний переклад. При входженні понять і норм чужої культури в культуру-донор з'являється стратегія адаптації чужої реалії до культури рецептора, що називається стратегією доместикації. З такою стратегією можна співвідносити появу варіантів описового (інтерпретативного) перекладу (Бидагаева, 2011:117).

Якщо порівняти семантичне наповнення культурема Чорна богиня (*Diosa Negra*) з культуремою Чорна діва (*Virgen Negra*), різниця буде полягати в тому, що поняття **діва** пов'язане з семою “непорочне зачаття”. Поняття **богиня** – більш широке, воно вміщує також дуже давні (дохристиянські) уявлення про богиню-матір, що ототожнювали іноді з Землею-матір'ю. Ці богині сиділи на троні і тримали дитину на колінах. Для поняття **богиня** сема “непорочне зачаття” знято, бо Земля – дитя Всесвіту (недарма, богиня, або її дитя тримають у руках кулю як символ нашої планети), а її культури схожі з культурами чорних каменів (метеоритів).

Культурема Мадонна (Діва Марія) Монсерратська (*Nuestra Señora de Montserrat*) ввібрала в себе і семіотичні ознаки Чорної богині (вона сидить на троні і тримає на колінах сина божого, а в правій руці тримає кулю – символ Землі), і ознаки Диви, бо її культури поширилися в Іспанії під впливом

європейських релігійних традицій, особливо французьких, під час посилення культу Діви Марії (VIII-XI ст.) та загострення боротьби з цим культом.

Характерними ознаками цих мадонн був невеличкий розмір – 50-80 см, а також деревина темних порід в якості матеріалу. Імовірно для того, щоб їх можна було легко переносити і ховати від знищення. Багато з них були знайдені в печерах, в маленьких каплицях дуже високо у горах і криницях. Темні породи деревини – більш стійкі і витривалі у часі, але існують і такі екземпляри, що зроблені з менш цінних світлих порід деревини, що були оброблені нафтою. Відрізняють також богинь з чорним та смуглявим обличчям.

Монсерратська мадонна має особливі риси, які відрізняють її від інших дерев'яних богинь, що сидять на троні: дуже подовжене обличчя і тонкий кирпатий ніс. З цими винятковими рисами вона дуже поширена по всій території Каталонії. Її копію можна знайти в старовинному монастирі Сан Кугату, провінційному містечку так званої Великої Барселони, та майже по всім монастирям Каталонії. Культ Чорної богині залишається дуже впливовим і досі. До бенедиктинського монастиря Діви Марії Монсерратської ще з середніх віків веде паломницький шлях. Це місце вважається місцем сили. Ця реалія ввібрала в себе ознаки двох реалій, а саме Чорної богині і Чорної діви. Для тлумачення культури, що означає цю реалію, виключно підходить лише перекладацька стратегія інтерпретації, а не калькування (**Наша Сеньора Монсерратська**).

Вирішення проблеми симетрії і асиметрії культурем при зіставленні мовних знаків двох мов представляється актуальним і практично корисним не лише для лінгвокультурології, але і для міжкультурної комунікації і практики перекладу, нових напрямів лінгвістичних досліджень з орієнтацією на вивчення культурологічних особливостей різних народів, представлених в їх мовах.

Список літератури

Бидагаева Ц.Д., Шевченко А.С. Перевод: от конфликта к диалогу культур. *Восток-Запад: взаимодействие языков и культур*: материалы всерос. науч.-практ. конф (Улан-Удэ, 3-6 июня 2011). Улан-Удэ, 2011. С. 115-121.

Гак В.Г. Языковые преобразования. М.: «Языки русской культуры», 1998. С.106-151.

Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово, 2000. 263 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КАЛЕНДАРНОГО МІФУ У РОМАНІ Т. ПРАЧЕТТА «ЗИМОВИХ ДІЛ МАЙСТЕР»

Долусова Н.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Вивчення проблематики міфу посідає одне із ключових місць у гуманітаристиці ХХ-ХХІ ст. Теорія міфу розроблялася у різними напрямами та школами, де він окреслювався як у межах функції вербалізації індивідуального чи колективного підсвідомого (психоаналітичний напрям), як

засіб долучення до колективної історії (французька соціологічна школа), символічної форми культури (культурологічна лінія), як особлива комунікативна система (структурологічний напрям) та як засіб концептуалізації світу (теорія російських учених) (Довіна, 2013).

Термін «міф» належить до різних галузей гуманітарного знання, у кожному з яких він тлумачиться у свій спосіб. Визначальні наукові засади трактування міфу запропонували Р. Барт, З. Фройд, К. Юнг, Л. Леві-Брюль, Дж. Фрейзер, К. Леві-Строс, Е. Кассирер та ін.

Літературознавчий словник-довідник трактує міф як розповідь про богів, духів, героїв, надприродні сили і ін., які брали участь у створенні світу. Міф – це витвір наївної віри, який складає філософсько-естетичний комплекс давньої епохи, яка ґрунтується на заміні об'єктивності сприймання суб'єктивним апіорним переконанням (Літературознавчий словник-довідник, 2007).

Розглянемо, як реалізується календарний міф у романі Тері Прачетта «Зимових діл майстер» (“*Wintersmith*”). Цей твір входить у серію «Дискосвіту» про відьом. Протагоністкою роману є молода дівчина Тіфані, яка ненароком вступає у танець пір року – між Літом і Зимою, так порушує баланс сезонів, закохує у себе Пана Зиму, лютить пані Літо, яка не може повернутися із підземного царства. В основу цього роману Т. Прачетт закладає відомий міф про зміну пор року, який, приміром, у грецькій міфології реалізується у викраденні Персефони Аїдом. Персефона, донька богині родючості Деметри, гуляла на лузі, коли її викрав бог підземного світу Аїд. Деметра почала шукати доньку, та у той період почалися неврожаї, нічого не росло. Коли ж вона знайшла Персефону як дружину Аїда, головний бог Зевс постановив, що більшу частину року Персефона має покидати підземне царство і бути біля Деметри. У цей період починається весна та літо. А третю частину року вона має повертатися до чоловіка – у цей час настає зима (Кун, 1990: 63-68).

У романі «Зимових діл майстер» запозичує ідею цього міфу – коли Пані Літо (*the Summer Lady*) спускається у підземне царство і знаходиться там до тих пір, доки не наступить її час вийти з нього:

But someone must go into the Underworld to find the real Summer Lady. That is a Story. It has happened before (Prachett, 36).

Іменник *Underworld* є алюзією на цей міф Давньої Греції, а персонаж пані Літо набуває характеристик богинь Персефони-Деметри, що відповідали за зміну пор року.

В основі календарного міфу роману «Зимових діл майстер» є танець, як сакральна дія, коли Зима та Літо міняються місцями. Твір починається з танцю, коли приходить Зима. Т. Прачетт описує, що на зустріч Зими збираються лише відьми та чоловіки, хто танцює танок «Темного Морісу» (*Dark Morris*). Танець Моріса відомий англійський танець, коли чоловіки одягають білу одягу з бубонцями та зустрічають літо:

The Morris men came to the village sometime in May. ... They carried sticks and wore white clothes with bells on them, to stop them from creeping up on people.

(Pratchett, 34). *The Morris dance is to welcome the coming of the summer* (Pratchett, 46).

Треба зазначити, що травень – це місяць, коли приходить літо, оскільки середина літа (англ. *Midsummer*) припадає на літнє сонцестояння, що відбувається 21-22 липня. В романі зазначається, що рік – круглий, тому зиму теж зустрічають танцем Темного Морріса, що за логікою відбувається на межі жовтня і листопада, коли за давнім англійським повір'ям настає зима (Wheel of Year):

“The year is round! The wheel of the world must spin! That is why up here they dance the Dark Morris, to balance it. They welcome the winter because of the new summer deep inside it!” (Pratchett, 46).

Отже, в основі фабульної структури календарного міфу у творі знаходиться танець, що вербалізовано ключовим словом *Dance*. Танець танцюють не лише люди, але й пори року:

“Is that supposed to be ‘The Dance of the Seasons’?” (Pratchett, 47). *The Wintersmith and the Summer Lady...danced. The dance never ended. ... Now the Lady and the Wintersmith danced around the year, changing places in the spring and autumn, and it had worked for thousands of years,* (Pratchett, 122).

Тут Тері Прачетт задається головною проблематикою міфу: що є міфом? Хто є суб'єктом міфу? Навіщо людям міфотворчість?

...to animals they were just the weather, just part of everything. But humans arose and gave them names, just as people filled the starry sky with heroes and monsters, because this turned them into stories. And humans loved stories, because once you'd turned things into stories, you could change the stories. (Pratchett, 122).

Автор називає міф – історією (*story*), а суб'єктом міфу є люди (*humans*). Саме людина здатна персоніфікувати навколишню реальність, створюючи богів, населяючи світ героями та монстрами. Вони, як і Пан Зима із Пані Літо, є невід'ємною частиною нас самих, нашого світогляду, нашої підсвідомості та нашого світу. Саме людина володіє сакральним правом – давати імена. А коли ми називаємо речі, то ми створюємо нові міфи. Так, у звичайному романі в стилі фентезі читач знаходить важливі постулати, що дозволяють задуматися над тим, як саме ми змінюємо міфи.

Список літератури

Довіна М. С. Теорія міфу в сучасній гуманітаристиці. URL:

https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi7xpaq2_3mAhXm0aYKHensDuwQFjADegQIBhAC&url=http%3A%2F%2Firis-nbu.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbu%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FLtkp_2013_72_9.pdf&usq=AOvVaw0T_LaBTuB_V0xANIGbn36u

Кун Н. А. Легенды и мифы Древней Греции / под. ред. А. А. Нейхардт. М.: Правда, 1990. 576 с.

Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. К.: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.

Pratchett T. Wintersmith. HarperCollins e-books. 242 p.

Wheel of the Year. *Wikipedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Wheel_of_the_Year

ДО ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ НАРАТИВУ

Ігіна О.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Типологічна класифікація певної множини об'єктів виходить з двох підстав: всі складові множини повинні володіти загальною формуючою характеристикою, по-перше, і пропонується класифікація повинна включати всі об'єкти без залишку, по-друге. При цих досить жорстких умовах, однак, більшість класифікованих множин дозволяє кілька класифікацій, кожна з яких справедлива для всієї множини, але відрізняється характеристикою, покладеною в основу розмежування. Так, лінгвісти, наприклад, використовують генеалогічну (що виходить із спорідненості мов) і типологічну (що виходить із морфологічної або синтаксичної, або фонетичної подібності).

У цій розвідці пропонуємо кілька двочленних типологій нарративу, що виходять з різних класифікаційних підстав. У першій з них (її можна вважати базовою) розмежування нарративів на два типи – ауторіальний і передоручений – ґрунтується на приналежності точки зору, що організовує текст, власне автору або поданий ним фігурі фіктивного оповідача. Автор творить можливий світ тексту – *he is omniscient and omnipotent* (Lodge 2002), але він знаходиться поза цим світом. Фіктивний наратор, навпаки, – учасник та / або свідок того, що відбувається. Основний масив світової, англійської в тому числі, прози XIX століття знаходиться в ауторіальному секторі. Все активніше впровадження передоручення оповіді починається з XX-м століттям.

Передоручення оповіді, в свою чергу, можна розглядати як два типи – суб'єктивізоване - *ich-erzählung, I-narrative*, і об'єктивізоване - *er-erzählung, he-narrative*, що розрізняються, як ми бачимо, заявленістю / незаявленістю наратора, як суб'єкта оповіді при наявності точки зору, що організовує нарратив, в обох випадках.

Як приклад першого типу можна навести роман Букерівського лауреата 2002 року Іанна Мартела “*Життя Пі*”, в якості другого – всі розповіді Ернеста Хемінґвея про Ніка Адамса, помертвості зібрані у збірник “*Оповідання Ніка Адамса*” (1972).

Відштовхуючись від способу введення фіктивного оповідача, слід розрізняти рамковий (опосередкований) і прямий (безпосередній) нарратив. У першому типі вигаданий наратор вводиться посередником, який випадково знайшов рукопис / почув історію, яка йому не належить, і вирішив її видати. Ця передісторія тексту, в яку, як у рамку, він вставлений, відрізняється від власне тексту всіма своїми характеристиками – часом, простором, оповідачем, точкою зору. Рамкові елементи не входять у можливий світ твору, але лише

обрамляють його додатковою розповіддю про те, як, де, коли, ким була виявлена основна історія.

Наприклад, рамковою є фігура співкамерника засудженого Бредлі Пірсона – майбутнього видавця його записок (роман Айріс Мердок “*Чорний Принц*”, 1973), або початківець літератор у вже згаданій “*Життя Пі*” (2002). Подібний вступ, крім надання оповіді додаткової достовірності, виконує ще функцію зв'язку / містка між справжнім вступом – *here and now* – та минулим оповідання – *then and there*.

Якщо оповідь передоручено автором вигаданому наратору і ведеться з точки зору останнього, він повинен бути або безпосереднім учасником подій, що викладаються, або їх спостерігачем. Іншими словами, те, що відбувалося поза його присутності, йому невідомо і з оповідання випадає. У цьому випадку автор вводить додаткового “локального” наратора.

Прикладом може послужити роман Скотта Фітцджеральда “Великий Гетсбі”, виданий у 1925 році. Оповідач подій роману Нік Керуей не був присутній на весіллі героїні роману Дейзі, тому не може знати, що там сталося. Цю лакуну заповнює подруга Дейзі, яка в деталях викладає драматичний епізод. Виходячи з кількості нараторів, можна говорити про моно- і полінараторське оповідання.

Нарешті, розглядаючи наратора, ми виявляємо, що цю роль не завжди виконує людина. Автор наділяє свідомістю, пам'яттю, уявою об'єкти природи і артефакти, що розповідають, зі своїх позицій у просторі і / або в соціумі, про оточуюче їх життя людей.

Наративи тварин і неживих об'єктів можна визначити як анімалістичне та артефактне. Корінням своїм вони йдуть у народну, а потім у літературну казку. Перша, багаторазово досліджена фахівцями з міфології, стародавньої обрядовості, загальної фольклористики, розглядається сьогодні не стільки як політ фантазії наших прапрадідів, спрямований на дитячу аудиторію, скільки як прояв антропоморфного мислення стародавньої людини, яка бачила вищий сенс і закономірність у всіх проявах природи.

У анімалістичних та артефактних наративах вельми часто має місце поділ власне наратора, того, хто оповідає про тварину / артефакти в третій особі, та фокалізатора (Genette 1980) – того, хто бачить, спостерігає, робить висновки – тобто власне “розумна”, антропоморфізована тварина або об'єкт.

Таким чином, в залежності від підстави, за якою проводиться класифікація, можна скласти “типологічну карту” наративу, висвітливши його основні характеристики.

Список літератури

- Genette G. Narrative Discourse. Oxf. : Oxf.UP. 1980. 272 p.
Lodge D. Language of Fiction. L. : Routledge. 2002. 324 p.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У ТЕКСТІ КІНОСЦЕНАРНОГО КОМУНІКАТИВНОГО ТРАНСФОРМУ

Калінюк О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Інтерес до тексту кіносценарія виник у кінці 20 століття, коли сучасні англійські видавництва активно почали публікувати як паперові, так і онлайн версії кіносценаріїв художніх фільмів. Цей факт відображає читацький інтерес і підводить до необхідності вивчення цього нового типу тексту з позиції лінгвістики тексту. Такі роботи активно проводяться за кордоном лінгвістами, теоретиками кіно, культурознавцями. У вітчизняній лінгвістиці інтерес до іншомовних сценаріїв тільки починає проявлятися.

Дане дослідження спирається на теоретичні результати комунікативної лінгвістики, що виділилася в окремий науковий напрямок у кінці 20 століття. Характерними рисами комунікативної лінгвістики є дослідження мовних одиниць в умовах конкретних комунікативних актів і дослідження тексту як відправної точки аналізу мови.

Пропонована робота фокусує увагу на кіносценарії художнього твору насамперед як на одному з видів комунікативних трансформів художнього твору. Слідом за І. М. Колегаєвою під комунікативними трансформами розуміємо «наступні комунікативні утворення (у першу чергу письмові тексти, але не тільки), які декларують свою ідентичність еталону (зберігаючи заголовок і прізвище автора), але в реальності виявляються повідомленнями з іншим адресатом, іншою структурою, навіть з іншим кодом» (Колегаєва, 2000:547).

Процес створення тексту кіносценарію екранізації літературного твору може розглядатися як результат інтерпретативної діяльності автора/авторів, представлений у вигляді «вторинного» тексту стосовно вже існуючого літературного твору, тобто вихідного тексту.

Сучасний семіотичний простір представлений більшою кількістю та різноманіттям вторинних текстів. За словами М.В. Вербицької, дослідниці онтології вторинних текстів, «увесь світ живе зараз у нескінченному гіпертекстуальному, або інтертекстуальному просторі...настала епоха «тексту без берегів» (Вербицька, 2000: 23). М. В. Вербицька, слідом за М. М. Бахтіним, визначає вторинні тексти як особливі «художньо-мовні явища», яким «притаманна одна загальна риса: слово тут має подвійне спрямування – і на предмет мовлення, як звичайне слово, і на інше слово, на чуже мовлення» (Вербицька, 2000). До кінця 20 століття вторинні тексти стали важливою складовою загальносвітового культурного фону (Вербицька, 2000; Гавенко, 2000).

Причини створення вторинних текстів є різноманітні. Їхній спектр варіює від «перекладу» тексту на інший «матеріальний носій» (зйомка фільму за книгою, або, навпаки, написання кінороману) до авторського

самовираження або способу сприйняття навколишнього світу й стилю життя. Виходячи з цього, логічним буде внести в поняття «вторинний текст» тексти-деривати, які максимально наближені, буквально «вибудовані» з матеріалу першоджерела, прямо запозичають із нього персонажів, ситуативний контекст, стилістичні елементи, персонажне мовлення.

Однак, як і будь-яка інша похідна одиниця стосовно вихідної, вторинний текст, у цьому випадку текст кіносценарію екранізації, становить собою новий, ускладнений/спрощений стосовно первинного текст. Лінгвіст С. Н. Покидишева розрізняє три випадки проявів дериваційних процесів у сфері текстотворення: видалення, інтерполяцію та трансформацію (Покидишева, 2007 : 37-38). Зіставляючи романи і відповідні кінотексти, К. Ю. Ігнатов приділяє увагу якісному перетворенню текстів «у термінах теорії перекладу: до трансформацій тексту відносять збереження, опущення, перестановки, заміни і додавання» (Ігнатов, 2007). Ця методика була адаптована для зіставлення тексту роману Френка Герберта "Dune" і тексту кіносценарію його екранізації. Увага у данному випадку приділяється зіставному аналізу функціонування неологізмів у тексті першоджерела та тексті його кіносценарної адаптації.

У лексико-семантичну групу неологізмів, які називають види космічного транспорту, космічної зброї та інших технічних приладів, у тексті роману увійшло 18 одиниць: *ornithopter, lasgun, carryall, spice harvester, frigate, monitor, crysknif, kindjal, maula pistol, thumper, hunter-seeker, harvester/harvester factory spotter, paracompass, metaglass, pentashield, distrans*. У тексті кіносценарної адаптації таких одиниць залишилося 11, що становить 61% від загального числа неологізмів у романі: *ornithopter, lasgun, carryall, spice harvester, crysknife, maula pistol, thumper, hunter-seeker, harvester/harvester factory, spotter*. У цьому випадку ми можемо говорити про такий прийом трансформації на лексичному рівні як опущення.

Проаналізувавши неологізми роману Френка Герберта "Dune" відзначаємо, що серед широко використаних моделей утворення нових слів є афіксація (префіксація: *meta-, un-, pre-, para-* тощо, суфіксація: *-er, -ical, -able* та інші), злиття слів, словоскладання, скорочення, а також запозичення слів. Неологізми, які утворені за допомогою афіксальної моделі це *thumper, harvester factory, paracompas, metaglass, pre-spice mass*.

Серед інших моделей були зареєстровані:

- Злиття слів: назва певного виду зброї у романі – *lasgun* – утворена внаслідок злиття двох коренів слів: *laser+gun*.
- Запозичення
- Словоскладання: часто використана модель для утворення нових слів для назви видів транспорту та предметів зброї. Цей спосіб утворення нових слів може бути переданий формулою "основа + основа", в результаті чого утворюється складна лексична одиниця (compound word). Серед патернів цієї моделі найчастішими є $N + N = N$ та $Adj+N = N$.

Серед прикладів неологізмів, що були використані для назв видів

транспорту, яким користувалися герої роману для міжпланетної та внутрішньо планетної подорожі, а також для військових цілей та які були збережені у кіносценарній адаптації, заслуговують нашої уваги наступні.

Ornithopter – один з найменших космічних кораблів, який вмщував 6 пасажирів, 9 – якщо задні сидіння були зняті. Використовувався тільки для внутрішньо-планетної подорожі, для перевезення людей у різні міста та континенти, а також його могли використовувати для транспортування якогось небудь вантажу на довгі дистанції. Більшість кораблів мали крила, які надавали змогу реактивного руху. Також крила допомагали підтримувати висоту та маневрувати як птахи.

Лексема *ornithopter* зареєстрована у Merriam-Webster's Collegiate Dictionary й він дає таке визначення: "an aircraft designed to derive its chief support and propulsion from flapping wings" (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, 2003). Лексична одиниця утворена за принципом словоскладання: *ornith-* + *-pter* (as in helicopter). *Ornith-* походить від латинського *ornith-*, *ornis* і означає птах. Звідси й властивості корабля маневрувати наче птах.

Ще один приклад словоскладання це неологізм *heighliner* – хайлайнер, що використовувався для транспортування людей та різного обладнання. Корабель має дуже великий розмір, майже все населення планети та його обладнання помістяться на цьому кораблі. Він оснащений спеціальними навігаторами. Завдяки хайлайнеру можна подорожувати по всьому Всесвіту. Ця лексична одиниця не зареєстрована в жодному із словників. До лексеми *liner* (лайнер, багатомісний пасажирський літак) було додано іменник *height* (висота, вершина), але для більш гарного звучання літера *t* відпала і, як наслідок, маємо кексему *heighliner*.

У тексті кіносценарної адаптації роману були зареєстровані неологізми, що називають різноманітні види зброї, інструменти та усілякі прилади.

Одним з популярних видів зброї для жителів планети-пустелі був *crysknife* (крісніж). Це був ніж, леза якого були зроблені з зуба піщаного хробака. Цю зброю носили жителі Аракісу, Фремени. Відомо, що в Малайзії існує церемоніальний кинджал, який називається *Krys* і він має хвилясте лезо. Отже, Френк Герберт запозичив цю лексичну одиницю, дещо змінивши її на *crys* й додав іменник *knife*, та потім цей неологізм перейшов у текст кіносценарної адаптації роману.

Також уваги заслуговує лексична одиниця *lasgun*. Лексема утворена внаслідок злиття двох коренів слів: *laser* + *gun*. Ця зброя має зазвичай форму пістолета та випромінює прямі лазерні промені і може змінювати ширину та відстань променя.

Неологізм, що перейшов до тексту кіносценарної адаптації, є *maula pistol* (пістолет маула). Дана лексична одиниця це – запозичення з арабської мови. Воно означає – раб; людина, яка виконує тяжку роботу.

Як було вже згадано, в романі ми знаходимо безліч приладів, які використовують герої роману. Деякі з цих пристроїв та їх назви зафіксовані у тексті кіносценарію роману. Так, наприклад, для того, щоб викликати

піщаного хробака в пустелі, люди використовували прилад, який називався *thumper* (тампер). Дана лексична одиниця є прикладом афіксального словотворення. Адже афіксація – один з найрозповсюдженіших способів словотворення, який представляє собою приєднання афікса до основи. При цьому афікси – префікси та суфікси – можуть відрізнятися не тільки за місцем у слові, а й за ступенем самостійності. Суфіксальний спосіб є одним з вживаних. Саме завдяки суфіксу *-er* автор створив лексему *thumper*: *thump* (стукати, бити) + *er*. Як визначають лінгвісти, у сфері морфологічного, зокрема суфіксального, словотворення основним продуктивним суфіксом є *-er* (Царев, 1983: 7).

Також до суфіксального утворення неологізму можна віднести лексему *harvester* або *harvester factory* (збиральна машина спайсу). Дані машини супроводжувалися кораблями (*spotter*), які у будь-який момент могли забрати ці машини з шахт по видобутку спайсу, оскільки вібрація, яку визивали ці машини, викликала піщаних хробаків.

Обидві лексичні одиниці – *spotter*, *harvester* – утворені суфіксальним шляхом, а саме додаванням суфіксу *-er* до лексем *harvest* та *spot*.

Дослідження дозволяє зробити висновок про те, що при трансформації тексту першоджерела в текст вторинний, у даному випадку тексту роману Френка Герберта "Dune" в його кіносценарну адаптацію, на лексичному рівні використовується прийом опущення: тільки 61% неологізмів, які називають види транспорту, космічну зброю та інші технічні прилади були зафіксовані в тексті кіносценарію. Таке зменшення кількісного складу неологізмів у тексті кіносценарної адаптації може бути пояснено як скороченням обсягу першоджерела при трансформації в інший тип тексту, так і втратою значимості залишившихся невикористаних неологізмів для сюжету вторинного тексту.

Список літератури

Вербицкая М.В. Теория вторичных текстов. М.: МГУ, 2000. 221 с.

Гавенко А. С. Вторичный текст как факт художественной коммуникации. *Человек – коммуникация – текст. Вып. 4.* Барнаул, 2000. С. 227–239.

Игнатов К.Ю. От текста романа к кинотексту: языковые трансформации и авторский стиль (на англоязычном материале): дисс. ... канд. филол. наук. М., 2007. 196 с.

Колегаева И.М. Коммуникативная парадигма литературного произведения (культурологический аспект). *International Scientific Conference. Linguarax VIII Unesco.* Kyiv, 2000. Vol. 3-B. С.547-553.

Покидышева С.Н. К вопросу об интерпретации: языковая личность в проекции «вторичных» текстов киноадаптаций. *Вестник Российского университета дружбы народов. Серия: Вопросы образования. Языки и специальность.* 2007. № 5. С. 36-40

Царев П.В. Проблема прогнозирования в словообразовании современного английского языка. *Иностранные языки в школе.* 1983. № 4. С. 7-11.

Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, 11th Edition (2003). 1623p.

Herbert F. Dune. URL: https://royallib.com/book/Herbert_Frank/Dune.html (Last accessed: 01.02.2020)

Lynch David. Dune. Script. 7th draft. 1983. URL: <https://sfy.ru/?script=dune> (Last accessed: 01.02.2020)

ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ПРОСТОРУ РОМАНУ СТІВЕНА КІНГА «11/22/63»

Калінюк О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Даніліна О.А.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Лексичні засоби вербалізації простору різноманітні. Виразниками місцезнаходження можуть бути дієслова, іменники, прикметники, прислівники, а також фразеологізми. Ландшафтна лексика, або пейзажна лексика, описує відкритий простір. Лексичні одиниці, що входять до цієї групи, можна розділити на ті, що описують природу (*forest, jungle, mountain*), сільський пейзаж (*field, garden*) та міський (урбаністичний) пейзаж (*street, city*)

До групи лексем із значенням «дім, помешкання» можна віднести й слова, що позначають частини будівлі, суттєві його прикмети: *window, door, table, chair* і подібні. Деталізація внутрішнього простору помешкання сприяє створенню образів персонажів, які в ньому живуть, їх характерів, звичок і тому подібне. Так, безлад в кімнаті зазвичай вказує на безлад в душі чи почуттях героя, але можуть також бути всього на всього відображенням його нехазяйновитості. І навпаки, порядний дім є символом цілісної натури, хоча може контрастно підкреслювати її негативні якості. Таким чином, необхідно в кожному випадку окремо визначати функцію простору.

Третя група прямих сигналів, що вказують на місце подій, включає топоніми (ойконіми, урбоніми, годоніми, хороніми, ороніми). Позначення установ та громадських місць включають в себе власні назви цих місць. Сюди відносяться лексеми “*museum*”, “*school*”, “*bank*”, “*office*” та подібні. Вони є відображенням стану суспільства в певному творі або на певній території. Слова узагальненої локальної референтності – лексика, що містить сему «простір», але виражає простір абстрактний та невизначений: *space, room, area, world*. Засоби пересування є різновидом закритого простору, коли персонаж знаходиться усередині його, але можуть бути деталлю опису відкритого простору міста чи села.

Роман одного з найвидатніших американських авторів сучасності Стівена Кінга розповідає про звичайного вчителя-мовника Джейка Еппінга, якому випала нагода вирушити в минуле та запобігти вбивству президента Кеннеді. Часовий тунель, який виявив його друг у власній закусоchnій, завжди веде у 9 вересня 1958 року за 2 хвилини полудень. Кожна така мандрівка скидає на нуль всі зміни, зроблені в минулих «поїздках». Таким чином, Джейк має прожити 5 років в минулому, очікуючи фатального дня, щоб спробувати змінити світ на краще. Але врятувавши президента ціною життя коханої жінки, він повертається до 2011 року щоб дізнатися, що світ після його втручання в історію пережив атомну війну та знаходиться на межі зникнення.

Роман Стівена Кінга «11/22/63» належить до жанру альтернативної історії. Через використання прийому подорожі в часі в романі існує 3

паралельні просторово-часові континууми, які вписуються в одні й ті ж географічні координати:

- 1) простір сучасного (2011 рік, умовно «простір теперішнього»)
- 2) простір минулого (1958-1963 роки)
- 3) простір альтернативної сучасності (2011 рік, «альтернативне теперішнє»)

Таким чином, час стає «четвертою координатою простору», помножуючи його на кількість «подорожей» у часі. На лексичному рівні це виражається через прислівники місця “back”, “here”, “there”, що використані відносно часу (“back to the twenty-first century”, “back into 2011”,) дієслова (“stay in '58”, «return to the 9th of September at 11:58 in the morning»), а також іменники («jaunt into 1958», «trip into the past»)

Головний герой застосовує до вищеназваним континуумам свої назви. Проживши у минулому достатній час, він називає його «The Era of Universal Smoking», а з появою любовної лінії в романі, ця назва набуває романтичного відтінку «the Land of Ago». Взявши за основу останній варіант, головний герой називає 2011 рік, куди збирається повернутись “the Land of Ahead”, а сучасність, де він врешті решт замикає коло своїх подорожей – «the Land of Now». Особливе місце в структурі простору роману займає часовий тунель (“hole into the past”, “time tunnel”), який виступає своєрідним засобом пересування, але при цьому не має фізичних характеристик. Протагоніст називає його “the rabbit-hole”, з алюзією на «Алісу» Керролла, бо це загадкове явище є шляхом до іншого світу, до того ж найкраще виражає почуття героїв від подорожі в часі. Ця назва зустрічається в романі найчастіше, 31 раз, що складає майже 70 % від всіх назв цього явища в романі.

Для опису простору в романі використовуються прямі та непрямі сигнали. Саме через непрямі сигнали описується початок першої подорожі головного героя в минуле. Закривши очі він описує зміни в просторі через інші органи чуття: “*The dark field inside my eyelids turned red, and there was warmth on my skin. It was sunlight. No question about it. And that faint sulphurous smell had grown thicker...*” (King). Ці непрямі сигнали вказують на те, що герой перейшов з закритого простору у відкритий, а поруч знаходиться хімічне виробництво. Після того, як герой відкриває очі, опис простору починається не з переліку того, що він бачить, а з того, що є відсутнім у порівнянні з очікуваннями: “*I was no longer in the pantry. I was no longer in Al’s Diner, either (...) I was in the courtyard. But it was no longer brick, and there were no outlet stores surrounding it. (...) I turned around to look at the big silver trailer which housed Al’s Diner, but the diner was gone.*” (King) Таким чином, автор спочатку заперечує очікування, порівнюючи два просторових континууми.

Простір минулого займає найбільшу частину в романі. Кількість лексичних засобів, що використані для його опису складає 87%. Цей простір можна умовно поділити на простір головного героя та простір історико-політичний. Особистий простір героя, від чиєї особи ведеться розповідь, це шлях його переміщення з містечка Лісбон Фоллс штату Мен, до міста Даллас

штату Техас. Історико-політичний простір включає локуси історичних постатей роману: сенатора, а згодом президента Кеннеді, його вбивці Лі Харві Освальда та інших. Лексичні засоби, що описують його, у більшості є макротопонімами (the USA, The USSR, Cuba, the Caribbean, Vietnam), в той час коли особистий простір героя визначається астронімами (нази міст Lisbon Falls, Derry, Dallas, Fort Worth, Jodie), урбанонімами (назви вулиць, магазинів, ресторанів, бібліотек).

Таким чином, історико-політичний простір роману охоплює всю земну кулю, а простір героя тільки частину Америки від штату Мен до Техасу. Але ці простори перетинаються ближче до кульмінації в місті Даллас, у той самий день 11/22/63. Даллас є одним з ключових топосів роману. Джейк Еппінг називає його “haunted city”. Неприємне враження створює велика кількість назв таких закладів як bars, pawn shops, striptease joints. Але особливо містичну тінь на місто накидає Texas School Book Depository – локус в якому прогрімів історичний постріл. В свідомості протагоніста це місце персоніфікується, вікна уявляються йому очима, книгосховище ніби саме готується стати сучасником злочину: «*Come on in, the sixth-floor window whispered. Take a look around.*» (King).

Прийом персоніфікації використаний Стівеном Кінгом для опису ще одного топосу роману. В цьому місці простір твору, що досліджується, перетинається з простором роману «Воно». Містечко Деррі, штат Мен. Автор неодноразово згадує про схожість Далласа та Деррі. “Derry is Dallas, Dallas is Derry”, стверджує протагоніст. “Haunted cities” міста, в яких мають бути скоєні вбивства. Окрім того, це індустріальні міста, що теж відбивається на образі міста негативно: «*The town (...) seemed to consist solely of sooty grays and blacks under a sky that had been stained urine yellow by the stuff billowing from all those smokestacks.*» (King). Головний герой не знає про монстра, який знаходиться в Деррі і є ніби його частиною, але відчуває містику цього міста. Про людину, яка збирається вбити свою сім’ю, він думає: «*that’s Derry itself*». Таким чином прийом порівняння з місцем дії одного з головних романів жанру жахів допомагає створити образ міста, в якому відбувається кульмінація сюжету роману «11/22/63». В той час коли Деррі зіставляється з Далласом, містечко Джоді (Jodie), протиставляється йому («*Jodie was the anti-Dallas*»). Це містечко, як і Деррі, є вигаданим топосом роману. Стівен Кінг відзначив, що його назва пов’язана з іменем письменниці Джоді Піколт. Першим сигналом, що налаштовує на позитивне ставлення до цього місця є наявність в ньому закускової “Al’s Diner”, адже саме таку назву має заклад, в якому з’явився часовий тунель. Джоді є тим місцем, де розвивається любовна лінія роману. В якийсь момент герой має зробити вибір між Джоді та Далласом, між коханням та обов’язком.

Крім топонімів в тексті роману помітне місце займають назви засобів пересування. В першу чергу вони служать для створення особливої атмосфери минулого: це олдкари Plymouth Fury, Ford Convertible, Sunliner. Для автора вони є втіленням краси та елегантності того часу. Що стосується простору

альтернативного 2011 року, воно також включає простір головного героя, що на цей раз обмежений містечком Лісбон Фолс, та історико-політичний простір, яке оповідає про стан світу в цілому. Тут так само переважають топоніми (the USA, India, China, Russia, Pakistan, Saigon). Мікротопонім «Province of Maine Food Cooperative» означає, що в цій версії реальності штат Мен стає частиною Канади. Простір альтернативного 2011 року – простір пост апокаліптичного світу. Часовий тунель тут знаходиться в покинутому туалеті, що теж відсилає до роману «Воно», а в описі ландшафту переважають слова “moon”, “clouds”. Нерівне місячне сяйво посилює похмуру картину напівзруйнованого міста.

Таким чином, для створення простору роману Стівен Кінг використовує прямі та непрямі маркери, його вигадані локуси описані так само детально як і реальні, що створює ілюзію достовірності, персоніфікація окремих локусів додає роману містичності, а посилання та перетин з іншими творами, в контексті макротексту дозволяють говорити про Всесвіт творів Стівена Кінга.

Список літератури

Андреева И.А. Лингво-когнитивные параметры концептуализации пространства средствами английской фразеологии: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Одесса, 2007. 204с.
Кандрашкина О.О. Категории пространства, времени и хронотопа в художественном произведении и языковые средства их выражения. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2011. С. 12-17

Ковалів Ю.І. Літературознавча енциклопедія: у т. 2. К.: Видавничий центр «Академія», 2007. Т.2. 624 с.

Нестерик Э. В., Сембаева А. М. Свойства и функции социального пространства в художественном тексте. URL. <https://moluch.ru/archive/105/24659/> (Last accessed: 15.02.2020)

Stephen King 11/22/63. URL. <https://novelonlinefull.com/novel/112263> (Last accessed: 15.02.2020)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ОСОБИСТІ ТА МАЙНОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Калінюк О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дрішлюк В.І.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Проблема визначення терміну або поняття в лінгвістиці носить дискусійний характер. Трансформація лінгвістичних поглядів на слово, що відображає певне поняття, відбувалося протягом багатьох років. Від поглядів Д.С.Лотте на «ідеальний» термін лінгвістика дішла до моделі «реального», терміну, визначавши такі його ознаки: точність і однозначність; дефінітивність; системність; номінативність; стилістична нейтральність. Формування сучасної англійської юридичної термінології відбувалося під впливом багатьох історичних факторів і багато понять беруть свої коріння в римському приватному праві, французькій мові, а її розуміння обумовлено

також і своєрідністю розвитку філософської та юридичної думки у Великобританії.

Сучасне цивільне та господарське законодавство оперує ідентичними поняттями в частині правового регулювання забезпечення виконання зобов'язань. Відповідно до ст. 549 ЦК України виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком, правом довірчої власності. Частина 2 статті 199 ГК України прямо відсилає до положень Цивільного законодавства в частині визначення способів забезпечення господарських зобов'язань.

Одночасно при визначенні правильного поняття для перекладу таких понять як порука, гарантія та застава виникає чимало труднощів, оскільки в англійській мові міститься декілька термінів, які мають схоже значення. Більш того, на перший погляд такі терміни як “guarantee”, “surety”, “warranty”, “bail”, “pledge” мають синонімічне значення і можуть бути застосовані для перекладу.

Слід однак зазначити, що з законодавчої точки зору гарантія, порука та застава мають різне правовое навантаження. Так, якщо у відносинах поруки заставодавець передає майно заставодержателю (кредитору) і той може у разі невиконання боржником своїх зобов'язань звернути стягнення на це майно, то у випадку поруки кредитор у разі прострочення боржника має право заявити вимогу до поручителя про виконання ним обов'язку боржника. У відносинах гарантії, фінансова установа зобов'язується виплатити певну суму кредитору у разі порушення боржником своїх зобов'язань.

В англо-російському повному юридичному словнику можна знайти наступний переклад слова *guarantee* – порука, поручатися, давати поруку; гарантія, *contract of guarantee* – договір поруки (Мамулян, 1993: 180).

В англо-російському словнику за ред. В.К. Мюллера *guaranty* – перекладається як гарантія; порука; *letter of guaranty* гарантійний лист; застава (Мюллер, 2016: 205). В іншому словнику за його ж редакцією, але 2009 року, наводиться термін *guarantee*, який перекладається як гарантія, порука, зобов'язання, застава (Мюллер, 2009:198).

У великому англо-російському словнику за ред. І.Р. Гальперіна 1) *guaranty* визначається як гарантія; порука; застава; 2) *pledge* віддавати у заставу; заклад; 3) *surety* впевненість; надійність; порука, гарантія, застава (Гальперин, 1972: 223, 577).

Слід зазначити, що розвиток правових норм, що забезпечують виконання договірних зобов'язань в різних країнах Європи відбувалося по-різному залежно від впливу та ступеня рецепції положень римського права.

В англосаксонській системі права можна виділити поняття поруки в широкому змісті та вузькому, де в першому мається на увазі будь-яке зобов'язання однієї особи щодо сплати боргу за іншу особу, а в другому змісті власне порука – коли особа-поручитель набуває правовий статус боржника поряд із основним боржником при укладенні договору. Слід також зазначити, що в континентальній системі права зобов'язання поруки носить додатковий характер.

На відміну від поручителя, гарант не приєднується до видачі зобов'язання, тобто не стає учасником основного зобов'язання. Відповідальність гаранта виникає у випадку настання обумовленої події, такої як невиконання боржником свого зобов'язання, банкрутство основного боржника тощо (Ласк, 1961: 535).

У банківському праві Англії забезпечувальна функція поруки має свої особливості. Оскільки в англійському праві порука, як зазначалося вище, фактично тотожна гарантії, то терміни “suretyship” (порука) і “guarantee” (гарантія) розглядаються як синоніми (Вишне夫斯基, 2000: 220). Суть першого поняття, “забезпечення”, полягає в тому, що під забезпеченням мається на увазі право кредитора на майно боржника, в силу якого кредитор має право одержати задоволення з визначеної частини або невизначеної кількості майна боржника чи третьої особи, що надавили своє майно як забезпечення по зобов'язаннях боржника. Під терміном “guarantee” (“гарантія”) розуміють право кредитора у випадку невиконання боржником зобов'язання вимагати виконання від третьої особи - гаранта. Останнє не розглядається англійським правом у якості власне забезпечення, вона розглядається як прийняття на себе третьою особою несприятливих наслідків, викликаних невиконанням зобов'язання основним боржником. У цьому - одна з відмінностей англійського права від правових континентальних систем, де обидва зазначених види правовідносин включають у поняття “забезпечення”, виділяючи при цьому особисті і майнові засоби забезпечення виконання зобов'язань (Федосеев, 2002: 97).

Термін “warranty” також застосовується до сфери цивільних правовідносин, але стосовно не гарантування виконання зобов'язання за третю особу, а у відносинах коли виробник або продавець товару гарантує його придатність або експлуатаційні якості протягом встановленого терміну.

Поняття “bail” застосовується до сфери процесуального права і означає зобов'язання або поруку певної особи щодо явки іншої особи до суду і в розумінні національного законодавства більше застосовується до кримінальних процесуальних відносин.

З огляду на викладене, представляється, що при визначенні англомовних термінів, що відповідають українському законодавству слід враховувати два визначальних моменти: 1) якщо мова йде про систему загального права (англо-американську) – то терміни гарантія, порука та застава повинні перекладатися з урахуванням специфіки цієї системи за допомогою термінів “suretyship” для відносин застави та “guarantee” для поруки та гарантії відповідно; 2) якщо мова йде про опис національної системи права (континентальної) – то слід використовувати терміни “suretyship” або “pledge” для відносин застави та або термін “guarantee” для опису відносин гарантії або поруки. У цивільних відносинах, що стосуються прав споживачів, термін гарантія може бути перекладений за допомогою терміна «warranty», а зміст особистого зобов'язання за явку підозрюваного чи підсудного до суду за його викликом може бути передано за допомогою терміну «bail».

Список літератури

- Вишневикий А.А. Банковское право Англии. М., 2000. 415 с.
Гальперин И.Р. Большой англо-русский словарь под ред. И.Р. Гальперина. В 2 т. Т. 2. М., 1972. 822 с.
Ласк Г. Гражданское право США: Право торгового оборота./ Пер. с англ. М., 1961. 653 с.
Мамулян А.С. Англо-русский полный юридический словарь. М., 1993. 390 с.
Мюллер В.К. Большой современный англо-русский словарь / Под ред. В.К. Мюллера. М., 2009. 1056 с.
Мюллер В.К. Большой англо-русский словарь под ред. И.Р. Гальперина. В 2 т. Т. 1. М., 1972. 798 с.
Мюллер В.К. Самый полный англо-русский и русско-английский словарь с современной транскрипцией: около 500 000 слов / В.К. Мюллер. Москва, 2016. 800 с.
Федосеев П.М. Інститут поруки за римським цивільним правом та його рецепція в цивільному праві України. Одеса, 2002. 215 с.

ОПИС ВІДКРИТОГО ПРОСТОРУ У РОМАНІ ДЖЕКА КЕРУАКА «ON THE ROAD»

Калінюк О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Червенкова А.Г.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дана стаття присвячена опису відкритого простору у такому жанрі як роман-травелог. Це поняття розглядається на прикладі роману «On the Road», видатного американського письменника Джека Керуака.

Тлумачний словник дає таке визначення цьому поняттю: «Подорож – це літературний твір, у якому розповідається про те, що відбувалося в дійсності, або про вигадане враження мандрівника після подорожі, його відкриття та пригоди» (Ахманова, 1969). Подорож – жанр, з точки зору Русакова, – в основі своїй документальний: автор і герой-мандрівник нероздільні. В сутності це є одна і та ж сама людина. Літературний світ подорожі може бути точно описаний з реальності (Русаків, 2015:173).

Текст подорожі складається з подій та ситуацій, які формуються довкола двох основних просторів: дороги (процес переміщення, подорожування) і міста (де може зупинитися герой). Міський простір вміщує в себе відвідування трактирів, ресторанів, знайомство з різними людьми, знайомство з самим містом, розваги головних героїв (Русаків, 2015:181).

Слід зазначити, що розповідач у цьому жанрі не має права переходити із майбутнього у минуле і навпаки та довільно змінювати порядок подій. Він повинен вести читача чітко за своїм маршрутом. Важливо сказати про те, що термін «подорож» має декілька дефініцій: «мандрівний сюжет», «роман-подорож», «мандрівний нарис» та травелог.

Поняття «травелог» в наш час викликає інтерес у багатьох сучасних філологів оскільки воно увійшло у науковий обіг зовсім недавно і ще не має строго визначеної дефініції. Проблема з'ясування його жанрової сутності та

часових меж залежать від різноманітних феноменів художньої та наукової творчості, які називаються цим терміном. Термін «травелог» походить від англійського слова «travelogue», що перекладається саме як «подорож». Людиною, яка ввела поняття «травелог» у загальний вжиток є американський мандрівник Б. Холмс. Але слід сказати, що для цього поняття Холмс мав зовсім інше визначення на відмінну від того, як про нього говорять зараз. Він розумів цей термін як лекцію про подорож зі слайд шоу, або коротким відео-фільмом. Але потім слово було запозичене літературознавцями, які надали цьому терміну нового значення. Наприклад, у «Оксфордському словнику літературних термінів» можна знайти наступну дефініцію: «Травелог – книга, стаття, або фільм, який описує відповідні місця і людей, що там живуть» (The Oxford Dictionary of Literary Terms, 2008).

У XIX та XX ст. спостерігається ускладнення жанру. Саме тоді подорожні нариси стають одним із провідних жанрів публіцистики. Деяко змінюється ситуація у XX ст. зі створенням протокольно документальних записок про реальні подорожі, та з письменницьких «мандрівних нарисів», де основним завданням оповіді ставав виклад вражень та думок автора.

Варто сказати, що суттєвим стає суб'єктивна реакція на відмінність від попередніх мандрівних нарисів, де письменники записували лише те, що вони могли спостерігати та робили це без додавання своїх власних роздумів, або переосмислень. Епічна подорож, трансформація особистого життя у художній оболонці, де є чимало вигадок, крім вражаючих описів краєвидів, акцентується увага також на інтрига та пригодах головних героїв, а сам мандрівник частіше за все буває чисто символічним образом.

Як вже було сказано, одною з головних деталей роману-травелогу є дорога. Вже з самої назви роману- травелогу Джека Керуака «On the Road» зрозуміло, що саме дорога в романі грає велику роль. Дорога для головних героїв насамперед є шляхом у нове життя. Такий порив до нового був актуальний у минулі часи та залишається дотепер. «On the Road» - значить на шляху чогось нового та незвіданого.

Слід відмітити, що для опису дороги Керуак використовує такі визначення для характеристики даної лексеми, у яких простежується персональний та авторський ракурс сприйняття світу: «*gray road*», «*hot road*», «*silvery dusty road*», «*bloody road*», «*holy road*», «*holyboy road*», «*madman road*», «*senseless nightmare road*», «*guppy road*», «*rainbow road*».

Слід сказати, що у романі автор протиставляє міста Заходу та Сходу. Столицею Сходу є Нью-Йорк, який автор зображує як уособлення ділової Америки. Але порівняно з містами Заходу автор говорить про Нью-Йорк таким чином: «*From the dirty snows of New York to the green and river smells of New Orleans at the bottom of America; then west. Ed was in the back seat. Marylou, Dean, and sat in the front, with Dean driving — fast*» (Kerouac, 2008: 25).

Тобто у цих рядках простежується суб'єктивне відношення автора, то цього міста. Зображення має негативну конотацію, що передається такими лексемами як «*dirty snow*».

Таким чином, художній опис немовби розділяється на дві частини: дика природа – світ чистоти та краси та місто – світ загубленості та нескінченних пошуків. Отже, можна зробити висновок, що опис пейзажу у романі Джека Керуака «On the Road» використовується не тільки для естетичного забарвлення та для того, щоб передати атмосферу зображуваної картини, але має також і філософське і міфологічне навантаження та слугує способом передачі внутрішнього світу головних героїв.

Список літератури

Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1969. 605 с.

Керуак Дж. Основы спонтанной прозы. *Керуак Д. На дороге. Мэгги Кэссиди. Эссе: пер. М. Немцова.* М.: Просодия, 2002. С. 545–547.

Малетина О.А. Пейзаж и интерьер как разновидности жанра «описание» в художественном дискурсе. *Вестник Волгоградского государственного университета.* 2006. № 5. С. 108-115.

Русаков В. Травелог. Дискурс–Пи. 2015. №20-21. С. 173 -185.

The Oxford Dictionary of Literary Terms. Oxford: Oxford University Press, 2008. 292 p.

Kerouac J. On the road. London: Penguin Books, 2000. 281 p.

ЛІНГВІСТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗІВ ДОБРА І ЗЛА У РОМАНІ СТІВЕНА КІНГА “IT”

Кашуба М.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ярмолюк А.В.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Художній образ – одна з найбільш багатогранних і складних естетичних категорій, яка використовується в рамках ряду гуманітарних наукових дисциплін. Природа художнього образу, незалежно від його призначення і сфери застосування, багатогранна і унікальна. Образ відіграє важливу роль при моделюванні ідеї та теми твору.

Дане дослідження присвячене виявленню лінгвістичних засобів створення образів Добра і Зла у романі Стівена Кінга “It”.

Вибір *теми* дослідження зумовлений значним інтересом до творчості американського письменника С. Кінга. Також, робота пов’язана з філософськими категоріями Добра та Зла, які в контексті художньої літератури дозволяють проникнути у світ почуттів та емоцій людини. (Лосский, 1994) Аналіз лінгвістичних засобів створення образів Добра і Зла допомагає розкрити основний конфлікт у романі та зрозуміти задум оповідання в цілому.

В даній роботі ми розглядаємо образ за двома класифікаціями:

1. За характером узагальненості художні образи можна поділити на індивідуальні, характерні, типові, образи-мотиви, топоси і архетипи.

2. За класифікацією об'єктів, які піддаються естетичному перетворенню і в результаті виникають в художньому творі, можна виділити словесний образ, образ-персоніфікація, образ-фрагмент, образ-узагальнення, образ автора, образ певної людини, образ світу.

За результатами дослідження, можна сказати, що образи Добра і Зла у творі є індивідуальними та належать до образів-узагальнень.

У романі Стівена Кінга "It" більшість лексичних засобів (85%) зосереджена на створенні образу Зла. Всі засоби створення образу Зла можливо поділити на вербальні і невербальні. Вербальні засоби діляться на ті, в структурі лексичних значень яких міститься сема «жах» і «зло», і слова, які набувають контекстуально-негативної конотації. Загальна частотність усіх вербальних засобів із семою «жах» і «зло» становить 77% від загальної кількості. До вербальних засобів, в структурі лексичних значень яких, міститься сема «жах» і «зло» належать: іменники, прикметники, дієслова, тілесні форми "It", місця та заклади у місті, найменування книг, жанрів літератури та кіно.

Частотність вживання іменників становить 40,38% від усієї лексики ("blood", "pain", "fire", "victim", "darkness", "monster", etc.), підгрупа прикметників – 25,77% ("crazy", "dead", "scared", "dark", "terrible", "bloody", "bleeding", "terrified", etc.), підгрупа дієслів – 18,54% ("to kill", "to die", "to hurt", "to scream", "to cry", "to scare", "to grin"), підгрупа тілесних форм "It" – 9,36% ("spider", "worms", "snake", "adder", "werewolves", "giant", "morlocks", "mummy", "zombie", "Frankenstein", etc.), місць та закладів у місті – 5,32% ("Barrens", "madhouse", "Shock Theater", "Hell's Half-Acre"), найменувань книг, жанрів літератури та кіно – 0,36% ("The Dark", "The Black Rapids", "Pit of the Black", "Demon", "The Grateful Dead", "Books of Blood"; "horror movies", "horrorbook", "horror comics", etc.).

Загальна частотність усіх вербальних засобів, які набувають контекстуально-негативної конотації становить 23%. До цієї групи належать: місто та місця у ньому, клоун та його атрибути, займенник "It", звуки, запахи та предмети. Частотність вживання назви міста і місць становить 56,9% (Derry, Canal, Sew, The Derry Standpipe), клоуна та його атрибутів - 21,33% (Clown, Balloon, Calliope music), займенника "It" - 15,32%, звуків - 2,72%, запахів - 2,43%, предмети - 1,29%.

До невербальних засобів належить графічний знак - символ Зла у романі. Лексичні засоби створення образу Добра розподіляються на абстрактні та матеріальні поняття. В результаті суцільної вибірки, було зафіксовано 1037 лексичних одиниць і фрагментів тексту, які складають образ Добра у романі. До групи абстрактних понять ми віднесли: "friendship", "laughter", "love", "rituals". Класифікація матеріальних понять включає: "barrens", "weapon", "the turtle", велосипед "Silver", "the book". Група абстрактних понять (82%) переважає над групою матеріальних понять (28%).

Підводячи підсумки, можна сказати, що велика частотність лексичних засобів, використаних для створення образу Зла обумовлена жанром роману.

Стівен Кінг зображує різні види і форми Зла у романі, відображає різні форми страху. Але поряд з образом Зла в романі "It" були виявлені різні лексичні засоби, які використані для формування образу Добра, яке протистоїть Злу.

Список літератури

Лосский Н.О. Бог и мировое зло. Москва: Республика, 1994. 344 с.

Мещеряков В.П. Вступ до літературознавства. Основи теорії літератури, 2015. URL: https://stud.com.ua/55049/literatura/vstup_do_literaturoznavstva_osnovi_teoriyi_literaturi

СПЕЦИФІЧНІ РИСИ КОМУНІКАТИВНОГО АКТУ РЕЛІГІЙНОЇ ПРОПОВІДІ

Кравченко Н.О.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Матієнко-Сільницька А.В.

викладач, Національний університет «Одеська юридична академія»

Релігійну проповідь можна віднести до комунікативного мовленнєвого акту, оскільки вона містить всі обов'язкові компоненти, що притаманні комунікативному акту як такому: відправник інформації, одержувач інформації, форма інформації, канал зв'язку, код, контекст. Тим не менш, для комунікативного акту проповіді характерними є й специфічні риси, які пов'язані зі специфікою релігійної сфери спілкування в цілому. Зупинимося більш детально на деяких специфічних особливостях, що відрізняють релігійну проповідь від світських комунікативних актів.

Специфіка релігійної проповіді чітко визначається екстралінгвальними особливостями релігійного спілкування. Адресант і адресат проповіді вступають у процес релігійної комунікації не випадково і не де-небудь, а в рамках інституту богослужіння, в рамках інституалізованого хронотопу (місця й часу спілкування). Богослужіння в широкому сенсі можна розуміти як релігію, що інституціалізовано в церкві. Регулярність релігійного спілкування уможливорює віднесення його до типового, адже матричні ситуації такого спілкування відбуваються в процесі ритуалу богослужіння. Тобто, проповідь належить до інституційної сфери спілкування, в якій прийняті певні правила, умови, норми тощо, а отже, ймовірно, певні мовленнєві штампи (Кругликова, 1990: 57).

«Умовами буття» релігійної проповіді є умови богослужіння, визначені Павлом Флоренським як цілісний організм храмового дійства, і без їх урахування неможливо в цілому оцінити специфіку проповідництва. «Я дозволив собі назвати недоумством цей відрив одного з боків церковного мистецтва від цілісного організму храмового дійства як синтезу мистецтв» (Флоренський, 1985:52). Як одна з складових частин ритуалу богослужіння, церковна проповідь виступає елементом установленної символічної дії, тобто дії, що відбувається у певному місці, у певний час, за певних обставин, за певними принципами і правилами. Можна стверджувати, що екстралінгвальні

засоби у релігійній сфері спілкування становлять собою певну «інформаційну поліфонію», особливу «товщу знаків» (Барт, 1994: 276), яка одночасно з безпосереднім текстом проповіді здійснює емоційний вплив на адресата-прихожанина і сприяє його максимальному зануренню у процес молитовного спілкування з Богом.

Відправник інформації церковної проповіді – священник-проповідник – відрізняється від будь-якого іншого світського оратора, перш за все, тим, що він звертається до людей не від свого імені, він проповідує Слово Боже. В комунікативній фігурі кожного проповідника приховано певну подвійність: з одного боку, він наділений особливими повноваженнями – пояснювати своїм парафіянам доктринальні моменти, інтерпретуючи у своїй промові Слово Боже; з іншого боку, він є лише посередником, виконавцем у процесі донесення Божественного Одкровення. Вимагаючи від своїх слухачів слухняності, священник робить це не від свого імені, а від імені того, хто довірив йому своє послання – від імені Бога. Він, у свою чергу, теж слухач, слухняність – це і його завдання (Морозова, 1998:24).

Таким чином, у фігурі проповідника закладено комунікативну подвійність: з одного боку, він – оратор, адресант повідомлення, з іншого – слухач, адресат, до якого звертається Бог. Тобто, фактично будучи відправником усного повідомлення (проповіді), проповідник, у свою чергу, попередньо є одержувачем того трансцендентного повідомлення, яке надходить до нього від Бога і яке він повинен згодом донести до прихожан під час проповіді.

Отримувач інформації – адресат релігійної проповіді – також характеризується специфічними особливостями у релігійній проповіді. По-перше, інформація, що міститься у проповіді, орієнтована на певне коло адресатів — особливу соціально-психологічну групу людей, віруючих, або тих, хто прагне віри. Тому аудиторія проповіді становить собою безсумнівну єдність, що об'єднано спільною вірою. Такого адресата проповіді можна назвати її реальним адресатом. Разом із тим, унікальним моментом, не характерним для будь-якого іншого виду усної публічної промови, є те, що під час проповіді проповідник не лише спілкується з народом від імені Бога, а й звертається до Бога від імені слухачів. Таку незвичайну комунікативну ситуацію деякі дослідники називають «фактором подвійного адресата» (Набиева, 1996: 59), притаманним виключно проповідницькому дискурсу.

На наш погляд, точнішим позначенням такого явища у проповіді є термін М.М. Бахтіна – «вищий нададресат». У різних світоглядних концепціях «його ідеально правильне відповідне розуміння» можуть осмислюватися як Бог, абсолютна істина, суд неупередженої людської совісті тощо. Цей третій незримо присутній над усіма учасниками комунікації і являє собою «конститутивний момент цілого висловлювання» (Бахтин, 1979:306). І якщо наявність третього учасника комунікації, «вищого нададресата» – прихованого адресата у всіх інших видах комунікації може здатися

дискусійною, то в такому виді комунікації, як релігійна проповідь, присутність «вищого нададресата» є одним із її основних конститутивних параметрів.

Отже, вищевикладене дозволяє констатувати, що проповіді властива сутуба специфічність компонентів комунікативного акту – ситуації спілкування, відправника інформації та отримувача інформації. Саме завдяки цієї специфічності можна говорити про особливий статус комунікативного акту проповіді порівняно зі світськими комунікативними актами.

Список літератури

Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика. М.: Прогресс, 1994. 616с.

Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. М.: Художественная литература, 1979. 423с.

Кругликова Т.М. Текст проповеди как образец воздействующей речи X-XI в. *Логико-семантические и прагматические проблемы текста: Межвуз. сб. науч. тр.* КГПИ. Красноярск, 1990. С. 54-57.

Морозова Е.В. Особенности жанра современной христианской проповеди. Лингвостилистический аспект (на материале немецкого языка) : дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. М., 1998. 180с.

Набиева В.М. Прагматический аспект дискурса современной литургической проповеди.: дис. канд. фил. наук. Москва, 1996. 174 с.

Флоренский П. Храмовое действо как синтез искусств. *Собрание сочинений. Т. 1. Статьи по искусству.* Paris, 1985. С.41-62.

ФУНКЦІ ІНТЕРНЕТ-РЕКЛАМИ У КОМУНІКАТИВНОМУ АСПЕКТІ

Лимаренко О.А.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Батуринська Н.В.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Реклама – це один з основних засобів привернути увагу споживача до продукта. Методи, за допомогою яких споживача переконують у важливості придбання продукту чи послуги, постійно змінюються та оновлюються, тому що реклама явище «динамічне», яке дуже швидко застаріває та стає неефективним (Македонова, 2017). Зараз наше життя вже складно уявити без реклами. Такі засоби мас-медіа, як агітація, пропаганда та зв'язки з громадськістю є невід'ємними складовими цього комунікативного процесу. Безумовно, реклама впливає на людину та її поведінку. Дослідники реклами вважають, що «сучасна реклама стала своєрідним літературним жанром, тільки більш стислим й існуючим у формі не слів, а образів глядачів, що претендує на роль рушійної сили культурного прогресу» (Грошев, 2000).

Реклама впливає також й на культуру суспільства в цілому. Вона намагається просувати не просто товар/послугу та імідж товару, а картину цілого зрізу суспільства. Сучасна індустрія культури і масової комунікації, до якої відноситься і реклама, повідомляє людям не просто новини, знання і думки, але і безумовно впливає на формування певного образу мислення (Стрельникова, 2006).

Реклама як один з видів комунікації має такі функції:

- *інформативна* (особливо коли йдеться мова про якість нововведення: новий товар або нову послугу);
- *експресивна* (виражає не тільки думки, але й емоції, почуття та настрої);
- *сугестивна* (створює позитивне ставлення споживача до товару, а потім спонукає до його придбання);
- *раціональна або прагматична* (намагається переконати потенційного споживача в отриманні вагомої вигоди від придбання товару чи послуги: економії часу, енергії, грошових коштів і т. п.).

З точки зору семіології, реклама має своєрідні, властиві тільки їй семіотичні функції: демонстративна функція знакових форм, функція символізування. Дослідники у своїх роботах описують семантичні характеристики сучасних рекламних текстів, визначають зв'язок між візуальним знаком і словом (Стрельникова, 2006).

З точки зору прагматичної, релевантними ознаками реклами є цілеспрямована соціальна дія, умови ситуації спілкування, цінності, стратегії, жанри. Згідно прагматики, рекламна діяльність це особлива сфера масових комунікацій між рекламодавцями і масовою аудиторією адресату.

У психолінгвістичних дослідженнях реклами розглядаються функції дії і засоби її актуалізації в рекламному тексті (Дудина, 2000). В результаті багатьох досліджень рекламних текстів були виявлені деякі типові помилки, які мають негативний вплив на сприйняття рекламного повідомлення споживачем. Психологи надають ряд рекомендацій психолінгвістичного вдосконалення текстів для рекламних повідомлень в ЗМІ.

Реклама постійно змінюється та еволюціонує. Як пише Мокшанцев Р. І.: «Вона пройшла шлях від інформування до умовляння, від умовляння – до вироблення умовного рефлексу, від вироблення рефлексу – до підсвідомого навіювання, від підсвідомого навіювання – до проектування символічного зображення» (Мокшанцев, 2000). До того ж, є чіткий взаємозв'язок між розвитком реклами і психологією впливу. На людину, яка є єдиним суб'єктом рекламної діяльності, вплив здійснюється через органи чуття. В основному задіяні зорові та слухові відчуття. Наприклад, кольори, які використовуються в рекламі, повинні бути підібрані правильно, щоб уникнути стомлюваності очей. Це кольори, при змішуванні яких утворюється сірий колір. Також дуже важливо приділяти увагу відтінкам, яскравості та насиченості, що сприяє оптимізації якості впливу. Звуковий ряд повинен бути приємним, не різким, голос повинен викликати позитивні емоції. Все це підвищує ефективність впливу реклами (Шевчук, 2007).

Реклама має певний позитивний вплив на людину, адже вона сприяє появі нових емоцій, уявлень та бажань, які пов'язані з рекламованим товаром чи послугою. Е. Палмер у 1896 р. запропонував модель впливу реклами на психіку, яка називається *AIMDA*, де: *A – Attention – увага, I – Interest – інтерес, M – Motive – мотив, D – Desire – бажання, A – Activity – активність*. Водночас, реклама має й негативний ефект на людину, тому що сприяє стереотипізації мислення, нав'язує певні готові моделі ідеального життя. Реклама інколи

створює хибне враження, що купуючи певну річ, людина стає щасливою. Секрет дії реклами полягає у знанні людської психології. Найбільш ефективною є реклама, яка враховує актуальні проблеми та інтереси людей. Рекламодавцям потрібно мати уявлення про мотиви та проблеми сучасних потенційних покупців, аби реклама дійсно працювала і приносила прибуток.

Отже, можна зробити висновок, що реклама нерозривно пов'язана з нашим сучасним життям. Як вид комунікації реклама має певні особливості та характеристики. Посилення ролі реклами в світі підвищує інтерес до вивчення цього суспільного феномену серед науковців різноманітних галузей, зокрема психології, соціології та лінгвістики. Реклама не тільки надає інформацію про товари чи послуги. Фахівці стверджують, що вона є могутнім засобом впливу і маніпуляції споживача. Вона навіть здатна впливати на світогляд і поведінку людей. Саме тому ця тема є й досі актуальною для науковців різних галузей.

Список літератури

- Грошев И. В. Рекламные технологии гендера. *Общественные науки и современность*. URL: <http://ecsocman.hse.ru/data/807/566/1216/018gROx5bEW.pdf> (дата звернення: 07.05.2020);
Дудина М. Г. Умозаключения как средство речевого воздействия в тексте (на материале текстов рекламы) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 2000. 18 с.
Македонова О. Д. Лінгвостилістична організація та прагматичне функціонування англійськомовного рекламного дискурсу: дис.... д-ра філолог. наук. Запоріжжя, 2017. 229 с.
Мокшанцев Р. И. Психология рекламы : учеб. пособие. Москва, 2000. 230 с.
Стрельникова Е. С. Реклама как объект изучения в современной лингвистической литературе. *Вестник Волгоградского государственного университета*. 2006. № 5. С. 64–66
Шевчук Д. А. Рекламное дело. URL: https://www.studmed.ru/shevchuk-da-reklamnoe-delo_e0ba1bee8a9.html (дата звернення: 07.05.2020).

КОМІЧНЕ В РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У ФРАНЦУЗЬКОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Марінашвілі М.Д.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Корнієнко А.В.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Французи та англійці мають між собою особливі, сформовані історично відношення: протягом століть Франція і Велика Британія були суперниками, але водночас і партнерами. У зв'язку з цим природним є існування у французів та англійців багатьох усталених взаємних суб'єктивно-оцінних уявлень, тобто стереотипів. Стереотипом вже стало навіть постійне суперництво цих двох націй.

Національний стереотип визначається як лінгвокультурна модель, поширена у певному лінгвокультурному середовищі, яка фіксує уявлення даного середовища про ту чи іншу групу (нації), зокрема, загострюючи деякі її риси (Бергельсон, 2010). Вивчення етнічних стереотипів з позиції лінгвістики передбачає їх аналіз на основі мовного матеріалу, в тому числі на

основі їх репрезентації в художніх текстах. На особливу увагу заслуговує комічне представлення типових характеристик національного менталітету, одним з яскравих прикладів якого у французькій літературі є роман П. Даніноса «Записки майора Томпсона».

Мета нашого дослідження - виокремити та проаналізувати лексико-стилістичні засоби, що формують комічний тон у репрезентації стереотипів французів та англійців у романі П'єра Даніноса.

«Записки майора Томпсона», вперше опубліковані у 1954 році, складаються зі вступу і 16 розділів. Кожен розділ присвячений різним аспектам життя французів, наприклад «Les lois de l'hospitalité et de la gastronomie», «Le français tel qu'on le parle», «Quand le Français voyage», «La France au volant» і т.д.

Домінуючою формою комічного в досліджуваному романі є іронія. Специфічною рисою «Записок майора Томпсона», яка, з-поміж іншого, сприяє творенню комічного ефекту, є особливість організації його оповідних інстанцій. Оповідання у романі ведеться від першої особи, від імені англійця, майора Томпсона. Майор є водночас і віртуальним автором, оскільки йому приписується художній твір, незважаючи на те, що на обкладинці зазначено ім'я реального автора. Реальний автор видає себе за перекладача. Другий оповідач - П'єр Данінос, фіктивний перекладач (саме він нібито переклав з англійської мови на французьку записки майора), знаходиться на периферії фабульного простору, час від часу виявляючи себе в примітках перекладача. Крім того, є ще один персонаж - якийсь свідок, що також оповідає в примітках (Мельничук, 2016: 94).

Слід зауважити, що, незважаючи на структурну відособленість від основного корпусу тексту, примітки перекладача в романі, яких нараховується 40, не є традиційними примітками, які, як правило, мають в тексті допоміжний характер пояснення, доповнення або коментарю. Завдяки приміткам перекладача роман не є лише поглядом типового англійця на типового француза, але й поглядом типового француза на типового англійця. Таким чином, вони беруть участь у творенні гумору та іронії, наводять авторський погляд з приводу сформованих стереотипів і недоліків, притаманних як англійському, так і французькому етносу.

Оповідач «Записок» – Вільям Мармадюк Томпсон (якому «пощастило народитися англійцем») майор колоніальних військ, кавалер багатьох орденів, що перебуває на дипломатичній службі у Їх Величності і живе у Франції. Його дружина-француженка - сама чарівність, здатна з нічого зробити і капелюшок, і скандал. Їх син Марк - вже майже повне уособлення типового француза. До того ж майор з жахом починає помічати в собі риси «офранцузування»: його, наприклад, вже не шокують французька легковажність та відкритість в прояві почуттів.

Особливість іронії в романі полягає в тому, що вона спрямована на майора. Сам майор Томпсон абсолютно серйозно викладає свої спостереження над повсякденним життям французів, особливостями їх менталітету. Майор

має, за задумом П. Даніноса, типову зовнішність старого англійського вояки: міцну статуру, рачачі очі, ноги колесом. Крім того, його червоне обличчя разом із синіми жилками на скронях та білою смужкою вусів нагадує своїм забарвленням британський прапор. Для створення іронічного образу майора Томпсона автор використовує різноманітні стилістичні прийоми: парантези, метафори, епітети, порівняння, гіперболи: «Les nombreux sports en marge desquels j'ai poursuivi mes études (*sans jamais avoir l'impression de les atteindre*) ne m'ont pas développé plus qu'ils ne le font de coutume avec mes concitoyens. Je suis de taille *honorable*, presque plus haut en couleur qu'en stature; *la légère parenthèse* de mes jambes trahit le cavalier. J'ai des yeux bleus tout ronds, qu'un état de *perpétuel* étonnement à fait peu à peu (*surtout depuis que je suis en France*) *saillir de leurs orbites* <...> *deux joues rebondies aussi luisantes que des pommes du Canada* <...> et la barre blanche de ma moustache, *un vivant rappel du pavillon britannique*» (Daninos, 2018: 11).

Творенню іронічного смислу в романі сприяють англіцизми, які вживаються з першого ж рядка вступного розділу «May I introduce myself?». П. Данінос використовує не тільки повноцінні речення англійською мовою, а й окремі слова і словосполучення, «вставки» у французький текст: *little, child, rule, British, funny, home, strange, anybody, self-defense, English speaking, eventually, dear* та інші. Такі «вставки» створюють комічне враження, що читач «розмовляє» з жителем Англії, мова якого не може бути не наповненою словами його рідної мови, наприклад: «De temps en temps, il [un Anglais] est *most surprised* de voir parmi ces individus quelqu'un qui a l'air d'un vrai *gentleman* <...> il se dit : Quelle *pity* qu'il ne se soit pas *British*» (Daninos, 2018: 135).

З-поміж лексичних засобів, які служать для створення протилежних образів французів та англійців, слід назвати використані в романі антонімічні оцінні прикметники і прислівники. Наведемо як приклад уривок з розділу «La France au volant»: «Les Anglais conduisent plutôt *mal*, mais *prudemment*. Les Français conduisent plutôt *bien*, mais *follement* » (Daninos, 2018: 152), де поєднується загальнооцінний прислівник негативної оцінки *mal* і частковооцінний прислівник позитивної оцінки *prudemment* для характеристики англійців, і, навпаки, загальнооцінний прислівник позитивної оцінки *bien* з частковооцінним прислівником негативної оцінки *follement* - для характеристики французів.

Далі, підводячи підсумок, автор використовує загальнооцінний прислівник негативної оцінки *mal* і прикметник позитивної оцінки *bien* при описі англійців, та загальнооцінний прислівник позитивної оцінки *bien* і прикметник негативної оцінки *mauvaises* при характеристиці французів: «Mais je me sens plus tranquille avec des gens qui font *mal* des choses *bien* qu'avec ceux qui font *bien* de *mauvaises* choses» (Daninos, 2018: 152).

Упродовж всього роману майор Томпсон порівнює типові риси жителів Франції та Великої Британії, у зв'язку з чим вживаними у тексті є антонімія і протиставлення, наприклад: «... chez nous [en Angleterre], l'amour est *un sketch*

rapide dont *on ne parle ni avant ni après*. Pour les Français, c'est *une pièce savamment montée, dosée, avec prologue et intermèdes, et dont on parle beaucoup avant, pendant et après*» (Daninos, 2018: 97).

Відома суперечливість французів, одна з рис їх стереотипного образу, описана в першому розділі «Qu'est-ce qu'un Français?», в якому антиномія підкреслюється численним вживанням займенника *mais* (але, однак, проте). Наведемо невеликий уривок: «... Comment définir ces gens qui font du bon sens un de leurs principaux articles d'exportation, *mais* en conservent si peu chez eux qu'ils renversent leurs gouvernements à peine debout, qui placent la France dans leur cœur, *mais* leurs fortunes à l'étranger...» (Daninos, 2018: 17-18).

Неабияку роль у створенні комічного ефекту в досліджуваному романі відіграють:

- метафора, яка передає іронічний смисл завдяки зближенню віддалених, несумісних понять, які поєднуються завдяки авторському намірові передати іронічне ставлення до зображуваного (Калита, 2013: 114): «Au consommé il fut question de cinéma. Puis nous eûmes *des truites existentialistes, un poulet C.E.D., une salade aux Quatre Grands ...*» (Daninos, 2018: 71)

- градація: «Pour en revenir à la poignée de main, qui est chez nous à peu près standardisée depuis mille ans, elle possède chez les Français de nombreuses nuances: elle peut être *chaleureuse, amicale, condescendante, froide, fuyante, sèche*» (Daninos, 2018: 49).

- гіпербола: «Miss ffifth... *ce damné regard me poursuivra jusque dans la tombe*» (Daninos, 2018: 71).

- оксиморон, як, наприклад, при характеристиці мовчазності англійців: «Comment diable les Anglais parviennent-ils à *se taire tout en parlant* ? Par l'and eûh... L'and eûh, trame maîtresse de *la conversation silencieuse*, est une des plus vieilles et respectables traditions britanniques» (Daninos, 2018: 68).

Отже, характеризуючи типові риси національного характеру, звички та пристрасті французів та англійців, П'єр Данинос використовує різноманітні лексико-стилістичні засоби, які, поряд з особливою організацією оповідних інстанцій, сприяють створенню іронічного тону роману.

На окреме дослідження заслуговують синтактико-стилістичні прийоми вираження іронічного смислу, що видається перспективним для вивчення у подальших розвідках.

Список літератури

- Бергельсон М. Б., Некрасова А. Е. Лингвистический анализ стереотипов: баланс между текстом и смыслом. *Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: по материалам ежегодной Международной конференции «Диалог»* (2010). Т. 9, вып. 16. Москва: РГГУ, 2010. URL: <http://www.dialog-21.ru/media/1481/6.pdf>
- Калита О. М. Засоби іронії в малій прозі (кінець ХХ–початок ХХІ століття): монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. 238 с.
- Мельничук О. А. Примечания переводчика в художественном дискурсе (на материале произведения Пьера Даниноса «Les carnets du Major Thompson»). *Вестник Северо-Восточного федерального университета имени М.К. Аммосова*. 2016. Вып. 6 (56). С. 92-99.
- Daninos P. Les carnets du major Thompson. Paris: Hachette, 2018. 2011 p.

ВЕРБАЛИЗАЦИЯ ЭМОТИВНОСТИ В РОМАНЕ ДЖ.ОСТЕН «SENSE AND SENSIBILITY»

Морозова И.Б.

доктор филологических наук, профессор,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Ершова К.И.

магистр, Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Настоящая работа посвящена исследованию лингвальных способов выражения эмотивности в романе Дж.Остен «Sense and Sensibility» (русск. «Разум и чувства») Вопрос вербального отображении эмоций и чувств в языке изучалось еще в классических трудах по языкознанию. В. фон Гумбольдта, В. Вундта, А. А. Потебня, Ш. Бали и других лингвистов. В 20-21в.в. проблемы лингвального выражения эмотивности в художественных произведениях не все так же продолжали быть актуальными. Об этом свидетельствуют разработки отечественных и зарубежных исследователей, которые фокусируются на гендерном аспекте отображения эмоций в речи (А. Вежбицкая, А. Огаркова, Н. В. Витт, В. М. Гридн, О. Ю. Кабановская).

Несмотря на большое разнообразие научных подходов к проблеме объективации эмотивности и эмоциональности в художественном произведении, отметим определенные пробелы, в изучении эмоций сквозь призму гендера. Наше обращение к роману Джейн Остен «Sense and Sensibility» мотивированно, как самим названием романа («Разум и чувства»), так и тем фактом, что по определению М. М. Бахтина женский роман «есть сгущение эмоций и яркий пример их отображения» (Бахтин 2012: 456).

Актуальность проведенной работы вытекает из общей лингвогносеологической значимости, проблемы раскрытия природы эмотивности, а также обусловлено практической необходимостью анализа художественного текста и степени его эмоционального воздействия на гипотетического читателя.

Общеизвестно, что Джейн Остен занимает почетное место основателя «женской прозы» наряду с Ш.Бронте и Дж.Эллиот. Выбор в качестве исследовательской платформы женского романа Джейн Остен «Sense and Sensibility» дает прекрасную возможность рассмотреть объективизацию эмоций в женских партиях как это представлено женщиной-автором.

Цель исследования заключается в выявлении лингвальных средств отображения эмотивности в романе Джейн Остен «Sense and Sensibility», а также в воссоздании системы вербальных факторов эмотизации художественного текста.

Объектом анализа является авторский нарратив и партии персонажей в указанном романе. Предмет – лингвальные средства кодирования эмоций в романе Джейн Остен «Sense and Sensibility».

Фактический материал исследования представляют 452 речевых образца авторского нарратива и 637 эмотивно нагруженных реплик Марианны и Элинора, отобранных методом сплошной выборки из романа Джейн Остен

«Sense and Sensibility». Предмет и цель работы определяют методы проведения научного исследования, которые обеспечивают холистический рассмотрение изучаемой проблемы. В процессе исследования, кроме общенаучных методов (анализ, синтез, индукция, дедукция), применены специфические лингвистические методы, такие как: описательный, сравнение и сопоставление, качественно-количественный подход и контекстуальная интерпретация текста,

В настоящей работе эмотивность понимается в соответствии с основами психологии в общепризнанном традиционном смысле как «субъективная реакция, характеризующаяся процессом возбуждением нервной деятельности человека» (Седов 2004:124).

К основным эмоциональным состояниям человека, согласно мнению К. Изарда, следует относить: интерес, радость, удивление, страдание, гнев, страх, стыд и др (Большой психологический словарь 2008: 340).

Очевидно, что рассмотрение эмотивной нагрузки образов главных героев обязательно требует анализа не только речевых партий Марианны и Элинора, но и исследования авторского нарратива, с помощью которого читатель знакомится с главными событиями романа и с чувствами и переживаниями героинь. Таким образом, читатель воспринимает отражение сюжета и эмоциональную атмосферу произведения сквозь призму авторского мировоззрения.

В своем исследовании лингвальные способы выражения эмотивности в романе Джейн Остен «Sense and Sensibility» рассмотрено по следующему принципу. Все средства передачи чувств героев условно разделены на вербальные и невербальные. Отметим, что поскольку речь идет о художественном пространстве печатного романа для читателя вышеприведенные средства будут представлены вербально.

На данном этапе исследования проведен анализ объективации эмоций по принципу их отображения в персонажном диалоге и авторском нарративе. Например: «*Esteem him! Like him! Cold-hearted Elinor! Oh! worse than cold-hearted! Ashamed of being otherwise. Use those words again, and I will leave the room this moment*» (Austen: 23). Повышенная эмотивность реплик диалога маркируется восклицательными знаками, междометием Oh!, формальной незаконченностью предложений героини. В авторском нарративе отдельно рассматриваются условно-невербальные средства репрезентации эмоций (описание автором мимики, изменения цвета лица, позы и т.п. персонажей) и прямое обозначение эмоций автором. Например;

1. *Her eyes widened.* (Austen: 53) (*У нее округлились глаза.* – пер. мой) – опосредованное описание удивления девушки.

2. *Marianne was mildly surprised.* (Austen: 124) (*Марианна слегка удивилась* – пер. мой) – прямое называние эмоции удивления.

Как свидетельствуют результаты проведенного исследования доминирующей текстовой сферой объективации эмоций в романе Джейн Остен «Sense and Sensibility» является персонажные диалог. (Эмотивные

реплики героинь, в общем составляют 76,8% по сравнению с другими средств выражения эмотивности в произведении – 23, 2%). Прямое наименование автором эмоций не превышает 14% всех эмотивных высказываний, а опосредованное описание чувств, которые испытывают героини является минимальным – 9, 2% из всех эмотивных высказываний в тексте.

Можно сделать вывод, что эмотивность произведения манифестируется прежде всего в персонажных диалогах, где герои, переживая сильные чувства, выражают их вербально.

Перспективы исследования видим в анализе лингвальных средств отображения эмоций на разных языковых уровнях и установление их сравнительного удельного веса.

Список литературы

Бахтин М. М. Собрание сочинений. Т. 3: Теория романа (1930-1961 гг.). М.: Языки славянских культур, 2012: 880 с.

Большой психологический словарь. 4-е изд. М.: Прайм-Еврознак, 2008. 857 с.

Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. М.: Лабиринт, 2004. 320 с.

Austen Jane. Sense and Sensibility / with an Introd. By S. Perkins. London, 1978. 459 p.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЕВОГО ПОРТРЕТУ АБДЕЛЯ СЕЛЛУ У РОМАНІ «ТИ ЗМІНИВ МОЄ ЖИТТЯ» В УМОВАХ РІЗНОГО СОЦІАЛЬНОГО ОТОЧЕННЯ: КОМУНІКАТИВНІ ТА СТРУКТУРНО-СИНТАКСИЧНІ ВИМІРИ

Пожарицька О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Пак О.О.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Проблема мовленнєвого портрету в лінгвістиці є натеper однією з базових у мовознавстві, адже відкриває шлях до подальшого дослідження комунікативних та когнітивних зв'язків між мовою та мисленням. Типологія мовних портретів була та є предметом дослідження багатьох сучасних лінгвістів (О. Пожарицької, І. Бикова, К. Гончарова, К. Сизова та ін.). Створюючи класифікації портретів, дослідники спиралися на одну або кілька ознак. Відповідно до цього наявні на сьогодні типології можна поділити на одноаспектні та багатоаспектні. Проте такі класифікації не створюють цілісного підходу до портретизації людини.

Представлена робота спрямована на аналіз особливостей мовленнєвого портрету Абделя Селлу у романі «Ти змінив моє життя» («You changed my life») в умовах різного соціального оточення та фокусується на комунікативних та структурно-синтаксичних рівнях аналізу. Актуальність представленої роботи впливає з загальної актуальності досліджень особливостей мовленнєвого портрету героя літературного твору та

мотивується зацікавленістю сучасних мовознавців у віддзеркаленні соціальної взаємодії людини-мовця у її мовних та мовленнєвих звичках.

Об'єктом роботи є мовленнєва особистість художнього персонажу Абделя Селлу в умовах середовища у творі «Ти змінив моє життя». Предметом роботи є мовленнєві звички та структурно- комунікативні особливості мовленнєвого портрету Абделя Селлу у процесі його комунікації з мовцями різних соціальних груп.

Мета роботи – визначення структурно-комунікативних особливостей самопрезентації мовленнєвої особистості головного героя твору «Ти змінив моє життя» Абделя Селлу під час його взаємодії з різним соціальним оточенням. На основі поставленої мети були розроблені наступні завдання:

- диференційовано терміни «мовленнєвий» та «мовний» портрет;
- розкрито особливості понять літературний «персонаж» та «герой»;
- виокремлено особливості мовленнєвого портрету Абделя Селлу, типові для нього у процесі спілкування з різними соціальними верствами співрозмовників та групами комунікантів на рівні синтаксичної структури та комунікативної спрямованості його висловлювань, а також надано їх пояснення.

Матеріалом роботи слугував роман Абделя Селлу «Ти змінив моє життя» («You changed my life»), обраний нами через розгалужену сітку художніх персонажів, зосереджених навколо або пов'язаних з головним героєм Абделем Селлу. Аналізу піддавався мовленнєвий внесок саме головного героя (200 мовленнєвих зразків).

З ім'ям Ю.М. Караулова пов'язаний початок багатопланового дослідження поняття «мовної особистості». Під мовною особистістю він розуміє «сукупність здібностей і характеристик людини, які обумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), що різняться ступенем структурно-мовної складності; глибиною та точністю відображення дійсності; певним цільовим спрямуванням» (Караулов, 1986). У своїх працях Пожарицька О. О. вважає, що «мовна особистість – найменування комплексного засобу опису мовної здібності індивіду, що поєднує системне представлення мови з функціональним аналізом текстів» (Пожарицька, 2013). В.В. Красних зазначає, що «мовленнєва особистість» – особистість, яка реалізує себе в комунікації, обираючись на ту чи іншу тактику і стратегію спілкування, використовуючи той чи інший репертуар засобів (як власне лінгвістичних, так і позалінгвальних) (Красных, 2014).

Під мовним портретом Г.Г. Матвеева розуміє набір мовленнєвих переваг мовця в конкретних обставинах для актуалізації певних намірів та стратегій впливу на слухача (Матвеева, 1993).

На думку Є.Я. Кусько, «мовленнєвий портрет – це індивідуалізуючий і одночасно типізуючий спосіб передачі мовлення персонажа, прояв характеру героя в його безперервному розвитку, світогляду, ідеологічних позицій» (Кусько, 1969).

У процесі дослідження зафіксовано, що в основі розмежування понять «мовна особистість» і «мовленнєва особистість» лежить, перш за все, необхідність розрізнення понять "мова" і "мовлення". При цьому, «мовленнєва особистість» описує індивідуальну мовленнєву поведінку реального чи віртуального мовця. Отже, у нашій роботі ми користуємося терміном «мовленнєва особистість».

Під терміном «літературний герой» розуміється цілісний образ людини в сукупності її зовнішності, способу мислення, поведінки та душевного світу; близький за змістом термін "характер" (Крупчанов, 2005). Під персонажем маємо на увазі вид художнього образу, суб'єкт дії. В перекладі з латинської (*persona* – маска) слово "персонаж" означає актора, виконуючого роль в масці, що виражає певний тип характеру, отже, буквально дійова особа (Крупчанов, 2005). У нашому дослідженні, ми вважаємо, більш коректним використання терміну герой твору. Оскільки Абдель Селлу являється головною дійовою особою твору, який є одночасно суб'єктом дії і об'єктом авторського дослідження. Він займає центральне положення в системі подій та має верховенство в ієрархії образів. Абдель Селлу є одним з базових персонажів та головним героєм всесвітньо відомого автобіографічного роману за його власним авторством «Ти змінив моє життя» («*You changed my life*»). Головний герой роману Абдель Селлу розповів історію свого життя, знайомства з людиною, яка назавжди змінила його. Ця книга про зародження справжньої дружби між двома різними людьми, котрі допомогли один одному в тяжкі моменти життя та навчилися інакше дивитися на світ. У 2011 році, за мотивами роману, у світ вийшла французька кінострічка за назвою «*Untouchable*». Картина була удостоєна номінацій на премії «Золотий глобус» і ВАФТА в цій же категорії.

Внаслідок власного соціального положення Абдель Селлу спілкується з дуже різними соціальними верствами: від соціально низького прошарку, майже «люмпенів» (його родина, друзі, сусіди), до соціальної еліти (Феліп Поццо). Таким чином, задля дослідження особливостей мовленнєвого портрету Абделля Селлу в умовах різноманітного соціального середовища було виокремлено три напрями спілкування головного героя: його родина, Філіп Поццо та група "інше оточення". У межах кожного з даних типів спілкування було проаналізовано головні структурно-комунікативні особливості мовленнєвого портрету головного героя.

Ми базували наше дослідження на виокремленні простих, складних та ускладнених типів речення за структурою. Разом з І.Б. Морозовою, (Морозова, 2009), М.Я. Блохом (Блох, 2004), під простим реченням ми розуміємо синтаксичні побудови, які мають у своєму складі одну предикативну основу; складне речення визначаємо як поліпредикативне речення з роздільним вираженням предикативних ліній (сурядним чи підрядним), під ускладненим ми розуміємо речення з однією поверхневою структурою предикації та однією чи більше прихованими структурами предикації (наприклад, з низкою

однорідних членів, поширеним звертанням, граматичними комплексами з герундієм, інфінітивом, партиципом).

У процесі дослідження було виявлено, що група простих речень є найбільш поширеною в усіх трьох соціальних контекстах спілкування головного героя (52,5% у спілкуванні з родиною, 51,5% з Філіпом, 60% з "іншим оточенням"). Таким чином, ми можемо зробити висновок, що група простих речень представлена найбільшими показниками. Це пов'язуємо з загальною роллю простого речення як базової одиниці комунікації, з одного боку, та з малоосвіченістю головного героя, з іншого.

Відомо, що соціальний рівень особистості відбивається на рівні структурної складності мовлення. Враховуючи низьку зацікавленість до знань та освіти, Абдель рідко вдається до вживання складних та ускладнених речень (складні речення - 7,5% з родиною, 22% з Філіпом, 23% з "іншим оточенням"; ускладнені речення: 40% з родиною, 26,5% з Філіпом, 17% у спілкуванні з "іншим оточенням").

Під час аналізу речень за метою висловлювання, було використано традиційну лінгвістичну класифікацію речень на розповідні (декларативні), питальні (інтеррогативні) та спонукальні (імперативні) речення (Бархударов, 1979). Окремо було приділено увагу окличності \ неокличності речень Абделя Селлу.

Так, було зроблено висновок, що за метою висловлювання група питальних речень під час розмов з Філіпом значно переважає інші типи, оскільки, ставши помічником за доглядом аристократа, Абдель Селлу мав дізнатися чимало інформації та отримати багато знань, що ставало причиною його частих запитань (30% у спілкуванні з родиною, 60% з Філіпом, 15% у комунікації з "іншим оточенням"). В діалогах з родиною найбільшу частотність мають окличні речення (25% у спілкуванні з родиною, 15% з Філіпом, 20% у розмовах з "іншим оточенням"). Разом з тим фактом, що частотність питань у розмовах з родиною також доволі висока (30%), окличність його мовлення свідчить про те, що родинні розмови у Абделя завжди супроводжувалися яскраво вираженою емоційністю, та про його залежну позицію від його близьких, адже відомо, що підвищена частотність використання питань - показник соціально залежної позиції. У спілкуванні з "іншим оточенням" (друзями, приятелями, сусідами) Абдель Селлу показує себе як соціального лідера, використовуючи спонукальні речення набагато частіше за розповідні (спонукальні речення: 30% у розмові з родиною, 5% з Філіпом, 40% з "іншим оточенням"; розповідні речення: 15% у спілкуванні з родиною, 20% з Філіпом, 25% з "іншим оточенням").

Отже, у результаті проведеного дослідження особливостей мовленнєвого портрету Абделя Селлу можна зробити висновки про багатогранність та різнобарвність ролей, в яких може представити себе у комунікації одна і та сама особа. Такі ролі будуть відбиватися як на комунікативному, так і на структурно-синтаксичному рівні мовленнєвого портрету конкретної персони (у нашому випадку, головного героя твору) та будуть похідними як її власно

індивідуальних якостей, так і її соціального оточення, з яким ведеться комунікація в кожному конкретному випадку. Зауважимо, що тут може мати місце і соціальна мімікрія. Дослідження даного явища у представленому романі є перспективою нашої розвідки.

Список літератури:

- Бархударов Л.С. О поверхностной и глубинной структуре предложения. *Вопросы Языкознания*, 1973. №3. С. 50-61.
- Блох М. Я. Теоритические основы грамматики. Высшая школа, 2001. С.200-159.
- Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность, 1986. 246 с.
- Красных В.В. Некоторые базовые понятия психо-лингво культурологии (в развитие идей В.Н. Телия), 2014. № 50. С. 167–175.
- Крупчанов Л.М. Введение в литературоведение. 2005. 416 с.
- Кусько Е.Я. Лексико-синтаксические средства языковой характеристики персонажей в романах А. Шаррера. Львов, 1969. 348 с.
- Матвеева Г.Г. Скрытые грамматические значения и идентификация социального лица («портрета») говорящего. Санкт-Петербург, 1993.20 с.
- Морозова И. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові: монографія. «Друкарський дім», 2009. С. 29-30.
- Пожарицька О.О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. URL: <https://www.sworld.com.ua/simpoz2/114.pdf> (дата звернення:04.05.2020)
- Sellou A. You changed my life. New-York: Weinstein Books, 2012.

**ПРОКСЕМІЧНИЙ АСПЕКТ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
(на матеріалі публікацій А. Піза)**

Попік І.П.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Тхор Н.М.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

У сучасному мовознавстві існують численні типології невербальних засобів спілкування, оскільки вони творяться та сприймаються різними сенсорними системами: зором, слухом, тактильними відчуттями, смаком, нюхом, а також з урахуванням того, коли відбувається спілкування.

У нашій роботі ми дотримуємось поглядів Ф.С. Бацевича, який пропонує класифікацію невербальних засобів спілкування, яка враховує найважливіші сенсорні системи людини, а також темпоральні (часові) характеристики спілкування. Так, учений виокремлює 5 типів невербальної комунікації: **акустичну** (екстралінгвістика та просодика), **оптичну** (кінесика, проксеміка, графеміка, зовнішній вигляд), **тактильно-кінестезичну** (такесика), **ольфакторну** (запахи) та **темпоральну** (хронеміка) (Бацевич 2004: 59-60). З огляду на специфіку обраного матеріалу дослідження, у нашому дослідженні ми детально зупинимося на розгляді проксемічного та такесичного аспектів.

До проксеміки належать такі параметри як відстань між співрозмовниками та їх просторове розміщення.

А. Піз відзначає надзвичайну важливість та культурну і територіальну зумовленість відстані між співрозмовниками. Учений виокремлює такі зони як інтимну, персональну, соціальну та публічну:

*“The radius of the air bubble around suburban middle class white people living in Australia, New Zealand, England, North America and Canada is generally the same. It can be broken down into four distinct zone distances. 1. **Intimate Zone** (between 15 and 45 centimetres or 6 to 18 inches) Of all the zone distances, this is by far the most important as it is this zone that a person guards as if it were his own property. Only those who are emotionally close to that person are permitted to enter it. This includes lovers, parents, spouse, children, close friends and relatives. There is a sub-zone that extends up to 15 centimetres (6 inches) from the body that can be entered only during physical contact. This is the close intimate zone. 2. **Personal Zone** (between 46 centimetres and 1.22 metres or 18 to 48 inches) This is the distance that we stand from others at cocktail parties, office parties, social functions and friendly gatherings. 3. **Social Zone** (between 1.22 and 3.6 metres or 4 to 12 feet) We stand at this distance from strangers, the plumber or carpenter doing repairs around our home, the postman, the local shopkeeper, the new employee at work and people whom we do not know very well. 4. **Public Zone** (over 3.6 metres or 12 feet) Whenever we address a large group of people, this is the comfortable distance at which we choose to stand”.*

Для більшої наочності наводиться схематичне зображення відповідних зон із зазначенням найсуттєвіших характеристик – власне дистанції між співрозмовниками.

Автор також наводить основні правила поведінки у некомфортних умовах – у переповненому транспорті тощо.

“Crowding at concerts, cinemas, in elevators, trains or buses results in unavoidable intrusion into other people’s intimate zones, and reactions to this invasion are interesting to observe. There is a list of unwritten rules that people in Western cultures follow rigidly when faced with a crowded situation such as a packed lift or public transport. These rules include: 1. You are not permitted to speak to anyone, including a person you know. 2. You must avoid eye contact with others at all times. 3. You are to maintain a ‘poker face’ - no emotion is permitted to be displayed. 4. If you have a book or newspaper, you must appear to be deeply engrossed in it. 5. The bigger the crowd, the less the body movement you are permitted to make. 6. In elevators, you are compelled to watch the floor numbers above your head”.

Автор також заперечує поширену думку про те, що люди, які подорожують вранці на роботу, мають нещасний вигляд. Він зазначає, що подібний без емоційний вираз на обличчі свідчить про те, що всі дотримуються усталених правил поведінки у публічному транспорті.

“We often hear words like ‘miserable’, ‘unhappy’ and ‘despondent’ used to describe people who travel to work in the rush hour on public transport. These labels are used because of the blank, expressionless look on the faces of the travellers, but they are misjudgments on the part of the observer. What the observer sees, in fact,

is a group of people adhering to the rules that apply to the unavoidable invasion of their intimate zones in a crowded public place”.

Що ж стосується просторового розміщення, то воно представлене за допомогою абстрактно-схематичних засобів – схем, та має яскраву прагматичну забарвленість.

“Because of a wide range of moderating circumstances, the following examples relate primarily to seating arrangements in an office environment with a standard rectangular desk. Person B can take four basic seating positions in relation to person A. B1: The corner position B2: The co-operative position B3: The competitive-defensive position B4: The independent position”.

Автор наголошує на важливості просторового розміщення співрозмовників особливо у робочій обстановці.

“Sitting across the table from a person can create a defensive, competitive atmosphere and can lead to each party taking a firm stand on his point of view because the table becomes a solid barrier between both parties. This position is taken by people who are either competing with each other or if one is reprimanding the other. It can also establish that a superior/subordinate role exists when it is used in A’s office”.

У випадку конкуруючого розміщення, стіл слугує бар’єром між співрозмовниками.

Отже, проксемічний аспект невербальної комунікації представлений відстанню між співрозмовниками та їх просторовим розміщенням, яке супроводжується абстрактно-схематичними зображеннями.

Список літератури

Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 342 с

Колегаєва І.М. Вербалізація емотивної невербалістики в англійських словниках і текстах. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. Серія Філологія. Київ: КНЛУ, 2012. Том 15. № 2. С. 57 – 62.

Pease A. Body language. Mumbai: Manjul publishing house, 2015. 229 p.

Pease A. Signals. URL:

https://books.google.com.ua/books/about/Signals.html?id=mN0JAQAAMAAJ&redir_esc=y

АНГЛОМОВНИЙ ПУТІВНИК ПО УКРАЇНІ: СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ

Прима В.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Київський національний торговельно-економічний університет

Визначаємо туристичний путівник (travel guide) як друковану книгу, електронний чи аудіовізуальний довідник, який присвячений певній країні чи місту, містить інформацію щодо географічних, історичних, культурних особливостей країни, її пам’яток, наявних видів проживання, харчування, транспорту та розваг і зазвичай супроводжується ілюстраціями, схемами, картами (Киселева 2008: 10). У лінгвістиці путівник розглядається як жанровий різновид туристичного дискурсу (Филатова 2012: 56).

Характерними рисами туристичних путівників є високий ступінь узагальнення, точність, інформативність та імперсональність. Основними функціями путівників є інформативна (представлення фактуальної інформації) та рекламна (створення позитивного образу певного туристичного об'єкта, що має на меті зацікавити потенційного туриста щодо його відвідання). Саме цими функціями зумовлений вибір лексичного складу туристичних путівників.

Як відзначають дослідники, текст путівника понад усе тяжіє до таких жанрів публіцистичного стилю, як нарис і журнальна стаття. Однією з найбільш яскравих рис публіцистичного стилю є використання власних імен, географічних назв і топонімів, разом з емотивними словами і словосполученнями з позитивною конотацією, узуальними метафорами та порівняннями. Особливості науково-популярного стилю також знайшли своє відображення в тексті путівника, оскільки він прагне надати читачеві детальнішу фактуальну інформацію про пам'ятки і максимально розширити його фонові знання (Киселева 2008: 12).

Наш аналіз показав, що структура проаналізованих електронних путівників ідентична. Вони насамперед містять загальну інформацію про Україну, яка розміщується на головній сторінці путівника. Наприклад: *“Vast and vaguely mysterious, Ukraine is barely known to outsiders despite being one of the largest countries in Europe. It's a country of varied landscapes and surprising cultural diversity”*.

Велику увагу укладачі досліджуваних путівників приділяють описові культурних особливостей нашої країни. Так, зокрема, всі джерела містять інформацію стосовно релігійних конфесій: *“About 60% of Ukraine's population claim to be either not religious or do not identify with a particular church. Around 15% are members of the Kyiv Patriarchate of the Ukrainian Orthodox Church while 11% belong to the Moscow Patriarchate. Another 5%, mostly in western Ukraine, adhere to the Uniate (Eastern-rite) or Ukrainian Greek Catholic tradition. Other minorities include the Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, the Roman Catholic Church and various Protestant groups. There is also a Muslim minority (mainly consisting of Tatars in Crimea), which makes up 12% of the population”*. Крім цього, укладачі путівників наголошують на практичних порадах стосовно поведінки іноземця в Україні, його сприйняття господарями та на нормах соціальної поведінки. Це добре ілюструється наступними прикладами: *“Ukrainian people are generally warm and friendly to visitors. It is not at all uncommon for Ukrainians to invite strangers into their own homes. Shoes should be removed on entering a home. Formal attire is rarely required, though people dress smartly for the theatre. Visitors should avoid ostentatious displays of wealth in public places. Men should not shake a woman's hand unless it is offered to them. Women should cover their heads when entering a church or mosque”*. До важливої з практичної точки зору інформації відносимо також відомості стосовно кліматичних особливостей України: *“Ukraine has a temperate continental climate with cold, snowy winters and warm summers. Lightweight clothes needed in*

summer, light- to mediumweight in the spring and autumn and heavyweight in the winter". Як бачимо, даний блок інформації закінчується практичною порадою щодо необхідних речей для подорожуючого у різні пори року.

До «енциклопедичної» інформації про Україну уналежнюємо також і відомості стосовно її географічного розташування із вказанням країн- сусідів та найважливіших водойм. Така ж довідкова інформація, як зазначення державних свят, також має практичну спрямованість – таким чином туриста сповіщають про вихідні дні в офіційних установах та можливості стати свідком святкування. *"There are a number of national holidays in Ukraine which are celebrated with gusto. Unlike in some other countries, most of these days have been enjoyed for centuries. Christmas, Easter and Whitsunday are non-business religious holidays - something worth remembering if you're planning to do some shopping or attempting to make business arrangements. It is a law in Ukraine that if a particular holiday falls on a Saturday or Sunday, then the following Monday is an official holiday"*. Обов'язковим елементом структури всіх туристичних путівників України є наявність специфічних відомостей про правила в'їзду та терміну перебування іноземних громадян в нашій країні. *"To enter Ukraine, a valid passport is required by all nationals referred to in the chart above. As a general rule, visitors requiring visas should apply before travelling. The passport must have two blank pages and must be valid for three months after the date of departure from Ukraine"*. До суто практичних довідкових відомостей відносимо також інформацію про медичну допомогу, на яку можуть розраховувати іноземні туристи в реаліях сучасної України: *"The health service does, in theory, provide free medical treatment for all citizens and travellers who become ill. However, as in most parts of the former Soviet Union, health care is a serious problem. The UK and Ukraine have a bilateral agreement on emergency medical treatment, so UK travellers should not need to pay an insurance levy on arrival. Travel insurance is strongly recommended however. Travellers are advised to contact their embassy, in the first instance, for advice on where to get medical help"*.

Далі традиційними структурними елементами путівників є надання інформації стосовно варіантів проживання в Україні, який розпочинається загальним описом готельного фонду країни: *"Not long ago, most hotels in Ukraine were former Soviet institutions where little had changed for decades. These days, many of the older establishments have been either closed or refurbished to a decent standard offering a range of rooms of varying quality and price"*. Важливу інформаційну функцію виконує також зазначення варіантів пересування країною. Практична значущість цього блоку відомостей підсилюється посиланнями на фірми, які, наприклад, пропонують оренду автомобілів: *"Self-drive hire cars are gradually becoming more available, with both local and international car hire operators renting cars in major towns, especially Kyiv. Several international companies, including Europcar (www.europcar.com), Hertz (www.hertz.ua) and Avis (www.avis.com.ua) offer car pick-up at airports. The minimum age for hiring a car is 21 years"*.

Поєднання рекламної та інформаційної функції спостерігаємо у наступному блокові інформації, який наводить відомості щодо особливостей української національної кухні та закладів харчування, доступних у країні: *“Traditional Ukrainian food, such as that in Russia, is mostly of the ‘filling and hearty’ variety, with a heavy emphasis on dumplings, potatoes and sour cream. Vegetables tend to be seasonal: excellent fresh fruit and vegetables including peppers, cucumbers and tomatoes are available at markets in summer, while the winter months are dominated by bottled fruit and preserved cabbage. Pizza places are ubiquitous and in the larger towns (especially Kiev) visitors have a wide choice of cuisines that includes French, Indian, Italian and Turkish. Asian restaurants can also be found in the larger urban centres”*. Відзначимо, що спільною рисою всіх досліджених путівників є фокусування на тих об’єктах, які увиразнюють унікальність, автентичність української культури: міста (*Discover gorgeous Lviv, an open-air museum of extraordinary architectural wealth*), споруди (*Kiev-Pechersk Lavra (the Caves Monastery) is a fascinating living piece of history dating back to 1051*), відомі місця (*Privoz market – a must visit for market lovers; whatever you buy – always bargain, you’ll upset them if you don’t*), *артефакти (Popular souvenirs include hand painted eggs (pysanky), carved wooden items and hand-embroidered clothes)*. Акцентується також на тому, що Україна в цілому залишається незвіданою для європейського та американського туриста: *Big, diverse and largely undiscovered, Ukraine is one of Europe’s last genuine frontiers*.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в детальному аналізі лінгвокультурологічних та функціонально-стильових параметрів англомовних путівників.

Список літератури

- Киселёва Л. Путеводитель как семиотический объект: к постановке проблемы. *Путеводитель как семиотический объект / Сборник статей*. М., 2008. С. 10-18.
Филатова Н.В. Жанровое пространство туристического дискурса. *Вестник МГГУ*. Выпуск 2. М., 2012. С. 56-63.
Travel to Ukraine. URL: <http://www.traveltoulkraine.org>
Ukraine. *World travel guide*. URL: <http://www.worldtravelguide.net/ukraine>

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ И МЕЖКУЛЬТУРНАЯ КОММУНИКАЦИЯ

Приходько А.И.

доктор филологических наук, профессор,
Запорожский национальный университет

Межкультурная коммуникация как особенный вид коммуникации предполагает общение между носителями различных языков и различных культур. Сопоставление языков и культур обнаруживает не только общее, универсальное, но и специфическое, национальное, самобытное, что обусловлено различиями в истории развития народов. Интеркультурная коммуникация имеет дело с взаимопониманием и соглашением, что обозначает: понимать чужое и в то же время быть понятным, общаясь на чужом языке.

На рубежі ХХ і ХХІ століть обострилися і стали дуже актуальними проблеми мовної комунікації, вивчення засобів комунікативного впливу. Змінився мовний характер епохи: на зміну строго лімітованому мові прийшов вільний мовний засіб масової інформації, спілкування, зросла роль мовної особистості. На перший план вийшли питання культури як універсального контексту, який є джерелом різниці в колективах людей, а також комунікації як самої головної і однієї з фундаментальних форм взаємодії між людьми.

Візнання абсолютної цінності різноманітності світових культур, відмова від колонізаторської культурної політики, усвідомлення крихкості існування і загрози знищення більшості традиційних культур і мов, обумовили бурне розвиток відповідних галузей знання з опорою на новий в історії людства феномен – інтерес народів різних країн один до одного. В самому понятті міжкультурної комунікації закладено рівноправне культурне взаємодія представників різних лінгвокультурних спільнот з урахуванням їх самобутності і своєрідності, що веде до необхідності виявлення загальнолюдського на основі порівняння іноземної і власної культур.

В центрі міжкультурних взаємодій стоїть людина як носій загальнолюдських універсалій і культурних особливостей. Ця людина діє і взаємодіє з іншими людьми на основі цих універсалій і особливостей в колосальному кількості контекстів спілкування. Звичайно міжкультурну комунікацію визначають як спілкування носіїв різних культур, які користуються різними мовами. Коли людина опиняється в іншій культурній мовній середі, він відчуває так зване «культурний шок» через недостатню знання національних цінностей і законів спілкування носіїв інших культур і мов.

Для уникнення всіх недорозумінь необхідно мати фундаментальні знання про ту чи іншу культуру, щоб відбувалося взаємодія між культурами. Взаємодія культур – це особливий вид безпосередніх відносин і зв'язів, які встановлюються між двома або кількома культурами, а також тих впливів, взаємних змін, які відбуваються в ході цих відносин. Вирішальне значення в процесі взаємодії культур набуває трансформація станів, якостей, сфер діяльності, цінностей тієї чи іншої культури, виникнення нової культурної активності, духовних орієнтирів і ознак образу життя людей, під впливом зовнішніх імпульсів. Процес взаємодії культур, як правило, є тривалим явищем.

Сучасний світ все більше набуває глобалізуючий характер існування. Одним з характерних ознак глобалізації є взаємодія як окремих людей, так і окремих цивілізацій. Особливий статус набувають відносини між цивілізаціями. В основі всіх цих відносин лежить міжкультурна комунікація, оскільки потреба народів у культурному розумінні, прагнення пізнати духовний

мир друг друга приводят к интенсификации коммуникативных процессов, которые приобретают системный характер. Только путем нахождения консенсуса человечество сможет решить глобальные проблемы и защититься от самоуничтожения.

Глобализация социального развития обусловлена растущей интенсивностью связей и отношений: экономических, социально-политических, культурных, научно-технических, коммуникативных, которые скрепляют различные сообщества современного мира. Эти связи, отношения, контакты добавляют нашей формирующейся цивилизации некое системное качество: увеличивается всесторонняя взаимозависимость различных сообществ, стран, регионов, которые все активнее влияют друг на друга. Интенсивность глобальных взаимосвязей способствует быстрому распространению на большей части планеты тех форм политической, социальной и особенно экономической, тех типов культуры, знаний и ценностей, которые воспринимаются как наиболее эффективные, оптимальные или просто наилучшие для удовлетворения личных и общественных потребностей (Кирабаев, 2005).

Процесс глобализации ведет к возникновению культурных форм, новых ценностей, образцов поведения и деятельности, усреднения мировых потребностей. Благодаря усилению взаимозависимости бизнес-процессов организаций и глобализации конкуренции на мировых рынках локальные культуры (национальные, деловые, организационные) вступают между собой в своеобразные взаимодействия, в результате чего размываются границы между своими и чужими культурами. В результате процесса интеграции отдельных этнических культур в единую мировую культуру на принципах развития средств коммуникации, экономических связей, социальных преобразований, и тому подобное происходит глобализация культуры.

В межкультурной коммуникации все это находит свое отражение в расширении контактов между государственными институтами, социальными группами и индивидами разных стран и культур, заимствовании культурных ценностей и изменении культурной среды вследствие миграций (Кузьмин, 2006). Тенденция нивелирования интересов национальных государств и самобытных культур, сопровождающая глобализацию, должна быть урегулирована или сведена к минимуму путем проведения определенных оптимальных мероприятий (на уровне межгосударственных соглашений).

Осознание важности культурно-исторических факторов в процессах коммуникации, знание и адекватное воссоздание норм вербального и невербального поведения способствует успеху межкультурной коммуникации, поскольку процесс общения предусматривает взаимопонимание и взаимоадаптацию собеседников. Для того, чтобы осознать себя неотъемлемой частью взаимодействия, нужно изменить подходы к преподаванию иностранных языков, страноведения, теории коммуникации и переходить от теоретических знаний к практическим курсам, разрушая ошибочные культурные стереотипы.

Список літератури

Кирабаев Н.С. Глобализация и мультикультурализм. Москва: Изд-во РУДН, 2005. 331 с.
Кузьмин А.В. Миграция: проблемы межкультурной коммуникации. Улан-Удэ: Изд-во ВСТТУ, 2006. 340 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАТЕГОРІЇ ПРОСТІР В РОМАНІ УІЛЬЯМА ГОЛДІНГА "LORD OF THE FLIES"

Розанова О.А.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Шевчук Ю.О.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Будучи однією з основних змістовних універсалій тексту і перебуваючи в тісному взаємозв'язку з такими поняттями як час і людина, простір є дуже інформативним для характеристики персонажа. На відміну від закритого простору, який виконує характерологічну функцію, пейзаж, будучи відкритим типом, не лише позначає місце дії, але і відображає настрій і внутрішні переживання персонажа. Відкритий простір, виступаючи контрастним або гармонійним фоном для почуттів і переживань, набуває важливої антропоцентричної функції. Пейзаж, безумовно, має виховний вплив на формування характеру персонажа, оскільки відображає місце, в якому виріс і сформувався герой (Кухаренко, 2018).

В процесі розвитку літератури як опис простору взагалі, так і пейзаж зокрема, перетерпіли зміни в своєму обсязі і функціях. Як відомо, текст разом з описом як одним з його структурних компонентів реалізує модальність суб'єкта мови. Висловлюючи власне ставлення до реальних проблем реального світу, автор художнього тексту використовує даний текст у якості носія свого бачення дійсності (Бочкова, 2007). Іншими словами, опис будучи текстовим елементом, завжди містить відношення автора до об'єкту мови. Саме тому опис відрізняється як наявністю слів з різною емоційно-оцінною коннотацією, так і насиченістю різними стилістичними прийомами, які свідчать про докладні авторські кваліфікації й оцінки.

Простір, або острів, як основне місце подій у романі У. Голдінга "Lord of the Flies", набуває особливого значення, бо саме він поступово змінює героїв, формує їхні характери та керує їхніми вчинками. Текст роману насичений описом відкритого простору (66% від загальної кількості описів), у даному випадку, природи острова, а саме таких його невід'ємних складових, як ліс, лагуна та море. Будучи переконаним у тому, що зло існує в кожній людині і проявляється при певних обставинах, Уільям Голдінг зображує поступові зміни, які зазнає острів після появи на ньому дітей. Для того, щоб зобразити острів "до" появи людини, автор змальовує увесь пейзаж у рожевих відтінках. Він передає красу острова, вживаючи числені повтори прикметника «pink» та його однокорінного іменника «pinkness», тим самим підкреслюючи його рожевий колір, який протягом всього твору зустрічається 40 разів, що

становить 19% від усієї кількості згадувань кольорів під час опису природи: «*The most usual feature of the rock was a pink cliff surmounted by a skewed block; and that again surmounted, and that again, till the pinkness became a stack of balanced rock projecting through the looped fantasy of the forest creepers*» (Golding, 2011: 23).

Для передачі усієї багатоманітності природи, Голдінг намагається якомога різноманітно зобразити найдрібніші відтінки світла і кольору. В романі «*Lord of the Flies*» присутні також такі кольори, як: зелений, що зустрічається 52 рази, і складає 25% від загальної суми кольорних згадувань; та блакитний, який використовується 29 разів, що становить 14%. Зробивши ретельний аналіз частотності використання кольорових описів під час зображення простору, виявилось, що зелений та блакитний кольори, в загальній сумі складають 39%, що є трохи менш половини всієї корольопозначальної лексики. Така висока частотність їх вживання пояснюється тим, що дані кольори при зображенні природи сприймаються адресатом як традиційні. В той самий час, рожевий та його однокореневі відтінки, які навпаки, зазвичай не є такими частотними в природі, становлять п'яту частину загальної кількості. В сумі ці три кольори складають три п'ятих усієї використовуваної в описі острова корольопозначальної лексики, де одна третина припадає на рожевий колір, що додає опису емоційного забарвлення та оцінки: «*Here the beach was interrupted abruptly by the square motif of the landscape; a great platform of pink granite thrust up uncompromisingly through forest and terrace and sand and lagoon to make a raised jetty four feet high*» (Golding, 2011: 6).

Спочатку острів здається райським місцем. Він переливається різними чарівними фарбами, грає світлом і тінню. Він зачаровує хлопчиків, адже навіть і гори, і камені на острові рожевого кольору. Автор з любов'ю та насолодою зображує острів, передаючи медові відтінки сонця та найдрібніші деталі оточуючої природи: «*The slope of the bars of honey-colored sunlight decreased; they slid up the bushes, passed over the green candle-like buds, moved up toward the canopy, and darkness thickened under the trees. With the fading of the light the riotous colors died and the heat and urgency cooled away. The candlebuds stirred. Their green sepals drew back a little and the white tips of the flowers rose delicately to meet the open air*» (Golding, 2011: 58).

Читач здатний зануритися в атмосферу того, що відбувається і, разом з Голдінгом і хлопчиками, насолоджуватися тишею та красою острова, адже, в описі автор здебільшого використовує лексику з позитивною конотацією. Так, наприклад, землю він порівнює з шоколадом: «*the chocolate-colored earth*», а морську воду з одним з найкрасивіших птахів у світі – з павичем: «*inside was peacock water*». В той час як сонце – це краплина золота: «*The sun in the west was a drop of burning gold*», «*the golden sun*», «*the growing slice of gold that lit them*», а легкий вітерець, що проноситься над лагуною, автор порівнює із грою-переслідуванням у маленьких кошенят: «*the breezes that ... had chased their tails like kittens*».

Проте на фоні нібито райського пейзажу, немов абсолютно дружнього та безпечного, Голдінг вміло використовує прийом нагнітання. Як вже зазначалося, острів спочатку змальовується у яскравих та теплих відтінках, на ньому переважають зелені, блакитні та рожеві фарби. Як відомо, ці кольори вважаються заспокійливими та приємними для людини. І коли Голдінг несподівано використовує в оповіданні жовтий та червоний колір, а також лексичні одиниці негативної семантики, це одразу ж створює атмосферу напруги, та читач здатний зрозуміти, що на нього чекають жахливі події: «... *a bird, a vision of red and yellow, flashed upwards with a witch-like cry; and this cry was echoed by another...*» (Golding, 2011: 1). В даному випадку, пейзаж виступає в ролі перемикача дії, тобто сигналізує про зміну дії. Його основною функцією стає створення фону для подій сюжету.

Сам острів з гостиного «рожевого» раю, перетворюється на страшну потвору, яка виснажує героїв нестерпною спекою вдень та лякає вночі. Автор акцентує увагу на пекучому сонці острова, яке створює нестерпну жару: «*Here and there, little breezes crept over the polished waters beneath the haze of heat. When these breezes reached the platform the palm fronds would whisper, so that spots of blurred sunlight slid over their bodies or moved like bright, winged things in the shade*» (Golding, 2011: 10). Певні стани природи так чи інакше співвідносяться з тими або іншими людськими почуттями і переживаннями, не дивлячись на значний варіативний об'єм переживань і асоціацій у різних людей. Автор використовує сталі асоціації для створення контрасту, який чинить безпосередню дію на читача. У цьому проявляється семіотична функція пейзажу, в основі якої лежить спільність відчуттів різних людей при сприйнятті схожих картин природи (Витрук, 2011).

Персонаж може знаходитися в гармонії або ж, навпаки, в дисгармонії з образом природи, в цьому проявляється двоспрямованість пейзажу. Тому пейзажні деталі часто використовуються для створення в творі певної емоційної атмосфери і як форма непрямого психологічного зображення, коли душевний стан героїв не описується прямо, а немов передається природі, що оточує їх. Іноді душевні переживання співвідносяться з тим або іншим станом природи (Есин, 2000).

Відповідно, на фоні чарівного та красивого острова, поява невідомого птаха – створює атмосферу напруженості, показуючи зміни природи одночасно з розвитком подій. У свою чергу, пейзаж бере участь у розкритті сюжету роману. Як відомо, природне середовище має здатність впливати на психіку людей. Воно може тиснути на героїв та пригнічувати їхню психіку. В цьому випадку можна говорити про психологічну функцію простору. Саме це й трапилося з хлопчиками. Потрапивши на острів, діти в романі поступово стають дикунами, де через відмежування від людського суспільства і всездозволеність вони поступово відмовляються від моральних цінностей: "*The sound of mock hunting, hysterical laughter and real terror came from the beach*" (Golding, 2011: 99). Ця умова має принципове значення, оскільки тільки

завдяки зміні просторово-часових співвідношень у житті маленьких героїв стають можливими ті події, які розгортаються на сторінках роману.

Хлопці опинилась на острові немов у пастці, вони не можуть покинути його за будь-яких обставин. Таким чином, особливістю острова, як місця розгортання дії роману, стає те, що природа-острів для героїв не тільки відкритий, а ще й закритий простір. Будучи географічно ізольованим та не даючи хлопцям можливості комунікувати із зовнішнім світом, острів перетворюється не лише на закритий простір, а й стає своєрідним соціумом для хлопчиків. Проте закритий простір-острів був створений не героями роману, як зазвичай буває, а навпаки, він сам впливає на них та змінює їх.

Так, хлопці, не відразу, але намагаються відокремитися від природи, побудувавши куріні, але через неспроможність дійти згоди, куріні так і залишаються недобудованими. І згодом острів починає свою страшну гру, поступово роблячи з цілком благополучних дітей страшних дикунів. З настанням заходу настає і час страхів: «*The sun in the west was a drop of burning gold that slid nearer and nearer the sill of the world. All at once they were aware of the evening as the end of light and warmth*» (Golding, 2011: 43).

Острів та його природа в романі Голдінга представляється нам як окремий живий персонаж, саме тому в романі є “портретний” опис природи. І, як у кожного персонажа, у природи є свої скелети в шафі. Острів приховує багато таємниць за своєю невідомістю. Зовні він нагадує дракона: «*High over this end of the island, the shattered rocks lifted up their stacks and chimneys*» (Golding, 2011: 27).

Текстовий континуум дає можливість розуміння того, що острів умовно розділений на дві частини: перша частина – це примарний міраж, захищений лагуною, а на другу частину хлопчики потрапляють тільки тоді, коли йдуть полювати на звіра. І якщо на першій частині острова головний персонаж твору Ральф ще вірить в їх порятунок, то на другій, побачивши хвилі відкритого моря, він починає втрачати надію: «*Here, on the other side of the island, the view was utterly different. The filmy enchantments of mirage could not endure the cold ocean water and the horizon was hard, clipped blue. Down here you could follow with your eye the ceaseless, bulging passage of the deep sea waves... but here, faced by the brute obtuseness of the ocean, the miles of division one was helpless, one was—*» (Golding, 2011: 121).

Природа на цій частині острова кардинально відрізняється від звичної їм привітної і райської частини острова: «*They tried the forest but it was thick and woven like a bird's nest. <...> They were climbing a dangerous mountain, until the rocks became an uncompromising cliff, overhung with impossible jungle and falling sheer into the sea» (Golding, 2011: 128). Для посилення сприйняття відмінностей різних частин острова, крім детального опису темно-зеленого непрохідного лісу, автор детально описує вируюче похмуро-синє море, яке створює сильний контраст з райсько-рожевою частиною острова. «*The shore was fledged with palm trees. These stood or leaned or reclined against the light and their green feathers were a hundred feet up in the air. Behind this was the darkness**

of the forest proper and the open space of the scar... Out there, perhaps a mile away, the white surf flinked on a coral reef, and beyond that the open sea was dark blue. Within the irregular arc of coral the lagoon was still as a mountain lake— blue of all shades and shadowy green and purple» (Golding, 2011: 4).

Таким чином, можна простежити як опис природи відрізняється "до" появи дітей на острові і "після" взаємодії з ними. Події, що відбуваються на острові, впливають та змінюють природу острова під час взаємодії з людиною. З чаруючого, райського місця, на перший погляд цілком безпечного, острів перетворюється на невідоме, повне жахів місце. Та більш того, хлопці, будучи ізольовані на ньому, потрапляють у його пастку. В романі, не лише людина, в цьому випадку - діти, змінює природу, а й природа взаємодіє з хлопцями. Вона впливає на їхній емоційний стан, керує їхніми вчинками та вселяє їм страх. Острів у романі, будучи закритим простором для дітей, перетворюється на своєрідний символ соціуму і має можливість керувати вчинками людини. Так, за допомогою простору, У. Голдінг досягає своєї мети та передає основний концепт твору, а саме, що зло дійсно існує в кожній людині і що, головне – за будь-яких обставин залишатися людиною та намагатися придушувати своє зло, щоб співіснувати в суспільстві.

Список літератури:

Бочкова О.С. Модальность как фактор формирования художественного текста. Теория и практика общественного развития. Краснодар, 2007. № 1. С. 159-160.

Витрук О.А. Пейзаж как текстовое явление: на материале произведений англоязычных писателей XX-начала XXI вв.: автореф. дис. ... канд. фил. наук. Ростов-на-Дону, 2011. 25с.

Есин А. Б. Принципы и приемы анализа литературного произведения: Учебное пособие. 3-е изд. М. : Флинта: Наука, 2000. 248 с.

Кухаренко В.А. Текст и его структура: учебное пособие. 2-е.изд. М.: ФЛИНТА, 2018.188с.
Golding W. Lord of the Flies (with a new introduction by Stephen King). U.K.: Faber and Faber, 2011. 225 p.

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ТУРИСТИЧНИХ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Сазикіна Т.П.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний морський університет

Петров І.Л.

старший викладач, Одеський регіональний інститут державного управління

Останнім часом зростає увага до рекламно-довідкової літератури в різних сферах життя суспільства з боку фахівців різних спеціальностей. Це пояснюється значними та стрімкими змінами суспільного життя, перш за все розвитком ринкової економіки, відкритістю суспільства до демократичних надбань у розвинених країнах, загальнолюдських цінностей та пріоритетів. Лінгвісти не стоять осторонь відносно змін сучасних реалій в суспільстві, про що свідчить зростаюча кількість досліджень, присвячених різним аспектам

рекламного тексту. Вивчаються всі аспекти рекламного дискурсу (Олінчук, Сидоренко 2003: 197-203), а саме, фонетичний, лексико-семантичний та граматичний, а також семіотичний аспекти (Иванова, Караваева 2003: 204-209). Ми розглянемо друковані тексти з туристичних проспектів деяких англійських та українських фірм.

Огляд лінгвістичних джерел на терені когнітивного, компаративного та прикладного мовознавства, міжкультурної комунікації дають підставу вважати, що двомовні або багатомовні паралелі при інтерпретації та перекладі текстів рекламно-інформативного характеру використовуються багатьма дослідниками (Боднар 2000: 28; Гусева 2001). Актуальним є також вивчення та порівняння термінологічної лексики; функціонування граматичних структур та особливостей побудови словосполучень, речень та цілого тексту. Якщо художній текст аналізується здебільшого з точки зору прояву авторського стилю та можливостей перекладача щодо його автентичного відтворення, то тексти краєзнавчого рекламного стилю поєднують стилістичні та граматичні риси як наукових, так і художніх текстів (Кагья 2000: 139-140; Кучеренко 2000: 278).

Друкований рекламний туристичний текст посідає особливе місце в жанровому різноманітті літературних творів. Йому притаманне поєднання образності та символіки художнього твору та лаконічності, яскраво вираженої прагматичної спрямованості газетного тексту. Останнім часом особлива увага приділяється контрастивним дослідженням рекламних текстів з метою вивчення типів та причин різнорівневого трансформаційного перекодування тексту та його складових частин. Принципи створення рекламних текстів формуються на основі вивчення особливостей мислення людини, а ці принципи вважаються за об'єктивні й необхідні для всіх фахівців, що працюють у сфері рекламної діяльності.

Таким чином, мовне втілення задач створення рекламних туристичних текстів обумовлене рекомендаціями як психологів, так і лінгвістів. Специфічні мовні засоби цілеспрямовано впливають на масову аудиторію. Окрім того, рекламна туристична краєзнавча література несе освітянську функцію - вона знайомить пересічну людину з фактами географічного положення, історичного розвитку, національної культури окремих країн та їхнім порівнянням та зв'язком з навколишнім світом, передусім з тими історичними фактами та культурними традиціями, до яких звик споживач інформації. При знайомстві з такою продукцією у споживача з певним національним менталітетом підсвідомо виникають порівняння характеристик щодо фактів історії, географічного положення та культурних традицій його власної країни (Жаботинська 1997; Олінчук, Сидоренко 2003; Гусева 2001: 57).

Під час роботи було проведено порівняння текстів рекламних книжок та буклетів декількох туристичних фірм Великої Британії та України (буклети служби "Tourist Information", путівники для туристичних фірм від "The British Publishing Company", українська рекламна література фірм «Феєрія» - Київ, «Інкомартур» - Київ, "САМ" - Київ, "Алголь" - Львів, "Модес" - Одеса). Було

встановлено, що англomовна краєзнавча реклама чітко розподіляється на два типи за своєю спрямованістю: для внутрішнього та для іноземного споживачів. Вона суттєво розрізняється у способах презентації фактичного матеріалу, об'ємі цього матеріалу, мовних засобах та виконавчих можливостях поліграфії.

Мова англійських рекламних текстів піднесена, емоційно забарвлена, насичена книжковою лексикою яскраво вираженої позитивної конотації, збагачена широким вживанням епітетів та метафор. Синтаксична побудова тексту також сприяє досягненню ефекту святковості завдяки різноманітності інвертованих речень, речень з емпатичними елементами та конструкціями. Водночас, висловлення невеликі за об'ємом і не громіздкі за структурою, з обмеженою кількістю синтаксичних спрощень та стягнень (наприклад, синтаксичних комплексів). Навіть побутово-інформаційний блок, що, зрозуміло, носить більш "об'єктивний" нейтральний характер, не позбавлений стилістичних засобів, які "залучають" читача до довірливої співбесіди (наприклад, постійне вживання займенника "you" в функції підмета в тоні виключної поваги та доброзичливого гумору, що притаманні англійцям). Вдало використовуються модальні та оціночні слова, форми наказового способу та майбутнього часу дійсного способу дієслів, модальні дієслова.

Всі наведені вище засоби слугують меті виразити ввічливе, але наполегливе запрошення, а також впевненість у якості запропонованих послуг та сприяє ненав'язливому та мало відчутному на рівні свідомості, і в той же час, дійовому впливу на підсвідомість читача, примушує його повірити в щирість підтексту: "Ви й не здогадуєтесь про це, а ми вже дбаємо про Вас і Ваші інтереси. Ми дуже раді вітати Вас у себе. Ми чекаємо на Вас і постійно опікуємося тим, щоб Ваш відпочинок був незабутнім і приємним. Одержане Вами задоволення буде незрівнянно більше за витрати. Приїздіть і Ви не пожалкуєте!" Таким чином, автори рекламних текстів враховують той психологічний фактор, що рекламні тексти повинні нести не тільки інформативний характер, але й нести функцію спрямованої дії на зміну поведінки реципієнта (Короленко 2001: 119). За синтаксичною структурою англійські речення здебільшого складні, зокрема складносурядні, в них часто трапляються випадки конденсації поверхневої структури, що виявляють складність на рівні семантики. Якщо більшість реалій в рекламі для туриста належить до класу географічних назв та адміністративного поділу, реалії в текстах для постійних мешканців розподіляються між майже усіма підрозділами загально прийнятих класифікацій.

Протягом останнього часу все яскравіше почало визначатись фінансове розшарування українських туристичних фірм та, внаслідок цього, якості їх рекламної продукції. Заможні фірми (наприклад, «Феєрія», «Інкомартур», «САМ», м. Київ) видають якісну продукцію як для внутрішнього, так і для зовнішнього споживача. Що ж до менших фірм, то фінансова база у них слабкіша, тому вони концентрують свою увагу виключно на вітчизняному споживачеві. Їхні проспекти, згідно з існуючою традицією опису пам'яток

культури та мистецтва, поєднують наукову та художню термінологію, граматичні безособові та неозначено-особові речення, складні речення, структури з інверсією та емпатичними парантезами. Водночас, в їхній лексиці ще переважає газетно-офіційний стиль, книжкова піднесена лексика, що створює ефект штучності та викликає сумніви щодо об'єктивності інформації.

Доцільним здається висновок відносно того, що розвиток туристичного бізнесу вже зараз конче потребує кваліфікованих спеціалістів з вивчення та перекладу іноземної рекламної продукції та створення власної високоякісної рекламної літератури. Як слушно вважають фахівці, при перекладі необхідно не тільки надати еквівалент іншомовного тексту, але й враховувати традиції даної країни (як лінгвістично передані, так й імпліцитні) (Зотеев 2003: 139).

Як бачимо, всі мовні та екстралінгвістичні засоби в цих текстах спрямовані на досягнення головної мети – за допомогою створення у читача позитивної установки, емоційно піднесеного настрою й зацікавленості залучити туристів до країни та спонукати їх із задоволенням та без сумніву залишити тут частину своїх грошей, і до того ж чималих. Таким чином, при здійсненні цих завдань на практиці необхідно враховувати фактори як лінгвістичного, так й екстралінгвістичного характеру. Також необхідно враховувати рекомендації психологів. Ця мета визначатиме вибір конкретних мовних засобів для успішного досягнення бажаного результату.

Список літератури

Боднар Р.В. Методологічні аспекти перекладу реалій. *"Іноземна філологія на межі тисячоліть". Тези доповідей міжнародної наукової конференції*. Харків: Константа. 2000. С. 28-29.

Гусева П.Т. Речевое воздействие и проблемы межкультурного понимания. *"Функциональная лингвистика. Язык. Человек. Власть."* Материалы международной научной конференции. Ялта: Институт языкознания им. А.А.Потебни, Таврический национальный университет. 2001. С. 56-57.

Жаботинская С.А. Когнитивная лингвистика: принципы концептуального моделирования *Лінгвістичні студії*. Вип. II. Черкаси: Сіяч.1997. С. 3-11.

Зотеев О.Е., Зотеев Р.Е. Язык как фактор исторического развития нации. *"Українська ментальність: діалог світів."* Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ч. II. Одеса: Астропринт. 2003. С. 135-141.

Иванова Н.Г., Караваева Т.Л. Коннотативный уровень описания рекламных текстов. *"Українська ментальність: діалог світів."* Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ч. II. Одеса: Астропринт. 2003. С. 204-205.

Кагья А.М. Прагматические особенности рекламного текста: переводческий аспект. *"Функциональная лингвистика. Язык. Человек. Власть."* Материалы международной научной конференции. Ялта: Институт языкознания им. А.А.Потебни, Таврический Национальный университет. 2000. С. 139-140.

Короленко И.С. Параметры речевого воздействия системы Public Relations как формы современного социального взаимодействия. *"Функциональная лингвистика. Язык. Человек. Власть"* Материалы международной научной конференции. Ялта: Институт языкознания им. А.А.Потебни, Таврический национальный университет. 2001. С. 118-121.

Кучеренко К.О. Взаємодія вербальних та невербальних засобів в друкованих газетних текстах та в газетах, розміщених в мережі інтернет. *Вісник Харківського національного університету*. Вип. № 500. Харків: Константа, 2000. С. 277-280.

Олінчук В.В., Сидоренко І.Л. Семантика та прагматика усного рекламного дискурсу. "Українська ментальність: діалог світів." Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Ч. II. Одеса: Астропринт. 2003. С. 197-203.

ФУНКЦІОНУВАННЯ АМЕРИКАНСЬКОГО МОЛОДІЖНОГО СЛЕНГУ У ТВОРАХ ДЖ. ГРІНА «PAPER TOWNS» ТА «LET IT SNOW»

Степанюк Н.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Сленг є найбільш рухливим пластом розмовної мови. Будучи її невід'ємним компонентом, він впливає на розвиток мови в цілому. Проте, не існує єдиного визначення поняття «сленг». Найбільш вичерпне визначення цього терміну знаходимо у словнику О.О. Селіванової: «Сленг - це різновид соціолекту, додаткова лексична система, яка являє собою паралельну експресивно-оцінювальну, частіше за все стилістично знижену синонімію позначень загальновідомих понять і належить до певної соціальної субкультури» (Селіванова, 2008: 331).

У даній статі ми спробуємо проаналізувати особливості використання та функціонування одиниць сленгу на матеріалі творів сучасного американського письменника Джона Гріна «Paper towns» та «Let it snow». Головними героями цих творів виступають підлітки, які разом навчаються у старшій школі та проводять свій вільний час. У їх мові було знайдено 86 одиниць сленгу, які виконують самі різні функції. Основними серед них є когнітивна, номінативна, комунікативна, ідентифікуюча, емоційно-експресивна, оціночна, функція кодифікації, заощадження часу та евфемістична.

Когнітивна функція проявляється у тому, що велика кількість сленгізмів несе у собі додаткову інформацію, яка відсутня у стандартних позначеннях и за допомогою цього репрезентує додаткові знання про навколишній світ. Крім того, когнітивність сленгових одиниць визначається великою ступіню метафоричності. При метафоричному переносі виділяються ті ознаки об'єкту, які вважаються найбільш важливими (Мозжухин, 2005).

У досліджуваних творах дана функція реалізується за допомогою:

- 1) іменників та прикметників, які в умовах сленгу набувають додаткове позитивне значення, що відсутнє у стандартних позначеннях (*chick* (молода дівчина), *whole-package*, *hotty*, *sweetie* (дуже привабливий), *spunky* (сексуально привабливий), *yummy* (апетитний));
- 2) іменників та прикметників, які мають додаткове негативне значення (*pimp* (пліткар), *tool* (людина із завищеною самооцінкою), *goofy* (нетямущий), *beaten* (дуже втомлений).

Номінативну функцію виконують ті сленгізми, що позначають специфічні явища, притаманні даній субкультурі, а також поняття, для яких вже існують слова у літературній мові. У першому випадку відбувається заповнення термінологічних лакун, а у другому випадку сленгова одиниця

передає специфіку вже існуючого явища діяльності або свідомості носіїв окремого сленгу. Номінативна функція репрезентується:

- 1) іменниками, які утворені від слів літературної мови та позначають специфічні явища (*honeybunny, babe, hotty, chick* (молода приваблива дівчина), *crackerjack* (людина із вираженими інтелектуальними здібностями), *joint* (розважальний заклад особливо з поганою репутацією));
- 2) іменниками та дієсловами, які мають аналоги у літературній мові, але є більш грубими або емоційними (*tool, dillhole, asshat, jerk, dumbass, jackass* (груба, нерозумна людина), *brat* (нахабна людина), *mole* (інформатор), *pimp* (пліткар), *pokey, clink* (тюрма), *booze* (спиртний напій), *crack* (наркотики), *to hang out, to hook up with smb* (проводити вільний час, тусити), *to snuck off* (рухатися тихо та крадькома), *to screw up* (змарнувати), *to fill smb in* (проінформувати), *to goof off* (валяти дурня), *to have a crush on smb* (дуже захопитися), *to dig smb* (знаходити привабливим, любити), *to dump smb* (покинути, розбити серце), *to chill, to chill the hell out* (розслабитись), *to bomb* (провалити)).

Номінативна функція пов'язана з комунікативною функцією, адже ті чи інші одиниці сленгу з'являються завдяки потребам комунікантів. Сленг виступає мовою внутрішньо-групового спілкування. Важливою функцією сленгу вважається також ідентифікуюча функція. Вона полягає в тому, що люди, які використовують сленг, відносять себе до певної соціальної або вікової групи. Використання сленгу, притаманного певній групі, дозволяє людині ідентифікувати себе з нею (Сизов, Сизова, 2016). Нерідко цю функцію називають сигнальною, адже, під час спілкування людина сигналізує про себе та оточуючу дійсність. Іншими словами, людина якби підкреслює належність до певного колективу. У досліджуваних нами творах засобом реалізації даної функції є іменники *bruh, dude* (чувак), які є популярною формою звернення до юнака та мають позитивну конотацію. Крім того, дану функцію може виконувати й емоційно-забарвлена лексика, про яку йтиме далі.

Невід'ємною функцією сленгу є емоційно-експресивна функція. Вона полягає в тому, що сленг дозволяє висловити емоції та почуття. Експресивність одиниць сленгу базується на виразності, на чомусь несподіваному, кумедному. Саме тому великій кількості одиниць сленгу притаманні гумор, гротескне підкреслення кумедної або безглуздої ситуації (Захарченко, 2006). Дана функція репрезентується наступними мовними засобами:

- 1) прикметниками зі значенням “крутий, класний, приголомшливий” (*bully, cool, uber-cool, awesome, nerdtastic*);
- 2) вигуками, що мають у собі лексичні одиниці зі значенням здивування та захвату (*Whoa, Holy-crap, Holy shitstickres!*);
- 3) фразами зі значенням “налякати” (*to scare the shit out of smb*) та “перелякатися” (*to plotz*);
- 4) фразами зі значенням “бути божевільним, одержимим” (*to be nuts, to be gaga*);

- 5) підсилювальними прислівниками зі значенням “дуже”, які застосовуються для того, щоб зробити вислів більш емоційним (*hella hard time, ski-slope sexu*);
- 6) дієсловами та іменниками, що позначають “хвилювання, паніку” (*to freak out, funk*);
- 7) іменниками зі значенням “нісенітниця, маячня” (*bullshit*);
- 8) вульгаризмами зі значенням “жахливий, поганий” (*it’s sick, it sucks, crappy, shitty*);
- 9) фразами, що передають “засмучення, відчай” (*screw that*).

Оціночна функція полягає у тому, що сленг може виражати ставлення мовця до іншої людини, предмету чи певної події. У досліджуваних нами творах у мові героїв-підлітків з цією метою використовуються:

- 1) іменники та прикметники, що характеризують людину, як дуже привабливу (*honeybunny, babe, hotty, spunky, sweetie, whole-package*), спортивну (*ripped*), надзвичайно розумну (*crackerjack, geek*);
- 2) іменники та прикметники, що характеризують людину, як грубу, нерозумну (*dillhole, asshat, jerk, dumbass*), нахабну (*brat*), відчайдушну (*badass*) тощо;
- 3) дієслова, такі як *to goof off* (валяти дурня), *to dump smb* (розбити комусь серце);
- 4) іменники та прикметники, які характеризують оточуючі предмети або події, що описуються (*crappy, shitty*).

Функція заощадження часу найбільш повно реалізується у різного роду скороченнях, таких як: *hon* (honey), *bro* (brother), *lil* (little), *tux* (tuxedo), *limo* (limousine), *pic* (picture), *‘cause* (because), *gotta* (have got), *musta* (must have), *kinda* (kind of), *dunno* (don’t know), *gonna* (going to), *S’up?* (What’s up?), *ya* (yes).
Наприклад:

“*Bro, I gotta say I’m a lil worried ...*”.

Так, завдяки сленгу людина витрачає менше часу під час спілкування.

Евфемістичну функцію можна спостерігати у наступних прикладах:

“*I am so frakkin’ strong!*” “*It doesn’t frickin’ matter!*”

В обох випадках сленгізми *frakkin’* та *frickin’* замінюють нецензурну лексику.

Функція кодифікації проявляється у тому, що сленгові вирази роблять дискурс втаємниченим для осіб, які не є членами даної соціальної групи (Сизов, Сизова, 2016). Наприклад, сленгізми *pimp* (пліткар), *pokey*, *clink* (тюрма), *crack* (наркотики) можуть бути незрозумілими для “звичайних” осіб.

Слід зазначити, що у багатьох випадках сленгізми виконують одночасно декілька функцій. Так у реченні “*Ben is sitting shotgun again.*” говорячи про сидіння біля водія, автор використовує сленгізм *shotgun*. У літературній мові *shotgun* означає дробовик. Місце біля водія було названо таких чином, тому що на ньому може сидіти охоронець із дробовиком. Таким чином, сленгізм передає додаткову інформацію, яка відсутня у стандартного позначення *front passenger seat* (когнітивна функція). Крім того, сленгізм надає мові підлітків більшої виразності (емоційно-експресивна функція). У прикладі “*You’re saying we should go out in the worst snowstorm ... to hang out with a bunch of*

random chicks ...” говорячи про молодих дівчат використовується сленгова одиниця *chick*, яка у літературній мові означає молоду пташу (особливо курча). Так, молоді дівчата порівнюються із молодими глупими птахами. Даний приклад демонструє прояв когнітивної, номінативної та оціночної функцій.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що у досліджуваних нами творах сленгізми виконують різноманітні функції, але основними ми вважаємо емоційно-експресивну та ідентифікуючу функції, адже завдяки використанню сленгу герої-підлітки протиставлені дорослим персонажам твору.

Список літератури

- Андреева І.О., Волковська Д.Л. Особливості функціонування сленгізмів у романі Джона Гріна “Looking for Alaska”. *Нова філологія*. Запорізький національний університет. 2018. URL: http://sites.znu.edu.ua/nova_filologia/issues/74/74-2.pdf (дата звернення: 10.01.2020).
- Захарченко Т.Е. Эквивалентная лексика в русском и английском сленге: системный, словообразовательный и функциональный аспекты: дис... канд. філол. наук: 10.02.19 / Таганрогский гос. педагогический институт. Ростов-на-Дону, 2006. 463с.
- Лаптева Ю.В. Функции молодежного сленга (на материале французского языка). *Вестник МГОУ*. Москва. 2012. URL: <https://vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/1689>
- Мозжухин К.Е. Сленг в речи студентов американских университетов: дис... канд. філол. наук: 10.02.04. / Московский педагогический гос. университет. Москва, 2005. 194с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
- Сизов С.Д., Сизова Ю.С. Понятие и функции сленга. *Молодой ученый*. М., 2016. 5. С. 32-34.
- Green J. Paper towns. URL: https://royallib.com/book/Green_John/Paper_Towns.html
- Green J. Let it snow URL: <https://www.readanybook.com/ebook/let-it-snow-565822>

АВТОР І ЧИТАЧ У ГАЗЕТНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПРО КРИЗОВІ СИТУАЦІЇ

Терехова Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Драгомирецький О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

За визначенням О.О. Селіванової, комунікація – «то є цілеспрямований процес, діяльність, одним із засобів якої є мовлення (дискурс), тоді як знаковою цілісною формою організації є текст» (Селіванова, 2004: 32). Комунікація, усна чи письмова, у тому числі газетна комунікація, передбачає взаємодію між суб'єктами комунікації – автором та читачем, що відповідає принципу діалогічності, сформульованому М. М. Бахтіним: «подія життя тексту, тобто його справжня сутність, завжди розвивається на межі двох свідомостей, двох суб'єктів» (Бахтин, 1979 : 285). Центральним елементом (центруючим усю систему) газетної комунікації є газетний текст, він пов'язує дві інші комунікаційні складові – автора та читача. Текст є знаковою системою, та, відповідно, має матеріальний та ідеальний аспекти. З одного

боку, текст існує в рамках певного каналу (газети). З іншого боку, за текстом стоїть авторський задум, що є крайньою смисловою позицією по відношенню до всіх текстових модальностей (Корман, 1992 : 174). Завдяки задуму в тексті втілюється фрагмент певної концептуальної картини світу, створюється певний референційний простір (Колегаєва, 1991 : 31).

Створенню окремого газетного тексту передують певна інформаційна ситуація (комунікаційний фон). Зображена в тексті подія є результатом здійсненої суб'єктом (автором) інтерпретації (авторська модальність) фрагменту дійсності – реальної події, що має просторово-часові координати у фізичному часі та просторі. Важливим елементом комунікації, що передбачає для читача можливість розглядати велику кількість газетних публікацій як цілісне комунікативне явище, є референтна ситуація. У нашому випадку йдеться про газетні тексти, що описують велику кризову референтну ситуацію. До того ж, йдеться про ситуацію такого масштабу, що її повноцінний опис стає можливим за участі багатьох авторів у багатьох окремих газетних публікаціях, що складаються в єдину цілісну структуру – макротекст.

Під «макротекстом» ми розуміємо сукупність газетних публікацій, висвітлюючих одну тему, оприлюднених у низці послідовних номерів газетного видання, яким притаманна певна узгодженість авторських позицій, та які утворюють єдине комунікативне ціле. У нашому випадку це статті газети *New York Times* (№ 56108-56125) про кризову ситуацію, яка виникла у результаті терористичних актів під час Бостонського марафону у квітні 2013 року. У досліджуваному макротексті спільність теми «кризова ситуація» простежується як між різними публікаціями одного номера газети (горизонталь макротексту), так і між публікаціями низки послідовних номерів (вертикаль макротексту). Насиченість горизонталі та вертикалі статтями залежить, зокрема, від актуальності ключових кризових подій у момент виходу номеру друком. Тобто, інформаційна ситуація формує кожний наступний акт газетної комунікації, фіксуючи межі тематичного змісту видання.

Статті, що утворюють макротекст про кризову ситуацію, написані різними авторами. То є і журналісти газети, і активні читачі, що надсилають свої матеріали для оприлюднення в рубриці «Листи читачів». Позиція авторів виявляється сумісною (за фактом публікації матеріалів) з позицією редакції газети, яка, тим не менш, майже завжди використовує кліше: «думка редакції може не співпадати з думкою авторів». Окрім того, автори одного газетного видання, зазвичай, читають матеріали одне одного, зокрема тоді, коли вони пишуть на одну тему, та кожне інформаційне повідомлення будується у «метакомунікативному режимі, оскільки воно має враховувати попередній інформаційний контекст» (Почепцов, 2001: 25). Це дозволяє умовно говорити про єдність позиції авторів публікацій, що дає можливість, у свою чергу, зробити припущення про умовну єдність задуму, отже – розглядати таку послідовність публікацій як щось цілісне, як великий текст, або макротекст.

Оскільки при визначенні меж тексту ми виходимо з єдності теми, то, враховуючи, що одна й та сама тема може висвітлюватися в газеті, по-перше, від номера до номера, а по-друге, різними авторами в межах одного номера, відзначимо, що єдиним «збирачем докупи» такого великого текстового утворення (яке ми умовно називаємо макротекстом) може вважатись саме читач. Зазначимо, що поділяємо позицію У. Еко відносно того, що читач розглядається як повноцінний суб'єкт комунікації, який користується майже рівними з автором правами щодо тексту (Еко: 26). Це міркування може бути вірним також по відношенню до газетної комунікації на базі журналістських текстів, де йдеться про реальні події.

У процесі побудови смислового простору на основі читання газетного тексту, читач, як він це робить зазвичай, користується так званою формулою Квінтіліана: в газетній публікації він шукає відповіді на питання: хто? що зробив? де? чому? як? коли?. У тому випадку, коли відповідей немає або коли вони неповні, читач дає свої тимчасові відповіді, робить свої гіпотези, які покликані заповнити лакуни. Той самий принцип працює в межах макротекста: «ми не можемо говорити про лакуни в тексті, ... якщо не маємо уявлення про текстове ціле; але ціле не можна зрозуміти без розуміння його частин та, відповідно, його лакун» (Green, 2000: 197). Окрім заповнення розірваних текстових ізотопій, у читача для участі у макротексті може бути інша, цілком прагматична мотивація. Оскільки читачі досліджуваних газетних публікацій – переважно американці, а досліджувані газетні тексти висвітлюють кризову ситуацію в Сполучених Штатах, мотивація для читання добірки матеріалів про кризову ситуацію може бути сформульована таким чином: бажання вберегти себе та своїх близьких від небезпеки, забезпечення життя.

Таким чином, ми пропонуємо розглядати макротекст як таке явище комунікації, коли взаємодія автора та читача виходить за межі одного окремого цілого тексту, утворюючи складне дискурсне явище, сформоване на базі кількох дискретних текстів, що лежать в основі низки комунікативних актів, розділених у часі та просторі, але об'єднаних одною темою.

Список літератури

- Бахтин М. М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках. *Эстетика словесного творчества*. М.: Искусство, 1979. С. 281-307.
- Колегаева И. М. Текст как единица научной и художественной коммуникации. Одесса: Одесоблполиграфиздат, 1991. 120с.
- Корман Б. О. Целостность литературного произведения и экспериментальный словарь литературоведческих терминов. *Избранные труды по теории и истории литературы*. – Ижевск: изд-во Удм. ун-та, 1992. С. 172-189.
- Почепцов Г. Г. Информация & дезинформация. К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. 256 с.
- Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации. К.: Брама, 2004. 336 с.
- Eco U. From Internet to Gutenberg. The Italian Academy for Advanced Studies in America. URL: http://joevans.pbworks.com/f/eco_internet_gutenberg.pdf ;
- Green K. Reading, writing and reception. *Critical Theory and Practice: A Coursebook*. London, New York: Routledge, 4th ed., 2000. P. 183 – 223;
- NYT 2013, №№ 56108 – 56125.

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКФРАЗИ
У РОМАНІ ТРЕЙСІ ШЕВАЛЬЄ
"ДІВЧИНА З ПЕРЛОВОЮ СЕРЕЖКОЮ"**

Терехова Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дубровська Є.В.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Один і той самий образ може бути виражений засобами різних мистецтв. Екфраза за визначенням – це “словесний опис або роздум про невербальний витвір мистецтва (що реально існує або є вигаданим) найчастіше живопису або скульптури” (Oxford Dictionary of Literary Terms). Термін “екфрасис”, “екфраза” (ἐκφρασίς) походить від давньогрецького дієслова ἐκφράζω (phrazo) – “висловлювати”, “робити зрозумілим”, “вказувати” (Брагинская, 1977: 259). На думку О.М. Фрейденберг, ефрасис “дає опис твору пластичного мистецтва з точки зору того, що на ньому та як зображено. Власне опис того “як” становить душу екфрази.” (Фрейденберг, 1978: 251).

Матеріалом дослідження є роман американсько-британської письменниці Трейсі Шевальє “Дівчина з перловою сережкою”. Роман Т. Шевальє називається так само як картина Яна Вермеєра, отже роман є певною варіацією на тему, яку пропонує картина. В центрі картини та в центрі роману одна й та сама особа. Картина, репродукцію якої бачимо на обкладинці книжки є результатом довгої, кропіткої праці, втіленням бачення художника. У свою чергу Т. Шевальє змушує свою героїню пройти довгий шлях роману, щоб зрештою стати “Дівчиною з перловою сережкою”. Світ цього твору, зі всіма персонажами, їхньою взаємодією та побудовою сюжету потрібен для того, щоб надати художню інтерпретацію твору мистецтва. Тобто маємо таку екфразу, у якій власне літературний текст є спробою пояснити твір мистецтва. Тобто не твір пластичного мистецтва та його опис використовуються для досягнення цілей літературного автора, а навпаки, літературний твір з'являється для висвітлення контексту виникнення твору мистецтва.

Потрапляючи до художнього тексту, екфраза набуває нових значень, виявляється зануреною в нові смислові асоціації, починається інтертекстуальна гра, в якій має бути вже подвійний читач: читач-глядач, який потрапляє зі зал музею, де він звик із великим пієтетом роздивлятись за короткий проміжок часу велику кількість полотен значної кількості митців (такий собі масовий оптовий глядач) до індивідуального процесу літературної комунікації, де можна не поспішати, спілкуючись сам-на-сам із автором, тим більше що ознайомитись із роботами Яна Вермеєра можна дистанційно: альбоми доступні он-лайн, існують електронні копії картин.

Так, наприклад, подається опис старого міста Делфт, про який читаємо у романі та пов'язуємо з картиною Вермеєра “Вид Делфту” (1658–1660), із безмежним небом, довгими тіннями на воді і зовсім крихітними силуетами людей на березі: “...It was a view of Delft, from the Rotterdam and Schiedam Gates.

With the sky that took up so much of the painting, and the sunlight on some of the buildings (...) And there were long shadows in the water, and tiny people on the shore nearest us.” (Chevalier, 2006: 8). Екфраза є міметичною (усе, що описано авторкою у романі, співпадає із реальністю на картині), а також відповідає класифікації екфрази за метою зображення (Яценко): ця екфраза є дескриптивною, оскільки допомагає змалювати в уяві читача відтворення певної епохи та побуту. Але в сюжеті роману ця екфраза дозволяє співрозмовникам ідентифікувати особу про яку йдеться: картину намалював працедавець Гріт.

Екфраза де йдеться про дочку пекаря, що дивиться з вікна додолу на вулицю і тримає однією рукою глечик (*“The baker's daughter stands in a bright corner by a window...”* (...)) *“She is facing us, but is looking out the window, down to her right... She's about to pick up the pitcher and dump the water from it out the window....”*(Chevalier, 2006: 102)) вказує на роботу “Молода жінка з глеком води” (1660–1662). Із роману дізнаємось, що біля вікна не так легко позувати, молода жінка навіть захворіла; дізнаємось також, що йдеться саме про доньку пекаря, бо назва картини не дає такої інформації. Іноді в романі знаходимо екфрази-пояснення або інтерпретації відомих картин Вермеєра. Так, маємо посилання на роботу Вермеєра “Концерт” (1663–1666), на якій зображено двоє музиканток, і один чоловік, на вигляд теж музикант або шанувальник, сидить спиною до художника. *“The young woman sits at a harpsichord, playing... Standing in the curve of the harpsichord is another woman, who is holding music and singing... In between the women is a man sitting with his back to us...”* (Chevalier, 2006: 189). Далі з роману дізнаємося про те, що людина, яка сидить спиною до глядача, не вмє грати та не вмє навіть правильно тримати музичний інструмент: *“All that can be seen of him is his back, his hair, and one hand on the neck of a lute...”* (...) *“...he plays the lute badly (...) he can't even hold his lute properly”* (Chevalier, 2006: 189).

Посилання на іншу картину, якої головна героїня не бачила та про яку тільки згадується, є застереженням для самої Гріт: йдеться про служницю, яка зображена на картині “Келих вина”(1658–1660), яка позувала та ще до закінчення картини була вагітна: *“They dressed her in one of his wife gowns, a red one, and Van Ruijven made sure there was wine in the painting (...) before the painting was finished she was carrying Van Ruijven's child”* (Chevalier, 2006: 142-143).

У романі є посилання на багато картин Вермеєра, а також і на картини не його авторства. Наприклад, картина, на якій чоловік обіймає дівчину й простягає гроші звідниці (*“...a gentleman with his arm around her [a woman], and an old woman. The man was buying the young woman's favours, the old woman reaching to take the coin he held out...”* (Chevalier, 2006: 194)); йдеться про картину “Звідня” (1622) авторства Дірка Ван Бабюрена, яку легко сплутати з картиною Яна Вермеєра “У звідні” (1656).

Отже, екфраза вибудовує додаткові відносини з реальністю: вона є частиною художнього тексту але водночас пов'язана з реально існуючим

артефактом. Читач точно знає, що існує картина Яна Вермеєра “Дівчина з перловою сережкою”(1665), але інтерпретація контексту її створення та наділення героїні власною біографією дозволяє поставити додаткові питання: про реальність моделі-натурниці, яка позує для картини, про складний світ відносин у тому суспільстві, в якому вона живе. Те, що на полотні є статичним, нерухомим та бездоганно незмінним насправді є збігом обставин, волею випадку та компромісом у непростих стосунках. Література дозволяє через особливий погляд на світ особового оповідача, через потужні наративні можливості відтворити з тим чи іншим ступенем близькості до реальності цілий всесвіт, яким є кожний витвір мистецтва.

Список літератури

Брагинская Н.В. Экфрасис как тип текста (к проблеме структурной классификации). *Славянское и балканское языкознание. Карпато-восточнославянские параллели. Структура балканского текста*. М.: Наука, 1977. С.259-283.

Фрейденберг О.М. Образ и понятие. II. Метафора. *Миф и литература древности*. М.: Наука, 1978. С.180-205.

Яценко Е. В. «Любите живопись, поэты...». Экфрасис как художественно-мировоззренческая модель». *Вопросы философии*. 2011, № 11. С. 47–57. URL: http://vphil.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=427&Itemid=52

Ekphrasis / Oxford dictionary of literary terms. Oxford, 2013. 291 p. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199208272.001.0001/acref-9780199208272-e-366?rskey=MSyK3A&result=366>

Chevalier T. *Girl With a Pearl Earring*. М.: The Borough Press, 2006. 272 p.

THE ROLE OF THE SPEECH PORTRAIT IN CREATING THE PROTAGONIST'S IMAGE

Kalinyuk O.O.

associate Proessor, Ph.D.,

Odessa I.I. Mechnikov National University

Yudina O.N.

student of the master program, Odessa I.I. Mechnikov National University

The present paper is a contribution to the investigation of lexical stylistic means of creating the protagonist's image in the novel by Nick Hornby “About a Boy”.

In the modern linguistic paradigm, the concept of a speech portrait is actively researched. It has been defined as a set of speech preferences of the speaker in specific circumstances to actualize certain intentions and strategies of influence on the listener (Матвеева, 1993:18). The choice of speech and syntactic means, depending on the goals of communication, is the main task in compiling an oratory report, political slogans and advertising, where the correctness of this choice actually solves the main purpose of this type of information – the impact on its readers and drawing up a new picture of the world for them.

However, this issue is equally important in fiction, where the author's choice of speech manners and ways of expressing the points of view or ideas distinguishes the characters from one another, and, therefore, forms their characterization in a piece of art (Пожарицька, 2013:74).

In modern linguistics, the concept of speech portrait is often interpreted according to the goals and objectives of the study, but the object of observation in speech portrait remains unchanged - it is a linguistic personality. The researcher E.V. Osetrova points out the great role of the speech portrait as a component of the speaker's appearance in the formation of a holistic image of the personality (Осетрова, 1999:58). Furthermore, creating the image of the character, the author of the literary work gives him a speech characteristic, the main signs and properties of which, the author seeks to preserve up to the end of the work.

While creating a particular artistic image in the work, each author employs his own palette of colors, and therefore expressive means of language. Sometimes the writers create even new lexical units that are placed in the mouths of characters to emphasize their individuality and uniqueness. All this helps to create memorable images of the characters, and the work itself becomes more interesting, deep and rich in terms of using the linguistic means of expression.

In a work of art speech portrait of a character performs certain functions. First of all, it contains a number of characteristics that are somehow reflected in the speech portrait: age, gender, psychological, social, ethnic, cultural and linguistic (Тарасенко, 2007:12). Moreover, the protagonist's speech often reflects the author's message. The process of communication between the author and the reader acquires the most direct way precisely in the speech of the characters, the only aspect that characterizes the consciousness of the character directly (Пожарицька, 2013:73).

The material of our research is the novel "About a Boy" by a well-known modern British writer Nick Hornby. The novel has a clear compositional organization: the story is told in turn by the main characters of the work - Will and Marcus. The intervention of the author-narrator is almost imperceptible, which allows the characters to be completely independent, to express their thoughts directly.

For the purpose of defining the peculiarities of one of the protagonists' speech, namely the 12-year-old teenager Marcus Brewer, we have used the classification offered by Y.N Karaulov, who singled out three levels of language personality:

- 1) verbal-semantic level;
- 2) thesaurus level;
- 3) motivational level (Караулов, 2010:26).

As a result of our research, we have revealed that the author in his work describes all three levels of a language personality in detail. At the verbal-semantic level, we have identified several dominant lexical groups of words: school, person and society, family, leisure, food, feelings and relationships. The most commonly used vocabulary is from the group "school" - 40%. This is due to the fact that the protagonist is primarily a schoolboy, and school occupies an important place in his life, because it is there where he spends the most of time. Nevertheless, the boy's speech contains also words that belong to the lexical-semantic field "family and relationships"(37%). Consequently, it confirms the opinion about the unusual situation in the boy's family (father's absence, mother's suicide attempts) and his

relationship with his mother. The least common vocabulary is from the group "leisure" - 23%.

We have also discovered a number of lexical and grammatical phenomena that often occur in a character's speech. The most commonly used structures are: exclamations, elliptical constructions, reduced lexical and grammatical forms, one-member sentences.

All this gives us a first idea of the boy: he tries to think like an adult, soberly evaluating the situation. The excessive use of one-member constructions in Marcus' speech is due to his emotional state. The language becomes emphatic and expressive, but fragmentary and incomplete. We can note that Marcus has a phlegmatic type of temperament, because he always seems cold and indifferent to the surrounding people. He uses short answers to indicate a reluctance to further communication.

At the thesaurus level, it can be concluded that the protagonist's speech is influenced by various factors related to his ideas about the picture of the world: he feels like a "black sheep" in school, he is deprived of parental care since his father left their family in his childhood and his mother worries only about her own troubles, so he tries to pretend being an adult. Both the abundance of the colloquial and informal vocabulary and the violation of the rules of speech etiquette are other characteristics of the protagonist's speech at the thesaurus level.

There frequently appear the words of wide semantics (stuff, story, thing) which are used in conjunction with the pronoun: stuff like that, this thing. Such lexemes are able to evoke in the mind of the recipient rich associations, to activate certain emotions and feelings, to facilitate the categorization of the picture of the world. On the other hand, by having a rather blurred semantics, they simplify reality by impeding rational understanding of it.

Marcus thinks almost like an adult, weighing all the pros and cons. He makes decisions himself, plans for how to reconcile their life with mother. Thus, at the motivational level, it stimulates him to use tactics of persuasion, requests and demands, and even warning and threats in dialogues. All this is suggestive of the seriousness of his intentions and much older boy's psychological age. Despite his young age, the boy tries to replace his father in the family, trying to seem like an adult, communicating with seniors at their level. His mom was trying to commit a suicide, so he feels responsible for her.

To investigate the image of another protagonist, namely 36-year-old bachelor Will Freeman, we have used the classification offered by the researcher G.V. Starikova (Старикова, 1988). The peculiarities of the usage of the vestial and kinesic vocabulary, as well as the speech of the character were defined. It can be concluded that the largest part of the linguistic units is dedicated to the speech of the protagonist (66%). Sufficient attention was given to kinesic vocabulary (25%), the vestial vocabulary is the least used (9%).

In describing the character's speech behavior, the author mostly used youth slang and vulgarisms. Throughout the text, the speech of the protagonist abounds with particular lexemes that are the key element in creating a holistic image of the main character. For instance, the word 'cool', when talking about himself, or the

word 'unhappy' concerning the marriage and family life are the most recurrent lexemes in the protagonist's speech. All these lexemes create the image of a 36-year-old bachelor who avoids worries, anxiety. He easily treats life difficulties, he is reluctant to think about his affairs and be upset because of failures.

Another characteristic feature of the protagonist's speech is the large number of phraseological units, which is a tool for the embodiment of the author's idea in creating the image of the main character. It also helps the reader to penetrate into his inner world and understand his true intentions and actions

The analysis of the aforesaid brings us near the position that the character's speech portrait, created by language means at various levels, is the artistic embodiment of the protagonist's inner world. It should be mentioned that in the text of the novel "About a Boy" the represented inner speech and interior speech are the most common types of narration. While using them, the author of the novel provides the characters with the greatest freedom in terms of their own self-characterization. All that gives the readers a clear idea of the image of two protagonists. On the one hand, there is a typical teenager who speaks with short, elliptical sentences, uses colloquial vocabulary. However, the cases of the interior speech show us an almost adult person, who is psychologically and morally much older than his peers and who differs from them in terms of responsibility and independence. On the other hand, there is a middle-aged bachelor, who is a bit of a hedonist and who doesn't want to burden himself with family life, children and therefore responsibility.

Analyzing the bright, colorful speech, its specific distinctive features, which characterize the characters, it can be concluded that its, so to say, authors who seem completely different (age, social status, moral and ethical values, education) have significant points of contact, which is very important for the issues of the novel and the plot dynamics (seeking and gaining mutual understanding and family attachment, adulthood and responsibility), that is built on the "convergence of characters".

References

- Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. М.: ЛКИ, 2010. 264 с.
- Матвеева Г. Г. Скрытые грамматические значения и идентификация социального лица («портрета») говорящего: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.19. Санкт-Петербургский гос. ун-т. СПб, 1993. 32 с.
- Осетрова Е. В. Речевой портрет политического деятеля: содержательные и коммуникативные основания. *Лингвистический ежегодник Сибири*. Красноярск, 1999. Вып. 1. С. 58-67.
- Пожарицька О. О. Мовленнєвий портрет головного героя як вираження авторського начала у творі. *Лінгвістика і міжкультурна комунікація - інноваційні підходи та шляхи розвитку*: монографія. Одеса: КУПРІСНКО СВ, 2013. Розд. 3, гл. 3. С. 71-82.
- Старикова Г. В. Лексика портретных описаний: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Л., 1988. 21 с.
- Тарасенко Т. П. Языковая личность старшеклассника в аспекте ее речевых реализаций (на материале данных ассоциативного эксперимента и социолекта школьников Краснодара): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Кубансий гос. ун-т. Краснодар, 2007. 25 с.

INTERAKTIONSSTRATEGISCHE FUNKTION DER DEUTSCHEN MODALPARTIKELN

Nykyforenko I.

Dr. Phil., Nationale Metschnikow-Universität Odessa

Die Probleme der interkulturellen Kommunikation werden im Zeitalter der Globalisierung und in der multikulturellen Gesellschaft immer aktueller. Es ist ja nicht zu übersehen, dass die deutsche gesprochene Sprache Partikeln in weitaus reichem Maße einsetzt als die Schriftsprache. Modalpartikeln treten am häufigsten in der Umgangssprache in Erscheinung, sowie in Dialogen, in der Belletristik, in Theaterstücken und in Filmen. Diesbezüglich hebt M. Thurmair hervor, dass sie dazu beitragen, „Umgangssprache zu simulieren und zu konstituieren, da manche andere grundlegende Merkmale der gesprochenen Sprache oft fehlen...“ (Thurmair, 1989).

Da Modalpartikeln vor allem in der gesprochenen Sprache geäußert werden, und dabei vorwiegend in informellen Situationen (Werner, 1998), soll man sie auch beim Deutsch als Fremdsprache-Unterricht unbedingt beachten. Wir gehen davon aus, dass Modalpartikeln spezifische Funktionen in der Interaktion erfüllen. Interaktion wird hierbei als umfassenderer Begriff als der der (sprachlichen) Kommunikation gesehen. Interaktion bezieht sich auf die Handlung zwischen Sprecher und Hörer in einer bestimmten Welt. Die Funktionen in diesem Interaktions-Dreieck Sprecher - Hörer - Welt werden analysiert (Werner, 1998: 12).

Was ändert sich, wenn man Modalpartikeln aus dem Satz eliminiert? Der Satz wird nicht ungrammatisch, er verliert aber eine Abtönung. Aber welche Funktion genau geht verloren? Dadurch, dass Modalpartikeln die Äußerung in den Handlungszusammenhang einordnen, erfüllen sie interaktionsstrategische Funktionen. Sie verdeutlichen mit entsprechenden sprachlichen Mitteln unter den gegebenen Bedingungen die Funktion des Sprechaktes, drücken Annahmen, Bewertungen oder Erwartungen bezüglich der Reaktion des Gesprächspartners, im Hinblick auf die Antwort aus (Herberholz, 2011). Deutlich wird dies bei Entscheidungsfragen, bei denen durch die Zuhilfenahme einer Modalpartikel der Fragende dem Gefragten seine Präferenz in Bezug auf die Antwort vorwegnimmt (Beispiel 1).

1) *Heute setzen wir das nach gründlicher Prüfung und langer Diskussion um. Wollen Sie das **etwa** bestreiten?*

2) *Hast du das **etwa** vergessen?*

Dieses Beispiel (2) offenbart die bevorzugte Antwort des Sprechers auf diese rhetorische Frage. Er erwartet ein „nein“, denn *etwa* bei einer Frage bedeutet, dass der Sprecher die Antwort „ja“ und damit den Wortinhalt der Frage für unwahrscheinlich hält. Durch die Modalpartikel *etwa* wird diese Intention dem Hörer deutlich, während der Satz ohne *etwa* neutral wäre und durchaus eine zustimmende wie ablehnende Antwort möglich wäre.

3) *Da gab es **doch** noch etwas, oder?*

In diesem Fall (3) beabsichtigt der Sprecher eine positive Antwort durch das *doch*, was noch durch das Frageanhängsel oder verstärkt wird. Modalpartikeln haben hier also eine interaktionsstrategische Funktion. Der Hörer weiß, wie er eine Information interpretieren soll und ihm wird die Dekodierung der Aussage erleichtert (Beispiel 4 und 5).

4) *Das habe ich dir **doch** schon gesagt.*

5) *Erklären Sie das **doch** bitte!*

Dadurch, dass die Abtönungspartikeln beim Hörer Reaktionen hervorrufen, die durch die gleiche Äußerung ohne diese Partikel nicht zustande gekommen wäre, wird auch von einer metakommunikativen Funktion der Modalpartikeln gesprochen (Helbig 1988: 61).

6) *Was haben Sie **denn** schon getan?*

7) *Hast du **denn** keine Uhr?*

Diese Beispiele (6 und 7) stellen eine rhetorische Frage dar, die Antwort ist praktisch vorherbestimmt und die Illokution ist eine Abwertung.

8) *Bin ich **denn** dein Diener, dass du so mit mir redest?*

Aus dieser Frage (8) lässt sich schließen, dass dem Sprecher zuvor von der Person, die er anspricht, in einem Befehlston Anweisungen gegeben worden sind, die er zu befolgen hätte und sich der Sprecher wie ein Diener behandelt fühlt. Die Frage nimmt somit auf eine vorausgegangene Handlung Bezug. Wesentlich für die Verwendung der Modalpartikel *denn* ist, dass Fragen mit *denn* „an Handlungen des Gesprächspartners anknüpfen, wobei es unwesentlich ist, ob es sich um verbale oder nichtverbale Handlungen handelt“ (Weydt, 2010: 12). Fragen mit *denn* werden genau dann gestellt, wenn nach den Gründen oder Voraussetzungen von unmittelbar vorausgehenden Handlungen des Gesprächspartners gefragt wird beziehungsweise werden soll. Deshalb wird die Modalpartikel *denn* typischerweise in expliziten Fragen nach Begründungen, Rechtfertigungen und Erklärungen verwendet.

9) *Warum **denn**? – Was habt ihr **denn** in dieser Periode dafür getan?*

10) *Wie geht's **denn** dir heute?*

Für Fragen mit *denn* (Beispiele 9 und 10) scheint es auch essentiell zu sein, dass der Fragende damit rechnet, dass der Hörer die Antwort auf die Frage weiß. Modalpartikeln stellen eine Wortklasse dar, gehören der Klasse der Partikeln an und sind somit morphologisch unveränderbar. Ähnlich einer Modalitätsangabe modifizieren sie den ganzen Satz auf irgendeine Weise, da sie eine Sprechereinstellung ausdrücken. Modalpartikeln sind fakultative Elemente, stehen hauptsächlich im Mittelfeld eines Satzes, meist vor dem Rhema, und werden vor allem in der Umgangssprache verwendet. Einige Modalpartikeln, wie zum Beispiel *halt*, entspricht *eben* und *sowieso*, entspricht *ohnehin*, sind mündliche Alternativen, und manche kommen regional begrenzt vor, so zum Beispiel *eh*, was *ohnehin* entspricht und im süddeutschen Raum häufig vorkommt. „Die zehn häufigsten, in gesprochenen Texten vorkommenden Modalpartikeln sind: *ja, doch, mal, auch, eben, denn, schon, eigentlich, wohl*“ (Schwitalla, 2011: 154). Nach Krivonosov (1977: 191) sind sie „das einzige eindeutige Mittel, das die subjektiv-modale Bedeutung anzeigt. Modale Partikeln sind strukturelle Formanten, die vom Sprecher

in den Satz eingeführt werden, falls der Sprecher es für nötig hält, seine subjektive Einstellung zum Gesagten oder seine Emotionen auszudrücken.“ Modalpartikeln werden immer häufiger und wichtiger, gerade in der gesprochenen Sprache.

Ein Problem in diesem Zusammenhang ist die Darstellung des Kontextes, oder besser noch der Interaktionssituation. Bei schriftlichen Beispielen -oder zumindest verschriftlichten-, und um solche muss es sich ja handeln bei geschriebenen Darstellungen, erhebt sich die Frage, ob die Anführung eines Satzes ausreichend ist. Für jeden Muttersprachler gibt es wohl eine vorstellbare Situation dazu, aber auch hier gibt es viele Probleme der Akzeptanz. Eine Konsequenz daraus ist, die Beispiele aus einem größeren Korpus zu nehmen. Für den Fremdsprachenunterricht ist zu bemerken, dass gerade Wörter wie die Partikeln den Deutschlernern besonders große Schwierigkeiten bereiten. Partikeln sind aufgrund ihrer vielfachen Verwendbarkeit und ihrer großen Komplexität nur sehr schwierig zu erlernen, aber eben auch sehr wichtig, etwa um in der Konversation Nuancen auszudrücken, um Gespräche zu strukturieren und auf solche Weise die richtige Strategie der Interaktion aufzubauen. Als Nicht-Muttersprachler sind die Modalpartikeln auch deshalb so schwer zu verstehen, weil sie nicht die Proposition des Satzes betreffen, sondern über die Proposition etwas aussagen, sie sind sozusagen eine metasprachliche Information über Propositionen, sie modifizieren sie. Verschiedentlich werden sie vom DeutschLernenden gar nicht wahrgenommen. Die wichtigste Funktion der Interaktion ist sicherlich die Übertragung einer bestimmten Information, d.h. des propositionalen Inhalts (Werner, 1998: 127). So scheinen Modalpartikeln in ihrer Frequenz des Auftretens und ihrer Häufung in Kombinationen ein deutsches Spezifikum zu sein.

Zum Schluss soll noch betont werden, dass zu den Aspekten neuerer Ansätze, die für die weitere Arbeit an der Thematik besonders sinnvoll erscheinen, die Untersuchung der Kontexte und der Interpretation von Kombinationen sowie der genauen Interaktion gehören, wobei Modalpartikeln als informationsstrukturelle Signale bezeichnet werden.

Literaturverzeichnis

Helbig G. Lexikon deutscher Partikeln. Leipzig: Verlag Enzyklopädie. 1988.

Herberholz Th. Modalpartikeln und Emotionalität im interkulturellen Kontext. 2011. URL: <https://litere.uvt.ro/publicatii/TBG/pdf/TBG/TBG8-2011.pdf>

Hoffmann S. Bewusstheit und ihre Ermittlung in der Unterrichtskommunikation – Bestandsanalyse und Perspektiven. Deutsch als Fremdsprache. *Zeitschrift zur Theorie und Praxis des Faches DaF*, 2017. 2.

Hohmann S. Partikeln als Indikatoren für Höflichkeit in WhatsApp-Kommunikation, München, GRIN Verlag, 2017. URL: <https://www.grin.com/document/538145>

Krivososow A. Die modalen Partikeln in der deutschen Gegenwartssprache. Diss., Göttingen. 1977.

Schwitalla J. Gesprochenes Deutsch: Eine Einführung. Grundlagen der Germanistik, Band 33. Erich Schmidt Verlag, 2011.

Thurmair M. Modalpartikeln und ihre Kombinationen. Tübingen: Niemeyer, 1989.

Verbitskaja T., Kulina I., Nikiforenko I. Modalpartikeln bei der Entwicklung der deutschen diskursiven Kompetenz. Odesa: Atlant, 2012.

Werner A. Deutsche Modalpartikeln im Kontrast zum Japanischen – im Rahmen eines Wortartensystemvergleichs. 1998. URL: <https://dspace.ub.uni-siegen.de/bitstream/ubsi/235/1/werner.pdf>

Weydt H. Abtönungspartikeln und andere Disponible. 40 Jahre Partikelforschung. Linguistik. Band 55. Tübingen: Stauffenburgverlag, 2010.

DEUTSCHER HUMOR: SPRACHLICHE UND PROSODISCHE ASPEKTE

Nykyforenko I.

Dr. Phil., Nationale Metschnikow-Universität Odessa

Tschernowa A.

Studentin, Nationale Metschnikow-Universität Odessa

Aus dem alltäglichen Leben haben wir eine Vorstellung davon, was Emotionen, Gefühle und Stimmungen sind. Wir haben das schon oft selbst und bei anderen miterlebt: Menschen freuen sich über Erfolge oder Geschenke, ärgern sich über rücksichtsloses Verhalten anderer, empfinden Trauer beim Verlust von engen Verwandten oder haben Angst vor Prüfungen. Etwa Mitte des 20. Jahrhunderts wurde in wissenschaftlichen Untersuchungen nachgewiesen, dass Menschen den emotionalen Zustand anderer allein aufgrund sprachlicher Äußerungen erkennen können. Seitdem wuchs das wissenschaftliche Interesse am Emotionsausdruck auch bei Kommunikationswissenschaftlern, die sich vorrangig mit mündlicher Kommunikation unter phonetischen und sprechwissenschaftlichen Gesichtspunkten befassen.

Fragestellung der vorliegenden Arbeit ist deutscher Humor und seine sprachlichen und prosodischen Aspekte.

Es sei darauf hingewiesen, Humor bezeichnet aus der Perspektive der Psychologie die Eigenschaft einer Handlung, einer Ausdrucksweise oder eines Textes, heiter zu stimmen, scherzhaft, lustig, witzig, spaßig oder kurios zu sein. Er umfasst dabei auch die Fähigkeit, diesen wahrnehmen oder vermitteln zu können. Humor spielt in nahezu jeder Form zwischenmenschlicher Interaktionen eine Rolle, und er hilft, den Umgang mit schwierigen Situationen zu erleichtern, negative Emotionen zu regulieren. Humor hat drei Hauptmerkmale: Emotionen, sozialer Austausch und Intelligenz. In Bezug auf die letzte Komponente ist es wichtig, an Willingers Studie zu erinnern, in der bewiesen wurde, dass Probanden, die schwarzen Humor besonders schätzten und verstanden, den höchsten verbalen und nonverbalen IQ sowie ein hohes Bildungsniveau hatten (Willinger, 2017).

Bedeutet das also, dass die Deutschen einen guten Sinn für Humor haben, da dies eine der am besten ausgebildeten Nationen ist? Leider hat eine Umfrage auf der *Badoo Social Networking-Plattform* das Gegenteil gezeigt. Die Deutschen belegten in dieser Rangliste den letzten Platz. Viele scherzen, dass das dünnste Buch der Welt ein Buch mit deutschen Witzen ist, und Mark Twain schrieb, dass "*German jokes are not for laughs*" (Mark Twain, 1880). Der Komiker Henning Wehn erklärte im YouTube-Video „*Cross Cultural Humor mit Henning Wehn*“, dass die deutsche Grammatik und Struktur dabei eine große Rolle spielen. Überhaupt lebten ja viele Witze im Englischen von Wortspielen und beabsichtigten Wortverwechslungen,

wohingegen die größere Genauigkeit des Deutschen es gerade erschwere, solche Verwechslungen zu erzeugen. Er lässt sich von der schlechten Platzierung der Deutschen nicht einschüchtern. Über alles zu lachen sei nur ein Zeichen von Naivität, meint er (Wehn, 2015).

Wie bereits erwähnt, steht Humor in direktem Zusammenhang mit dem emotionalen Spektrum einer Person. Schwarz-Friesel beschäftigt sich in ihrer Monographie ausführlich mit dem Verhältnis von Sprache und Emotion. Als Vertreterin der kognitiven Linguistik begreift sie Emotionen als „mehrdimensionale Kenntnis- und Bewertungssysteme, die maßgeblich Einfluss auf verschiedene kognitive Prozesse, insbesondere die der Sprachverarbeitung, nehmen“. Schwarz-Friesel behauptet, dass Produktion und Rezeption sprachlicher Äußerungen oft von emotionalen Komponenten determiniert werden und es insofern falsch wäre, emotionale Komponenten als „bloße Performanzfaktoren“ einzustufen. Durch den gegenseitigen Einfluss zwischen Emotionen und kognitiven Eigenschaften kann auch die Bedeutung der Emotionen im täglichen Leben erklärt werden (Becker L., 2016).

Emotionen werden in der modernen Gesellschaft nur selten mit unmittelbaren physischen Aktionen verbunden. Sie werden bewusst eingesetzt und stellen einen subtilen Weg dar, dem Gesprächspartner eigene Gefühle gegenüber einer bestimmten Person bzw. Personenkreis mitzuteilen, wenn man das nicht explizit ausdrücken will. Auf diese Weise können Emotionen als eine Art Kommunikationskanal betrachtet werden, der parallel zur linguistischen Kommunikation verläuft und eine Kontrolle über die Wirkung des linguistischen Inhalts bietet (in unserer Arbeit am Beispiel der Humoraussagen).

Prosodie ist bei der Signalisierung der Emotionen und Einstellungen auch wichtig. Der Begriff Prosodie stammt aus dem Altgriechischen und bedeutet wörtlich „das Hinzugesungene“. Bußmann definiert Prosodie als: „Gesamtheit spezifischer sprachlicher Eigenschaften wie Akzent, Intonation, Quantität, Sprechpausen. Sie beziehen sich im Allgemeinen auf Einheiten, die größer sind als ein Phonem. Zur Prosodie zählt auch die Untersuchung von Sprechtempo und Sprechrhythmus“ (Bußmann, 2008). Die Hauptkomponenten der Prosodie sind: Intonation, Rhythmus, Pausen, Quantität und Dauer. Bei der Prosodie handelt es sich nicht um zusätzliche oder periphere Eigenschaften einer Sprache, da als Sprecher einer Sprache letztlich nur gelten kann, wer ihre Prosodie beherrscht.

Zusammenfassend soll erwähnt werden, dass die Intonation eine entscheidende Rolle in der Kommunikation spielt, da sie nicht nur die Ausdrucksseite der Sprache widerspiegelt, sondern es uns auch ermöglicht, die Bedeutung der Phrase genauer zu verstehen.

In Anbetracht all dessen können wir den Schluss ziehen, dass Prosodie ein integraler Bestandteil der Kommunikation ist. Sie ist es, die als Übermittlerin unserer Emotionen dient und dem Gesprächspartner hilft, sie zu entschlüsseln. Prosodie ermöglicht es, eine erste bewertende Meinung über eine Person zu erstellen und ein Gespräch mit ihr richtig aufzubauen. Wenn man dieses Konzept richtig anwendet, werden die Gespräche immer angenehm und die Witze lustig. Schließlich

ist es die Prosodie, die eine scherzhafte Bemerkung machen kann, einen Witz, wenn auch mit einem Fleck.

In dieser Arbeit wurde nachgewiesen, dass Humor eine verbale Kunstform des Alltags, also auch der Kommunikation ist. Er ist hochgradig unterhaltsam und verschafft seinen Produzenten soziale Anerkennung. Nach H. Kotthoff zeigt Humor Kreativität, Formuliertalent, Einfallsreichtum und schnelles Reagieren (Kotthoff, 2018). Humor spielt eine Rolle in der intersubjektiven Aushandlung von Moral. Stile der Humorpraxis sind außerdem wichtige Kennzeichen einer Persönlichkeit und ihrer Kommunikationsart.

LITERATURVERZEICHNIS

Becker L. Sprache und Rhetorik der Emotion im Partnerwerbungsgespräch. BoD – Books on Demand, 2016. 388 S.

Bußmann H. (Hrsg.) Lexikon der Sprachwissenschaft. 4. Stuttgart: Kröner.

“Cross Cultural Humour with Henning Wehn - Language of Comedy #4”, 2008. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hI6HJXzkP-Y> (Last accessed 5.05.2020)

Kotthoff, H. Lachkulturen heute Humor in Gesprächen. URL: <https://hdms.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/302/file/Humor3.pdf> (Last accessed 5.05.2020)

Laukka, P; Elfenbein, HA; Söder, N; Nordström, H; Althoff, J; Chui, W; Iraki, FK; Rockstuhl, T; Thingujam, NS "Cross-cultural decoding of positive and negative non-linguistic emotion vocalizations". Frontiers in Psychology. 2013. 4: 353.

URL: http://www.ling.arts.kuleuven.be/chil/docs/Diss_Brone.pdf (Last accessed 5.05.2020)

URL: <http://othes.univie.ac.at/43918/1/45311.pdf> (Last accessed 5.05.2020)

Willinger, U; Hergovich, A; Schmoeger, M; Deckert, M; Stoettner, S; Bunda, I; Witting, A; Seidler, M; Moser, R; Kacena, S; Jaeckle, D; Loader, B; Mueller, C; Auff, E .2017. URL: <https://digest.bps.org.uk/2017/01/18/if-you-like-sick-jokes-maybe-its-because-youre-just-so-smart/>

Секція 3. Когнітивні аспекти дослідження романських і германських мов

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В АНГЛОМОВНІЙ РЕКЛАМІ

Карпенко О. Ю.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Муратова М. Н.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Гендерні стереотипи стали об'єктом особливої уваги та дослідження в другій половині ХХ століття та початку ХХІ. Багато видатних вчених займалися їх вивченням, зокрема, Т. Ф. Осіпова, О. П. Левченко, А. А. Денисова, О. А. Вороніна. Кожен зробив свій внесок у розвиток науки гендерної лінгвістики, але багато явищ лишилися не вивченими.

Об'єктом дослідження стали гендерні стереотипи в англomовному рекламному дискурсі. **Предметом** дослідження виступають лінгвістичні засоби вираження гендерних стереотипів в англomовному рекламному дискурсі. **Матеріалом** дослідження служать англomовні журнали *Marie Claire, Vogue, Elle, Men's health, GQ*. Обсяг вибірки на даному етапі дослідження складає 150 одиниць. **Мета** дослідження полягає у вивченні лінгвістичних засобів вираження гендерних стереотипів в англomовному рекламному дискурсі

ХХ століття стало періодом надзвичайного технологічного розвитку, інформація доступна й легко може поширюватися. Об'єктом особливої уваги стали засоби масової інформації. **Реклама** — це повідомлення про товари та послуги, що поширюються численними виробничими, торговими та фінансовими компаніями через рекламні агентства, засоби масової інформації та комунікації для впливу на споживача (Лебедев-Любимов, 2002: 6).

Різні мовні засоби використовують не тільки для реклами товарів, а і для підкреслення різних стереотипних гендерних характеристик того, на кого націлений цей текст. **Стереотип** — це форма обробки інформації та стану знань, що виконує функції генералізації знань, виділення «свого» на протигагу «чужого», що призводить до категоризації та створення соціальних структур, на які треба орієнтуватися у звичайному житті. Також стереотип — це стандартна думка про соціальні групи або людей як представників цих груп (Кубрякова, 1997: 176).

Згідно з «Коротким словником когнітивних термінів»: **концепт** — це одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості, що віддзеркалює знання та досвід людини. «Концепт структурує отримані знання про об'єкти та явища навколишнього світу та зводить до чогось єдиного. Це дозволяє зберігати знання про світ і допомагає підвести інформацію під певні категорії та класи створені суспільством. Концепт виникає задля здійснення

пізнавальної діяльності людини шляхом ототожнення та розрізнення об'єктів. Для виділення концепта необхідна перцептуальна виділеність деяких ознак об'єкта, предметні дії з ним та кінцеві цілі, оцінка цих дій. Мова забезпечує доступ до опису та виділення природи концептів (Кубрякова, 1997: 90). Ю. С. Степанов визначає концепт, як згусток культури у свідомості людини, те як культура входить у ментальний світ людини й навпаки, те як сама людина входить у культуру та інколи впливає на неї." Він виділяє у своєму дослідженні три компоненти, з яких складається концепт: ядро концепту, та два додаткових, що є актуальними не для всіх (Степанов, 2004: 42).

Поняття стереотип та концепт є важливими в контексті нашого дослідження, ці поняття пов'язані, але не є тотожними. Кількість та об'єм змісту концептів постійно змінюється, оскільки світ, що пізнає людина розвивається й люди пізнають, щось нове кожного дня. Стереотипи навпаки рідко змінюються, оскільки цей процес пов'язаний зі зміною світогляду суспільства. Стереотип базується на вже існуючому наборі понять, думок, установок, що вже є в суспільстві. Тоді, як у формуванні концептів саме власний досвід є основоположним. Стереотипи та концепти відіграють важливу роль у формуванні картини світу, оскільки відповідають за категоризацію знань.

Реклама звернена до людей різної статі, будується на акцентуванні гендерних властивостей. **Гендер** можна визначити, як систему цінностей, норм і правил, створених суспільством, що змушує людей діяти по-різному, грати різні гендерні ролі — один із типів соціальних ролей, тобто моделей поведінки, очікуваних від чоловіків і жінок (Денисова, 2002: 7). **Гендерні стереотипи** — це сформовані культурою уявлення про поведінку жінок та чоловіків, їх місце та роль у суспільстві (Войченко, 2009: 66). Гендерні стереотипи в рекламному дискурсі часто характеризуються зображенням жінки як **СЕКСУАЛЬНОГО ОБ'ЄКТА**, що має бути привабливою. Зображення чоловіків, вирізняється стереотипним образом **СПРАВЖНЬОГО ЧОЛОВІКА**, що в англійській рекламі доповнюється образом **ДЖЕНТЛЬМЕНА**.

Проведений аналіз рекламних текстів вибірки свідчить про те, що автори рекламних текстів намагаються апелювати к концептам у рекламних текстах, що мають стимулювати продажі. Лексеми та їх застосування в рекламних текстах націлені на вербалізацію концептів, пов'язаних із привабливими якостями товару, також беруть участь у формуванні гендерних стереотипів.

Дослідженням вербалізації концептів у рекламі вже займалися такі вчені, як О. С. Ожгихина та Н. П. Трайковська. У своїх роботах вони підкреслили, що такі концепти, як **КРАСА ТА ЗДОРОВ'Я**, **ПЕРЕВАГА**, **ТРАДИЦІЯ**, **ІННОВАЦІЯ**, **ТРАНСФОРМАЦІЯ**, є найбільш поширеними. Під час аналізу рекламних текстів у таких англійських журналах, як *Marie Claire*, *Vogue*, *Elle*, *Men's Health*, *GQ*, ми звернулися до англійських тлумачних словників, у яких надається найбільш повна інформація про лексичні одиниці. Концепт, що є ментальним утворенням, матеріалізується в мовленні за допомогою лексичних одиниць, таким чином, головний ядерний компонент

концепту буде виявлено за допомогою аналізу основних денотативних значень лексичних одиниць, що вербалізують концепт (Ожгихина, 2006: 60).

Саме під час вербалізації концептів КРАСА ТА ЗДОРОВ'Я та ТРАДИЦІЇ були виявлені найбільш яскраві приклади гендерних стереотипів. Краса, як ключовий фактор привабливості жінок, вік, як головний ворог жінки, бажання бути сексуально привабливою — такі є стереотипні фемінні ознаки, які підкреслюються за допомогою лексем та фраз «sexier», «*look younger*», «*put spring back into your skin*», «*new hair, new you*». Тоді, як у чоловічій рекламі при реалізації концепта КРАСА ТА ЗДОРОВ'Я акцентується увага на таких стереотипних ознаках, як впевненість та комфорт «*refreshed, energized and protected*». Також, досить часто в зображення чоловіків, як джентльменів «*modern gentleman*». Це стереотипне зображення характерне для англійських журналів.

Актуалізація концепта ПЕРЕВАГА відбувається за допомогою гендерно нейтральних лексем, як у рекламі орієнтованої на жінок «*Impossibly comfortable. Impossibly versatile*», «*maximum results*», так і на чоловіків «*Simple. Safe. Effective.*», «*Perfect match*». В обох випадках підкреслюються специфічна перевага рекламованого товару над іншими.

Концепт ТРАНСФОРМАЦІЯ вербалізується за допомогою лексем та фраз, що показують, як товар може покращити життя. Наприклад, слогани «*the beauty of change*» не містять гендерно маркованого повідомлення. Концепт ІННОВАЦІЯ реалізується за допомогою фраз «*the now, the new, the next*», «*the all-new T-Roc Cabriolet*», «*innovation is a law*», які підкреслюють привабливість товару через його новизну та унікальність.

Таким чином можемо висновувати, що в нашому дослідженні важливим є поняття реклами, тобто повідомлення про товар, що має привабити покупців. Різні стереотипи актуалізуються в рекламних текстах, шляхом підкреслення різних гендерних характеристик. Стереотип — це стандартна думка про соціальні групи або людей як представників цих груп. Концепти, що є ментальними одиницями свідомості, вербалізуються в рекламі та підкреслюють привабливість товару.

Рекламні повідомлення які є гендерно маркованими, підкреслюють фемінні або маскулініні якості адресата. Гендер можна визначити, як систему цінностей, норм і правил, що створює моделі поведінки, очікуваних від чоловіків і жінок. Під час дослідження було виокремлено такі концепти: КРАСА ТА ЗДОРОВ'Я, ПЕРЕВАГА, ТРАДИЦІЇ, ІННОВАЦІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЯ. При актуалізації лише двох концептів КРАСА ТА ЗДОРОВ'Я та ТРАДИЦІЇ були виявлені гендерні стереотипи, тобто уявлення про поведінку та місце жінок та чоловіків у суспільстві, тому можна зробити висновок, що існує напрям на створення гендерно-нейтральної реклами.

Список літератури

Войченко В. М. Отражение гендерных стереотипов в языке и культуре. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание*. 2009. Вып.1. С. 64-70.

Денисова А.А. Словарь гендерных терминов. М.: Информация 21 век, 2002. 78 с.

Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов. М.: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.

Лебедев-Любимов А. Н. Психология рекламы. Санкт-Петербург: Питер, 2002. 368 с.
Ожгихина Е. С. Концептуальный анализ рекламного текста с позиции гендера: дис.... канд. филол. наук: 10.02.04.Уфа, 2006. 192 с.

Степанов Ю. С. Константы: словарь русской культуры. М.: Академический проект, 2004. 992 с.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ЗАСОБИ СТВОРЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В ПОЕЗІЇ Ж. ПРЕВЕРА

Коккіна Л. Р.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Парис-Петрова О.В.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Кожен письменник виступає носієм своєрідних національно-культурних цінностей та образного бачення світу, що продовжують свій розвиток у його творчому асоціативно-образному мисленні. Вони стають частиною його індивідуальної художньої картини світу (Бондаренко, 2005: 313). Пошуки і зухвалі експерименти різноманіття і багатство фарб залишаються ознаками французької поезії протягом усього 20-го століття (Андреев, 2003: 389).

Наше дослідження спрямоване на вивчення особливостей створення жіночого образу Жаком Превером, видатною постаттю 20 століття, французьким поетом та кінодраматургом. На його творчий шлях вплинуло багато подій, та звичайно ж, час, у якому він жив, які залишили відбиток в його поезії. Зокрема, його антиконформізм змушує завжди демонструвати людину такою, якою вона є насправді, не прикрашаючи її.

У лінгвістичній літературі поняття “портрет персонажа” розглядається у таких основних аспектах: опис зовнішності (обличчя, фігури, одягу); опис кінетичних характеристик (жестів, міміки, постав); опис мовлення (тембру голосу, манери говоріння); опис рис характеру, інтелекту, динаміки думок, почуттів, вчинків та переживань; опис предметів, що оточують персонажа, а також опис його соціального стану. Поняття “портрет” тлумачиться як художній образ, репрезентований в описах зовнішності персонажа, його внутрішнього світу, а також невербальної поведінки (Писаренко, 2016: 6).

Художній образ в літературному тексті трактується як мовленнєва система, в якій мовні одиниці об'єднані своїми додатковими смислами і характеризують особистість персонажа. Визначальне місце у створенні художнього образу посідають мовні одиниці, які, крім свого прямого значення, несуть додаткову інформацію про національність, професію, культурний рівень персонажа (Щербачук, 2001: 134).

Словесний портрет як різновид композиційно-мовленнєвої форми “опис” нарівні з описом інтер'єру відіграє значну роль у сюжетно-композиційній побудові художнього твору (Андрущенко, 2014: 82).

Письменник через портретний опис досягає зображення героя, висловлюючи своє ставлення до нього на основі позитивних та негативних оцінок, за допомогою яких здійснюється передбачений вплив на читача (Рудяков, 1992: 93).

У сучасній науці концепт «жінка» визначається як базовий конститuent культури і розглядається у психології, педагогіці, філософії, культурології, міфології, лінгвістиці, літературознавстві, що свідчить про багатогранність місця, ролі й самого призначення жінки в суспільстві та важливість проблематики (Калько, 2010: 27). Концепт «жінка» може виступати як загальнолюдська категорія, оскільки репрезентований практично в усіх мовах і поняттях культури та формується у надрах конкретної культури, що має своєрідну специфіку (Лисиченко, 2017: 82).

Залежно від складу лексики на позначення візуального образу в художньому тексті ми орієнтуємося на такі три лексико-тематичні розряди, виділені Г.В. Стариковою:

1. Соматична лексика. Цей розряд складають іменники, які позначають тіло людини та його частини (голова, обличчя, очі, ніс, руки тощо). Одиницею соматичної лексики є соматема (наприклад, *les yeux* – “очі”).

Les yeux:

“Quand tu dors”

“*Tes yeux fermés ton grand corps allongé*”

“*Une religieuse aux yeux cernés*” (Prévert, 1963: 21).

“Encore une fois sur le fleuve”:

“Mais dans *le velours vert de tes yeux*

Flambaient les dix-sept printemps de l’amour” (Prévert, 1963: 24).

Les cheveux:

“Encore une fois sur le fleuve”

“Et jamais je n’ai oublié

Une seule boucle de tes cheveux” (Prévert, 1963: 23).

2. Вестиальна лексика. До цього розряду входять іменники, які називають одяг, взуття (плаття, штани, туфлі). Одиницею вестиальної лексики є вестема (наприклад, *une robe* – “плаття”).

Un tablier:

“Encore une fois sur le fleuve”

“Elle est *en tablier noir et son tablier est relevé*

Une religieuse aux yeux cernés

Encore une fois sur la fleuve” (Prévert, 1963: 16).

Une robe:

“La Misère tressaille dans *sa vieille robe*

couverte d’ordures ménagères” (Prévert, 1963: 22).

3. Кінетична лексика. До цього розряду входять лексичні одиниці, які позначають міміку, жести. Одиниця такої лексики – кінетема (*froncer les sourcils* – “нахмурювати брови”, *brider* – “зморщуватися”).

La voix:

“Encore une fois sur le fleuve”

“En entérinant *cette voix*
De porcelaine brisée” (Prévert, 1963: 22).

“Quand tu dors”

“*Tu ris aux éclats en dormant*” (Prévert, 1963: 155).

“Le matin”

“*Et je fais le sourde oreille*
Et *je n'écoute pas ton cri*” (Prévert, 1963: 90).

Головними мовно-стилістичними засобами створення портретів персонажів є:

- **антропоморфні метафоричні порівняння**, які базуються на зіставленні деталей обличчя з явищами природи, (коли “зіниця ока, що палає”, уподібнюється “зірці на небі в темну ніч”):

“Encore une fois la fleuve”

“*Et tu tremblait comme ces pauvres lueurs*” (Prévert, 1963: 24).

- **метонімії** на позначення ступеня виразності деталей обличчя (очей та вуст) та інші, які базуються на присвоєнні одному предмету якостей іншого, з ним пов'язаного:

“Encore une fois sur le fleuve”

“*La Misère tressaille dans sa vieille robe*
couverte d'ordures ménagères” (Prévert, 1963: 22).

- **енімети** на позначення розміру або стану деталей, наприклад у вірші “Comme par miracle”:

“*Sa femme endormie*
Émerveillé
De la voir si *jeune et belle*
Et comme par miracle
Nue dans le soleil” (Prévert, 1963: 108).

“Fiesta”

“*Et toi ivre vivante*
toute nue dans mes bras” (Prévert, 1963: 58).

Мовленнєвий портер жінки представлений, доволі часто, у прямій мові. Наприклад, у вірші “Quand tu dors”:

“*Oui mon chéri j'ai bien dormi*
Et j'ai rêvé de toi comme chaque nuit” (Prévert, 1963: 127).

“Encore une fois sur la fleuve”

“*Si tu savait dit-elle*” (Prévert, 1963: 21).

Також, Ж. Превєр, використовує у своїх віршах, те, що пише від імені жінки. Можливо для того, щоб передати більш детально усі емоції та продемонструвати хвилювання жінки. Так, наприклад, у вірші : “Adrien”, жінка просить свого чоловіка повернутися до неї, вона кличе його:

“*Adrien ne fais pas la mauvaise tête !*
Reviens !” (Prévert, 1963: 118).

Завдяки минулому часу та узгодженню жіночого роду, також можна зробити висновок, що це слова жінки:

“je suis restée

Je me suis jetée

Et ce soir je suis revenue” (Prévert, 1963: 119).

Отже, образ жінки є одним із важливіших для поезії Ж. Превера. Він широко застосовує епітети, порівняння, пряму мову. Жінка, часто описана як щось прекрасне та дивовижне. Письменник, часто послуговується прикметником “кохана”, підкреслюючи образ та здіймаючи його. Таким чином, ми можемо зробити попередній висновок про те, що жіноча постать в творчості Ж. Превера не є образом стихійним, ефемерним, навпроти, можливість скласти певну класифікацію основних засобів його опису в оригіналі

Список літератури

Андреев Л.Г., Карельский А. В., Павлова Н. С. Зарубежная литература XX века. Москва, 2003. 559 с.

Андрущенко Ю. І. Концепт "жінка" у вимірах сучасних гуманітарних наук. Харків, 2014. 154 с.

Бондаренко О. С. Концепти "чоловік" і "жінка" в українській та англійській мовних картинах світу. Донецьк, 2005. 150 с.

Калько В. В. Концепт «ЖІНКА» в українських пареміях. Черкаси, 2010. 90 с.

Лисиченко Т. Ю. Мовленнєвий паспорт особистості як основа творення художнього образу: граматики та поетики помилок. Київ, 2017. 118 с.

Писаренко К. В. Типологія мовних портретів персонажів у художніх текстах триптиху "Хресна проща" Р. Іваничука: змістовий аспект. Харків, 2016. 155 с.

Рудяков А. Н. Функциональная семантика. Симферополь, 1992. 154 с.

Щербачук Л. Ф. Способи репрезентації художнього концепту кохання в постичному дискурсі. Київ, 2001. 317 с.

Коцюбинська М., Жупанський. Видовище. Жак Превєр. Київ, 1993. 278 с.

Jacques Prévert. Histoires. Éditions du Gallimard, Paris, 1963. 242 p.

ГУСТАТОРНЫЙ КОД КУЛЬТУРЫ: ПРИЛАГАТЕЛЬНЫЕ ВКУСОВОЙ СЕМАНТИКИ В УКРАИНСКОМ, РУССКОМ И АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКАХ

Колегаева И.М.

доктор филологических наук, профессор,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Выполненное исследование прилагательных вкусовой семантики базируется на выборке объемом 12 словарных статей английского, украинского и русского языков. Это *густаторные* номинации, а именно прилагательные *вкуса*: (1) *bitter, гіркий, горький*; (2) *sweet, солодкий, сладкий*; (3) *sour, кислий, кислый*; (4) *salt, солоний, солёный*.

Все без исключения слова нашей выборки являются полисемантами (единицами, в которых словари регистрируют от 3 до 17 узуальных семем «под крышей» единой лексемы). От основной, изначальной семемы вкуса со

временем отпочковывались новые также сенсорные семемы той же или иной модальности, но уже с добавлением оценочного компонента, и часто с метонимическим или метафорическим сдвигом. В последних случаях сенсорный компонент значения становился маргинальным или исчезал вовсе.

Филогенетически **вкусовые** ощущения человека в процессе познания и осознания им окружающего материального мира оказывались базой для познания, осознания и ословливания иных, часто уже не материальных сущностей. Оценка со знаком (+) или (-) приписывалась этим сущностям по аналогии с приятными или неприятными вкусовыми ощущениями.

Имена прилагательные, называющие человеческие ощущения вкусовой модальности, во всех трех языках с ходом исторического развития расширяли свою семантику за счет появления оценочной семы, преимущественно негативной, т.к. общеизвестно, что отрицательная оценочность распространена в языке многократно больше, чем положительная (Вольф 2006: 20).

Проследим филогенетический процесс образования оценочных наслоений в *густаторной* лексике, которые напрямую связаны с оценочными характеристиками «приятный VS неприятный» вкус. Причина, на наш взгляд, кроется в развитии человеческих потребностей в ходе филогенеза. Вкусовые ощущения играли важную роль в жизнеобеспечении человеческого вида.

Вспомним знаменитую «пирамиду Маслоу». Так в мировой науке называют теорию, разработанную Абрахамом Маслоу (1908-1970) и обозначенную автором как «иерархия потребностей», согласно которой потребности человека иерархически соположены: от низших – физиологических – к более высоким – социальным, эстетическим и духовным потребностям, или мотивациям. А. Маслоу в своих фундаментальных публикациях (Maslow 1943 и Maslow 1954) утверждает, что поведенческая мотивация человека как в филогенезе, так и в онтогенезе базируется на подчинении одних потребностей другим, и пока не удовлетворены потребности низшей ступени иерархии, не могут быть востребованы и удовлетворены потребности более высокой ступени. Ступени иерархической лестницы А. Маслоу обозначил как *needs (потребности)* и расположил их по возрастающей: "*physiological*", "*safety*", "*belonging and love*", "*social needs*" or "*esteem*", "*self-actualization*".

Видим, что базовыми, первоначальными оказываются **физиологические потребности**. По утверждению психолога Б.Д. Карвасарского, «потребности низших уровней являются генетически более ранними и имеют большее значение для выживания, чем потребности более высоких уровней» (Карвасарский 2004: 87). К таким потребностям относится утоление голода, жажды, сна, сексуальной потребности и т. п. Обратим внимание на базовую потребность в утолении голода и жажды. «Человеческий ум формировался в процессе постоянного удовлетворения *биологических нужд* человека. Сначала он овладевал окружающими человека конкретными (*чувственно* воспринимаемыми – И.К.) предметами, составляя о них представления. Они и

образуют наиболее древний слой нашего сознания» (Ортега-и-Гассет 1990: 75).

Вкусовые ощущения (то, как человек воспринимает еду и питье вкусовыми рецепторами) играли чрезвычайно важную роль в процессе человеческого *познания* мира и *выживания* в мире. Соответственно, кванты информации, получаемые по каналам густаторной модальности, прочно запечатлевались в филогенетической памяти человека как *биологического* вида. Впоследствии они трансформировались в ощущения человека как *социального* существа, преобразуясь в ходе исторического развития в кванты информации, лишенной своей изначальной *чувственной* «привязки».

На базе сенсорной лексики вкус развились лексические единицы иной, часто образной и всегда оценочной семантики. По данным С.Л. Рубинштейна, «вкусовые ощущения, порождаемые химическими веществами, влияя на вегетативные функции, обуславливают *приятный* или *неприятный* эмоциональный фон самочувствия» (Рубинштейн 2002: 241). По данным нашего исследования это ясно прослеживается в оценочных наслоениях прилагательных вкуса во всех трех языках.

Сенсорные прилагательные (густаторной модальности) во всем многообразии своих лексико-семантических вариантов в отвлечении от имен существительных, которым атрибутированы соответствующие характеристики, называют *абстрактные понятия*, а значит, согласно определению Н.Д.Арутюновой, являются лексикой «невидимых миров», которой «не существовало бы без метафоры» (Арутюнова 1990: 9).

Метафора как вид семантической деривации зарегистрирована во всех полисемантах густаторного кода. Среди номинаций *вкусовой* модальности все четыре изучаемые вкуса имеют *универсально-языковую метафорическую деривацию*, т.е. идентичные или близкие образные значения регистрируются во всех трех анализируемых языках. Лексемы, номинирующие соответствующий вкус в основной семеме, содержат также семему/семеме с метафорически переосмысленной семантикой.

Горький вкус ассоциируется с такими эмоциональными оценками некоторых сущностей, которые не подлежат вкусовой квалификации и являются неприятными для экспириенцера: *горький опыт*, *горькие слова* и т.п.

Сладкий вкус, напротив, ассоциируется с чем-то приятным: *сладкие сны*, *сладкое чувство отмищения* и т.п.

Кислый вкус во всех трех языках фигурирует для образного обозначения человека и его эмоционального состояния: *кислое настроение*, *выражение лица* и т.п.

В случае солёного вкуса ассоциативные связи с образно переосмысленной новообразованной семемой не столь прозрачны, как в предыдущих трех. Метафорические семемы *во всех языках* касаются юмора, но имеют некоторые отличия. В украинском и русском языках прилагательные *солоний* и *солёный* имеют негативно окрашенную семантику, поскольку коррелирует с нарушением *этических* норм приличия: *солёные*

(непристойные) *шутки*. Англійське *salt* означає *едкое остроумие*, однако, без указання на непристойний характер шутки.

Согласно нашему исследованию, процесс метафоризации среди английских, украинских и русских имен прилагательных густаторного кода наиболее частотен и вариативен в английском языке.

Лингвокогнитивный ракурс изучения сенсорной лексики помог обосновать необходимость выделения **образа-прототипа** для каждого вербального означивания кванта чувственной информации. Таковым является **прототипический объект**, носитель соответствующей чувственной характеристики, поскольку *вкус* в реальности не существует вне связи с **объектом** соответствующего вкуса. Полагаем, что такая связь закреплена филогенетически, обусловлена географическими и культурно-историческими особенностями становления этноса и его языка. Поэтому в дефиниции словарной статьи абстрактность прилагательных, номинирующих вкус, уравнивается номинацией более конкретного объекта, который мы называем **сенсорным образом-прототипом**: *кислый* [имеющий вкус **лимона**], *сладкий* [имеющий вкус **мёда**], *солёный* [имеющий вкус **соли, морской воды**]. Единственный вкус, лишённый такой коррелятивной пары – *горький*. Обращаем внимание на общечеловеческий характер наблюдаемых фактов, о которых здесь шла речь. Это подтверждается материалами выборки по трем языкам: украинскому, русскому и английскому.

Подводя итог, скажем, что **густаторный** код человеческого восприятия и вербального означивания окружающего мира коррелирует с базовыми, *физиологическими потребностями* человека (по Маслоу), в частности с потребностями в пище и питье. Вкусовые ощущения, по свидетельству физиологов, возникают первыми в процессе онтогенеза человека и впоследствии *горький, сладкий, кислый, солёный* вкусы достаточно четко коррелируют с оценкой вкусно/невкусно. Мы делаем предположение, что совокупность этих двух факторов служит объяснением, почему единицы данной микрогруппы во всех трех языках оказываются гомогенно (100%) полисемичными и оценочно коннотированными, преимущественно с оценкой (–), которая совпадает во всех языках.

Список литературы

- Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс. *Теория метафоры*: Сборник./ Общ. Ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. М.: Прогресс, 1990. С.5-32.
- Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. Изд-е 3, стереотип. М.: КомКнига, 2006. 280 с.
- Карвасарский Б.Д. Клиническая психология. 2004. URL: <http://koob.ru>
- Ортега-и-Гассет Х. Две великие метафоры. *Теория метафоры*: Сборник./ Общ. Ред. Н.Д. Арутюновой и М.А. Журиной. М.: Прогресс, 1990. С.68-81.
- Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. СПб.: Издательство Питер, 2002. 720 с.
- Maslow A. A Theory of Human Motivation. "Psychological Review". 50 (4), 1943. P. 370–96.
- Maslow A. Motivation and Personality. NY: Harper, 1954.

ОСОБЛИВОСТІ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ЗМІСТУ ВЕРБАЛІЗОВАНОГО КОНЦЕПТУ *MEMORY* В РОМАНІ К. ІШІГУРО *THE BURIED GIANT*

Красницька К.В.

кандидат філологічних наук, старший викладач,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дане дослідження присвячене особливостям авторської інтерпретації концепту *MEMORY* в романі *The Buried Giant*. Предметом дослідження стали концептуальні метафори, порівняння та аксіологічно забарвлені контексти, що містять лексеми, які вербалізують концепт *MEMORY* в проаналізованому тексті. Матеріалом нашого дослідження слугували 39 текстових фрагментів, що містять вербалізовані елементи концепту *MEMORY*, з роману британського письменника японського походження Кадзуо Ішігуро *The Buried Giant*. Теоретичною основою дослідження стало запропоноване дослідником Г.Г. Слишкіним уявлення про те, що концепт є складною єдністю трьох основних компонентів: понятійного, образного та аксіологічного (Слышкин, 2000). Аналіз певного концепту в мовленні дає змогу окреслити саме образний та аксіологічний об'єм концепту.

Один з ключових методів концептуального аналізу будується як аналіз споріднюваності ключового слова. Як зазначає дослідник Л.О. Чернейко «концепт» - це особливий ракурс розгляду абстрактних імен, що об'єднує всі види знань і уявлень накопичених народом, і що виявляється в споріднюваності імені (Чернейко, 2001: 59). Для аналізу образної складової необхідним є розгляд схем метафоризації проаналізованого концепта у творі. Метафори, на думку І.А. Стерніна, мають бути «сформульовані як певні змістовні ознаки, що входять до структури концепту» (Стернин, 2001: 62-63).

Вибір матеріалу дослідження був вмотивований тим, що ключовою темою роману Кадзуо Ішігуро є саме роль пам'яті як в житті народу, так і в приватному житті кожної людини. Проблема, з якою стикаються герої з самого початку оповіді – це неспроможність згадати минуле. Вони живуть в суспільстві, де минуле «рідко обговорюється» (*the past was rarely discussed*), тому що воно ніби зникло в густому тумані (*it had somehow faded into a mist*). Реальний туман, що часто висить над болотами, тут вперше отримує метафоричне значення, яке закріпиться за ним на протязі усього твору, *туман (mist)* стає уособленням забуття (приклад 1).

(1) *In this community the past was rarely discussed. I do not mean that it was taboo. I mean that it had somehow faded into a mist as dense as that which hung over the marshes (Iuizuro, 2015: 7)*

Очевидно, що неможливо розглядати концепт *MEMORY* окремо, бо він для автора є частиною дихотомії *MEMORY/FORGETTING*. Метафорою зі значенням забуття є туман (*mist*): туман нависає над минулим героя (приклад 2), або краде пам'ять людей (приклад 3).

(2) *The mist hangs heavily across my past (Iuizuro, 2015: 206).*

(3) *The mist robs us of it [memory] (Iuizupo, 2015: 314).*

Туман також виступає причиною забуття (*mist makes us forget*) (приклад 4). (4) *This mist makes us forget so much (Iuizupo, 2015: 261)*

Величезне значення концепту MEMORY в романі підкреслює і той факт, що сам заголовок тексту є метафоричним зображенням похованих спогадів. Словосполучення винесене в заголовок тексту з'являється в тексті двічі – в першій главі та наприкінці твору. В першому випадку (приклад 5) воно виступає в прямому значенні – могили міфічного гіганта (*the path goes over where the giant is buried*), але в другому (приклад 6) його значення змінюється і воно постає в ролі розгорнутої метафори. Після вбивства дракона, пам'ять починає повертатися до людей. Герой коментує цей процес, зазначаючи, що похований гігант (*the giant*) – пам'ять – починає ворухитися (*stirs*). Ця метафора демонструє важливу для автора ознаку аналізованого концепту, а саме **могутність, велич** (MEMORY is MIGHTY, POWERFUL).

(5) *It is when the path goes over where the giant is buried. (...) I'll signal to you and you're to follow off the path and round the edge of the hill. (...) It'll do us no good treading over such a grave (Iuizupo, 2015: 34).*

(6) *The giant, once well buried, now stirs (Iuizupo, 2015: 340).*

Важливість пам'яті в житті людини неодноразово підкреслюється в романі. Наприклад, героїня вважає, що без спогадів їхнє з чоловіком кохання просто загине (приклад 7)

(7) *I'm wondering if without our memories, there's nothing for it but for our love to fade and die (Iuizupo, 2015: 51).*

Іншою ознакою індивідуально-авторського концепту MEMORY є **нестійкість, швидкоплинність** (MEMORY is UNSTABLE, UNSTEADY) . Непостійність пам'яті, її примарливість багато разів підкреслюється в тексті. Яскравим прикладом є уподібнення пам'яті «метушливому горобцю, який щохвилини полетить за вітром» (*like some restless sparrow I know will flee any moment into the breeze*) (приклад 8).

(8) *This country awakens so many memories though each seems like some restless sparrow I know will flee any moment into the breeze (Iuizupo, 2015: 123).*

Дієслова, що використовує автор з лексемами, що вербалізують концепт MEMORY, проливають світло на певні ознаки аналізованого концепту. Так дієслово *mislaid* – *покласти не на місце* – характеризує пам'ять як річ, матеріальний об'єкт (MEMORY is OBJECT) (приклад 9).

(9) *Our memories aren't gone for ever, just mislaid somewhere (Iuizupo, 2015: 52). Drift – плавний рух...memory drifting through his head (Iuizupo, 2015: 79).*

Дієслова *stir/awaken/come* – рухатися, прокидатися/приходити – передають авторське сприйняття пам'яті як живого організму: *another distant memory stirs (Iuizupo, 2015: 121), memories would awaken (Iuizupo, 2015: 124), fragment of memory came to him (Iuizupo, 2015: 126),...robs us of memories (Iuizupo, 2015: 176)*. Тобто MEMORY is LIVING BEING.

Пам'ять також характеризується, як територія, яка має далекий і ближній край (MEMORY is TERRITORY). Спогад описується як «щось на далекому краю пам'яті» (приклад 10).

(10) *He had become aware once more of something at the far edge of his memory: a stormy night, a bitter hurt, a loneliness opening before him (Iwizuro, 2015: 322).*

Надзвичайно цікавою є конотативна складова авторської інтерпретації концепту MEMORY. Пам'ять і сам процес згадування постають дуже бажаними, позитивними явищами. Один з героїв висловлює надзвичайне задоволення (*he was well satisfied*) після того як йому вдалося дещо згадати (приклад 11). В іншому місці героїня стверджує, що «пам'ять – це дорогоцінна річ» (*memory's a precious thing*) (приклад 12). Лексема *memories* отримує в репліках персонажів епітети, що мають яскраво виражену меліоративну конотацію, такі як *treasured* (приклад 13) та *sacred* (приклад 14)

(11) *He was well satisfied: for he had this morning succeeded in remembering a number of things that had eluded him for some time (Iwizuro, 2015: 5).*

(12) *Any memory's a precious thing and we'd best hold tight to it (Iwizuro, 2015: 88).*

(13) *...robs us of treasured memories (Iwizuro, 2015: 315).*

(14) *Hold on to those sacred memories (Iwizuro, 2015: 579).*

Навпаки забування трактується більшістю персонажів роману як щось однозначно негативне. Забуття порівнюється з хворобою (*like a sickness*) (приклад 15), навіть з чумою (*a kind of plague*) (приклад 16). Той факт, що «світ забуває людей і події, які відбулися лише вчора» характеризується епітетом *queer* (приклад 6) що визначається як “*differing from what is usual or normal, questionable, suspicious*” (*Miriam Webster's dictionary*). Тобто забування – це негативне відхилення від норми.

(15) *It is queer how the way the world's forgetting people and things from only yesterday and the day before that. Like a sickness come over us all (Iwizuro, 2015: 20).*

(16) *I was fearing this [forgetfulness] a kind of plague spreading through our country only (Iwizuro, 2015: 67).*

В іншому випадку одна з героїнь говорить про «прокляття забуттям» (*cursed with a mist of forgetfulness*) (приклад 17), що знов таки підкреслює негативну конотацію явища забуття в романі.

(17) *She went on speaking about how this land had become cursed with a mist of forgetfulness (Iwizuro, 2015: 51)*

Людей, які схильні швидко забувати речі та події героїня порівнює з дурнями (приклад 18)

(18) *Why make us forget like fools even things that happened the hour before? (Iwizuro, 2015: 87)*

Однак в романі Ішігуро пам'ять набуває певної амбівалентності особливо в другій половині твору. В цьому сенсі знаковим є діалог з першої частини роману. Міфічний річковий перевізник питає у героїв чи не вважають

вони, що деякі події краще не згадувати (приклад 19). На це літня жінка твердо відповідає, що їхні з чоловіком спогади безцінні (*took what's most precious from us*). Вона використовує цікаву розгорнуту метафору, щоб проілюструвати негативну конотацію процесу забуття. Вона порівнює цей процес з крадіжкою, яку злодій скоїв темної ночі (*a thief came in the night*). Відповідь перевізника буквально демонструє амбівалентність концепту MEMORY, адже він пояснює, що спогади можуть бути як добрими так і поганими (*the bad as well as the good*).

(19) *Is it not better some things remain hidden from our minds? – Axl and I wish to have again the happy moments we shared together. To be robbed of them is as if a thief came in the night and took what's most precious from us. – Yet the mist covers all memories, the bad as well as the good (Iuizypu, 2015: 179).*

Події, описані в романі, змінюють героїв. Наприкінці твору вони визнають, що пам'ять може приносити біль (приклад 20), а забуття може давати відпочинок (приклад 21). В останньому прикладі *forgetfulness* замінює лексему *peace* у сталій ідіомі – *rest in peace*. Можна припустити, що автор мав намір ототожнити мир і забуття чи продемонструвати їхню спорідненість.

(20) *Was there some **remembrance** from your years together still **brought** you particular **pain**? (Iuizypu, 2015: 355)*

(21) *Leave this country to rest in forgetfulness (Iuizypu, 2015: 327)*

Повернення далеких спогадів лякає героїв (*there's a part of me fears the mist's fading (Iuizypu, 2015: 284)*), а деякі спогади є такими страшними, що герой не шкодує про їх зникнення (*My memory's of God himself betrayed, sir. And I am not sorry if the mist robs me further of it (Iuizypu, 2015: 313)*).

В результаті дослідження стає можливим зробити певні висновки щодо авторської інтерпретації концепту MEMORY у його образній та аксіологічній складовій. Завдяки системі метафор і образних порівнянь склався певний перелік характеристик, що їх приписує автор феномену пам'яті. Це – могутність, швидкоплинність і матеріальність (ця ознака є поєднанням зразу двох виявлених авторських характеристик MEMORY is OBJECT і MEMORY is TERRITORY). Також пам'ять персоніфікується: в авторській інтерпретації – це жива істота (MEMORY is LIVING BEING). Конотаційна складова концепту MEMORY виявляється амбівалентною. Варто зазначити, що в рамках дихотомії MEMORY/FORGETTING, частиною якої для автора очевидно є концепт MEMORY, оцінка змінюється від полярної добре/погано до неоднозначної нейтральної для обох елементів пари.

Список літератури

- Слышкин Г.Г. От текста к символу: Лингвокультурные концепты прецедентных текстов в сознании и дискурсе. Москва, 2000. 128 с.
- Стернин И.А. Методика исследования структуры концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики*. Воронеж, 2001. С. 58-64.
- Чернейко Л.О. Концепты жизнь и смерть как фрагменты русской языковой картины мира. *Филологические науки*. Москва, 2001. №5. С. 50-59.
- Ishiguro Kazuo *The Buried Giant*. London, 2015. 362 p.

**ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОНЦЕПТ «ПРИВАТНІСТЬ» І ЙОГО
РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ
(на матеріалі фразеологічних одиниць)**

Млинчик А.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Соломикіна С.М.

магістр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Когнітивний простір кожної національної мовної картини світу характеризується наявністю концептуальних одиниць та уявлень, які визначають лінію розуміння народом всесвіту та стратегію його інтерпретації. Концептуальний аналіз має дві орієнтації - психологічну та логічну. Згідно з першою орієнтацією концептуальний аналіз – це чуттєвопізнавальна абстракція предметів і явищ, згідно з другою – логічне судження (Селіванова, 2006). Концептуальна інформація завжди має мовний вияв. Мова навіть у більшій мірі, ніж культура й суспільство, дає когнітивістам ключ до людської поведінки (Croft, 1991).

Актуальність дослідження обраного концепту полягає в тому, що на даний момент концепт «*приватність*» викликає зацікавленість вчених-лінгвістів, тому що він пов'язаний із таким важливим явищем сучасного життя, як свобода та індивідуальне існування.

Ми походимо з того, що фразеологізми втілюють багатство мови і культури, оскільки в них відбивається менталітет народу, його побут, звичаї та традиції. Вони відображають філософські та психологічні поняття, цілісну картину світу. Тому предметом дослідження стали фразеологічні одиниці, що репрезентують концепт «*приватність*».

Робота полягала у наданні комплексної характеристики концепту «*приватність*» у французькій лінгвокультурі. Для досягнення цієї мети було з'ясовано сутність і структуру приватності як соціально-психологічного феномену, виокремлено вербальні засоби вираження концепту «*приватність*», висвітлено семантичну модель та прагматичні характеристики концепту «*приватність*» у французькій лінгвокультурі.

Дослідження виконувалось методом суцільної вибірки з фразеологічних, тлумачних словників, словників синонімів французької мови і он-лайн словників. Всього було проаналізовано 300 фразеологізмів.

Треба одразу зауважити, що лінгвокультура- це культура, закріплена в знаках мови. Ми розуміємо її як певну єдність мови і культури, що становить безпосередній предмет лінгвокультурології. Таким чином, виявити специфіку певної лінгвокультури можна через зіставлення з іншим типом взаємозв'язку мови і культури.

Згідно з визначенням С.Г.Воркачова, концепт – це культурно-визначений вербалізований смисл, представлений в плані вираження цілим рядом своїх мовних реалізацій, що утворюють відповідну лексико-семантичну парадигму (Воркачов, 2002).

Виконане дослідження показало, що *Приватність* як соціокультурний феномен знаходить численні маніфестації в мові (понятійні, образні, ціннісні), головним чином відображаючись в семантиці лексичних і фразеологічних одиниць у вигляді ознаки *приватності*. Специфіка даної ознаки полягає в наявності різноманітних моделей сполучуваності елементів, що мають близькі за значенням ознаки або асоціюються з поняттям приватності і утворюють наступні семантичні поля.

Здійснюючи дослідження концепту *Приватність*, ми встановили, що найпоширенішими групами, які охоплюють концепт *Приватність* є «Міжособистісні відносини» (20% від загального об'єму вибірки) - (*les murs/les murailles ont des oreilles/des yeux, c'est se moquer (se foutre) du monde, faire la morale à qn*), «Секретність» (17%) - (*être à l'abri de ..., entrer dans les affaires de qn*) та «Свобода» (16%) - (*donner (libre) accès, liberté et pain cuit, demander le feu vert*). До наведених груп увійшли фразеологізми як з негативною, так і позитивною конотаціями. Найчисленнішою виявилася група «Міжособистісні відносини», що дає нам право зробити висновок, що *приватність* стосується не тільки однієї людини і аби говорити про *приватність* одної, потрібно насамперед з'ясувати позицію цієї людини по відношенню до іншої.

Крім того, концепт *Приватність* репрезентують і інші групи фразеологізмів з наступними семантичними ознаками:

«Особистість» (*tombeau des secrets, la curiosité est toujours punie, avoir des moeurs*); «Скритність» (*avoir un squelette dans le placard, avaler de l'eau*); «Анонімність» (*demeurer dans les ténérès, rester dans le vague*); «Самотність» (*vivre comme un lézard*); «Інтимність» (*en dehors de son assiette, n'avoir ni paix ni trêve*); «Власність» (*faire de l'autorité, tenir qn sous les verrous*); та інше – (*avoir qn sur le dos, c'est un point sensible*). У групах «Секретність» та «Особистість» варто виокремити метафори, які містять групу із семантичним компонентом «Дім» - *être sur son terrain, ne pas quitter le coin de son feu, les cocus au balcon!* та «Частина тіла» - *rester bouche cousue, du coin de l'oeil, avaler sa langue*, які в свою чергу, належать групам «Секретність», «Скритність», «Особистість».

На прагматичному рівні концепт "*приватність*" виражається в мовній поведінці носіїв мови у вигляді конкретних стратегій, метою використання яких є запобігання можливих порушень *приватності* (як своєї, так і інших учасників) або пом'якшення порушень, які вже трапились. Відповідні мовні акти тяжіють до широкого вжитку непрямих прийомів, що носять етикетний характер, що пояснюється тенденцією до мінімізації комунікативного тиску на адресата. Наприклад, конструкція для оформлення прохання *ça vous dérange ou ça vous gêne si je...? Pourriez- vous...; je me demande si vous pourriez...*

Таким чином, специфіка приватності з точки зору національно-культурних особливостей французького етносу полягає в своєрідності моделей комбінаторики, в яких концепт приватність знаходить компонентне вираження, поєднуючись з іншими близькими за значенням ознаками, а саме

свободою, самотністю, власністю, секретністю, інтимністю, анонімністю, скритністю та міжособистісними відносинами.

Список літератури

Croft W. Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information. Chicago: L.: U. of Chicago, 1991. 331 p.

Воркачев С.Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа. Краснодар, 2002. 142 с.

Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.

КОНЦЕПТ *ОСЕНЬ/AUTUMN* В ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА АЛИ СМИТ НА МАТЕРИАЛЕ РОМАНА «ОСЕНЬ»

Нетреба Е.С.

преподаватель,

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Время – фундаментальное свойство бытия. Оно изначально определяло смысловое поле человеческого мировосприятия. В нашей работе мы рассмотрим понятие *ВРЕМЕНА ГОДА/SEASONS* как пример темпоральной цикличности. В лингвистике сравнительно недавно стали рассматривать концепт *ВРЕМЕНА ГОДА/SEASONS* как концепт, отображающий культуру народа. Как известно, термин «*концепт*» имеет много дефиниций. В данном докладе в качестве рабочего определения будем использовать формулировку М.В. Пименовой: «*концепт – это представление о фрагменте мира. Такое представление формируется общенациональными признаками, которые дополняются признаками индивидуального опыта и личного воображения*» (Антология концептов, 2005: 16).

В когнитивной лингвистике существует ряд приемов и методик исследования концептов. Одним из таких приемов является анализ словарных дефиниций номинантов концепта. В работе будут также использованы такие методы как метод сплошной выборки, дескриптивный, дефиниционный и компонентно-семантический анализ, интерпретационный и этимологический методы. В предыдущих наших работах было выделено четыре основных слова-репрезентанта концепта *ВРЕМЕНА ГОДА/SEASONS* – *WINTER, SPRING, SUMMER, AUTUMN*, будем считать их субконцептами концепта *ВРЕМЕНА ГОДА/SEASONS*.

В данной работе мы остановимся более подробно на одном из слов-репрезентантов – *ОСЕНИ/AUTUMN*. Рассмотрим данный субконцепт через призму художественного текста и индивидуально-авторской картины мира на примере романа Али Смит «Осень». Али Смит (24 августа 1962 г.) – современная британская (шотландская) писательница и журналистка, обладатель многих премий и наград, в том числе Уитбредовской и Готорнденской премий. Роман «Осень» – это роман-коллаж, представляющий собой совокупность идей, включающий в себя отрывки воспоминаний и

размышлений, описания произведений искусства, осмысление современных событий. В центре повествования дружба Элизавет Требуи (Elisabeth Demand), тридцатидвухлетней внештатной младшей преподавательницы одного из лондонских университетов, и Дэниэла Глюка, ее соседа, находящегося в фазе усиленного сна, ему сто один год.

Для начала рассмотрим словарные дефиниции заголовного слова, номинанта концепта ОСЕНЬ/AUTUMN.

Лексикографическое исследование лексемы *autumn* позволяет нам выделить следующие признаки:

1. Время года, прежде всего, дефинируются как временной промежуток;
2. В лексикографическом описании времени года указывается место сезона в годовом цикле;
3. Дефиниции содержат указания астрономических параметров сезона;
4. Дефиниционными признаками выступают также климатические параметры времени года;
5. В словарной статье перечисляются названия месяцев, которые входят в данный сезон.

В некоторых словарях, наряду с прямыми значениями, фиксируются переносное значение: *autumn* – зрелый период, приближающийся к концу жизненного цикла; Эти переносные значения можно считать образно-метафорическим компонентом лингвокультурного концепта ВРЕМЕНА ГОДА (более подробно см. Котюжан, 2012)

Этимологически значение слова *Autumn* имеет прямое отношение к человеческой деятельности, в переводе с латыни оно означает *to increase* – *возрастать*. Это время созревания и уборки урожая. Древнеанглийское название этого сезона *hærfest* – урожай, произошло от праиндоевропейского корня **kerp* – *собирать, рвать*. В 16 ст. оно было заменено латинским *autumnus*.

В своем произведении Али Смит четко определяет место ОСЕНИ/AUTUMN (Fa = 17) в годовом цикле – после ЛЕТА: «*When the summer goes and the autumn comes*» (когда уходит лето, наступает осень). Писательница также упоминает все месяцы, входящие в состав ОСЕНИ: Сентябрь (сентябрьский) (Fa = 4), Октябрь (Fa = 2) и Ноябрь (Fa=2).

Из астрономических параметров исследуемого времени года упоминается продолжительность светового дня: «*The nights are sooner... the light a little less each time. Dark at half past seven. Dark at quarter past seven, dark at seven*» (Ночи наступают быстрее, света все меньше с каждым разом. Темнеет в полвосьмого. Темнеет в четверть восемь, темнеет в семь).

Большое внимание автор произведения уделила описанию климатических условий, свойственных времени года ОСЕНИ: «*The days are still warm, the air in the shadows sharper. The nights ... chillier*» (дни еще теплые, но воздух в тени посвежел); «*The days are unexpectedly mild*» (дни неожиданно теплые); «*But the nights are cool to cold*» (при этом ночи сначала прохладные, потом холодные); «*That's not mist. It's fog*» (Это не дымка. Это туман).

В романе были упомянуты природные явления, присущие ОСЕНИ: *rain, frost, wind, mist, fog, wet, damp, cold*. Изображение ОСЕНИ в романе стало более ярким благодаря описанию поведения животных и насекомых в этот период, а также состояния растений: цветы все еще цветут, насекомые жужжат, деревья усыпаны плодами, стрижи улетели.

При описании ОСЕНИ Али Смит использует большое количество прилагательных, выступающих в функции эпитетов: «*The streets were **bright and splendid**. The sun sent shockingly **beautiful** light off the buildings*» (Улицы были яркие и роскошные. Здания отражали потрясающе красивый солнечный свет); «*The days are still **warm***» (Дни все еще теплые); «*The days are unexpectedly **mild***» (Дни неожиданно теплые); «*Autumn **mellow***» (Осень теплая). Все рассмотренные лексемы несут в себе позитивную коннотацию: *bright* – (о периоде времени) с солнечной и безоблачной погодой; *splendid* – впечатляющий, очень хороший; *beautiful* – приятный чувствам или уму в эстетическом смысле; *warm* – комфортно высокая температура; *mild* – теплый (о погоде); *mellow* – теплый, мягкий (о звуке, цвете).

В тексте произведения также реализовано переносное значение субконцепта ОСЕНЬ на уровне сюжета – зрелый период, приближающийся к концу жизненного цикла. Главный герой романа Дэниэл Глюк находится в больнице, у него так называемая фаза усиленного сна, которая возникает, по словам медсестры из романа, в случае, когда пациент находится при смерти. В романе Дэниэлу был сто один год.

В романе Али Смит в описании субконцепта ОСЕНЬ был реализован глубинный концептуальный признак – наличие урожая. Писательница упоминает урожай при описании сентября «*The crops are high, about to be cut, bright, golden*» (Поднялся урожай – яркий, золотистый, скоро жатва) и при описании октября: «*The apples weighing down the tree a minute ago are gone*» (Яблоки, свисающие с дерева минуту назад, опали).

Признак наличия урожая и сбора плодов осенью отображен также на уровне целого текста. «Осень» считается первым серьезным романом, написанным после референдума в июле 2016 года о выходе Великобритании из ЕС (*first post-Brexit novel*). Роман посвящен результатам и вопросам, которые возникли после принятия судьбоносного решения.

В художественной картине мира Али Смит проявляется индивидуально-авторская оценка, автор выражает свое отношение к временам года и конкретно к ОСЕНИ. ОСЕНЬ имеет в романе символический смысл, который отображен на нескольких уровнях. Это и время «пожинать плоды» политических трансформаций, это и трагедия старения, так как жизнь одного из главных героев подходит к концу (Дэниэла Глюка), это и одно из звеньев годового цикла, что подчеркивает природу времени – его цикличность. Роман Али Смит показывает, что концепт ОСЕНЬ очень многогранен и объемен.

Список литературы

Антология концептов: в 2-х т.: кол. моногр. Волгоград, 2005. 352с.

- Котюжан Е.С. WINTER, SPRING, SUMMER, AUTUMN(FALL) как ключевые слова-репрезентанты концепта ВРЕМЕНА ГОДА в англоязычной картине мира. Записки з романо-германської філології. № 28. Одеса, 2012. С. 49-55.
- Кубрякова Е.С. Когнитивная лингвистика и проблемы композиционной семантики в сфере словообразования. Известия АН. Серия литературы и языка. 2002. № 1. С. 13-24.
- Маслова В.А. Когнитивная лингвистика. Минск, 2004. 256 с.
- Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивно-семантический анализ языка: моногр. Воронеж, 2006. 226с.
- Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава, 2008. 712 с.
- Смит А. Осень. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=77173&p=33 (Last accessed: 12.05.2020)
- Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, 2006. 716 с.
- Сусов И.П. Введение в языкознание. Москва, 2008. 379 с.
- Хрестоматия по общему языкознанию. Киев, 2008. 710 с.
- Armitstead C. Interview with Ali Smith: "This young generation is showing us that we need to change and we can change". URL: <https://www.theguardian.com/books/2019/mar/23/ali-smith-spring-young-generation-brexit-future> (Last accessed: 12.05.2020)
- Good reads. Smith A. Autumn. URL: <https://www.goodreads.com/book/show/28446947-autumn> (Last accessed: 12.05.2020)
- Kavenna J. Autumn by Ali Smith review – a beautiful, transient symphony. URL: <https://www.theguardian.com/books/2016/oct/12/autumn-ali-smith-review> (Last accessed: 12.05.2020)
- Mcalpin H. "Autumn" champions free spirits and the lifeforce of art. URL: <https://www.npr.org/2017/02/09/512910724/autumn-champions-free-spirits-and-the-lifeforce-of-art> (Last accessed: 12.05.2020)
- Skeat W. Etymological dictionary. URL: <https://archive.org/details/etymologicaldict00skeauoft/page/n5> (Last accessed: 12.05.2020)
- Smith A. Autumn. U.K., 2016. 263 p.

КОНЦЕПТУАЛЬНА ОЗНАКА «ЛОКАЛІЗАЦІЯ» КОНЦЕПТУ *BLOOD*

Новаковська О.М.

кандидат філологічних наук, викладач,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується розглядом мовних явищ під антропоцентричним кутом зору (Голубовська, 2004: 5). У лінгвістиці сьогодення значна увага приділяється тому, як людина сприймає та омовлює оточуючу її дійсність. У рамках такого підходу вважається, що когнітивне бачення одного фрагменту дійсності фахівцями і пересічними мовцями відбувається по-різному (Колегаєва, 2013: 64).

В рамках такого підходу було виділено концептуальну ознаку ЛОКАЛІЗАЦІЯ в концепті BLOOD. В наївному варіанті поля ознака ЛОКАЛІЗАЦІЯ вербалізується частіш за все лексичними одиницями (ЛЮ) *body [the red liquid which flows through the body]*. Дана концептуальна ознака має посесивну субхарактеристику. Тіло, в якому циркулює кров визначається дефініційною ознакою *human*. Рідше дана характеристика уточнюється маркерами *animal* або *vertebrate*. Для наївного варіанту поля локалізація крові

визначається відносно людського тіла, що свідчить про антропоцентризм її розуміння. У науковому варіанті поля ЛО *vertebrate* з'являється частіше, проте, не завжди. Спеціалізовані словники також подекуди дають визначення крові відносно саме людського тіла.

Дефініційна ознака «тіло» доповнюється більш специфікованими ЛО, які експлікують місце циркуляції крові. Такими ЛО є *arteries* та *veins* [*fluid which flows in the veins and arterries*]. В науковому варіанті поля дана концептуальна ознака вербалізується великою кількістю ЛО, які номінують різновиди вен. Серед них: *right renal vein, iliolumbar vein, hepatic vein, femoral vein, hemiazygous vein, parietal emissary vein* та ін.

Номінації артерій також реєструються медичними лексикографічними джерелами: *zygomaticoorbital artery, superficial temporal artery, angular artery, brachial artery, renal artery* та ін. Таку розгалуженість подібних онімів пов'язуємо із професійним характером зв'язку з даним феноменом. Для непрофесіонала всі ці ЛО залишаються в когнітивній тіні, адже не становлять інтересу, тому в наївній картині світу всі вони не омовлюються. В науковому варіанті поля концептуальна ознака ЛОКАЛІЗАЦІЯ також експлікується ЛО *capillary* [*any of the minute blood vessels that form networks throughout the bodily tissues*].

В науковому варіанті поля, таким чином, експлікація даної ознаки представлена широко. Локативна віднесеність крові виявляється важливою у розумінні фізичного здоров'я, відсутності хвороб, нормальної роботи організму. ЛО *hemorrhage* – *крововилив*, експлікує порушення місця циркуляції крові, вихід її за межі, які встановлені як норма. Серед них й такі ЛО, які вказують на аномальне перебування крові в інших субстанціях організму: *hematospermia, subconjunctival hemorrhage* та ін. Відтак, дані ЛО експлікують важливість концептуальної ознаки ЛОКАЛІЗАЦІЯ як такої, що безпосередньо пов'язана із розумінням правильної роботи організму. Вихід крові за встановлені межі сприймається як патологія, хвороба.

У медичних словниках реєструємо ЛО, які вказують на вихід крові за межі організму не як результат внутрішніх процесів, а зовнішніх факторів. ЛО *let blood, draw blood, phlebotomy* вказують на проведення флеботомії, яка передбачає видалення із організму певної кількості крові за допомогою проколу. Дана процедура є лікувальною та ніяк не пов'язана із порушенням роботи організму.

В наївному варіанті поля, проте, ідея про вихід крові за встановлені межі, який є результатом дії зовнішніх чинників, зводиться до ідеї про вбивство, насильницьке позбавлення життя. ЛО *spill the blood* – *пролити кров, позбавити життя* вказує на те, що людина, яка є носієм крові, мислиться як контейнер, умістилищем якого є кров. Вихід крові за межі тіла, який обумовлений дією зовнішнього чинника, мислиться як вбивство, рідше – поранення.

Так, ЛО *be out for blood* дефінується наступним чином: *to be angry enough to want to hurt smb*. Жага до кровопролиття в даній ЛО передбачає поранення,

нанесення фізичної шкоди, бажання зробити когось уразливим, слабким. Так, даними ЛО експлікується ідея того, що кров в наївній картині світу, перебуваючи в рамках тіла мислиться як життя, здоров'я. Вихід її за межі тіла передбачає збиток фізичного існування, часто призводить до смерті через насильницьке позбавлення життя, шляхом позбавлення тіла крові. Втілені вербально в мові ідеї про життєдайність крові дають змогу виділити іншу концептуальну ознаку концепту BLOOD, а саме ВІТАЛЬНІСТЬ.

Список літератури:

- Голубовська І. О. Етнічні особливості мовних картин світу. Київ, 2004. 282 с.
Колегаєва І. М. Перцептивне і когнітивне бачення світу: ономасіологічний аспект // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Том 18. Вип. 2(6), 2013. С. 63-69.
Dictionary of Medicine (Shahram). URL: linguistic-support@babylon.com (Last accessed: 18.02.2020).
Health Engine. URL: https://healthengine.com.au/info/blood-function-and-composition#C2_.
Longman dictionary (active study). Edinburg Gate: Pearson Education limited., 1998. 799 p.
Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English [Editor J. Crowther] / Oxford University Press, 1995. 1431 p.
Webster's dictionary of the English language: Librairie Larousse, 1993.1248 p.

«ПОТЕРЯ РАВНОВЕСИЯ» КАК КОМПОНЕНТ СТРУКТУРЫ КОНЦЕПТА «INSANITY»

Поздняков Д.А.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Данное исследование посвящено изучению образной схемы LOSS OF BALANCE, структурирующей определенный сегмент концепта INSANITY. Концепт в данном исследовании понимается как “дискретное ментальное образование, являющееся базовой единицей ментального кода человека, и обладающее упорядоченной структурой, представляющее собой результат когнитивной деятельности личности и общества, и несущее комплексную информацию об отражаемом предмете или явлении” (Попова, Стернин, 2007: 34).

Объектом исследования являются лексические единицы и фразеологизмы, вербализующие концепт INSANITY. *Предметом* исследования послужила образная схема LOSS OF BALANCE, которая является компонентом когнитивной структуры концепта INSANITY, и служат доменом источника при метафоризации лексических единиц, вербализующих данный концепт.

В данной работе изучается роль образных схем при концептуализации феномена сумасшествия. Марк Джонсон в своей работе “Философское значение образных схем” указывает на то, что термин “image schema” (образная схема) впервые упоминается в двух работах М. Джонсона “The Body

in the Mind” и Дж. Лакоффа “Women, Fire and Dangerous Things” (Johnson, 2005: 16), где авторы объясняют, каким образом органическое, телесное взаимодействие с окружающей средой может породить значение, воображение и рассуждение. В частности, М. Джонсон утверждает, что “все значения, мысли и символические выражения основаны на моделях телесного восприятия и движения” (там же: 18). Образные схемы определяются как структуры сенсорно-моторного опыта, которые могут использоваться для понимания абстрактных концептов и при абстрактном мышлении, они являются “дистилляторами пространственного и временного опыта” (Oakley, 2007: 215). В структуре концептуальных метафор образные схемы позволяют использовать логику сенсорно-моторного опыта при выполнении высокоорганизованных когнитивных операций, относящихся к абстрактным сущностям.

Изучаемый сегмент концепта INSANITY является метафорически переосмысленным, так как он в значительной степени основан на когнитивной проекции из домена источника образной схемы LOSS OF BALANCE на домен цели ПСИХИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ.

Образная схема BALANCE основана на сенсорно-моторном телесном опыте. Она предполагает нормативное пребывание объекта в состоянии равновесия, а также существование некой точки опоры, фиксирующей равновесное пребывание данного объекта в пространстве. Этот телесный опыт метафорически переосмысливается как умственное состояние, а именно: состояние равновесия трактуется как психически здоровое состояние, а потеря равновесия, которое предполагает смещение объекта в пространстве, как патологическое. Концептуальная метафора INSANITY IS LOSS OF BALANCE объективируется 12 англоязычными лексическими единицами.

Лексема *to unbalance* и однокоренные *imbalanced* и *unbalanced*, которые также употребляются в сочетании с лексемами *mind* и *mentally*, обозначают психически нездоровое состояние ***mentally disordered; deranged***. Прямое значение глагола *to balance* обозначает “приведение в равновесие”, либо “поддержание объекта в состоянии равновесия”: *to bring to or hold in equilibrium; poise, to put (something) in a steady position so that it does not fall*. Производный глагол *to unbalance* за счет отрицательного префикса *un-* имплицитно означает смещение объекта в пространстве в результате исчезновения точки опоры, нарушение равновесия, что может привести к падению, и возможно, разрушению. Такой сценарий метафорически переносится на психическую и умственную деятельность человека, так как мозг, якобы “потерявший опору” и “утративший равновесие”, не способен к нормальному функционированию.

Подобным же образом лексема *to unsettle* и ее дериват *unsettled*, которые согласно тезаурусу Роже, входят в группу лексем *delirious* со значением *mentally imbalanced*, также первоначально обозначали физическую утрату

опоры: *undo from a fixed position, from un- + settle*, что также предполагает изменение положения в пространстве, а вследствие этого и дисфункцию.

Лексема *unstable*, которая обычно является компонентом словосочетания *mentally unstable*, имеет схожую этимологию: *apt to move, liable to fall*. Слово *stable* является латинским заимствованием через старофранцузский язык, и является производным глагола *stāre*, обозначающим “стоять”. В спектр данной метафоры помимо признаков “неуравновешенности” и “падения” можно также включить “физическую слабость”, если речь идет о человеке; и изъяны в конструкции, если слово применяется для описания предмета.

Рассматриваемая пространственная метафора также структурирует следующий ряд фразеологизмов, восходящих к обозначению ненормативного, нежелательного отделения части от целого.

Синонимичные фразеологизмы *to come unstuck* и *to come unglued* образно переосмысляют потерю предметом точки опоры в результате отклеивания и отделения от стабильной, прочной поверхности. Кроме того, они имплицитно нарушают целостности, так как отделившийся предмет и поверхность, от которой он “отклеился”, мыслятся как нормативно единая система.

Аналогичным образом прямое значение глагола *to unhinge* и его производного *unhinged* относится к двери, снятой с петель: *to remove a door from its hinges*. В результате дверь теряет свои главные функции: вращаясь на петлях, открывать и закрывать проем в стене, заборе, что образно переносится на сферу умственной деятельности: утрата функциональных способностей к мышлению.

Фразеологизмы *to go off the wall* и *to fly off the handle*, которые также обозначают “сойти с ума, спятить”, изначально обозначали падение объекта в результате нарушения его фиксации на поверхности, вредоносного отделения от традиционного целого: *handle* – ручка двери, дверь – часть строения, строение – нормативное целое.

Метафора **INSANITY IS LOSS OF BALANCE** психическую ущербность образно переосмысляет через **физическую** потерю равновесия. Объект теряет равновесие вследствие слабости, либо несовершенства формы, что приводит к его падению, разрушению и дисфункции. Данная концептуальная метафора является структурной, так как она конструирует абстрактный сегмент концепта **INSANITY** в терминах чувственно воспринимаемого опыта, а именно сенсорно-моторного. Экспириенциальной базой данной метафоры является сфера опыта: вероятно, с точки зрения внешнего наблюдателя люди с психическими отклонениями не могут нормально ориентироваться в пространстве, неспособны к самостоятельному передвижению, психически неуравновешенны. Наш анализ позволяет выделить такие концептуальные признаки **INSANITY** как “непредсказуемость”, а вследствие и “опасность”,

“нарушение привычного сценария событий”, “уязвимость”, “слабость”, “чужеродность”, “несовершенство формы”, “разрушение”, “дисфункция”.

Перспективой дальнейшего исследования является изучение других структурных метафор, концептуализирующих абстрактный феномен безумия, выделение дополнительных концептуальных признаков и структурирование номинативного поля концепта INSANITY.

Список литературы

Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. М.: “Языки русской культуры”, 1999. 896 с.

Кубрякова Е.С. Язык и знание. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.

Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. 844 с.

Evans V., Green M. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. Edinburg: Edinburgh University Press, 2006. 830 p.

Johnson M. The Philosophical Significance of Image Schemas. *From Perception to Meaning: Image Schemas in Cognitive Linguistics*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2005. P.: 15-35.

Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. London: The University of Chicago Press, 2003. 277 p.

Oakley T. Image Schemas. *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Oxford: Oxford University Press, 2007. P.: 214-235.

ДАЛЬНЯ ПЕРИФЕРІЯ КОНЦЕПТУ *WORD* У НАУКОВІЙ І НАЇВНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ

Смаглій В.М.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний морський університет

Одним із найвагоміших (у термінах даного дослідження) внутрішніх посилань із ядерної статті *word* є, звичайно, посилання на *лексичний* аспект феномену *слово*, тобто на *словниковий запас мови*, який традиційно називаємо *вокабуляр*. У ядерній статті читаємо: [lexemes are the units of vocabulary, and as such would be listed in a dictionary]. Графічно виокремлена в статті номінативна одиниця *lexeme* була розглянута у інших публікаціях, оскільки вона входить до зони ближньої периферії аналізованого поля. Зараз звернімося до номінативної одиниці зони дальньої периферії, яка також виокремлена в ядерній статті графічним акцентом *індивідуального* посилання I ступеня. Це номінативна одиниця *vocabulary*. Відповідна стаття в словнику Crystal пропонує лаконічний опис цієї одиниці, указуючи, що *vocabulary* є не фаховим позначенням того, що фахівці іменують термінами *lexis* та *lexicon* і відсилає користувача до відповідних статей: [linguistics uses the term *vocabulary* in its everyday sense, reserving for its technical study the use of terms *lexis*, *lexicon*]. Посилання II ступеня *lexis*, *lexicon* «уводять» користувача у маргінальну зону номінативного поля, де звернувшись до відповідних статей, він дізнається про суто наукове трактування словникового запасу будь-якої мови. Показовим є початок *посилочної* статті II ступеня *lexis*: [term *lexis* is used in linguistics to refer to the *vocabulary* of a language in a variety of technical phrases. A unit of vocabulary is generally referred to as a *lexical item*, or *lexeme*. A complete inventory

of the lexical items of a language constitutes that language's *dictionary*, or *lexicon* – a term particularly used in generative grammar]. *Посилочні* статті II ступеня у їх порівнянні із статтею I ступеня посилання *vocabulary* набагато детальніше описують феномен *vocabulary*, надаючи фахові (*technical*) позначення *lexis* та *lexicon* і роз'яснюючи різницю між ними, уточнюючи, що *lexicon* – це термін, яким оперують у межах генеративної граматики, описуючи структурні характеристики лексичних одиниць мови, використовуючи спеціальні графічні позначки для граматичних класів: [*lexicon* refers to the component containing all the information about the structural properties of the lexical items in a languages...and formalized as features, and put in square brackets; e.g., word-class assignments include noun [+N], etc]. Натомість терміном *lexis* фахівці послуговуються, аналізуючи такі мовні структури лексичного рівня, як *лексичні поля*, *лексичні системи*, *лексичні групи* (*lexical field*, *lexical system*, *lexical set*). У фокусі уваги лінгвістів відповідного фаху опиняються, зокрема, явища *лексичних прогалів* (*lexical gaps*), тобто відсутність структурно передбачуваної лексичної одиниці в системі її *lexis* (ми б сказали «в системі її *вокабуляра*»), наприклад, при наявності гендерної опозиції в лексичних парах *brother VS sister*, *son VS daughter* в англійській мові відсутні дві різні лексичні одиниці на позначення *cousin*, які до речі є в українській мові (*кузен VS кузина*, або *двоюрідний брат VS двоюрідна сестра*). *Посилочні* статті II ступеня набагато перевищують свою *материнську* статтю (I ступеня) *vocabulary* як за текстовим обсягом, так і за кількістю посилань (наприклад, стаття *lexis* більше ніж у 9,5 разів осяжніша і пропонує у 4 рази більше власних внутрішніх посилань). Отже користувач словника має можливість ознайомитись із темою *слово в системі вокабуляру* у кількох форматах: у стислому вигляді (коротка фраза в ядерній статті *word*), від неї посилання I ступеня і коротка інформація у статті дальньої периферії *vocabulary*), від неї посилання II ступеня і розлогий виклад у *посилочних* статтях маргінальної зони *lexis* та *lexicon*, не кажучи вже про можливі «мандри» різномною мережею подальших посилань, що пронизують номінативне поле концепту WORD. Порівнюючи, яким чином тема *слово в системі вокабуляру* віддзеркалюється в *науковій* і *наївній* КС, бачимо наступне. Номінативні одиниці *vocabulary* та *lexicon* в *наївній* КС, на відміну від *наукової* КС, практично не розрізняються. Обидві одиниці мають значення (1) *словниковий запас* (*мови, окремої групи мовців, окремого мовця*), порівняймо: *lexicon* [the vocabulary of a language, a person, or branch of knowledge]; *vocabulary* [lexicon, a stock of words employed by a language, group, or in a field of knowledge]; і (2) *словник* (*тлумачний, перекладацький*), див.: *vocabulary* [a list of words and often phrases, usually arranged alphabetically and defined or translated, a lexicon] і *lexicon* [a book containing an alphabetical arrangement of the words in a language and their definitions].

Одним із лексико-семантичних варіантів полісеманта *lexicon*, особливо цікавим для нашого дослідження, є семема *загальномовного* словника, маркована як така, що належить царині лінгвістики, тобто є *науковою* семемою [(Linguistics) the total stock of morphemes in a language; the morphemes of a

language considered as a group], йдеться про те, що *лексикон* є загальним запасом не *слів мови*, а *морфем*. Проте наша вибірка із *фахових* словників і енциклопедій такого значення номінативної одиниці *lexicon* не фіксує. Мабуть, варто вести мову про певну *лакунарність* досліджуваного нами номінативного поля WORD у відбитті *наукової* КС стосовно такого фрагменту, як *lexicon*. Своєю чергою номінативне поле досліджуваного концепту WORD / LANGUAGE / SPEECH у його *наївному*, не фаховому варіанті взагалі не містить такої словникової одиниці, а отже і парцели інформації, як *lexis*. Тут уже йдеться про *лакунарність наївної* КС. Повертаючись до ядерної статті *word* і *посилочних* спрямувань, що йдуть від неї до інших статей, які позиціонують *слово* в різних лінгвістичних ракурсах, наразі звернімося до *фонологічного* ракурсу. Він заявлений лише у дотичний спосіб: стаття розмірковує про *фонологічні* характеристики слова в системі мови, які поруч із *граматичними* і *семантичними* характеристиками слугують маркерами групування слів у частиномовні класи (в статті вони називаються *word-classes*): [word-classes can be established by analyzing the various grammatical, semantic, and phonological properties displayed by the words in a language]. Ще одне вживання *посилочного* слова phonological в цій самій статті зустрічається при характеристиці так званого *фонологічного слова* [words are physically definable units which one encounters in stretch of speech (where there may be phonological clues to identify boundaries, such as a pause or junction features). 'Word' in this sense is often referred to as the phonological word] (в наведеній дефініції збережені аутентичні словникові графічні виділення). Зауважимо, що попри неодноразове вживання в межах статті *word* внутрішнього *посилання phonological*, воно є неточним, бо відповідної статті в словнику Crystal немає. Його вокабуляр містить статтю *phonology*, дуже розлогу (ціла сторінка тексту, в якій налічується 56 внутрішніх посилань), проте мало інформативну у відношенні до посилки, за якою в даному випадку до статті звернеться користувач. Єдине, що він зможе виокремити із неї, це наступне: [phonology is concerned with the range and function of sounds in specific languages, and with the types of phonetic relationships that relate and contrast words and other linguistic units]. Тобто *фонологія вивчає зокрема фонетичні відносини, що пов'язують і протиставляють слова і інші лінгвістичні одиниці*. Решта статті інформує про зовсім інші аспекти проблеми фонології, окреслюючи її різновиди (synchronical / diachronical / prosodic/ generative phonology, Bloomfieldian phonological theory, Prague School theory) і заглиблюючись у тонкощі кожної із теорій, а також рекомендуючи звернутись до інших статей, в яких йтиметься про ще сім різновидів фонології (articulatory / atomic / segmental / dependency, metrical / particle, prosodic phonology). Користувачеві такий потік інформації не завжди є затребуваним. Коментуючи неточність *внутрішніх* посилань у словнику Crystal, зауважимо, що це стосується багатьох прикметникових одиниць, виділених як посилання: *grammatical, hierarchal, lexical, morphemic, prosodic, semantic*. Усі вони відсилають до відповідних іменникових одиниць як вокабул *посилочної* статті. Пошук

додаткових відомостей у такому випадку буває доволі нелегким, оскільки користувачеві пропонується іноді завеликий і занадто складний для нього пакет інформації у порівнянні із тим, що він шукав. Дещо простішим для користувача є вживання іменникового атрибутива як *внутрішнього* посилання. Таке має місце в обговорюваній проблемі *фонологічного* статусу слова, як це маркується в ядерній статті *word*. Маємо на увазі словосполучення *juncture features*, яке на рівні з *pause* функціонують як внутрішні посилання для роз'яснення, якими можуть бути *фонологічні підказки* (*phonological clues*) для розмежування слів. Розташована в зоні дальньої периферії *посилочна* стаття *juncture* (n) надає додаткові відомості про цей різновид *фонологічних підказок*, зокрема: [a term used in phonology to refer to the phonetic boundary features which may demarcate grammatical units such as... word. The most obvious junctural feature is silence, (there are other) various modifications to the beginnings and endings of grammatical units. Word division, for example, can be signaled by a complex of pitch, stress, length, as in the potential contrast between *that stuff* and *that's tough*]. Таким чином користувач дізнається, що стики слів маркуються не тільки *мовчанням* (*silence*), але і *комплексом висоти тону, наголосу, довготи* (*a complex of pitch, stress, length*). Звернімо увагу на словосполучення *junctural feature*, вжите при описі *мовчання* [silence] як основного *демаркаційного* засобу виокремлення слів [the phonetic boundary feature which may demarcate grammatical units such as... word].

Наше зацікавлення обґрунтоване тим, що в словнику Routledge ядерна стаття *word* містить нечисленні внутрішні посилання, серед яких значиться *boundary marker*: [words are the smallest segments of sounds that can be isolated by word accent and boundary markers like pauses, clicks, and the like]. Таким чином до зони дальньої периферії номінативного поля WORD потрапляє *посилочна* стаття *boundary marker*, яка трактує цей термін як синонімічний словосполученням *border signal*, *demarcative feature*, але пояснює його у ширшому сенсі – як сигнал границь не тільки *слів*, але і *морфем*, і *складів*: [Sound phenomenon that occurs only at the beginning or end of a linguistic unit (morpheme, syllable, word), e.g. the consonant cluster /ts/ which occurs only in word-medial or word-final position in English: *It's a pizza*].

Список літератури

Козлова Л.А. Отражение этнокультурных особенностей менталитета в синтаксических категориях агентивности/неагентивности (на материале английского и русского языков). *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И.Карасика*: в 2-х частях. Киев: Издат.дом Д.Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. Часть 1. С. 532–538.

Кубрякова Е.С. Особенности речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона *Человеческий фактор в языке. Язык и картина мира*. М.: Наука, 1991. С.141–172.

Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира Рос. Академия наук. Ин-т языкознания. М.: Языки славянской культуры, 2004. 560 с.

Попова З. Д., Стернин И. А. Когнитивная лингвистика. М.: АСТ: Восток-Запад, 2007. 314 с.

Теркулов В.И. Части речи и тождество номинатемы. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И.Карасика*: в 2-х частях. – Киев: Издат.дом Д.Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. Часть 1. С.25-31.

Швачко С.А. Диахроническая память слов. *Человек. Язык. Культура: сборник научных статей, посвященных 60-летнему юбилею проф. В.И.Карасика*: в 2-х частях. Киев: Издат.дом Д.Бураго, 2013. Изд-е 2-е испр. Часть 1. С.166–173.

Biber D. et al. Longman Grammar of Spoken and Written English Forword by K. Quirk. – Lnd.: Pearson Education Ltd, 1999. 1204 p.

Chafe W. Discourse, Consciousness, and Time. Chicago, Lnd: University of Chicago Press, 1994. 327 p.

Langacker R.W. Concept, image and symbol: The cognitive basis of grammar. Berlin. 1991.

ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОГО ПОЛЯ У СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Строченко Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Концептуальне поле в сучасному когнітивно-орієнтованому лінгвістичному знанні прийнято трактувати як ієрархічно організовану сукупність концептів, що мають інтегральні і диференціальні когнітивні ознаки (Жуковская, Сайгин 2017). У цьому сенсі концептуальні поля являють собою певні цілісні когнітивні простори зі складною розгалуженою структурою. Згідно Т.В. Євсюкової і О.Ю. Бутенко, концептуальне поле – це об'ємне ментальне утворення, що включає в себе як різні типи когнітивних структур, так і різні форми ментальних репрезентацій: «Концептуальне поле – ланцюжок ієрархічно структурованих концептів, пов'язаних загальною смисловою компонентою. Концептуальне поле може бути організованим навколо базового концепту, який входить в інтертекстуальному просторі у смислові відносини з іншими спорідненими концептами. Моделювання концептуального поля може здійснюватися на базі різного об'єму інформації – як в межах одного текстового твору або в рамках концептосфери окремого автора, так і ширше – в обсязі всієї національної концептосфери, всього семантичного простору мови» (Євсюкова и др. 2014: 112).

Концептуальне поле включає всі види асоціативних зв'язків ядра концепту, деривати лексеми, які його номінують, всі види її синонімічних і антонімічних зв'язків, тобто це – сукупність семантично пов'язаних і екстралінгвально обумовлених елементів, що представляють в діахронії і синхронії фрагмент дійсності. Таким чином, концептуальне поле є об'ємною, складною ментальною структурою, в складі якої виділяються взаємопов'язані компоненти, які вербалізують різні аспекти поля (Ключевская 2011: 178).

Концептуальне поле є змістовною категорією, зафіксованою в мовних одиницях картини світу. Його структура сформована завдяки кільком важливим ознаками: «1) мотивуючим ознакам слова, які безпосередньо пов'язані з історією слова і життям його в мові; 2) образним ознакам, що актуалізуються через ту чи іншу сполучуваність; 3) понятійним ознаками, що

створюють відповідне семантичне поле; 4) ціннісним ознакам, які, безумовно, приховано або явно відображають ментальні характеристики етносу; 5) функціональним і символічним ознакам, що розкривають сакральний характер того чи іншого концепту» (Пименова 2008: 294-295).

Таким чином, концептуальне поле є системно організованим і включається в мовну картину світу, як її окремий, структурований фрагмент (Ключевская 2011: 179).

На думку А. М. Приходька, концептуальне поле становить сукупність ментальних одиниць, що поєднані спільністю змісту і відбивають понятійну, предметну і функціональну подібність позначуваних концептом явищ (Приходько, 2008: 214).

Актуальним для відтворення семантичного наповнення структури концептуального поля є поняття «концептуальної моделі». Когнітивна модель визначається О. Г. Беляєвською як максимально узагальнена, схематизована уява про концептуальну основу значення, що виділяє в ньому найважливіші „вузлові” моменти; і сприймається як така, що належить глибинним структурам людського мислення, усвідомлюється носіями мови та є основою мовної інтуїції (Беляєвская 1991: 39-54). Моделювання концепту «включає визначення базових компонентів його семантики, а також виявлення сукупності стійких зв'язків між ними» (Михальчук 2001: 29). Створення моделі концептуального поля, насамперед, можливо за допомогою аналізу лексеми, що іменує центральний концепт, а також за допомогою дослідження лексем, які формують асоціативно-сміслову поле даного концепту. Лексика є одним з найважливіших рівнів мовної системи, в якому відбивається дійсність, що оточує людину, її внутрішній світ. Отже, моделювання структури концептуального поля передбачає виявлення значущих зв'язків і відносин між базовим концептом й іншими спорідненими концептами. У вже згаданій роботі Т. В. Євсюкової і Е. Ю. Бутенко також використовується поняття «концептуальне зрощення». Автори бачать доцільність використання відповідних термінів в тому, що «вони дозволяють змоделювати сферу смислового перетину двох або декількох (не обов'язково тематично споріднених) концептів» (Євсюкова и др. 2014: 113). При цьому зіставні за змістом концепти не обов'язково пов'язані синонімічними або квазісінонімічними відношеннями: можливо також наявність антонімічних, гіперо-гіпонімічних, розділових, імплікативних відносин, образно-асоціативних зв'язків (Євсюкова и др. 2014: 113).

Концептуальне поле може складатися з концептуальних шарів, або сегментів, які відображають розвиток концепту і його зв'язок з іншими концептами, або доменами (Fauconnier 2007: 352). Домен розглядається як «чітко окреслена область концептуалізації, щодо якої можуть бути охарактеризовані семантичні одиниці» (Langacker 1987: 48), або як семантична структура, яка функціонує в якості основи, фонове знання, яка «підтримує» концепт, і без якого концепт не можна зрозуміти, домен являє собою профіль концепту (Croft 2005: 15). Домени використовуються для опису широкого

спектра когнітивних феноменів: ментальних явищ, репрезентативних просторів, концептів або концептуальних комплексів (Langacker 1987: 147-153).

Таким чином, повністю поділяємо думку А.М. Приходька, який у межах сучасного стану наукового знання і можливостей його здобуття говорить про три види концепто(під)систем – польову, дискурсивну та індивідуальну. Вчений підкреслює, що атомарною одиницею концептосфери є концепт, і додає, що ця одиниця входить у концептосферу не сама по собі, а лише через взаємозв'язки з іншими концептами, тобто через патерн організації. Цей патерн формується двома системорелевантними способами – польовим і конфігуративним. Перший спеціалізується на організації когнітивно-семантичних, а другий – соціодискурсивних просторів (Приходько 2008: 217).

Список літератури

- Беляевская Е. Г. Семантическая структура слова в номинативном и коммуникативном аспектах. (Когнитивные основания формирования и функционирования семантической структуры слова): Дис. ... докт. филол. наук. М., 1991. 401 с.
- Жуковская Л.И., Сайгин В.В. Концептуальное поле «ГРЕХ» в контексте изучения языковой ментальности. *Научный диалог*. № 17. 2017. С. 113-125.
- Евсюкова Т. В. Лингвокультурология: учебник / Т. В. Евсюкова, Е. Ю. Бутенко. Москва: Флинта; Наука, 2014. 478 с.
- Ключевская А.Ю. Концептуальное поле «Агрессия» как объект лингвистического исследования. *Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена*, no. 131, 2011. С. 177-185.
- Михальчук И. П. Концептуальные модели в семантической реконструкции (индоевропейское понятие «закон»). *Известия РАН*. 1997. Т. 56. № 4. С. 29–39.
- Пименова М. В. Образные и символические признаки луны в русской концептосфере. *Концепт и культура: Материалы III Международной конференции*. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2008. С. 294–303.
- Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: «Прем'єр», 2008. 332 с.
- Croft W. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 356 p
- Fauconnier G. *Mental Spaces. The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. Eds. D. Geeraerts and H. Cuyckens. New York: Oxford University Press, 2007. 351–356 p.
- Langacker R.W. *Foundations of Cognitive Grammar. Theoretical Prerequisites*. California: Stanford University Press, 1987. Vol. 1. 294 p.

ВАРИАТИВНОСТЬ ВНЕШНИХ И ВНУТРЕННИХ ГРАНИЦ ЛЕКСИЧЕСКОГО ЗНАЧЕНИЯ

Тур В.В.

кандидат филологических наук, докторант,
Минский государственный лингвистический университет

Проблема установления границ лексического значения напрямую связана с проблемой осмысления самой природы значения слова в языке, о чем, в частности, свидетельствует тот факт, что принципы разграничения языковых смыслов пересматриваются всякий раз, когда на первый план выходит та или иная семантическая теория. Так, классический взгляд на

семантику слова, по суті, отождествляет проблемы определения значения и установления его границ, поскольку значение рассматривается здесь как набор необходимых и достаточных признаков, очерчивающих максимально точные границы его употребления. Внимание в данном случае сфокусировано именно на границах смыслового отрезка, так как в случае с каждым отдельно взятым признаком приходится отвечать на вопрос, является ли он «необходимым» для данного значения.

Многочисленные проблемы, связанные с классической концепцией, способствовали популяризации вероятностного (прототипического) подхода к семантике слова, который отказывается от поиска границ смыслов и переносит акцент на ядро значения. Границы априори признаются неопределенными и размытыми, и лишь лежащий в основе прототип понимается как относительно устойчивое образование, позволяющее значению сохранять тождество.

Современные теории значения, лежащие в основе когнитивной семантики, отличаются тем, что находят решение конфликта между двумя подходами – абсолютизирующими либо отрицающими границы лексического значения. С одной стороны, как и в классической концепции, постулируется наличие границ значений – с той существенной разницей, что поиск границ ведется не на уровне самих денотатов, а на уровне идеализированных когнитивных моделей (ИКМ), репрезентирующих знания в схематизированной форме (Fillmore 1982, Lakoff 1982). Как и в классическом подходе, ИКМ может быть представлена в виде набора признаков, однако здесь необходимость и достаточность признаков (следовательно, и границы самого значения) обуславливаются определенной «наивной теорией», лежащей в основе их объединения (Murphy and Medin 1985: 303).

С другой стороны, в современных когнитивных концепциях находится место и феномену прототипичности: прототипические эффекты возникают не из-за «размытости» самого значения, а на этапе соотношения идеализированной когнитивной модели с определенным референтом, который может соответствовать модели в большей или меньшей степени.

Нетрудно видеть, что подобный подход, объединяющий в себе элементы классической и прототипической теорий, приводит к выводу о существовании двух типов границ лексического значения – «внутренних» границ (определяемых набором релевантных признаков и составляющих когнитивную модель в основе значения) и «внешних» границ (определяемых набором идентифицирующих признаков референтов, соотносимых со значением). Проведенный нами сравнительный анализ лексикографических дефиниций наименований одежды и оружия на материале пяти онлайн словарей со всей наглядностью демонстрирует то, каким образом авторы словарей определяют лексическое значение путем очерчивания как его внутренних, так и внешних границ: *raincoat* – *a long light coat that keeps you dry in the rain* ‘плащ – длинное легкое [внешние границы] пальто, предотвращающее от влаги во время дождя [внутренние границы]’; *belt* – *a long narrow piece of leather, cloth, etc. that you wear around the middle part of*

your body ‘ремень – длинный узкий отрезок кожи, ткани и т.д. [внешние границы], который носят вокруг середины тела [внутренние границы]’ (Oxford Learner’s Dictionary).

Важным вопросом в контексте исследования типологии смысловых границ оказывается вопрос о вариативности границ значения. Интерес представляет тот факт, что источником вариативности могут оказаться как внешние, так и внутренние границы, при этом причины вариативности в двух случаях будут иметь совершенно разную природу. Так, в случае с внутренними границами следует иметь в виду, что 1) в основе одного и того же значения могут лежать альтернативные «наивные теории» (и, соответственно, разные ИКМ) о денотате:

slipper – *shoe that is easily slipped on the foot* ‘туфля, которая легко надевается на ногу’ (Merriam-Webster Dictionary) vs *shoe that you wear in the house* ‘туфля, которую носят дома’ (Cambridge English Dictionary);

blouse – *...worn especially by workmen, artists, and peasants* ‘...которую носят в особенности рабочие, художники, крестьяне’ (Merriam-Webster Dictionary) vs *...for women and children* ‘для женщин и детей’ (Dictionary.com).

2) один и тот же денотат может включаться в разные близкородственные категории, получая при этом различные нюансы в осмыслении:

grenade ‘граната’ – *a small bomb...* ‘небольшая бомба’ (Cambridge English Dictionary); *a small missile...* ‘небольшой метательный снаряд’ (Merriam-Webster Dictionary); *a small shell...* ‘небольшой снаряд’ (Oxford Learner’s Dictionary);

catapult ‘катапульта’ – *a device that can throw objects at a high speed* ‘приспособление для бросания предметов на большой скорости’ (Cambridge English Dictionary) vs *a weapon used in the past to throw heavy stones* ‘оружие, используемое в прошлом, для бросания тяжелых камней’ (Oxford Learner’s Dictionary).

В случае с внешними границами семантики слова вариативность значения обусловлена вариативностью соотносимых со значением референтов и соответствует закономерностям, описанным в рамках теории прототипов. Ср:

trousers ‘брюки’ – *...cover the lower body...* ‘покрывают нижнюю часть тела’ (Oxford Learner’s Dictionary); *...from the waist to the feet...* ‘от пояса до стоп’ (Cambridge English Dictionary); *...from the waist to the ankle...* ‘от пояса до щиколотки’ (Merriam-Webster Dictionary); *...typically to the ankle but sometimes to any of various other points from the upper leg down...* ‘обычно до щиколотки, но иногда до разных других частей ноги’ (Dictionary.com);

sock ‘носок’ – *...covers your foot and the lower part of your leg* ‘покрывает ступню и нижнюю часть ноги’ (Cambridge English Dictionary); *...extending above the ankle and sometimes to the knee* ‘достигает щиколотки и иногда колена’ (Merriam-Webster Dictionary); *usually reaching to the calf or just above*

the ankle ‘обычно достигает икры ноги либо только щиколотки’ (Dictionary.com).

Разграничение языковых смыслов двумя типами границ отражает тот давно известный факт, что слово, будучи обращено одновременно к миру реальных вещей и к мышлению (Шведова 2005: 375), характеризуется наличием сигнификативного и номинативного аспектов значения. Как мы пытались показать выше, неопределенность присуща как внешним, так и внутренним границам лексического значения; при этом, однако, два типа неопределенности имеют разные причины, что должно находить отражение при исследовании границ лексического значения.

Список литературы

Шведова Н.Ю. Русский язык: Избранные работы. Москва, 2005. 64 с.

Fillmore Ch. Frame Semantics. *Linguistics in the Morning Calm*. Seoul. 1982. P. 111-137

Lakoff G. Categories and cognitive models. Berkeley, 1982. 103 p.

Murphy G.L., Medin D.L. The role of theories in conceptual coherence. *Psychological Review*. 1985. 92(3). P. 289–316.

SOME QUESTIONS FROM LINGUISTICS OF EMOTIONS

Prykhodchenko O.O.

PhD, Associate Professor,
Zaporizhzhia National University

Emotions play an important role in the understanding and comprehension of the world. Despite the fact that emotions are not the form of cognition, they evoke some emotional experiences in the consciousness, towards the person himself, towards the reality, towards the cognition and activity.

The cognitive theory of emotions (emotiology), which combines the cognitive psychology and linguistics, represented the new range of problems in studying of emotional phenomena. The knowledge about emotions, gained in other spheres, is used in the researches from emotiology. Based on the data from cognitive science the linguistic conception of emotions is been creating. That is why, it seems quite logical that emotiology is described as the science about verbalization, representation and communication of emotions (Шаховский, 1995).

Emotiology actively develop since the 80s of the previous century. There are thousands of thesis's and monographs about the emotive character of language, the role of the emotion in the person's language conduct, the emotive language personality, emotional concepts (Вежбицкая, 1996).

It is obvious that emotivity “penetrates” into the person's language activity and is fixed in the semantics of words as qualifier of different emotional states of the person. That is why, according to Shakhovskiy, while studying the language, it is necessary to pay attention not only to the logical-objective semantics, but also to the emotive one (Шаховский, 1994). In general, the emotive semantics of the word may be defined as the mediated by the language relation of the emotive-social understandings of the person toward the outer world.

The object of the emotiology is the language categorization of emotions and the representation of cognitive-discursive category of emotiveness. In the frames of this theory emotions are studied in close connection with cognitive processes, and their bond is proved as such: the cognition evokes emotions, as far as they are involved in all levels of cognitive processes.

The essence of the linguistic conception of emotions is based on this fact and it mentions that the person (the subject) reflects the existing world but not everything, only those facts that are important and valuable in the present moment. The process of the reflection of emotions regulates emotions, as far as they are the mediators of the world's reproduction into the language, based on the representation of the important objects of the world for the listener and the speaker.

Emotions are the specific, original form of cognition, reflection and evaluation of the surrounding reality. Feelings are shown, like in the mirror, in the language and culture of the society and in each language personality.

With the help of emotions the person collects the specific aspectual experience, which is fixed in the consciousness, mind and language, verbally representing the objects of the world, phenomena, situations and their emotional evaluation. The words become their substitutes in the person's consciousness, and are also experienced by the person, are important for the person and may be the carriers of these feelings, as those objects, situations, phenomena, which are replaced by words.

The peculiar place in the linguistics of emotions is given to the study of the language category of emotivity, which is understood as the functional-semantic category, which serves for the outer translation by the language speakers (language personalities) of their emotional state and relation to the world and which has the paradigmatic character at the lexico-semantic level.

The speech manifestation of emotions, performed with the help of specific units-etymons, the semantics of which represents the emotional attitude, is viewed as the display of emotions in emotiology. Emotives are understood as lexemes, which are intended for representation of speakers' emotions (addressers) and / or for the emotional influence upon the listeners (addressees). Any lexemes which can be used for the demonstration of some typified emotions are emotives (Шаховский, 1998).

It should be noted that language or speech units are the bearers of the emotive meaning: they denote not the object, but the emotional attitude towards it.

Emotiveness is the immanently peculiar to the language semantic feature which shows the emotionality as a fact of psyche by means of its own methods and which represent in the semantics of language units social and individual emotions. It penetrates into all spheres of human existence and appears to be in the center of the problem of language personality notion's understanding.

Any human activity has in its basis emotional experience which brings into lexis and phraseology of the language some specific coloring, which changes their meanings in different communicative situations and their interpretation by speech partners.

This fact allows assuming that the category of emotivity has general methodical basis for studying of different culture contexts, as far as the basic emotion are universal and general for all the humanity. The existence of typical emotionally meaningful situations of communication both inside and outside the culture determines the possibility of discovering of general topics, such as: death, power, love, life, respect, danger and so on.

Among the paradigm of emotiveness the lines of word sand their derivatives are distinguished, with affixes of emotive-subjective evaluation; the synonymic lines, the periphery of which is created by the emotively colored variants of lexemes; the lines of antonyms. All abovementioned types of paradigms are the paradigms of semantically-related lexemes according the presence or absence of general sematic indication “emotivity”.

As the basis of cognitive activity, which motivates to actions, emotions create the integral part of his cognitive scheme, and the processes of verbalization of emotions show the main mechanisms of human mind’s functioning. So, the problem of representation of emotions in the language and speech took the adequate place in the linguo-cognitive paradigm, predetermining the most significant directions of studying in this field of scientific knowledge.

Список літератури

Шаховский В.И. *Филология Philologica*. Краснодар,1995. №7. С.49–52.

Вежбицкая А. Толкование эмоциональных концептов. *Язык. Культура. Познание*. М., 1996. С. 6–25.

Шаховский В.И. Типы значений эмотивной лексики. *Вопросы языкознания*. 1994. №1. С. 20–25.

Шаховский В.И. Эмоциональный дейксис речевого жанра. *Языковая личность: жанровая речевая деятельность*. Волгоград, 1998. С. 72–74.

Секція 4. Актуальні питання перекладознавства

ПЕРЕДАЧА РЕАЛІЙ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ РОСІЙСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК НА АНГЛІЙСЬКУ МОВУ

Болдирева А.Є.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Особливе місце серед культурного літературного спадку людства займають фольклорні твори, зокрема народні казки. У кожного народу казки своєрідні, але в них часто є багато спільного, бо в житті народів є також багато спільного: умови життя, прагнення, бажання, надії. В казках віддзеркалюється і єдність етнічних принципів. «Всі народи світу одностайні в тому, що вважати істиною чи неправдою, справедливістю чи обманом, злочином чи покаранням, героїзмом чи боягузством, гідністю чи низькістю людини» (Аникин, 1987: 7). Звідси і широкі можливості взаємовпливу. Відомо, що носієм культури є мова. Вона «передає скарби національної культури, що зберігається в ній, від покоління до покоління» (Тер-Минасова, 2000: 15). Мова не існує поза культурою. Тісний зв'язок між вивченням мови фольклору та культури не підлягає сумніву. В будь-якій мові є такі мовні одиниці, в яких національно-культурний компонент закладений у самій їхній семантиці. Це прецедентні імена, реалії, звертання, власні назви, фразеологізми тощо, тобто те, що ряд вчених назвали безеквівалентною лексикою.

Переклад казки – це особливо важка царина художнього перекладу, що ще не вивчена достатньою мірою. Безумовно, переклад повинен враховувати специфічні для кожної культури способи інтерпретації фактів, явищ, процесів, що знайшли своє місце у казці. В тексті перекладу дані компоненти повинні бути адекватно відображені, оскільки в них міститься інформація про характерні риси вихідної культури, тобто культури народу, якому належить оригінал. Крім того, переклад повинен враховувати особливості нового реципієнта, до якого він адресований, що ставить питання про культурну адаптацію тексту перекладу казки. Все це зумовлює значущість проблем, пов'язаних зі збереженням та передачею національно-культурної інформації, що міститься у казці. Вербальними засобами вираження культурної інформації є, зокрема, реалії.

С. Влахов та С. Флорін визначають «реалію» як особливу категорію засобу вираження; слова і словосполучення, що називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального та історичного розвитку) одного народу та чужі іншому; будучи носіями національного або історичного колориту, вони як правило, не мають точних відповідників (еквівалентів) в інших мовах, а, отже, не піддаються перекладу «на загальних підставах», потребуючи особливого підходу (Влахов, Флорін, 2009: 49). Казки майорять реаліями, що створює труднощі при перекладі. З одного боку, існує небезпека

не знайти необхідний фольклорний еквівалент у казці, що перекладається, й текст перекладу при цьому отримує книжно-літературне звучання. З іншого боку, щоб зберегти національну своєрідність оригіналу, перекладач повинен шукати виразні засоби в поезиці народної творчості своєї країни, що можуть внести елементи іншої національної атмосфери. Дані особливості і є основною причиною труднощів, що виникають при перекладі казок з однієї національної мови на іншу.

Проблема перекладу реалій як одна з найбільш важких задач, що стоять перед перекладачем, привертає увагу багатьох лінгвістів та теоретиків перекладу. Способам передачі реалій присвячені роботи В.С. Виноградова, С. Влахова та С. Флоріна, Р.П. Зорівчак, Л.К. Латишева, С.П. Романової та А.Л. Коралової, О.В. Федорова та інших дослідників (див, напр.: (Виноградов, 2001; Влахов, Флорин, 2009; Зорівчак, 1989; Латышев, 1988; Романова, Коралова, 2004; Федоров, 2002).

Більшість вчених сходяться на наступних найчастотніших способах передачі реалій при перекладі: *транскрипція / транслітерація, функціональний аналог, гіпо-гіперонімічний переклад, калькування, описовий переклад.*

Матеріалом нашого дослідження слугували російські народні чарівні казки, що представлені у збірнику О. Афанасьєва, та їх переклад англійською мовою, виконаний Норбертом Гутерменом.

Функціональний аналог – є одним з найчастотніших способів передачі реалій при перекладі російських народних казок англійською мовою.

И стала она расти не по дням, а по часам: что день, то на вершок прибавится.

And he began to grow not by the day, but by the hour; with every day that passed, an inch was added to his size.

В даному прикладі в російському фрагменті вжита реалія, що позначає давньоруську міру довжини: рос. *вершок* – дорівнює 4,4 сантиметра. Перекладач, на наш погляд, вдало використав функціональний аналог, замінивши цю реалію на саму маленьку англійську міру довжини – *an inch* «дюйм» (дорівнює 2,5 сантиметра). Різниця між довжиною, яку позначають дані реалії, як можна побачити, є, проте для сприйняття тексту ця різниця не є суттєвою. На наш погляд, використання функціонального аналогу в даному випадку цілком виправдане. Інше можливе перекладацьке рішення – вживання транслітерації та надання перекладацького коментаря – було б менш вдалим та ускладнило б сприйняття казки англійськомовним читачем.

Пришел старик домой, приказал старухе состяпать оладьев.

When he came home he asked his wife to fry pancakes.

Російська побутова реалія, що позначає їжу, *оладья*, позначає «круглий маленький м'який коржик, що печеться на сковороді з пшеничного борошна». В англійській картині світу немає такої страви, тому перекладач був змушений надати англійськомовну схожу реалію *pancake*. Проте, в російській картині світу є і таке блюдо, воно перекладається як «млинець». Млинці у Росії не товстенькі

і не маленькі, як у США, вони тоненькі та площиною зі сковороду. Звичайно, такий переклад не є повноцінною заміною, але це не призвело до значних семантичних змін, функціонально російська та англійська реалії аналогічні.

Транскрипція / транслітерація реалії передбачає передачу звукового / графічного вигляду засобами мови перекладу. В переважній більшості випадків таким способом передаються ономастичні реалії: *Терешечка* – *Tereshichka*, *Чувилуха* – *Chuvilikha*, *Аленушка* – *Alionushka*, *Іванушка* – *Ivanushka*, *Ягишна* – *Yagishna*, *Марья Моревна* – *Maria Morevna*.

Окрім ономастичних реалій транскрипції / транслітерації можуть підлягати побутові та невелика кількість інших реалій.

Семь верст болото месил.

... he flapped over the bog for seven versts.

В даному прикладі реалія *верста* «давньоруська міра довжини, що дорівнює 1,06 км», використовується у фразеологічній одиниці *семь верст пройти* «пройти довгий шлях» та передається на англійську мову за допомогою транслітерації з наданням закінчення множини –s: *versts*.

Якщо у випадку з ономастичними та деякими побутовими реаліями інколи досить фонових знань або самого вигляду слова, щоб ідентифікувати реалію, то у випадку з міфологічними або асоціативними, деякими ономастичними, особливо тими, що складаються з саме власної назви та уточнюючого слова, або прізвища, реаліями при транскрибуванні ми стикаємося з втратою інформативної функції слова. Тоді доводиться удаватися до калькування реалій: *жар-птица* – *a firebird*, *избушка на курьих ножках* – *a hut on chicken legs*, *лихо-одноглазое* – *the One-eyed Evil*, *скатерка-самовертка* – *a self-serving tablecloth*.

Гіпо-гіперонімічний переклад чи родо-видова заміна полягає в заміні реалії одиницею з більш широким (дуже рідко – більш вузьким) значенням.

1. *Скинула сарафанчик и прыгнула в воду.*

She slipped of her gown and jumped into the water.

2. *... стали они лоскутики собирать, кафтанчики шивать ...*

... they began ... to gather little rags, to sew little coats ...

В обох випадках спостерігається заміна реалій на родові поняття: *сарафанчик* замінюється на *gown* «жіноче плаття», а *кафтанчики* – на *little coats* «верхній одяг». Слід також зазначити вживання обох реалій у зменшено-пестливій формі. В англійському ж перекладі ця конотація зберігається тільки у другому випадку, що досягається використанням описового перекладу з введенням додаткового слова *little*.

Описовому перекладу підлягають переважно побутові реалії, що позначають звертання, іноді їжу, житло, побутові предмети та деякі інші реалії.

Василисе оставила только щец немного ...

... leaving for Vasilisa only a little cabbage soup ...

Російська реалія, що позначає російську національну їжу *щи* передано за допомогою описового перекладу *cabbage soup*, тобто з описом того, з чого

виготовляють це блюдо.

... жили они в *землянке* ...

... they lived in a *mud hut* ...

В даному прикладі можна побачити ще одну російську (і не тільки) реалію, що позначає тип житла: *землянка* «тип домівки, що поглиблена у землю, з перекриттям з деревин, присипаних землею». Перекладач удався до описового перекладу, зосередившись на зовнішньому вигляді хатинки: *a mud hut*.

Підводячи підсумки, треба зауважити, що адекватна передача реалій при перекладі потребує від перекладача творчого підходу, а також врахування особливостей сприйняття адресата, національно-культурної специфіки його світосприйняття.

Список літератури

- Аникин П. В. Всемирная сказка. // Сказки народов мира. В десяти томах. Т. I. М.: Дет. лит., 1987.
- Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
- Влахов С.И., Флорин С.П. Непереводимое в переводе. М.: Валент, 2009. 360с.
- Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. 216 с.
- Латышев Л. К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания. М.: Просвещение, 1988. 160с.
- Романова С.П., Коралова А.Л. Пособие по переводу с английского на русский. М.: КДУ, 2004. 176 с.
- Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: Слово, 2000. 262с.
- Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Спб: Филология-Три, 2002. 409с.
- Народные русские сказки. Из сборника А.Н. Афанасьева. М.: Правда, 1982. 576с.
- Russian Fairy Tales / Translated by Norbert Guterman from the collections of Aleksandr Afanas'ev. New York: Random House, Inc, 2006. 663p.

ПЕРЕКЛАД ОБРАЗНИХ ПОРІВНЯНЬ У РОМАНАХ

С. АХЕРН «ТАМ, ДЕ ЗАКІНЧУЮТЬСЯ РАЙДУГИ» І «ГРА В МАРБЛЗ»

Болдирева А.Є.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Сидорчук А.О.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Серед численних проблем, які досліджує сучасне мовознавство, важливе місце займає вивчення лінгвістичних аспектів міжмовної мовленнєвої діяльності, яку називають «перекладацькою діяльністю». У перекладознавстві ж, у свою чергу, все більше і більше уваги приділяється перекладу художніх творів. Науковий аспект художнього перекладу складають знання самого широкого кола проблем, пов'язаних з самим поняттям художнього тексту, мірою художності та межею між художнім та нехудожнім. Особливе положення художнього перекладу пов'язане зі специфікою перекладного

матеріалу. На думку В.Н. Комісарова, твори художньої літератури протиставлені всім іншим мовленнєвим творам завдяки тому, що для всіх них домінантною є одна з комунікативних функцій, а саме художньо-естетична, або поетична. «Художнім перекладом називається вид перекладацької діяльності, основна задача якого полягає у витворі в перекладній мові мовленнєвого твору, здатного зробити художньо-естетичний вплив на мові перекладу» (Комиссаров, 1980: 120). Будь-який текст художнього твору містить художні образні засоби. Саме дослідженню одного з таких художніх образних засобів – порівнянню – присвячена наша робота.

Існує два типи порівняння: просте (логічне) і образне. Простому (логічному) порівнянню відповідає англійське слово *comparison*. Тут зіставляються предмети, що належать до одного класу, встановлюється ступінь їх схожості чи відмінності, беруться до уваги всі властивості, якості, ознаки порівнюваних предметів, але виділяється щось одне. *Simile* – це образне порівняння двох несхожих об'єктів, що належать до двох різних класів, воно актуалізує одну якусь найвиразнішу ознаку, часом несподівану, і робить її основною, ігноруючи всі інші (Дубенко, 2005: 213). Об'єктом нашої уваги є саме образні порівняння, тобто те, що називається *similies* в англійській мові.

Порівняння як стилістичний прийом є одним з найпоширеніших засобів виразності й образності в художній літературі. Способи оформлення порівнянь в англійській та українській мовах більшою мірою збігаються. Вони можуть бути виражені на чотирьох рівнях: морфологічному (морфемному), лексичному, синтаксичному та словотворчому. І.В. Арнольд в якості морфологічного засобу формування порівнянь в англійській мові виділяє суфікси *-ish*, *-like*, *-some*, *-y*. В українській мові морфологічно порівняння утворюється шляхом використання орудного відмінку і суфіксів *-видний*, *-подібний*. На лексичному рівні порівняння в англійській мові можуть виражатися через використання слів-маркерів, таких як *like* і *as*, а також дієслів *resemble*, *seem to*, *look like*, *feel like*, *remind*, *recollect*, *similar to*, *some kind of* і т.п., в українській мові це слова *нагадувати* (когось, щось), *бути схожим*, *мати форму* (чогось), *бути подібним до* (когось, чогось) *виглядати як* (хтось, щось). На синтаксичному рівні порівняння можуть бути виражені словосполученнями, підрядними порівняльними чи мати структуру речення – за допомогою слів/словосполучень *як*, *ніби*, *нібито*; *все одно*, *що*, *точно*, *як* (в укр.), *as*, *like*, *as ... as* (в англ.). Словотворчий спосіб побудови образних порівнянь полягає у створенні авторських неологізмів, okazіоналізмів, найчастіше це складнопохідні або складні слова (англ.: *blobbily* (у формі сфери), укр.: арко-дужний (такий, як арка)) (Арнольд, 1990: 39).

Як згадує В.А. Кухаренко, порівняння, що часто повторюється, набуває сталості і частіш за все стає фразеологічним. Більшість таких сталих порівнянь складаються зі сполучника *as* чи парного сполучника *as ... as*. Подібні порівняння є стійкими, відтвореними і зафіксованими в словниках, інші ж є мовними утвореннями, одноразовими авторськими порівняннями (Кухаренко, 2000: 97). До основних проблем перекладу порівнянь відносяться: належність

порівняння англійської та української мов до різних стилістичних пластів лексики; національна специфіка образу порівняння; різні асоціації, експресивність і оцінка, укладені в образі порівняння; втрата фонетичних евфонічних засобів.

Переклад порівнянь залежить від ряду факторів, що визначають рішення перекладача в кожному конкретному випадку. При передачі порівняння враховується його тип (стійке, авторське) і стилістичні характеристики (образність, оцінка і експресія). На переклад порівняння також впливає як вузький контекст (на рівні речення), так і більш широкий контекст (на рівні абзацу або навіть всього тексту твору).

У нашій роботі використовується класифікація В.Н. Комісарова, Я.Й. Рецкера і В.І. Тархова, згідно з якою виділяються наступні способи перекладу порівнянь: **переклад метафорою; переклад лексичним аналогом мови перекладу; калькування; повне опущення** (Комісаров, Рецкер, Тархов, 1960: 135).

Матеріалом нашого дослідження послуговували романи відомої письменниці ХХІ століття Сесілії Ахерн «Love, Rosie» («Де закінчуються райдуги») і «The Marble Collector» («Гра в марблз») та їх переклад українською мовою у виконанні Трохим Н.Г. і Заграничної А.О.

Найчастішим способом перекладу порівняння виявилось калькування.

... like she's got potatoes in her mouth.

... ніби набрала повний рот картоплі.

Автор зображує стан дівчини, яка не розмовляє зі своїм другом і робить це показово. У даному прикладі перекладач використовує калькування для передачі порівняльного звороту «*like she's got hot potatoes in her mouth*». На наш погляд, цей вибір способу перекладу даного речення є не дуже влучним, адже в українській мові немає сталого виразу «набрати повний рот картоплі». Перший вираз для позначення мовчазливості, який приходить на згадку – «набрати повний рот води», і він знайомий усім, адже використовується як сталий фразеологічний вираз. Тим не менш, обидва порівняння утворені за допомогою синтаксичного оформлення: сполучник *like* в англійському тексті і сполучник *ніби* в українському. Досить поширеним способом перекладу порівнянь є і використання лексичного аналогу.

Look at Ms. Casey's skirt, it looks like my granny's.

Дивись, у міс Кейсі спідниця, ніби зі смітника.

Як бачимо, перекладач нехтує можливістю перекласти порівняння «*it looks like my granny's*» калькуванням (наприклад, «... спідниця, як у моєї бабусі»), передавши його при перекладі за допомогою лексичного аналогу – порівняльним зворотом «*спідниця, ніби зі смітника*». У даному випадку немає небезпеки буквального перекладу, в результаті якого може виникнути абсолютно чужий для перекладної мови образ, адже досить популярно зіставляти якусь річ з «бабусиною» для позначення чогось «застарілого», «допотопного». Тому, доцільно припустити, що під час вибору варіанту перекладу даного порівняльного звороту перекладач, керуючись шанобливим

і зворушливим ставленням українців до своїх рідних, особливо старших, вирішила оминати можливе непорозуміння і передати зіставлення за допомогою еквіваленту. Засоби утворення порівняння у двох мовах однакові – синтаксичне оформлення (сполучник *like* в англійському тексті і сполучник *ніби* в українському). Використання метафори при перекладі порівняння обумовлено граматичними та/чи лексичними трансформаціями, які відображають особливості побудови речення в українській мові.

You two are carrying on like love-struck teenagers.

Знаєш, ви непомітно перетворились на одну з тих солодких парочок, які ми з тобою завжди ненавиділи.

Лексичне наповнення даного порівняння не змінюється: образ закоханої пари лишається, але, по-перше, змінюється спосіб його впровадження в речення, і, по-друге, засоби, за допомогою яких передається цей образ. Англійське порівняння, що будується за звичайним для англійської мови принципом, тобто об'єкт та суб'єкт порівняння поєднуються між собою за допомогою порівняльного сполучника *like*, на українську мову передається за допомогою метафори «перетворились на одну з тих солодких парочок». Більш того, перекладач витісняє з речення епітет «*love-struck*», і компенсує це за допомогою додаткового епітету «солодких» і підрядного речення, де висловлює особисте ставлення головної героїні до подібних пар: «які ми з тобою завжди ненавиділи». У даному випадку досить важко було б передати епітет з оригіналу згідно з мовними традиціями і структуруванням речення в українській мові. Тож, автор відходить від калькування і вдається до застосування метафори.

Іноді перекладач може повністю опускати порівняння, не компенсуючи втрату цього засобу виразності іншим стилістичним прийомом.

You're a groovy chuck, // Happy birthday, pet, // Love you lots like jelly tots, // Love grandma and grandad. Наша внучечко маленька, // ти гарніша з кожним днем. // З днем народження, рідненька! // Твоя бабуся з дідусем.

Даний приклад перекладу є ще одним доказом того, як важко доцільно передати при перекладі римованих текстів усі образи зі збереженням стилю і бажаного враження. На жаль, при перекладі святкового вірша перекладач оминув вживання порівняння «*love like jelly tots*», що, до речі, передає англійську реалію: *jelly tots* – це маленькі желейні цукерки у цукрі, які дуже подобаються британцям і нагадують наші мармеладки.

Таким чином, можна побачити, що переклад художніх творів у цілому та образних порівнянь зокрема потребує від перекладача професійної майстерності та творчого підходу.

Список літератури

Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Стилистика декодирования. М.: Просвещение, 1990. 301 с.

Дубенко О. Ю. Порівняльна стилістика англійської та української мов. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова Книга, 2005. 224 с.

Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М.: Международные отношения, 1980. 168 с.

Комиссаров В.Н., Рецкер Я.И., Тархов В.И. Пособие по переводу с английского языка на русский. Ч.1. Лексико-фразеологические основы перевода. М.: Изд-во лит-ры на иностранных языках, 1960. 175с.

Kukhareenko V. A. A book of Practice in Stylistics. Vinnytsia: Nova Knyga, 2000. 160 p.

Ahern Cecelia Love, Rosie / Ahern C. New York: Copyright, 2005. 431 p.

Ahern Cecelia The Marble Collector / Ahern C. New York: Copyright, 2015. 359 p.

Ахерн Сесілія Де закінчуються веселки / Ахерн С. / [Пер. з англ.] Київ: РІДНА МОВА, 2019. 464 с.

Ахерн Сесілія Гра в марблз. / Ахерн С. / [Пер. з англ.] Київ: РІДНА МОВА, 2018. 384 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПОРІВНЯННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ

Горбатюк Н.О.

викладач,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Вивчення стилістичних особливостей художньої літератури будь-якої мови завжди було важливою та навіть невід'ємною частиною повного пізнання іншої культури у певну історичну епоху. Особливо важливим є дослідження образності окремих народів, адже саме завдяки ним можливо зрозуміти їх унікальне сприйняття оточуючого середовища.

Порівняння – це один з найчастотніших та найпоширеніших способів передачі образності в усіх жанрах художньої літератури. Адже порівняння, зазвичай, досить легко знайти в тексті завдяки його структурним особливостям, а також воно більш зрозуміле для читача, на відміну від схожої на порівняння метафори, бо часто називає підставу для зіставлення двох предметів чи явищ.

Порівняння також достатньо яскраво підкреслює індивідуальний стиль письменника. Саме тому його передача у мові оригіналу є складною та відповідальною задачею для перекладача. Адже саме від нього буде залежати адекватне сприйняття читачем творчості іншомовного письменника. Адекватна передача і структури, і образу порівняння часто пов'язана з великими труднощами, а іноді й неможлива через суттєві відмінності мов оригіналу та перекладу, тому перекладачу доводиться вдаватися до певних перекладацьких трансформацій. Особливо часто таке трапляється у разі розгорнутих, художніх та авторських порівнянь. Які, зазвичай, є найчастотнішими у художніх текстах.

Дослідження проводилося на прикладі фантастичного роману Террі Пратчетта та Ніла Геймана «Добрі знамення». При аналізі способів перекладу порівнянь з англійської мови на російську, ми використовували переклад Маргарити Юркан.

У ході досліджено було проаналізовано всі наявні у романі порівняння загальною кількістю 187, куди входять як художні порівняння, тобто simile, так і з логічні – comparison. Число художніх порівнянь у велику кількість разів переважає число логічних порівнянь – 160 та 27 прикладів відповідно. Це

пов'язано зі стилем тексту, адже однією з найголовніших задач автора було створення образного та експресивного тексту.

Найчастотнішим видом порівнянь виявилось порівняння, побудоване за допомогою сполучника *like*. Наприклад:

«It buzzed a word that felt, to those humans who heard it, like a file dragged down the spine».

На другому місті за частотністю використання порівняння, побудоване за допомогою сполучника *as*.

Наприклад: *«It was a mistake to think of Shadwell (Newt never found out if he had a first name) as a lone nut».* Такі результати обумовлені тим фактом, що порівняння зі сполучником легше візуально розпізнати, воно є загальнозживаним та не ускладнює структуру речення.

Менш за все у тексті використовувалися порівняння, побудовані за допомогою дієслова *seem*.

Наприклад: *«They were welded into one enormous, seamless belief, compared with which that held by Joan of Arc seemed a mere idle notion».* Такий спосіб введення порівняння не називає спільну ознаку зіставлених предметів чи явищ, а також не є очевидним для читача.

Стосовно способів перекладу, найчастіше перекладач користувався способом структурного перетворення. Наприклад: *«Police cars herded the drivers around like red-striped sheepdogs»* перекладається як *«Прибуваючих водителів окружали поліцейські машини, словно красно-белые овчарки, собирающие стадо овец».* У цьому прикладі перекладачу довелося змінити структуру порівняння для зрозумілого пояснення явища читачеві.

Другим за частотністю використання був спосіб повного перекладу. Наприклад: *«As soon as the car had stopped he had the back door open and was bowing like an aged retainer welcoming the young massa back to the old plantation»* перекладається *«Как только машина остановилась, он открыл заднюю дверь и поклонился, словно старый слуга, приветствующий молодого массу на старой плантации».* У даному випадку при перекладі у повній мірі зберігаються експресивність, перекладач навмисно зберігає слово *масса* та не змінює його на більш звичні для російськомовного читача слова *хозяин* чи *господин*. Завдяки цьому зберігається конотація та алюзія на колишнє рабовласницьке становище темношкірого населення. Часте використання даних двох способів передачі порівнянь обумовлено бажанням перекладача зберегти образність порівняння, а також у повній мірі відтворити індивідуальний стиль письменників. Деякі структурні зміни були необхідними через системні розбіжності мов оригіналу та перекладу.

Найменш частотними були застосовані способи смислового перетворення, а також описового перекладу. У результаті дослідження виявлено, що не існує точних та чітких правил для передачі порівнянь з англійської мови на російську. На обраний спосіб перекладу впливають не тільки об'єктивні причини, такі як авторський стиль, відмінності у сприйнятті світу носіями різних мов тощо, а й суб'єктивний вибір перекладача.

Список літератури

- Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1958. 459 с.
- Казакова Т.А. Практические основы перевода. Спб: «Издательство Союз», 2001. 320 с.
- Комиссаров В.Н., Коралова А.Л. Практикум по переводу с английского языка на русский: Учеб. пособие для ин-тов и фак-тов иностр. яз. М.: Высш. шк., 1990. 127 с.
- Пиввуева Ю.В., Двойнина Е.В. Пособие по теории перевода (на английском материале). М.: Филоматис, 2004. 304 с.
- Пратчетт Т., Гейман Н. Благие знаменья. М.: Эксмо, 2012. 512с.
- Pratchett. T., Gaiman N. Good Omens. London: HarperTouch, 2006. 430 p.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ ПРЕДИКАТУ СТАНУ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ (на матеріалі художнього твору)

Гринько О.С.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Представлене дослідження присвячене предикату стану та його передачі при перекладі. Проблема визначення предикату належить до традиційних питань мовознавства, однак досі не існує єдиного загальноприйнятого визначення поняття «предикат». «Лінгвістичний енциклопедичний словник» дає наступне визначення терміну «предикат»: у логіці та мовознавстві термін, що означає конститутивний член судження – те, що висловлюється (стверджується чи заперечується) про суб'єкт. Предикат знаходиться у предикативному відношенні до суб'єкту, здатному приймати заперечення та різні модальні значення (Лінгвістичний енциклопедичний словник).

Л. В. Щерба виокремив три типи предиката: 1) предикат зі значенням дії, процесу (дієслово); 2) предикат стану (зв'язка + слово категорії стану); 3) предикат якості (зв'язка + прикметник), які відповідають за морфологічними ознаками певним частинам мови (Щерба, 2004: 90). О.М. Селіверстова та Т.В. Булигіна пропонують класифікаційну сітку, що включає такі основні предикати: предикат дії, процесу, стану, властивості, якості, явища, класу (Цитата за Андреева).

При перекладі англійського присудка на українську або російську мову досить часто відбувається зміна предикатів (ЗП) (Бреус, 2000: 47). При цьому значення, що виражається в англійській мові конструкціями *to be* + прикметник, *to be* + іменник, *to be* + дієприкметник I і II, в українській/російській мові передається не тільки конструкціями з короткою формою прикметника або дієприкметника, а й дієсловом (Матузкова, 2015: 35).

Однією з основних причин перетворень, що супроводжуються зміною предиката, є вибірковість української/російської та англійської мов по відношенню до ознак предметної ситуації. Для виявлення можливих закономірностей зміни предикату при перекладі було проаналізовано 376 випадків вживання предикату стану в романі Е. Шафак «*The Forty Rules of*

Love». Аналіз передачі досліджуваних явищ російською мовою було зроблено на основі перекладу роману, виконаного Л.Й. Володарською.

Відібрані приклади вживання предикату стану було проаналізовано з двох кутів зору: з точки зору структури предикату в оригінальному тексті та з точки зору особливостей його перекладу.

На першому етапі було досліджено структуру предикату стану, в результаті чого було виокремлено наступні структурні групи: *to be* + іменник, *to be* + прикметник, *to be* + займенник, *to be* + прислівник.

Найчастотнішим способом формування предикату стану є *to be* + іменник – на нього припадає 45,5% прикладів, наприклад (тут і далі цитати за (Shafak, 2010) та (Шафак, 2011)):

When push comes to shove, they choose the guy who'll be a good father and a reliable husband (14).

Когда приходит время, они выбирают мужчин, которые будут хорошими отцами и надежными партнерами по жизни (9).

Другим за частотністю є структура *to be* + прикметник (42,6%). Наприклад:

Their lifestyles were so dissimilar that it seemed impossible for them to bear each other's presence, never mind fall in love (11).

Их жизненные принципы были до того непохожими, что казалось, им невозможно не то что полюбить, но даже терпеть присутствие друг друга (3).

Найменш репрезентативні групи складають елементи вибірки зі структурою *to be* + прислівник (5,6%) та *to be* + займенник (6,3%).

На другому етапі було проаналізовано способи передачі предикату стану при перекладі. Систематизація та аналіз вибірки виявили, що найчастотнішим способом є переклад зі збереження предикату стану. На нього припадає 57,4% прикладів. Наприклад:

Beset with religious clashes, political disputes, and endless power struggles, the thirteenth century was a turbulent period in Anatolia (21).

Из-за религиозных разногласий, политических споров и бесконечной борьбы за власть тринадцатое столетие в Анатолии было весьма бурным (15).

Зміна предикату спостерігалася, відповідно, у 42,6% випадків. Наприклад:

Later in the day, she was alone on the porch sitting in her favorite rocking chair, looking at the orangey-red Northampton sunset.(16)

Позднее, ближе к вечеру, Элла сидела на крыльце дома в своем любимом кресле-качалке и смотрела на оранжево-красный заход солнца над Нортгемптоном (10).

Крім того, відібрані елементи вивчалися на предмет того, чи впливає структура предиката на його зміну при перекладі. Було виявлено, що зміна предиката найбільш властива структурі *to be* + прикметник, наприклад:

You're jealous of my happiness and my youth (15).

Ты ревнуешь к моему счастью и моей молодости (9).

При цьому тенденція до збереження предикату стану при перекладі найчастіше спостерігається при передачі структури *to be* + іменник. Наприклад:

Her husband, David, was a successful dentist who worked hard and made a lot of money (10).

Ее муж Дэвид, преуспевающий дантист, много работал и хорошо зарабатывал (6).

Таким чином, було проаналізовано передачу предикату стану при перекладі з англійської мови. Зокрема, виявлено основні структурні групи предикатів, описано вплив структури предикату на його зміну або збереження при перекладі. Перспективи дослідження вбачаються у виявленні впливу жанру оригінального тексту на зміну або збереження предикату при перекладі.

Список літератури

Андреева Т. А. Класифікаційні критерії предикатних знаків у мовознавчій літературі. URL: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2009/Philologia/44323.doc.htm (останнє звернення 03.04.2020).

Бреус Е.В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский. Москва: УРАО, 2000. 207с.

Лингвистический энциклопедический словарь. Гл. ред. В.Н. Ярцева. URL: <http://tapemark.narod.ru/les/index.html> (дата звернення 03.04.2020).

Матузкова О. П. Переклад з англійської: на шляху до професіоналізму. Навч. посібник для студентів 3-го курсу відділення перекладу. Одеса, 2015. 65с.

Селиверстова О. Н. Семантические типы предикатов в английском языке. *Семантические типы предикатов*. Москва: Наука, 1982. С. 86–216.

Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Изд. 2-е, стереотипное. Москва: Едиториал УРСС, 2004. 432 с.

Shafak Elif. *The Forty Rules of Love*. GB: Viking, 2010. 229 p.

Шафак Элиф. *Сорок правил любви*. Иностранка, 2011 (пер. Володарская Л.). 496 с.

ПЕРЕКЛАД ВЛАСНИХ НАЗВ

Срьоменко С.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Яровенко Л.С.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Питання перекладу власних назв завжди привертало і продовжують привертати увагу дослідників, які пропонують свої власні класифікації способів передачі власних назв у мові перекладу, класифікації власних назв тощо. Така велика кількість робіт не призвела до вироблення уніфікованих норм передачі власних назв у мові перекладу чи вироблення уніфікованих рекомендацій для перекладача.

Пропоноване дослідження присвячене розгляду особливостей перекладу українських власних назв англійською мовою у художньому тексті.

Дане дослідження виконано на матеріалі низки оповідань відомого українського прозаїка і публіциста Юрія Щербака. Матеріалом розвідки є такі оповідання письменника, як цикл оповідань „Маленька футбольна команда”, „Їхати, не озираючись”, „На пляжі”, „Закон збереження добра”, „Ювілей”, „Щастя”, „Прогулянка по морю”. Переклад оповідань здійснено Анатолієм Біленком. Предметом дослідження є 283 власні назви.

Зазначимо, що більшість дослідників (В.І. Карабан, І.В. Корунець, І.С. Олексієва, Д.І. Єрмолович, Т.А. Казакова) збігаються у визначення способів передачі власних назв у мові перекладу, зупиняючись на транскрипції, транслітерації, їх поєднанні, традиційній передачі (закріпленій у словниках), перекладі (тобто калькуванні), а також на можливості і необхідності застосування перекладацького доповнення (коментарю або уточнення) у разі необхідності (наприклад, при передачі «промовистих імен», транскрибуванні імен відомих діячів або географічних назв, які мають відповідні конотації вживання у вихідній мові).

Ми запропонували свою власну робочу класифікацію способів передачі українських власних назв в англійському перекладі аналізованих нами оповідань. Отже, ми ведемо мову про такі основні способи:

1. Транскрипція / Транскрипція з елементами транслітерації (33.2%)
2. Традиційний ономастичний відповідник (11.4%)
3. Транскрипція у поєднанні з уточнюючим перекладом (21.9%)
4. Транскрипція у поєднанні з дослівним перекладом (18.7%)
5. Дослівний переклад – 17 приклади (6.0%)
6. Транскрипція у поєднанні з дослівним перекладом та коментуючим перекладом (3.9%)
7. Інші способи перекладу (опущення власної назви або заміна власної назви на загальну)(4.9%).

Передача на рівні відтворення звучання вихідної власної назви, тобто з використанням транскрипції спостерігалася при перекладі переважно антропонімів (Карлов-Терещенко – Karlov-Tereshchenko, Ілько – Ішко, Славко – Slavko). В незначній кількості випадків при передачі звучання вихідної власної назви зберігалася подвоєння приголосних (Анна – Anna, Бессарабка – Bessarabka), тобто транскрипція супроводжувалася використанням елементів транслітерації.

Традиційний ономастичний відповідник застосовувався переважно для передачі загальновідомих і загальноживаних власних географічних назв. Під традиційним ономастичним відповідником ми розуміємо використання у перекладі сталого, зафіксованого довідковими виданнями відповідника вихідній власній назві (Грузія – Georgia, Варшава – Warsaw, Дунай – the Danube, Помпеї – Pompeii). За допомогою поєднання традиційного ономастичного відповідника та дослівного перекладу передавалися хрононіми (Варшавське повстання – Warsaw Uprising) та назви автомобільних змагань („Сніговий рейд Швеції” – Snow Raid of Sweden).

Застосування транскрипції у поєднанні у перекладацьким уточненням у межах речення перекладу спостерігалось при передачі топонімів української місцевості (Яружна – Yaruzhna Street, Ірпінь – River Irpen, Бессарабка – Bessarabka city market), при передачі назв автомобільних марок (Волга – Volga sedan, Жигулі – Zhiguli car), при передачі імен літературних діячів (Леонід Кисельов – poet Leonid Kiselyov). В англійському перекладі з'являлися лексеми street, district, river, city, city market, region, car, sedan, poet тощо.

Частотним також є застосування поєднання транскрипції та дослівного перекладу, яке використовувалося переважно для передачі топонімів – назв вулиць, провулків, парків тощо (площа Толстого – Tolstoy Square, провулок Байдарочний – Baidarochny Lane, парк Шевченка – Shevchenko Park).

Дослівний переклад застосовувався для передачі назв літературних та музичних творів, низки топонімів (Чорний Яр – Black Ravine, Перша розлука – First Loss, Книга снів – Book of Dreams).

У низці випадків перекладач звертався до перекладацького коментарю у примітках до власної назви, пояснюючи назву відповідної місцевості або прізвище відомої людини, або ім'я літературного персонажа. Також іноді спостерігалось опущення власної назви при перекладі або заміна власної назви на загальну.

Переклад власних назв неукраїнського походження (в основному польських) було здійснено на основі передачі написання цієї власної назви у вихідній мові, що також є традиційним.

Спірним ми також вважаємо передачу низки українських географічних назв за допомогою транскрипції, яка відтворює їх звучання в російській мові (Великий Фонтан – Bolshoi Fontan district).

Переклад українських власних назв англійською мовою у художньому тексті становить цікаве, складне і малодосліджене питання. Складність передачі власного імені у мові перекладу обумовлена низкою факторів, серед яких перекладачу треба мати на увазі такі: з якої мови і на яку здійснюється переклад, чи несе власна назва додаткові конотації у художньому тексті, контекст твору, а також традиційні ономастичні відповідники, які існують у порівнюваних мовах.

Список літератури

- Алексеева И.С. Введение в переводоведение. СПб.: Филологический факультет, М.: Академия, 2004. 352 с.
- Ермолович Д.И. Имена собственные на стыке языков и культур. М.: Р. Валент, 2001. 200 с.
- Казакова Т.А. Практические основы перевода. Серия: Изучаем иностранные языки. СПб.: Изд-во Союз, 2000. 320 с.
- Карабан В.І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с.
- Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БЕЗПРИЙМЕННИКОВОГО ГЕНІТИВА

Матузкова О. П.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Для всіх нехудожніх текстів українською мовою – офіційних, ділових, газетних, наукових та науково-технічних – є типовим використання великої кількості віддієслівних іменників і низки іменників у родовому відмінку, які надають цим текстам більш офіційний, «канцелярський» характер. При цьому генітивна конструкція іноді може включати велику кількість складників, пор. *дослідження екосистеми планети; набрання чинності угоди; застосування методів ведення сільського господарства; підвищення рівня компетенції знань працівників розумової праці.*

Англійський же текст будь-якого жанру більш динамічний і менш офіційний, ніж аналогічний український текст. У ньому набагато менше віддієслівних іменників та іменних атрибутивних словосполучень, але більше особових і неособових форм дієслова, які не потребують прийменника *of* пор. *динаміка зростання продуктивності – higher productivity; роль перекладознавства – the role played by Translation Studies.*

Однак у перекладах безприйменникового генітива з української мови на англійську найчастіше спостерігається «зловживання» прийменником *of*. Це пов'язано з інтерференцією (впливом вихідного тексту), яка призводить до порушення норм побудови тексту перекладу і свідчить про брак досвіду чи непрофесіоналізм перекладача. Ще одним способом передачі українських генітивних конструкцій на англійську мову, яким також зловживають, є необґрунтоване використання іменної групи з препозитивним іменником (*історія досліджень екосистем нашої планети – our planet ecosystem research history*). Такі конструкції здебільшого обтяжують текст перекладу, ускладнюють його сприйняття і, головне, розуміння. Виняток становлять науково-технічні тексти, під час перекладу яких застосування даного способу вважається доцільним: *ліквідація наслідків стихійного лиха – post-disaster cleanup; ліквідація наслідків витоку палива – fuel spill response.*

Як справедливо зазначає Н.К. Рябцева, англійська мова надає перевагу конкретизації відносин між об'єктами завдяки менш багатозначним засобам, а не іменним групам і прийменнику *of*. З трьох варіантів перекладу на англійську мову словосполучення *взаємини наукових робітників : scientists' interrelations/ interrelations of scientists/ interrelation between scientists*, англієць віддасть перевагу останньому (Рябцева, 1997: 61). З цього випливає, що професійному перекладачеві треба уникати **надмірного** використання прийменника *of* і іменних конструкцій під час перекладу генітива (але у деяких випадках їх використання правомірно) й обирати з цією метою інші засоби, наприклад:

- більш «точні» ідіоматичні прийменники:

<i>Обговорення екологічних проблем</i>	<i>A discussion on ecological issues</i>
<i>Чинник економічного розвитку</i>	<i>A factor in economic development</i>
<i>Скорочення викидів вуглекислого газу</i>	<i>Cuts in carbon dioxide emission</i>
• складні слова	
<i>Нераціональне використання природних ресурсів</i>	<i>nature abuse</i>
<i>Збирач податків</i>	<i>a tax-collector</i>
• компресію і інші перекладацькі трансформації:	
<i>Розбазарювання невідновних природних ресурсів</i>	<i>robber economy</i>
<i>Вирубка лісів</i>	<i>deforestation</i>
<i>Середовище проживання</i>	<i>habitat</i>
• Нефінітні форми дієслова, обставинні, означальні й інші звороти:	
<i>Методи комп'ютерної діагностики</i>	<i>Methods dealing with computer diagnostics</i>
<i>Методи навчання студентів</i>	<i>Methods to teach students</i>
<i>Сучасний екологічний конфлікт – це загроза виснаження невідновних ресурсів і забруднення біосфери</i>	<i>The present ecological conflict threatens to deplete the non-renewable resources of nature and to pollute biosphere.</i>
• Препозитивні означення або формант 's:	
<i>Навколишнє середовище людини</i>	<i>Human environment</i>
<i>Зміна навколишнього середовища (середовища проживання)</i>	<i>Environment(al) changes</i>
<i>Виснаження ґрунту</i>	<i>Soil depletion</i>

Отже, при перекладі українського безприйменникового генітиву на англійську мову слід уникати автоматичного, «бездумного» використання прийменника *of* та в деяких жанрах зловживання іменними групами. Вищенаведені граматичні форми та трансформації застосовані у перекладі безприйменникового генітиву на англійську є більш ідіоматичними, оскільки в англійській мові, на відміну від української, немає словозмінних флексій, здатних компенсувати неоднозначність прийменника та його «лексикалізованість».

Список літератури

- Матузкова О.П. Переводим на английский профессионально: Учебное пособие по основам теории и практики перевода. Одеса: Изд-во КП ОМД, 2017. 92 с.
- Рябцева Н.К. Теория и практика перевода: когнитивный аспект. *Перевод и коммуникация*. М., ИЯз РАН 1996. С.43-62.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕДАЧІ МЕТАФОРИ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА РОСІЙСЬКУ

Негру А.П.

старший викладач,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Однією з головних проблем сучасного перекладознавства вважається систематизація способів досягнення максимальної еквівалентності тексту перекладу й оригіналу. Через це виникає необхідність у систематизації й поглибленому дослідженні способів перекладу стилістичних засобів, зокрема метафори, їх особливостей і закономірностей їх вживання, адже досягнення максимальної еквівалентності неможливо без адекватної передачі образної інформації і відтворення стилістичного ефекту вихідного тексту в перекладі.

Матеріалом дослідження став роман англійської письменниці Джоан Гарріс «Chocolat» і його переклад, виконаний І.П. Новоселецькою. Під час написання роботи ми спиралися на класифікацію способів перекладу метафори, яка була запропонована О.О. Селівановою, виробивши власну робочу класифікацію. Проаналізувавши 309 метафоричних виразів, ми дійшли висновку, що прості метафори, тобто метафори, які складаються з одного образу, переважають у даному романі (88%): «tenacious root of paganism», «the wheeling sky», «a caress of lavender». Не зважаючи на високу частотність використання простих метафор, у тексті також трапляються й розгорнуті метафори (12%). Наприклад: «We are a curiosity to them, a part of the carnival, a whiff of the outlands». Тут бачимо, як три різні метафори нанизуються одна на одну для створення цілісного образу, який допомагає читачеві якомога точніше зрозуміти ставлення мешканців маленького містечка до новоприбулих, головних героїв роману. За вживаністю в мовленні більшість із розглянутих метафор, а саме 71%, належать до авторських. Наприклад: «Her hair is a candyfloss tangle in the wind». Мовні метафори становлять лише 29%: «at the crack of dawn», «sharp sense of humour», «at the back of my mind». Здебільшого переклад таких метафор не викликає жодних труднощів для перекладача, адже в більшості випадків їх переклад вже зафіксовано у словнику.

Проаналізувавши способи передачі метафори, які застосував перекладач, ми дійшли висновку, що найчастіше вживається такий спосіб перекладу як трансметафоризація, тобто перенесення образу на інше слово (26%). Так у наступному прикладі перекладач відкидає метафоричне підґрунтя оригіналу й переорієнтовує читача на іншу рису схожості: «...both of them, clucking about subsidence and damp» – «...как она, тоже вечно скулит об упадке, о сырости». Передаючи цю метафору, перекладач замінив одну зоометафору зі значенням «кудахтять, клохтять» на іншу – «скулить». Обов'язково треба зазначити, що цей спосіб перекладу насамперед використовувався для передачі простих метафор (28% простих метафор перекладаються трансметафоризацією, і тільки 12% розгорнутих). Це пояснюється тим

фактом, що розгорнуті метафори не тільки складаються з декількох різних образів, але й інколи відрізняються складною структурою, яку не завжди можливо відтворити в мові перекладу. Якщо під час перекладу розгорнутої метафори замість одного образу використати інший, тоді перекладач фактично змінює основу метафори, яка, можливо, буде обіграватися в подальшому тексті й може навіть суперечити йому. Тому цей спосіб перекладу інколи є недоречним для передачі такого типу метафори.

У ряді випадків дослівне відтворення метафори є неможливим через певні відмінності граматичного оформлення метафори в мові оригіналу й мові перекладу. Тоді, для того щоби метафора відповідала не тільки нормам лексичної сполучуваності і традиціям вираження емоційно-оцінної інформації, а й нормам структурного вираження в мові перекладу, перекладач вдається до структурних змін (21%). Цей спосіб перекладу допомагає уникнути штучного звучання метафори, що вкрай важливо для перекладу художнього твору. У наступному прикладі ми бачимо вдалу авторську метафору, яка була передана повним перекладом, але з додаванням тлумачення, через яке змінилася структура речення: «Twenty-five years, and at last the spring has begun to grow tired, just as my mother grew tired in the final years» – «Двадцять п'ять лет скитаний, и вот наконец сидящая во мне пружина начала изнашиваться, я теряю былой энтузиазм, так же, как мать растеряла свой в последние годы жизни». У цьому випадку таке додавання частково зумовлено вживанням іншої стилістичної фігури – повтору виразу «to grow tired», яке спочатку використовується в переносному значенні в рамках персоніфікації, а потім вже – у прямому значенні.

У багатьох випадках (22%) перекладач має змогу застосувати повний переклад, коли норми структурного вираження метафори у двох мовах співпадають, а також, якщо метафора в тексті оригіналу широко вживається в мові перекладу, належить до відповідного реєстру й передає ідентичну емоційно-оцінну інформацію. Наприклад: «Polite contempt. The barbed and poisonous weapon of the righteous» – «Вежливое презрение. Колочее ядовитое оружие праведника». У цьому випадку повністю передається як лексичний складник метафори, так і її структура. Завдяки цьому повністю відтворюється семантичний зміст і форма метафори, що сприяє найбільш повному відображенню індивідуального стилю автора.

Перекладач у 17% випадків використовував деметафоризацію, що призводило до зменшення художньої образності тексту. Але не можна не звернути увагу на той факт, що заміна метафоричного значення слова неметафоричним відповідником відбувалася тільки з простими метафорами, і жодна розгорнута метафора не була деметафоризована. На жаль, найчастіше перекладач вдавався саме до деметафоризації під час перекладу низки зоометафор, які використовувалися автором для створення образу одного з другорядних героїв, літньої жінки Арманди. Через такі перекладацькі рішення стилістичний ефект оригіналу взагалі не зберігається, й образ цієї жінки не викликає тих асоціацій, які замислювалися автором. Наприклад: «She cawed

laughter» – «Она пронзительно рассмеялась». Або «She gave a short bark of laughter» – «Она хохотнула». З усіх розглянутих нами метафор тільки одна зоометафора, яка використовується для зображення цієї героїні, повністю передається в перекладі, а саме: «She sounded shrill and keyed-up, her crabbed hands unsteady. The small crabby hands plucked meaninglessly at the tapestry in her lap» – «Чувствовалося, что она взвинчена; её когтистые руки дрожали. Маленькими когтистыми руками она принялась бесцельно теревить вышивку на коленях». Але навіть повний переклад цього одного образу не компенсує втрату усіх інших зоометафор, які використовувалися для опису героїні.

Метафоризація, тобто заміна прямого значення слова, словосполучення або виразу метафоричним синонімом спостерігається не так часто в перекладі (9%). В усіх виявлених нами прикладах метафоризації такий спосіб перекладу жодного разу не суперечив подальшому тексту. Тому застосування цього способу перекладу можна вважати доцільною компенсацією, з огляду на досить велику частотність використання деметафоризації: «I see his thin graceful fingers moving in the dog's fur» – «Я вижу, как его тонкие красивые пальцы зарываются в собачью шерсть». У цьому випадку неметафоричне значення дієслова «to move» зі значенням «двигать, передвигать, перемещать» передається метафоричним відповідником «зарываются».

Змішаний переклад (3%), тобто поєднання декількох способів перекладу одночасно, здебільшого використовується для перекладу розгорнутих метафор, адже вони складаються з декількох різних метафоричних образів, переклад кожного з яких може потребувати окремого перекладацького рішення. Саме тому перекладачу інколи доводиться одночасно використовувати декілька різних способів передачі метафори. «The wind has gone to my head. The wind has blown my fears away. I wave to the Black Man in his tower, and the wind plucks gleefully at my skirts» – «Ветер ударил мне в голову. Ветер прогнал мои страхи. Я машу Чёрному человеку в его башне, и ветер с ликованием рвёт на мне юбки». Перекладаючи перші дві персоніфікації, перекладач застосував трансметафоризацію («has gone» – «ударил», «has blown away» – «прогнал»), але повністю відтворив форму і зміст третьої персоніфікації.

Інколи метафора може перекладатися іншим стилістичним засобом, а саме – порівнянням. Серед розглянутих нами прикладів такий спосіб перекладу вживається найрідше (2%): «...her eyes, which are the blue-green of the Earth seen from a great height, shining» – «...Её глаза, сине-зелёные, как земля, открывающаяся взору с большой высоты, сияют». У цьому випадку метафора «her eyes are the blue-green of the Earth» передається порівнянням «её глаза, сине-зелёные, как земля». Хоча при застосуванні цього способу перекладач не зберігає форму метафори як стилістичного засобу, але йому вдається передати не тільки семантичний зміст метафоричного виразу, але й його свіжість і неповторність. Тому такий спосіб перекладу можна вважати досить вдалим і вмотивованим при передачі метафори.

Отже, проаналізувавши перекладацькі рішення в процесі передачі метафор, можна вважати даний переклад адекватним. Перекладачу вдалося досить правильно й точно передати особливості змісту і форми оригіналу. Крім того, були враховані майже всі особливості стилю й мови автора. Єдиним суттєвим недоліком є опущення низки зоометафор, пов'язаних з одним із другорядних героїв твору, через що певна емоційно-оцінна інформація в перекладі втрачається.

Список літератури

- Дж. Харрис. Шоколад / Переклад з англ. І. Новоселецька. М.: Эксмо, 2007. 384 с.
Казакова Т.А. Практические основы перевода. Спб: «Издательство Союз», 2001. 320 с.
Селіванова О.О. Метафоричні трансформації в перекладі (на матеріалі роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита» та його українського перекладу). *Записки з романо-германської філології*: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (34). – Одеса: КП ОМД, 2015. С. 158-165.
Harris J. Chocolat. London: Penguin Books, 2000. 306 p.

КУЛІНАРНІ РЕАЛІЇ У ПЕРЕКЛАДІ

Фарапонова В.С.

викладач,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Сьогодні питання перекладу реалій має безліч шляхів вирішення, але якщо звернути увагу на специфіку реалій, то вже існуючі відповіді не завжди можуть дати повну картину перекладачеві. У цьому дослідженні ми звернули увагу на переклад кулінарних реалій. Розгляд теоретичних питань передачі реалій показав, що кулінарні реалії майже не виділялися та не підлягали детальному вивченню. Наше дослідження проводилось на базі кулінарної книги американської письменниці (Gilbert, 2012) та її перекладу на російську мову (Гилберт, 2014). Ця кулінарна книга має досить цікаву структуру викладену у формі мемуарів, бо, зазвичай, під кулінарною книгою ми розуміємо книгу рецептів з переліком інгредієнтів та послідовністю їх використання.

В процесі дослідження виокремлені реалії класифіковано за семантичним та перекладацьким принципами, що дозволило зрозуміти закономірність використання конкретних продуктів харчування та кулінарних традицій Америки, а також зробити певні висновки стосовно проблеми передачі реалій при перекладі.

Наслідуючи думки В.С. Віноградова (Виноградов, 2001: 104-112), Ж. А. Голикової (Голикова, 2008: 181), С.І. Влахова та С.П. Флоріна (Влахов, Флорин, 1980: 50), ми віднесли кулінарні реалії до етнографічних, які включають в себе реалії по'язані з кулінарією загалом. Далі, спираючись на структуру кулінарних реалій, було запропоновано більш детальну класифікацію, яка включила в себе наступні параметри.

При аналізі за семантичним принципом ми застосували чотири класифікації, за якими і систематизували реалії: 1) які *інгредієнти* входять до

страви, 2) який спосіб *приготування* та *характеризація* страви, 3) які *топоніми* та *етноніми* включає в себе реалія, 4) які *види страв* позначає реалія.

Найчастотнішими інгредієнтами, які використовувались при визначенні реалій-страв були *риба*, *помідор*, на другому опинились *курка*, *масло* та *бекон*, а на третьому місці – *картопля*, *селера*, *сир* та *кукурудза*. Найменш частотними виявились *артишок* та *імбир*.

У другій класифікації ми розглядали реалії за 1) *способом приготування* та 2) *за характеристикою страв*. У першій підгрупі найчастотнішими компонентами стали *boiled* та *baked*, на другому місці – *spiced* та *canned*, а на третьому опинились компоненти *stewed*, *deviled* та *stuffed*. Найменш частотними *brandied* та *roast*. У другій підгрупі найчастотнішими виявились слова *white*, *country*, *old-fashioned*, *green* та *wild*, а найменш частотними *real* та *imitation*.

У третій класифікації була описана частотність використання у реаліях стравах *топонімів* та *етнонімів*. Найчастотнішим виявився етнонім *Америка*, етнодескриптор *американській* та топоніми пов'язані з цією країною. На другому місці опинився етнонім *Франція*, етнодескриптор *французький* та інші топонімічні компоненти. Далі за частотністю вживання виявились етнодескриптори *англійській*, *ірландській* та топонім *Вустершир*. Найменш частотними виявились топоніми *Мексика*, *Німеччина* та *Соломонові о-ви*.

У четвертій класифікації ми дослідили які саме *види страв* частіше за все зустрічались у книзі. У цьому аспекті ми дослідили усі реалії загальної вибірки, бо кожна з них позначає ту чи іншу страву. Реалії назви-страв представили наступні групи: *випічка*, *м'ясні страви*, *салати та страви з овочей*, *соуси та джеми*, *риба та морепродукти*, *напої*, *супи*, *страви з яєць*, *консерви та паста*. Найчастотнішими видами страв виявились *випічка*, *м'ясні страви*, *соуси та джеми*, *салати*, *страви з овочами та закуски*, а найменш частотним *консерви та паста*.

Проведений аналіз показав, що така частотність використання інгредієнтів, способів приготування та якості страв, топонімів та етнонімів обумовлена географічним положенням, а також певними історичними та культурними чинниками, як, наприклад, колонізація Америки європейцями та симбіоз різних культур та національностей.

На другому етапі проаналізовано способи передачі реалії-страв з англійської на російську мову. Згідно з класифікацією С. І. Влахова та С. П. Флоріна, ми розділили усі способи передачі на дві групи: *некомбіновані* та *комбіновані*. До першої групи увійшли реалії, перекладені тільки одиничними способами. Найчастотнішим способом виявилось *калькування*, наступним за частотністю – *опис*, потім – *родо-видовий відповідник*, за ним спосіб *транскрипції та транслітерації*, а найменш частотним виявився спосіб *функціонального аналогу*. До другої групи увійшли реалії, які передані комбінацією способів. У даній категорії найчастотнішою була комбінація *кальки та опису*. Також, досі частотне використання комбінації *кальки та транскрипції*. За ним іде комбінація *кальки та функційного аналогу*. Не так

часто перекладач застосовувала комбінацію *кальки та родо-видового відповідника* і *родо-видового відповідника та опису*. Найменш частотним було використання *родо-видового відповідника та функційного аналогу*, і *родо-видового відповідника та транскрипції*.

Отже, для передачі кулінарних реалій було використано декілька способів перекладу, у тому числі їх комбінації.

Список літератури

Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). М.: Издательство Института среднего образования РАО, 2001. 224 с.

Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе М.:Международные отношения, 1980. 343 с.

Голикова Ж.А. Перевод с английского на русский – Learn to Translate by Translating from English into Russian: учеб. пособие. 5-е изд., стер. Минск: Новое знание, 2008. 287 с.

Гилберт Э. Кулинарная книга моей прабабушки. Книга для чтения и наслаждения. М.: ДИПОЛ классик, 2014. 290 с.

Gilbert E. At home on the range. S. Francisco: McSWEENEY`S BOOKA, 2012. 256 p.

Секція 5. Класична та міжвидова компаративістика

ЕКСПЛІКАЦІЯ МОТИВУ ДВІЙНИЦТВА В ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ КІНЦЯ ХІХ- ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Долга Н. М.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Іванова В. В.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дана розвідка присвячена дослідженню мотиву двійництва, що на сьогодні є одним із важливих «ключів» до вивчення поетики світової і російської літератури. Феномен двійництва – особливе явище в літературі, що експлікується через категорії подвійності, дуалізма. Зігмунд Фрейд у своїй роботі «Жахливе» говорив про те, що в літературі «існує багато можливостей досягти відчуття жаху, недоступного у житті» (Фрейд, 1995: 265). Одним з головних його проявів і є мотив двійництва.

Потрібно зазначити, що поняттю «двійництво» властива деяка диффузність у потрактуванні. Дослідниця С.З. Агранович у роботі «Двійництво» дає визначення цього мотиву в широкому сенсі, визначаючи його як «мовну структуру, в якій образ людини коригується одним з історичних варіантів бінарної моделі світу» (Агранович, 2001: 1).

Є.М. Мелетинський у монографії «О литературных архетипах» трактує двійництво як літературно-міфологічний сюжетний архетип» (Мелетинский, 1994: 13).

Серед робіт, присвячених аналізу літературного феномену двійництва, слід також виділити дослідження М.М. Бахтіна. У роботі «Проблемы поэтики Достоевского» шляхом карнавального пародіювання з'являється «розвінчований двійник», який належить «світу навиворіт», що є частиною «карнавалізованої літератури» (Бахтин, 1979: 147). Бахтін пов'язує з феноменом двійництва пародійність і гротеск як традиційні прийоми, що характерні для цього явища.

В історії світової культури міфи про духовних двійників існують вже тисячі років. Так, наприклад, одну з перших згадок про двійників можна знайти в зерванізмі – напрямку зороастризма, де існує концепція міфу про близнюків, «народжених» моністичним «Часом». У цій космологічній моделі близнюки Ахура Мазда (Ормузд) і Ангра-Майнью (Ахриман) були вічними представниками добра і зла, не здатними існувати один без одного (Крупник, 2008).

У давньоєгипетській міфології існують оповіді про «ка» – це матеріальний духовний двійник з тими ж спогадами і почуттями, що є в «оригінала» (Wiedemann, 2018).

У скандинавському фольклорі згадуються вардогери (vardøger) – примарні істоти, які випереджали своїх живих двійників, наприклад,

приходили на різні урочистості та заздалегідь виконували якісь дії (Heide, 2006).

Але важливо зазначити, що «двійництво» – це перш за все феномен поезики та філософії романтизму, обумовлений концепцією двоїстого світобачення – поділом світу на світ реальний, тобто дійсно існуючий, та нереальний, фантастичний світ, світ мрії, що знаходяться у свідомості романтичного героя.

Одним з перших таких двійників в європейській літературі є Джеральдіна, тіньова сторона ідеалізованої Кристабели в однойменній поемі англійського поета Кольріджа, яка написана у 1797 році.

Особливу психологічну і філософську глибину мотив двійництва отримав у літературі німецького романтизму (Жан Поль, Л. Тік, Е.Т.А. Гофман). В рамках цього напрямку навіть виникло поняття «допельгангер» (з нім. – «Doppelgänger»), яке зараз використовується як синонім поняття «двійник».

Як відомо, саме слово 'doppelgänger' вперше з'явилося у 1796 році завдяки німецькому романтику Жан-Полю і його роману «Зібенкез» («Siebenkäs»).

Едгару По Належить один з найвідоміших образів допельгангера в літературній традиції XIX століття: двійник в оповіданні «Вільям Вілсон» – уособлення совісті і одночасно персонаж, не позбавлений темних, демонічних рис; він переслідує головного героя і встає як «привид» на його шляху. Виникнувши в епоху романтизму під явним впливом як англійського байронічного, так і німецького його варіантів, мотив двійництва потім виявився актуальним як в епоху реалізму середини XIX століття, так і модернізму початку XX століття. Він також знаходить себе в готичному відродженні кінця XIX в., поетичному реалізмі Дросте-Хюльсхофф, Келлера, Шторми, у модернізмі Кафки, Рільке, Гофмансталя, Шніцлера, Майнрінка і Верфеля. Як зазначає дослідниця О.А. Джумайло, «з'являючись у художніх контекстах реалізму, натуралізму або експресіонізму, двійник зазнає різного ступеня об'єктивації, викликає різні естетичні емоції – від агонії відчаю до самоіронії, проте зберігає свою парадигму базових рис» (Джумайло, 2017: 245).

В літературі кінця XIX – початку XX ст. даний феномен стає елементом психологічної характеристики роздвоєної свідомості героя. В царині психоаналізу феномен двійництва отримав тлумачення в працях З. Фрейда («Жахливе»), О.Ранк («Двійник»), У.Біона («Уявний двійник»).

Як зазначає дослідник робіт З. Фрейда Ж.-М. Кінодо, Над-Я, - інстанція, яка критикує «Я», - поміщає в двійника все те, що піддається суворій критиці. Також двійникові приписуються всі ті бажання і фантазії, які залишилися для суб'єкта нереалізованими, які продовжують мати велике значення, але в силу обставин виконані бути не можуть (Кінодо, 2012: 250).

В епоху модернізму тема двійників отримала друге народження в літературі, включаючи як західну, так і російську (роман «Петербург» А. Білого, розповідь Абрама Терц «Ти і я»).

Англійський дослідник Дж. Гердман відзначав, що «форми двійництва коливаються між поділом і єдністю» (Herdman, 2006: 4). Виходячи з цього положення, можна виділити, з опорою на концепцію С.Д. Кржижановського, два основних види двійництва. Перший заснований на такому подвоєнні індивіда, при якому зображене явище (ціле) зображується за допомогою двох героїв, які повторюють і доповнюють один одного (два Менехма у Плавта, Розенкранц Гільденстерн з трагедії Шекспіра, Бобчинський і Добчинський у «Ревізорі» Гоголя, два генерали з відомої казки Щедріна та ін.). Другий вид – це роздвоєння цілого, наприклад, два однойменних персонажа з оповідання Е. По «Вільям Вільсон», Петер Шлеміль і пан у сірому в повісті А. фон Шамиссо «Дивовижні пригоди Петера Шлеміля», Голядкин-старший і Голядкин-молодший у повісті «Двійник» Достоевського. Зображуючи таких персонажів, автор зосереджується вже не на осмисленні загального явища, а на зображенні його частини – усвідомленні героєм свого «роздвоєння», його думок і почуттів (Кржижановский, 2006).

Використовуючи термінологію С.Д. Кржижановського, можна назвати «подвоєних» персонажів *individuum*'ами, а двійника, в якому втілюється грань свідомості центрального героя - *dividuum*'ом.

Існують дуже докладні переліки різних варіантів двійництва, наприклад, у монографії Аглаї Хільденброк. Серед перелічених форм цього мотиву дослідниця відзначає 1) сімейну схожість (близнюки як особливий випадок), 2) випадкову схожість, 3) дві особистості в одній людині, 4) двійник як примарна проекція «я» героя, 5) дзеркальне відображення, 6) портрет, 7) «омоложене я», 8) тінь (Hildenbrock, 1986: 71).

З іншої класифікації, якої дотримується Д. Бремер, у даний перелік можна додати ще онейрічного двійника, тобто двійника зі світу сну, а також мотив реінкарнації (Bremer, 2010: 59).

Дослідниця Н.В. Васильєва зауважує, що персонажі-двійники є квінтесенцією констелятивної функції, оскільки з самого початку вони були задумані як зв'язані між собою, проте на ономастичному рівні ця пов'язаність не завжди буває виражена. Для їх опису Н.В. Васильєва запропонувала терміни «таутонімія» - використання одного і того ж імені, і «гетеронімія» - використання різних імен (Васильєва, 2016: 98).

Таким чином, проведене дослідження підтверджує те, що двійництво є одним з найдавніших способів моделювання місця людини в світі. Крім того, на підставі наявності або відсутності певних форм двійництва можна зіставити творчість письменників, що на перший погляд мають небагато спільного. Отже, саме компаративний аналіз творів, що відносяться до різних літературних напрямів, дозволяє виявити універсальні закономірності функціонування мотиву двійництва.

Список літератури

- Агранович С. З., Саморукова И. В. Двойничество. Самара: Издательство «Самарский университет», 2001. 132 с.
- Бахтин М.М. Проблемы поэтики Достоевского. М.: Советская Россия, 1979. С.147.
- Васильева Н.В. Персонажи-двойники как объект (психо)ономастики. *Вопросы психолингвистики*. 2016. №28. С. 96-105
- Джумайло О.А. Новые книги о двойничестве // Практики и интерпретации: журнал филологических, образовательных и культурных исследований. 2017. Т. 2, № 1. С. 243-256.
- Кинодо Ж.-М. Читая Фрейда: изучение трудов Фрейда в хронологической перспективе / М.: Когито-центр, 2012. 416 с.
- Кржижановский С.Д. Философема о театре; К омедиография Шекспира. Собр. соч.: В 5 т. СПб., 2006. Т. 4. С. 73-77; 192-195.
- Крупник И.Л. Зерванизм как феномен духовной культуры древнего и раннесредневекового Ирана : диссертация ... кандидата философских наук : 09.00.13. Москва, 2008. 198 с.
- Мелетинский Е.М. О литературных архетипах. М.: РГГУ, 1994. 136 с.
- Фрейд З. Художник и фантазирование (сборник работ), М.: Республика, 1995, с. 265-281.
- Bremer D. Der Doppelgänger und sein Name. *Namenskundliche Informationen*. 2010. Н. 97. 41-73.
- Heide Eldar. Gand, seid og åndevind. Dr. art.-avhandling, Universitetet i Bergen, 2006. s. 152
- Herdman J. The Double in Nineteenth-Century Fiction. Basingstok, L.: Macmillan, 1990. P. 4
- Hildenbrock A. Das andere Ich. Künstlicher Mensch und Doppelgänger in der deutsch- und englischsprachigen literatur. tübingen: Stauffenburg-Verlag. 1986. 285 S.
- Wiedemann, Alfred The Ancient Egyptian Doctrine of the Immortality of the Soul. Books on Demand, 2018. С. 16-17.

ІМАГОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС РОМАНУ

Й. ТАВАДИ «ПІДОЗРІЛІ ПАСАЖИРИ ТВОЇХ НІЧНИХ ПОТЯГІВ»

Ланова В.В.

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

В умовах глобалізації культури в масовій свідомості гостро постають питання, пов'язані зі стереотипізацією уявлень про представників тої чи іншої нації та трансформацією стереотипів – істинних або оманливих. Необхідність встановлення взаєморозумних стосунків між представниками різних національностей та культур в сучасному мобільному світі не викликає жодних сумнівів. Торкаючись питання взаємодії з іншими етносами, ми не можемо лишити осторонь бінарну опозицію таких понять, як «свій» та «чужий».

Метою нашої роботи є дослідження концепції японськості в трактуванні Й. Тавади.

Поставлена мета зумовлює вирішення наступних завдань: 1) розкрити основні аспекти імагології як розділу компаративістики, що досліджує національні образи народів у рецепції інших етносів; 2) визначити характерні риси японської поетики в романі Й. Тавади «Підозрілі пасажери твоїх нічних потягів»; прокоментувати образ письменника «пограниччя» як творця транснаціональних текстів. Відсутність комплексного аналізу

творчості визнаної німецько-японської авторки Й. Тавади, досі не знайомої в Україні, зумовлює актуальність нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є роман Й. Тавади «Підозрілі пасажири твоїх нічних потягів».

Початок ХХІ століття характеризується прагненням пізнати себе, встановити власну національну, етнокультурну ідентичність та автентичність. Як зазначає Е. Сміт, саме етнокультурна ідентичність «стає могутнім засобом самовизначення і самоорієнтації індивіда у світі крізь призму колективної особистості та своєї самобутньої культури» (Сміт, 1994). В свою чергу, варто зазначити, що самовизначення та самоорієнтація індивіда тісно пов'язані не лише з усвідомленням своєї приналежності до окремого етносу, нації, але й з «культурним діалогом» представників різних національностей, оскільки лише при зіткненні з носіями іншої, несхожої на власну, свідомості відбувається критичне осмислення культури власної. У такий спосіб індивід отримує можливість наново відкрити себе, своє я та власну автентичність. В сучасному мультикультурному та глобалізованому світі, якому властиве поліфонічне звучання різних національних голосів, виникла необхідність у формуванні толерантного ставлення до «інших», «чужих», не таких. Подібну роль «культурного важеля» бере на себе імагологія.

Звернімося до загального визначення М. Ільницького: «Імагологія є розгалуженою системою споріднених дисциплін, що вивчають історичні, культурологічні, соціологічні, психологічні, політологічні аспекти тих образів, за посередництвом яких учасники спілкування уявляють самі себе і партнера» (Ільницький, 2007: 244). Нас цікавить літературна імагологія, яка, за твердженням М. Ільницького, обрала доволі конкретний спектр дослідних завдань: намагаючись не випускати з поля зору літературну образність як таку, вона зосередилася на етнічних образах (там само: 245). Однією з найскладніших проблем сучасної імагології є пізнання світу «чужого» в його ідентичності, уникаючи екстраполяції «свого» в його тлумачення. Досягнути цього тим складніше, що «інше ніколи не є поза нами, воно виринає потужно в культурному дискурсі, навіть коли ми думаємо, що говоримо інтимно і тільки між собою» (Бгабга, 1996: 560). Саме такої інтимності сповнена проза сучасної німецько-японської письменниці-білінгва Й. Тавади.

Емпіричний аналіз роману «Підозрілі пасажири твоїх нічних потягів» доводить, що в розумінні автора не існує чітких кордонів між Заходом та Сходом. «Своє» та «чуже» в романній творчості письменниці перемижується, взаємодоповнюється й створює особливу художню площину – між-простір. Факт володіння Й. Тавадою різними національними та культурними мовами продукує гібридну свідомість та гібридного індивіда, який здатен рефлексувати щодо доречності географічних та «культурних» кордонів. Саме такою гібридною свідомістю Й. Тавада наділяє протагоніста роману «Підозрілі пасажири

твоїх нічних потягів». Головна героїня – подорожуюча танцівниця, яка серед усіх транспортних засобів віддає перевагу подорожам потягом. Роман складається з тринадцяти глав та відповідно тринадцяти різних подорожей країнами Європи: *«Життя – це довга подорож у вагоні на нижній полиці. Подорож до міста, якого не існує...»* (Тавада, 2009). Прибуттям героїні в подібне місто й завершується оповідь.

В творі майже цілком відсутня інформація про протагоніста. Імені немає, а оповідь ведеться від другої особи однини. Вона мислить себе як щось «чуже», «інше», поглядом зі сторони: *«В цю ніч ти подарувала собі вічний квиток. Разом з ним ти втратила горде право йменувати себе як «я». Ти втратила право називати себе «я». Віднині ти тепер – завжди «ти». Від сьогоднішньої ночі ти стала об'єктом для опису, та стала другою особою...»* (Тавада, 2009).

Таким чином, як головній героїні важко виокремити своє «я» з загальної поліфонії голосів, так і читачеві складно чітко виділити категорії «свого» та «чужого». В оповіді Й. Тавади «чуже» з легкістю стає «своїм», а «своє» – «чужим». Така дуалістичність поглядів бере витоки у біографії письменниці. Й. Тавада народилася в 1960 році в Токіо. В 1980 році вперше через Транссибірську магістраль приїхала до Німеччини. Й. Тавада вивчала російську літературу в Токіо та Гамбурзі. З 1982 по 2006 рік жила в Гамбурзі, а нині мешкає в Берліні. Втім, як зазначає Т. Симян, цей факт свідчить не на користь «переходу від японської до німецької мови», адже письменниця «лишається поміж цими мовами» (Симян, 2018: 194).

Й. Тавада є автором «пограниччя»: хоча в культурному плані її творчість формально розташована на стику німецько-японської культури, своїми ціннісними координатами вона – «номад», космополіт, людина світу, яка, належачи різним світоглядним системам, не вписується в жодну з них. Варто зазначити, що така ситуація має історичне підґрунтя: в 1980-1990-ті та 2000-і роки Німеччина, як і США та більшість європейських країн, прийняла велику кількість мігрантів, що призвело до розмивання етнічних кордонів. Саме цими роками датуються події роману «Підозрілі пасажири твоїх нічних потягів».

Проблема пошуку ідентичності для письменниці є принципово важливою та першочерговою. Проте Й. Тавада не крокує протореними стежками. Так наприклад, на питання індуса: *«З якої ви країни?»* – головна героїня нічого не відповідає, хоча подумки зауважує, що могла б спокійно відповісти: *«З Японії <...> в ті роки ти геть не сумнівалась у своїй ідентичності: ти – жінка, ти родом з Японії»* (Тавада, 2009). Варто також зазначити, що вже на перших сторінках роману, стає зрозуміло, що хоча й своєю жанровою специфікою виходить далеко за межі

традиційного тревелогу й більш тяжіє до оповідної манери японських есе Х–ХІV століть – «дзуйхицу» (досл. «вслід за пензликом») – європейський контекст роману та зв'язок з європейською літературною традицією не викликають жодних сумнівів: «*Станція виглядала якось дивно. Пасажирів на платформі було настільки мало, що це лякало. У залізничників бігали очі, вони щось приховували. Підійти до когось та спитати, що трапилось? Дурниці. Лишається лише мовчки спостерігати за тим, що відбувається. Покрив таємничості охопив станцію, але стягнути його ти не в змозі*» (Тавада, 2009). Протокольна манер оповіді Й. Тавади в даному творі нагадує стилістичну манеру Ф. Кафки, який, без сумніву, вплинув на прозу сучасної німецько-японської письменниці.

Таким чином, в часи глобальних інтеграційних процесів на межі ХХ–ХХІ ст. та появи гібридних типів ідентичностей літературознавців все більше приваблюють імагологічні студії. Творчість сучасної письменниці гармонійно вписується в рамки сучасної міжкультурної, мультикультурної літератури. Особливої уваги в романі Й. Тавади заслуговує проблема взаємовідношення «свого» та «чужого», яка має досить широкий спектр проявів. Важливим для поетики письменниці, зазначає Т. Севрюкова, є, «відсутність прагнення передати лише одну культуру чи встановити належність до однієї світоглядної парадигми: її цікавить, скоріше, процес переживання різниці та контакту різнорідних культурних, мовних, естетичних елементів» (Севрюкова, 2014: 262). Саме в такому ключі Й. Тавада описує досвід написання творів двома мовами: «Я не прагну переправитися через той рів, що існує між мовами, я бажаю жити у ньому» (Gelus, 2006: 11).

Список літератури:

- Бабга Г. Націєрозповідність (передмова до книги «Нація і розповідь»). *Антологія світової літературної критичної думки ХХ ст.* Львів, 1996. С. 559–560.
- Ільницький М. Порівняльне літературознавство : навчальний посібник : у 2 частинах. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім.Івана Франка, 2007. Ч. 1 : Лекційний курс. 280 с.
- Севрюкова Т. Гендерні аспекти подвійної ідентичності у драматургії Йоко Тавади. *Літературознавчі студії.* Вип. 42, Ч. 2. С. 261–266.
- Симян Т.С. Ёко Тавада – человек и писатель «границы». *Идеи и идеалы.* 2018. № 4, т. 2. С. 193–206.
- Сміт Е. Національна ідентичність. К. : Основи, 1994. 223 с.
- Тавада Е. Подозрительные пассажиры твоих ночных поездов [электронное издание]. М. : Азбука-классик, 2009.
- Gelus M., Kraft H. *Women in German Yearbook 2005 : Feminist Studies in German Literature and Culture.* University of Nebraska Press. 2006. 266 с.

**ИНТЕРНЕТ И ЛИТЕРАТУРА:
ВЕКТОРЫ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ В ДИГИТАЛЬНОЙ СРЕДЕ
(на примере немецкоязычной литературы)**

Помогайбо Ю.А.

кандидат филологических наук, доцент,
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Поворот 1989-1990 гг., ставший новым витком в истории объединенной Германии, хронологически совпал с началом цифровой революции, или «дигитальным Поворотом» (*digital turn*). С развитием глобальной сети Интернет и цифровых технологий в начале 1990-х гг. молодые авторы начали активно осваивать виртуальное пространство для «рассказывания историй», делали попытки «интегрировать формы Интернет-коммуникации в структуру литературного произведения и наоборот» (Suter, 1999).

Многочисленные литературные и околослитературные проекты, созданные при помощи компьютерных технологий и/или размещенные в Сети, объединяют понятием «сетевая литература» или «Интернет-литература». К ней относятся писательские блоги, проекты коллаборативного письма, цифровая поэзия, Интернет-романы и многое другое. Многообразие нарративных форм, появившихся благодаря новым коммуникационным технологиям, объясняет неизбежный терминологический разброс: *digitale Literatur, Netzliteratur, Internetliteratur, Hyperfiction, cyberfiction, elektronisches Schreiben, Webfiction, New Media Writing, Cyberpoesie*.

Одним из «пионеров» сетевой литературы в Германии был признан Райнальд Гётц, «первый немецкий блогер» и автор онлайн-дневника *Abfall für alle* («Мусор для всех»). В течение года он ежедневно публиковал на своей странице текстовые сообщения (посты), предоставив своим читателям возможность наблюдать за течением своей жизни «здесь и сейчас». Помимо творческих идей Интернет-дневник содержал и записи о повседневных делах автора (Гётц публиковал списки покупок, переписку, телефонные разговоры и прочий каждодневный «мусор»). В итоге получился фрагментарный нарратив, упорядоченный хронологической последовательностью («хроника настоящего») и заданной периодичностью постов («текст ежедневной молитвы»). Спустя год «экзистенциальный эксперимент» Гётца был опубликован издательством «Зуркамп» в виде довольно солидной по объему печатной книги (864 страницы) и назван «романом переломного 1989 года».

Интересной формой интеграции принципов цифровой коммуникации в литературу были **проекты коллаборативного письма** (нем. *Mitschreibprojekte* или англ. *collaborative fiction*). Классические примеры этого жанра сетевой литературы – рассказ *Beim Bäcker* («В булочной», 1996) и коллективная антология Т. Хеттхе и Я. Хензель *NULL* («НОЛЬ», 1999). Символическое название проекта – «Ноль» – свидетельствует об объединяющей тексты разных авторов идее осмыслить «нулевой год» как точку перехода от старой эпохи к новому, миллениумному веку. Проект

объединил 26 текстов, которые в виде гиперссылок-звезд отражались на виртуальном ночном небе экрана. Другой проект – «В булочной» – был инициирован К. Клиндер и создавался несколькими авторами на протяжении 4 лет. Каждый новый участник привносил в историю новые сюжетные линии, добавлял новых героев, менял перспективу повествования. Безусловное новаторство этого проекта, по мнению Р. Симановски, состояло в попытке создать проект коллективного письма, используя структуру классического линейного произведения, а не иерархическую древовидную структуру гипертекста (Simanowski, 2000). Критик отмечает также, что такие сетевые проекты не представляют особой художественной ценности. Они любопытны с точки зрения развития групповой динамики, взаимодействия авторов за рамками текста (борьба за власть над сюжетом, за утверждение и сохранение своего авторитета).

В конце 1990-х появились первые эксперименты в области лирики, т.н. **дигитальная поэзия** (*Digitale Poesie*). Эта разновидность гибридного искусства продолжала традиции конкретной поэзии (*Konkrete Poesie*) 1960–1970-х гг., дополняя текст новыми форматами – аудио- и видеофайлами, изображениями, анимацией. «Пионером» цифровой поэзии принято считать представителя «штуттгартской школы» и одного из основателей конкретной поэзии Рейнхарда Дёля¹). Самым известной работой этого автора является стихотворение «Яблоко» (1965), где из слов «Apfel» складывается графическое изображение яблока с «червяком» внутри (Wurm). В 1997 г. Й. Ауэр сделал цифровой римейк на стихотворение Р. Дёля – *worm appleprie for doehl*¹ (*Червивый яблочный пирог для Дёля*, 1997), где слово «червяк» буквально «съедает яблоко», стирая на своем пути все слова. Так как это стихотворение представляет собой «анимированную картинку с бесконечным циклом», процесс поедания яблока повторяется снова и снова. Стихотворение Й. Ауэра расширяло стилистический инструментарий конкретной поэзии и демонстрировало потенциал дигитальной поэзии. Если в конкретной поэзии делается акцент на визуально-графическом измерении слов, то в дигитальной поэзии, отмечает Р. Симановски, «смыслообразующую роль» начинают играть время (текст может двигаться, перемещаться, исчезать) и интерактивность (изменения с текстом происходят в результате действий читателя) (Simanowski, 2015).

К достижениям активного взаимодействия литературы и Интернета конца 1990-х гг. можно отнести появление генераторов поэзии – специальных программ, которые создают шуточные поэтические тексты, используя ключевые слова на заданную тему (например, генераторы поэзии */vers/fabrik*

¹ Онлайн-версия стихотворения Й. Ауэра *worm appleprie for doehl*
<https://auer.netzliteratur.net/worm/appleprie.htm>

или *Poetron*, созданный математиком и любителем поэзии Г. Гейлем в 1996 г. и до сих пор существующий в Интернете²).

Несмотря на активное экспериментирование и постоянный поиск авторов в сфере синтеза литературы и новых медиа, сетевая литература так и осталась явлением периферийным. Пережив период бурного развития в конце 1990-х и начале 2000-х, уже в конце «нулевых» цифровая литература довольно быстро сошла со сцены. Наблюдающие за этим феноменом критики констатировали «фактический крах» Интернет-литературы (Hyun-Joo Yoo, 2007: 25).

С начала 2010-х гг. начался новый этап взаимодействия литературы и медиа, связанный с переходом от дигитальной к постдигитальной эпохе. Под постдигитальной эпохой понимается новое состояние культуры, характеризующееся привыканием к новым медиа, угасанием эйфории восхищения цифровыми технологиями, а также полной интеграцией цифровых технологий в повседневную жизнь и возвращением к ретро-эстетике. Ф. Крамер в статье *What is Post-Digital?* (2014) указывал, что термин «пост-дигитальный» может использоваться либо для описания *разочарованности* цифровыми информационными системами и медиа-гаджетами, либо для обозначения периода, когда наше восхищение всеми этими системами и гаджетами ушло в прошлое (Cramer, 2014: 12). В постдигитальную эпоху вновь становятся популярным аналоговое искусство, возвращается ностальгия за ретро-носителями и -гаджетами, культурой self-publishing (зинами, арт-буками), движением DIY³.

Как отразился этот переход от дигитальной к постдигитальной эпохе на литературе? Если в 1990-е авторы в сети воспринимали себя новаторами и авангардистами, то сегодня «литература в Интернете стала частью повседневности». Реклама, рецензирование, продажа и сбыт печатных изданий осуществляются сегодня через Интернет, расширяя и дополняя, таким образом, литературное производство «вне сети».

Во-первых, изменения коснулись способа воспроизведения литературы. Книги на цифровых носителях сегодня стали важным и самостоятельным сектором книжного рынка. Отметим, что на сегодняшний день более 80% всего ассортимента книг предлагается также в электронном формате. При этом электронные книги не конкурируют с печатной продукцией, а зачастую мотивируют читателей к приобретению бумажной книги. К наиболее распространенным цифровым альтернативам бумажной книги относятся электронная книга (eBook), аудиокнига и расширенная электронная книга (Enhanced Book). Явным преимуществом электронной книги оказывается ее более низкая стоимость, возможность круглосуточного приобретения, компактность и доступность. С каждым годом число людей, покупающих

² <https://www.poetron-zone.de/poetron.php>

³ DIY – от англ. «Do It Yourself» - изготовление своими руками

электронные книги, растет: в 2019 г. оно выросло на 1,9 % по сравнению с предыдущим годом и составило 3,6 млн. человек. Однако глобальным трендом электронная книга в Германии все-таки не стала: большинство читателей по-прежнему отдают предпочтение традиционной печатной книге (Börsenverein des deutschen Buchhandels, 2020).

Во-вторых, с внедрением новых технологий в литературное производство существенно трансформировался и сам редакционно-издательский процесс. Отдельного внимания заслуживает относительно новый и динамичный сегмент немецкого рынка книгопечатания – *Self-Publishing* (нем. *Selbstverlag*, *Eigenverlag*, рус. самопубликация). *Self-Publishing* подразумевает, что авторы самостоятельно публикуют свои книги, не пользуясь услугами классических издательств. При этом они либо сами выполняют все функции книгоиздателя, создавая по готовым шаблонам продукцию «под ключ» (набор текста, корректура, оформление обложки и т.д.), либо пользуются услугами специальных фирм (*epubli*, *trdition*). Выбор в пользу самопубликации писатели объясняют возможностью держать под контролем процесс редактирования, самостоятельно управлять маркетингом. Рост популярности самиздата свидетельствует о либерализации книжного рынка.

В-третьих, о наступлении постцифровой фазы культуры свидетельствует масштабное перемещение литературной критики в Интернет. Самыми крупными немецкоязычными литературно-критическими площадками в Интернете на сегодняшний день являются *perlentaucher.de*, *literaturkritik.de*, «литературный метаblog» *Lit21.de*. Главным преимуществом дигитализации критики У. Брендель-Перпина считает демократизацию самого института критики, популяризацию литературы и расширение потенциальной читательской аудитории. Вместе с тем, исследовательница обращает внимание и на негативные стороны массовизации интернет-критики: дилетантство и непрофессионализм (Berdel-Perpina, 2019: 200). Все более популярным становятся видео-формат литературной критики (обзоры, трейлеры к книгам, личные рекомендации блогеров, маст-риды, интервью с писателями на youtube-каналах, *booktube*).

Обобщая сказанное, можно сделать вывод, что Интернет действительно стал естественной средой для литературного производства, к основным преимуществам которого относятся общедоступность, большой охват аудитории, массовизация, экономичность, удобство и скорость.

Список литературы

Brendel-Perpina U. Literarische Wertung als kulturelle Praxis. Kritik, Urteilsbildung und die digitalen Medien im Deutschunterricht. Bamberg, 2019. 788 S.

Cramer F. What is Post-Digital? *APRJA*. 2014. Volume 3, Issue 1. URL: <http://www.lab404.com/142/cramer.pdf>

Börsenverein des deutschen Buchhandels. E-Book-Markt 2019 mit leichtem Umsatzplus.. 5.03.2020. URL: <https://www.boersenverein.de/presse/pressemitteilungen/detailseite/e-book-markt-2019-mit-leichtem-umsatzplus/>

- Hyun-Joo Yoo. Text. Hypertext. Hypermedia. Ästhetische Möglichkeiten der digitalen Literatur mittels Intertextualität, Interaktivität und Intermedialität. Würzburg, 2007. 244 S.
- Suter B. Fluchtlinie. Zur Geschichte deutschsprachiger Hyperfictions. 1999. URL: <https://www.netzliteratur.net/suter/fluchtlinie.htm>
- Simanowski R. Collaborative Sex und digitale Ästhetik. 2000. URL: <http://www.dichtung-digital.de/2000/Simanowski/15-Feb/index.htm>
- Simanowski R. worm applepie for doehl. Deutsche Beschreibung. 2015. URL: <https://adel.uni-siegen.de/node/5405>

ПОЕЗІЯ ДЖ.Г.БАЙРОНА ТА Г.ЛОНГФЕЛЛО В ПЕРЕКЛАДАХ П.ГРАБОВСЬКОГО. МОТИВ СВОБОДИ.

Романець В.М.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Слід зазначити, що літературна компаративістика, як наукова галузь, складається у другій половині XIX ст. і дуже інтенсивно розвивається в XX ст. та на початку XXI ст. цей процес активно продовжується. Для наукових досліджень у цій галузі пріоритетним залишається вивчення міжлітературних генетико-контактних зв'язків. Як наголошує відомий дослідник Д.Наливайко: «У сучасній літературній компаративістиці виділилась окрема галузь – вивчення літератури у системі мистецтв та інших видів духовно-творчої діяльності, у взаємопов'язаності та взаємодії з ними» (Наливайко, 2006). Тобто на сучасному етапі компаративістика, як наукова галузь значно розширює свої можливості та інтереси.

Доба романтизму посідає особливе місце в історії компаративістики. Ця доба мала потужний вплив на теоретичну думку, дала надзвичайно цікаве новаторське розмаїття творів – як поетичних, так і прозових та драматичних. На відміну від класицизму, що вимагав чіткого розмежування видів, родів і жанрів мистецтва, романтизм характеризується протилежним ставленням до їх поєднання і синтезування. Романтики прагнуть до створення нових художніх форм, започатковують нові літературні жанри: ліро-епічна поема, ліро-драматична поема, філософська лірика, історичний роман, новела-казка тощо.

Романтизм несе нове розуміння мистецтва, його нове структурування. Він звільнився від класицистської догматики та просвітницької раціоналістичності. У романтиків ми бачимо загострене ставлення до проблеми тиранії, соціальної нерівності та попраання основ незалежності та свободи особистості. Як зазначає літературознавець В.Ванслов: «Свободу мистецтва романтики протиставляли рабству сучасного капіталістичного суспільства. Проблема свободи в соціальному плані виступала у них як проблема свободи митця... від грошових мішків, залежності від сильних цього світу» (Ванслов, 1966).

Видатний український революційний поет кінця XIX – початку XX ст. Павло Грабовський /1862 – 1902/ був людиною широких суспільних,

культурних інтересів, поетом-інтернаціоналістом. Для нього були тісні і неприйнятні рамки національної замкненості, будь-яке почуття національної виключності чи неприязні до інших народів. Гаряче люблячи свій народ, Грабовський підтримував видатних митців-гуманістів, представників російської, англійської, французької, американської та інших національних літератур світу.

Треба зазначити, що видатну та цікаву частину його творчості становлять переклади українською мовою кращих поетичних творів російської, французької, англійської, німецької, американської, польської, болгарської, угорської та інших літератур. «Серед них – твори Пушкіна і Некрасова, Байрона і Гете, Лонгфелло і Гейне, Чавчавадзе і Вазова та ще багатьох поетів світу» (Яценко, 1977).

Між тим, добираючи тексти, Грабовський перш за все керувався їх ідейним змістом, добирав зразки революційної і демократичної поезії, в яких яскраво лунали заклики до свободи та революційної боротьби, протести проти тиранії та рабства.

Саме тому Грабовський звертає увагу на поезію Дж.Г.Байрона /1788-1824/ - якого називали духовним лідером не тільки Англії, але й цілого покоління читачів різних країн та континентів. У 1816 році Байрон пише поему «Шильйонський в'язень». Цей твір привернув увагу Грабовського як гімн нескореності людини:

«Довічний духу, ретязем не скутий,
Свята свободо, сяюча крізь тьму!
Хто весь, як ти, любовію натхнутий,
Там притул твій, у серденьку тому» (Грабовський, 1977).

В цій поемі Байрон оспівує громадянина Женевської республіки Франсуа Бонівара, борця за свободу країни, якого багато років тримали на ланцюгу у в'язниці замку, однак не зламали, і після визволення цей герой очолив свою країну. Засуджуючи тиранів, Байрон оспівує велич подвигу Бонівара заради свободи, а поет Грабовський талановито і яскраво нам доносить захоплення Байроном цією героїчною постаттю:

«Слід Бонівара зберегла, Шильйоне,
Твоя тюрма, святіша з вівтарів...
Нехай же люд повік той слід хороне, -
Він Бога просить за невинну крив» (Грабовський, 1977).

Мотив свободи, як найважливіший для творчості самого Грабовського – поета, яскраво втілений у творчості американського поета-романтика Генрі Лонгфелло /1807-1882/, і саме тому Грабовський ретельно досліджує творчість Лонгфелло і з захопленням перекладає його поезію. Мотив свободи в творчості американського романтика стосується страшної проблеми для Сполучених Штатів ХІХ ст. – рабства. Расова несвобода, експлуатація людини за расовими ознаками – це неприпустимо – вважає Грабовський, і саме ці мотиви надає в своїх перекладах:

Сон невольника

«Він заснув, кукурудзу жуючи,
Не зважав на пекельну жару,
Як упав із серпом у руці,
Так і спить головою в пилу» (Грабовський, 1977).

Цей вірш – «Сон невольника» увійшов у цикл Лонгфелло «Вірші про рабство» /1842/. Мотиви і сюжети цієї збірки зіграли помітну роль в аболіціоністському русі в Сполучених Штатах. Вірш «Сон невольника» звучить як звинувачення рабовласницької країни:

«Про свободу співали ліси,
Бурі вістку ту всюди несли –
Визволення святі голоси
Всім, що рабство кормигу тягли;
Він здригнувся, легенько зітхнув,
Усміхнувся і навіки заснув» (Грабовський, 1977).

Поет підкреслює, що життя бідолашної людини нічого не варте, тільки тому, що його шкіра іншого кольору:

«Він не чув більш не спеки, ні мук
Він не чув, як по спині гуляв
З усіх сил володарський канчук,
Бо кайдани життя перервав,
Ставши вільним: на ниві самий
Труп валявся бездушно-німий» (Грабовський П, 132).

Поет Лонгфелло нам малює правдиві картини расового пригнічення, тяжкої праці на плантаціях, работоргівлі.

Підводячи підсумок даному дослідженню, вважаємо за доцільне підкреслити спорідненість революційно-демократичних, антирасистських антитиранічних поглядів Грабовського з поглядами Дж.Г.Байрона та Г.Лонгфелло.

Виникає запитання: чому Грабовський звернувся саме до творчості романтиків, бажаючи втілювати мотив свободи? Відповіддю, здається, може бути думка видатного фахівця Т.Н. Денисової, яка підкреслює, що: «...для романтиків уява була не просто фантазією, а креативною силою мистецтва творення, яка ототожнювалась із творенням у загальному розумінні» (Денисова, 2007).

Видатний український поет Павло Грабовський закінчив свій важкий життєвий шлях на засланні у далекому Сибіру і, за його власним проханням, був похований у Тобольську, поряд з могилами декабристів, яких вважав незламними борцями за свободу.

Список літератури

- Дискурс романтизму в літературі США. За ред. Т.Н.Денисової. Київ, 2007, 231 с.
Ванслов В.В. Естетика романтизму. М.1966, 401 с.
Грабовський П. Не раз ми ходили в дорогу... Київ, 1977, 153 с.
Наливайко Д. Теорія літератури і компаративістика. Київ, 2006, 348 с.

РЕВОЛЮЦІЯ В КОНТЕКСТІ СИНЕРГЕТИКИ (за романами сучасних латиноамериканських авторів)

Садовська Ю.В.

кандидат філологічних наук, старший викладач,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Неоднозначність соціальних процесів ХХ ст. та їхнього відображення в літературі потребують нових підходів до осмислення. Доцільність використання синергетичної парадигми в межах літературознавчого дослідження зумовлено: а) наявністю «рубіжної теми» (криза–революція); б) міждисциплінарними можливостями синергетики.

Основні синергетичні закономірності мають універсальний характер, а головна умова їхнього використання – наявність нестабільності процесів, що відбуваються у світі. Соціальні, громадські та пов'язані з ними процеси художнього відображення змінюваного світу синергетики розглядають як систему взаємних переходів хаосу і порядку. Зважаючи на це, твори, що виникли в революційний час, змістом і формою відображають процеси, що відбуваються в дисипативному світі, який начебто втратив свої орієнтири.

Хаос-криза-революція. Для синергетики характерно уявлення про хаос як про такий закономірний етап розвитку, як і порядок. Згідно з висновками В. Бранського, синтез порядку і хаосу в загальній структурі розвитку має два аспекти: а) її «порядок» існує лише за рахунок «хаосу», внесеного в середовище; б) завдяки своєму «порядку» структура набуває здатності адекватно реагувати на хаотичні дії середовища і цим зберігати свою стійкість (Синергетическая философия истории, 2009).

Категорії «хаос», «криза», «революція» є своєрідною відповіддю на виклики історії, свідченням того, що колишні джерела розвитку системи вичерпали свої ресурси. Хаос, як впливає із синергетичної концепції, демонструє стан системи в період її зламу. Наявна система переходить в стадію кризи, що характеризується порушенням стабільності і дисбалансом.

У романі М. Асуели «Ті, хто знизу» криза старої системи проявляється в масовій агресивності і постійній схильності людей до насильства. Сліпа стихія революційного екстазу зносить все навколо, але її учасникам це здається прекрасним: «*Qué hermosa es la revolución, aun en su misma barbarie!* (Azuella, 1997) («Як прекрасна революція навіть у своїй жорстокості!») – переклад наш, Ю.С.) Революційний вибух, який згуртував людську масу й підштовхнув до руху, у всій його стихійності відбиває Г. Лопес-і-Фуентес у романі «Мій генерал»: «*...todo el país se ha levantado para luchar. Fue un movimiento general que capturó el país ...*(López y Fuentes, 1948) («... вся країна піднялася на боротьбу. Це був загальний рух, який охопив країн ...») – переклад наш, Ю.С.)

Стан хаосу, в який занурюється світ за часів революційних потрясінь, переживається безпосередньо людьми як гранична ясність і чіткість: світ ділиться тільки на чорне і біле, півтони і переходи зникають. Наслідком цього є деформація реальності, що не дає змоги людям адекватно реагувати на

загострення кризи і девальвацію моралі. Криза цінностей змушує «людину розгублену» активно експериментувати як з власною долею, так і з пошуком себе у світі.

Біфуркація як момент переорієнтації. Народження порядку в синергетичній моделі позбавлене жорсткого детермінізму, воно пов'язане з біфуркаційною ситуацією невизначеності та непередбачуваності. Біфуркація – це момент критичного вибору системою свого подальшого шляху розвитку. В. Василькова визначає біфуркацію як «безліч сценаріїв поведінки системи в певній точці траєкторії її розвитку» (Василькова, 1999).

Те, що називається в синергетиці біфуркацією, має свої відповідники в галузі культури, і ця тема давно цікавить багатьох культурологів і літературознавців. Наведемо одне зі спостережень: «Фактично уявлення про біфуркації наявні вже в переказах і міфах різних народів. Коли казковий лицар або добрий молодець стоїть, замислившись, у придорожнього каменю на розвилці доріг, і вибір шляху визначає його подальшу долю, то це є, по суті, наочно-образним уявленням біфуркації в житті людини» (Князева, Курдюмов).

Розглянемо біфуркаційні ситуації в літературі про революцію. У романі М. Асуели «Ті, хто знизу» командир мексиканських повстанців Деметріо Масіас як «добрий молодець на роздоріжжі» теж стоїть перед вибором подальшого шляху: продовжувати існування в старому усталеному світі, незважаючи на явні прояви близького хаосу, або зруйнувати старий порядок і зануритися в хаос. В романі «Земля» Г. Лопеса-і-Фуентеса перед героями стоїть той же вибір, що у героїв М. Асуели – стати «новим слугою» в момент похорону старого або спробувати зруйнувати стару систему в надії на краще майбутнє. Герой роману Х. Рубена Ромеро «Мій кінь, моя собака, моя рушниця» Хуліан знаходиться у ситуації біфуркації в той час, коли революційний рух добігає кінця. Герою в коні ввижаються риси місцевого багатія; собака – це уособлення пригнобленого селянства, а рушниця – сліпе знаряддя, що знищує народ. Рушниця, в розпачі кинута Хуліаном, раптом вбиває собаку. «Зловісний сміх» рушниці – це та жорстока, іронічна відповідь, яка назавжди покінчила з «великої і раптово загиблою в його душі надією» – «...la revolución ha hecho pedazos...» (Rubén Romero, 1965) («...революція розтрощена...» – переклад наш, Ю.С.).

Зазначимо, що пошук шляху в теорії синергетики визначається флуктуаціями і випадковими (непередбачуваними) чинниками зустрічей.

Флуктуації. Це випадкові відхилення спостережуваних величин від їхніх середніх значень, що характеризують хаотичність розвитку (і існування) системи. У зоні біфуркації флуктуації впливають на «критичний вибір» напрямку подальшої еволюції. Просканувавши флуктуаційний фон, система вирішує, якій флуктуації надати перевагу і яку закріпити. Залежно від цього вибору система може або створити порядок як більш складну організацію, або повернутися в рівноважний стан, що спричиняє ентропійну смерть, або продовжити свій нестійкий стан.

Зважаючи на це, повернемося до роману М. Асуели «Ті, хто знизу» і до вибору Деметрію. На його долі позначився флуктуаційний фон. З тексту роману відомо: знаючи, що Масіас коливається у своєму виборі (змиритися або чинити опір?), місцевий касик віддає федералам наказ підпалити його будинок. І саме ця флуктуація (випадкове зчеплення подій) призводить Масіаса до рішення піти війною на гнобителів. Завдання флуктуацій можуть розв'язувати й інші, другорядні персонажі. Їхня роль у точці біфуркації епізодична, але це саме «ті слабкі впливи, що здатні викликати, підштовхнути рух величезного масиву подій», про що пише О. Демидов (Демидов, 2011: 32). З точки зору синергетики, саме у точці біфуркації під впливом флуктуацій відбувається вибір можливого подальшого вектора руху, орієнтованого вже на атрактор.

Роль атрактора в революції. Поняття атрактора в синергетиці становить одну із центральних ідей. Атрактор у цій системі – це «свого роду "мета", "спрямованість" поведінки нелінійних, логічно непрогнозованих рухів; загалом – той момент первинного творення, на який націлена "людина розгублена"» (Силантьєва, 2015: 198). У ролі атракторів можуть виступати потреби, інтереси, люди, ідеї тощо. «Якщо звернемося до сучасної психології, то побачимо, що мета діяльності (ідеал) нерозривно пов'язана з настановою, та – відповідно – з мотивом, а мотив з потребою», – стверджує В. Тузов (Тузов, 2011).

Мотив «благородного» атрактора простежується практично в усіх творах про революцію. Наприклад, у романі Р. Ромеро «Мій кінь, моя собака і моя рушниця» жага справедливості і соціального оновлення роблять героя учасником революції. Потреба в соціальній справедливості і гідному житті становить структуру атрактора у романі М. Асуели «Ті, хто знизу». У романі Р. Ф. Муньоса «Гармати били під Бачимбою» працює такий самий атрактор: у революцію йдуть тому, що вірять у життя без страждань, голоду та утисків.

І все ж таки повстанці-революціонери так і не досягли атрактора. Прикінцеві частини творів про революційну боротьбу завжди сповнені гіркоти: герої або вмирають від куль, йдуть на самогубство, тікають з країни; або, повернувшись додому повними надій, бачать, що все залишилося без змін. Причина криється в них самих: дії революціонерів є такими ж стихійними і незрілими, як їхнє розуміння революції. Досить часто націленість на світле майбутнє «для всіх» змінюється індивідуальним атрактором, скерованим на збагачення «за всяку ціну».

Підсумуємо. 1) Вчення синергетиків про кризу, хаос і саморозвиток нового «порядку з хаосу» дозволяє по-новому усвідомити процеси виникнення конфліктів, громадських вибухів і перетікання «старого» в «нове» через біфуркації та атракції. 2) Флуктуації впливають на «критичний вибір» напрямку еволюції у точці біфуркації, вони можуть відігравати визначальну роль у становленні нової соціальної системи. 3) У досліджених творах відбито стан системи в момент її «зламу». Настає стадія кризи, яка провокує хаос

дійсності (масову агресивність, ейфорію вседозволеності) й хаос ідеології (зміна атрактору, стан розгубленості).

Список літератури

- Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем: синергетика и теория социальной самоорганизации. СПб. : Лань, 1999. 480 с.
- Демидов А. И. «Управляемый хаос» как политический процесс. *Вестник Московского университета. Серия 12 «Политические науки»*. 2011. № 4. С. 29–35.
- Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Синергетическая парадигма. Основные понятия в контексте истории культуры. URL: <http://lib.icr.su/node/1247>
- Силантьева В. И. Феномен переходности в искусстве: литературоведческий и синергетический подходы к проблеме. *Синергетика в филологических исследованиях: монография* / Т. И. Домброван и др. ; под общ. ред. Л. С. Пихтовниковой. Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. С. 180–203.
- Синергетическая философия истории / коллективная монография под редакцией В. П. Бранского и С. Д. Пожарского. СПб., 2009. URL: http://philosophy.spbu.ru/bransky/sinergetics_philosophy_of_history.
- Тузов В. В. Синергетика в социальных науках. *Журнал «Библиосфера»*. 2011. 2. С. 11–17.
- Azuela M. *Los de abajo*. New York : Penguin Books, 1997. 144 p.
- López y Fuentes G. ¡Mi general! México : Ediciones Botas, 1948. 252 p.
- López y Fuentes G. *Tierra: la revolución agraria en México*. México : Editorial México, 1964. 186p.
- Muñoz R. F. *Se llevaron el cañon para Bachimba*. Mexico: Factoria Ediciones, 2001. 242 p.
- Rubén Romero J. *Mi caballo, mi perro y mi rifle*. México : Editorial Porrúa, 1965. 242 p.

ПОСТУЛАТЫ И ПРИНЦИПЫ РАБОТЫ В ПРОСТРАНСТВЕ МЕЖВИДОВОЙ КОМПАРАТИВИСТИКИ

Силантьева В.И.

доктор филологических наук, профессор.
Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

Актуальность междисциплинарных сопоставлений как значимая часть межвидовой компаративистики продиктована сегодня общим тяготением всех видов, жанров и форм искусства к синтезу. Матрица анализа синтетических сращений не выработана, поэтому общетеоретические обобщения в русле заявленной темы крайне необходимы. Уже сделанное многими и, в частности Е. А. Бушковской (Бушковская, 2010), дает основание для нескольких постулированных выводов.

1. Междисциплинарность довольно часто рассматривают как понятие, возникшее в XX веке, но все же существует мнение о том, что идея межвидового единства возникала и в более ранние цивилизационные периоды. Уже поэтому Т. Аусберг заявляет, что междисциплинарность заявляла о себе в греческой философии (Ausborg, 2006). Дж. Томпсон, подтверждая это, настаивает еще и на том, что тяготение к междисциплинарности наблюдается в искусстве тех периодов и эпох, в которых педалируются идеи *унифицированного знания, общего знания, синтеза знаний* (Thompson, 1990).

2. Можно утверждать, что в XX веке тема межвидового единства оформилась как фактор противостояния последствиям чрезмерной «специализации», когда ученые, утверждая законы, например, ньютоновской физики, плохо ориентировались в пространстве квантовой физики. Когда литературоведы, исследуя искусство слова, не могли предложить схемы анализа музыкальных форм, отражающих данный литературный первоисточник. Таких примеров можно привести множество – так возникает необходимость в междисциплинарных (интердисциплинарных) подходах к конкретному явлению.

Во многих изданиях междисциплинарность может трактоваться как метод обобщения возможностей двух, иногда нескольких научных или художественных дисциплин и даже нескольких параллельно существующих областей знаний. А вот современный Интернет-словарь междисциплинарность предпочитает рассматривать применительно к практике обучения (Википедия). Данный термин, говорится в словарной статье, относится к образованию и обучению и помогает углублять знания по основному предмету с помощью смежно существующих: распространенный пример подобного положения вещей – наглядное пособие на уроке.

Итак, междисциплинарность предполагает следующее: а) возможность рассматривать предмет с разных сторон и разными способами, формируя при этом расширительное представление о нем; б) она утверждает: важны такие подходы к уже существующему материалу, которые помогают распознать в изучаемом предмете *его новые составляющие*.

Для анализа произведений междисциплинарного (синтетического) характера часто используют так называемую «цепочку Бергера», которая содержит следующие дефиниции: «дисциплина» – «мультидисциплинарный» – «плюрадисциплинарный» – «междисциплинарный» – «трансдисциплинарный». Трактуются понятия следующим образом:

– *Дисциплина* – это специфический корпус приспособленного для преподавания знания, опирающийся на специальную систему образования, профессиональной подготовки, а также на набор процедур и методов.

– *Мультидисциплинарный* {подход} – это использование в процессе анализа возможностей различных дисциплин, иногда не имеющих явных связей между собой по содержанию, например, музыка, математика и история.

– *Плюридисциплинарный* {подход} – он предполагает использование дисциплин, между которыми все же существуют определенные содержательные отношения.

– *Трансдисциплинарный* {подход} ориентирован на создание общей системы аксиом для довольно большого набора дисциплин (Силантьева, 2015: 21-24).

Компаративистика, изучающая предмет в его связях *со множеством* других подобных предметов, позволяет увидеть объект своего интереса в широком контексте его связей. В этом случае готика сонета, о которой умеют рассуждать литературоведы, будет подпитываться визуальным рядом

архитектурной готики; а романтизм Йогана-Фридриха Шиллера может удачно комментироваться в контексте живописи Каспара Давида Фридриха.

Этот, уже традиционный компаративистский прием соположения и сравнения объектов различных видов искусства на уровне художественных направлений и нового жанрообразования сейчас пользуется большой популярностью. Но следует помнить и о том, что, начиная с XIX века, на этой основе формировалось общее представление о российско-зарубежных литературных связях и создавались первые национальные *имиджи*, пролонгируя появление таких понятий, как «русское», «французское», «американское». В XX веке, в пору оформления рецептивной поэтики, это восприятие «иноного» получило четкое определение «имагологического образа» – то есть образа, обобщающего все наиболее показательное для иностранца в «чужой» стране. Что же касается XXI века, то он настойчиво подталкивает художника к межвидовому художественному синтезу как искусству, которое в ситуации дефицита созидательных идей черпает силы в экспериментах со старыми, уже существующими формами. Эту закономерность отмечают, например, исследователи Н. С. Бочкарева и И. А. Табункина (Бочкарева, Табункина).

М. Юнгерт в работе «Что, между кем и почему? Основные вопросы интердисциплинарности» (Jungert, 2010: 1-12) подтверждая разумность и закономерность оформления междисциплинарности (интердисциплинарности) как современной области знаний, подводит читателя еще и к следующим выводам.

1. Наиболее плодотворными можно считать методики, органичные *кроссдисциплинарности*. Этот термин, говорит исследователь, не часто встретишь в немецкоязычной научной литературе, но к нему прибегают Бальзигер, Янч, Кокельманс (*Balsiger, Jantsch, Kockelmans*). Кроссдисциплинарность *органична* межпредметной компаративистике уже потому, что ее методы использования «чужой» дисциплины можно применить в «своей» специальности. При этом слияние дисциплин или возникновение новых *не предполагается*. Главным условием и «фундаментальным элементом» здесь является «общая основа», «концептуальная структура/рамка», без которой подлинная коммуникация между «участниками объединения» невозможна (Jungert, 2010: 3).

2. «Сопутствующим элементом» кроссдисциплинарного синтеза может стать «вспомогательная интердисциплинарность» (*Auxiliary Interdisciplinarity*). В этом случае речь идет об использовании «чужих» методов анализа для «своей» дисциплины. В уже приведенном выше примере творчество романтика Ф. Шиллера в контексте романтической живописи Фридриха будет выглядеть более наглядно и показательно – видеоряд, сопутствующий тексту, всегда привлекает внимание. Этот же прием, использованный, например, в литературоведческом комментарии оды «К радости» Ф. Шиллера, но только при фоновом звучании «Девятой симфонии»

Людвиг ван Бетховена, сделает анализ стихотворения более лирическим и особенно возвышенным.

3. Приверженцу кроссдисциплинарных исследований необходимо учитывать фактор «дополняющей интердисциплинарности» (*Supplementary Interdisciplinarity*) (Jungert, 2010: 5-6). Эта разновидность синтеза особенно часта в пограничных областях одной дисциплины. Типичные примеры: психолингвистика, психобиология. В области гуманитарных знаний показательным примером развивающейся кроссдисциплины является «Художественная культура». Напомним также, что в основу всех учебных пособий по культурологии заложен тот же принцип – их авторы, характеризуя определенный период цивилизационных процессов, используют уже известные выводы историков и философов, археологов и архитекторов, литературоведов, а также искусствоведов и музыковедов. В их задачу не входит стремление показать морфологию сосуществования синтетических форм: здесь «сопутствующая» интеграционность помогает увидеть предмет исследования «с разных сторон», но в широком контексте.

Итак, традиционное сравнительное литературоведение, когда-то выработавшее матрицу сопоставлений, сегодня берет на вооружение общетеоретические наработки межкультурной коммуникации, ориентированной на диалог как форму обмена культурной информацией. В области междисциплинарных связей как видим, уже выработан ряд определений и вектор поиска. Их усвоение и дальнейшая разработка – задача ученых нового поколения.

Список литературы

- Бочкарева Н. С., Табункина И. А. Художественный синтез в литературном наследии Обри Бердсли. Пермь, 2010. 254 с.
- Бушковская Е. А. Феномен междисциплинарности в зарубежных исследованиях. *Вестник Томского государственного ун-та*. 2010. Вып. 330. С. 152–155.
- Междисциплинарность. URL: <http://en.wikipedia.org/wiki/Interdisciplinarity> (дата обращения 10.05.2020)
- Силантьева В. И. Литература и живопись в контексте компаративистики : Писатели и художники периодов эстетической переориентации. Одесса, 2015. 336 с.
- Ausburg T. *Becoming Interdisciplinary: An Introduction to Interdisciplinary Studies*. 2nd ed. N.Y.: Kendall/Hunt Publishing, 2006.
- Jungert M. Was zwischen wem und warum eigentlich? Grundsätzliche Fragen der Interdisziplinarität. *Interdisziplinarität. Theorie. Praxis. Probleme*. Darmstadt, 2010. S. 1–12.

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Синявська Л.І.

доктор філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Леся Українка зуміла, на думку Л. Демської-Баздуляк, інтегрувати у своїй творчості новітні тенденції мистецьких віянь із Західної Європи, врахувавши кращі здобутки національної культури» (Демська-Баздуляк 2003). З цією слушною думкою перегукується твердження В. Агеєвої, яка

пише: «У драматургії Лесі Українки яскраво виявились тенденції властиві всій європейській «новій драмі» (Агеєва 2001).

Звичайно, дослідниками неодноразово відзначався зв'язок, перегук дебютної п'єси Лесі Українки з творами європейської « нової драми»: «Синій птах» М. Метерлінка, «Нора», «Привиди», «Дика качка» Г. Ібсена, «Пані Юля» А. Стріндберга. Ця п'єса також аналізується в контексті драматургії А. Чехова, що, на наш погляд, є логічним, адже вплив А. Чехова на західноєвропейську «нову драму» доби порубіжжя є незаперечним, бо його художні пошуки, новаторські прийоми накреслили шляхи розвитку світового театального мистецтва ХХ ст. (Борбунюк 2013).

Мета розвідки полягає в аналізі проявів інтертекстуальності у драмі Лесі Українки «Блакитна троянда». У нашому дослідженні розглядаємо інтертекстуальність як це текстову інтенцію, яка, враховуючи контекст, відокремлена від наратора та реципієнта, але існує лише у зв'язку з ними.

Констатуємо, що українська драматургія кінця ХІХ – 20-х рр.. ХХ ст., обираючи свій вектор руху, опирається на національну традицію, однак творчо її трансформує відповідно до нових мистецьких та історико-часових вимог, які знаходять своє втілення в модерністських впливах як російської, так і західноєвропейської літератури. Тому цілком справедливо говорити про впливи як західноєвропейської, так і російської драматургії на українських драматургів, які реалізуються на рівні інтертекстуальних проявів, асоціацій, типологічних зв'язків.

Уперше засвідчила це на рівні інтертекстуальних проявів п'єси Л. Українки «Блакитна троянда». З чим же пов'язується новаторство цієї п'єси? На наш погляд, однією з характерних ознак, яка забезпечує інтертекстуальність п'єси, є «літературність». Золя, Ібсен, Надсон, Гіппократ, Сократ, Бісмарк, Рубенс, Верді, Россіні, Данте, Беатріче, Жанна д'Арк, Ксантиппа, Мефістофель – це імена композиторів, письменників, художників, героїв, філософів, до яких апелюють персонажі. Але це не просто відсилання чи згадки, це залучення багатьох текстів до тексту п'єси, що створює множинність інтертекстів, а це, у свою чергу, є проявом модернізму. У такий спосіб кожне ім'я в п'єсі породжує «мікросюжет» (визначення З. Паперного), який домислюється реципієнтом. Ці позасценічні «мікросюжети» розширюють смислову рамку п'єси, умотивовують пошуки та почуття персонажів п'єси. Як приклад, можна навести слова Гоцинської про художника, який вішається від відчаю, у романі Е. Золя «Творчість». Тому персонажі п'єси (Л. Гоцинська, яка захоплюється літературою і живописом, Орест Грубіч – письменник-початківець, журналіст, Острожик) викликають асоціації з творами вищеназваних авторів, а також персонажами «Чайки» А. Чехова.

Ще одним проявом інтертекстуальності п'єси «Блакитна троянда» є велика цитатність, літературні аналогії. Їх функції у п'єсі багатозначні. З одного боку, вони сприяють зображенню середовища української інтелігенції, з іншого – розширюють та поглиблюють значення та смисли п'єси, її символіку. Як приклад можемо навести суперечку Ореста з Мілевським, які

цитують вірші Надсона. Мілевський декламує «Тільки утро любви хорошо», а Орест – «О любви твоей, друг мой, Я часто мечтал». У вірші, вибраному Мілевським, кохання, як і квітка, недовге, а Орест мріє про недоступне щастя, яке, однак, не знищить квітку кохання. У такий спосіб вірші С. Надсона доповнюють характеристику персонажів, поглиблюють символіку заголовка п'єси.

Питання символіки у драматургії Л. Українки дослідники неодноразово аналізували і визначали її своєрідність. Зокрема, Л. Демська-Бузуляк зазначає: «Західноєвропейські символісти, чи то вживаючи, чи то творячи певні символи, переважно користувалися класичною семантикою, а Леся Українка часто на власний розсуд змінювала її, надаючи цілком нового, досі не вживаного смислового навантаження класичним символам» (2003). Таке новаторство у підході до використання символів проявляється у Л. Українки в п'єсі «Блакитна троянда» на рівні використання символів-деталей, наприклад, червоний абажур, що символізує любов і щастя. Тут до символу-деталі залучається ще й символіка кольору від ремарки 1 дії «*Загальний тон кімнати темно-червоний*», а любов для Ореста асоціюється з червоною трояндою: «*Ти розквітнеш розкішною червоною трояндою, ти будеш щаслива, щаслива, щаслива*». Однак у фіналі цей колір міняється на блакитний: «*і ти повинен... за мною..., Беатріче твоя... роза блакитна... так треба*». Червоний та блакитний кольори протилежні у кольоровому спектрі; що характерно для експресіонізму, який, як відомо, апелює до підсвідомого, глибинного психологізму, архетипних стереотипів.

Завдяки інтертекстуальності «Блакитна троянда» Л. Українки активно взаємодіє з пластами попередніх культур, свідченням чого є цитати, які доволі часто зустрічаються в тексті. Цитата з Гейне «*Тільки хвора людина є людиною*» наводиться Любов'ю як свідчення своєї хвороби, яка не повинна заважати бачити, перш за все, в ній особистість. Називаючи Ореста Данте, вона звинувачує його в «*манії самовозвеличення*». Це відкрите цитування Любові слугує в тексті підтвердженням розуміння нею своєї хвороби, неможливості бути щасливою, бути з Орестом. Її слова боляче ранять Ореста, звучать як вирок, адже він не дає їй можливості зловити щастя. Отже, дані цитати допомагають глибше зрозуміти психологічний стан героїні, яка знає про свою хворобу, але намагається довести всім, і в першу чергу собі, що навіть хвора людина має право називатись людиною. Інтертекстуальність, яка виявлена тут за допомогою цитати, пояснює ставлення Любові до життя, розуміння його сенсу, а також виступає опозицією до іншої світоглядної настанови, яку репрезентує в п'єсі лікар. Лікар Яків Григорович, приятель тітки та Любові, репрезентує традиційну мораль, старосвітський розмірений спосіб життя. Він пригадує, що в молодості вони часто співали пісню, «*отже, тішимося, поки ми молоді*». Ось цей молодечий запал, розміреність життєвого циклу він сповідує і в старості, спираючись на одвічні істини: «*отчаяние есть смертельный грех*», «*жена да убоится мужа*». Ці біблійні цитати, студентські пісні латинською мовою репрезентують гедоністичне, життєстверджуюче

сприйняття життя. Інтертекстуальність в такий спосіб забезпечує онтологічне протистояння в сприйнятті життя в п'єсі: традиційне і модерне, гедоністичне і песимістичне, хворобливе, приречене. Цікаво, що це модерне, сучасне сприйняття ближче до трагедійного, драматичного, що й передається за допомогою цитат та алюзій, тобто інтертекстуальність тут проявляється на рівні «тексту в тексті» та уможливорює вищеназвану онтологічну опозицію трактування життя – смерті.

Досліджені нами інтертекстуальні асоціації та прояви в аналізованій драмі служать підставою для висновку про те, що цей твір є етапним не лише у доробку Лесі Українки, а й у всій тогочасній вітчизняній драматургії. З ним авторка пов'язувала надії на модернізацію українського театру, якому запропонувала драму «нового напрямку». Прикметними ознаками такої драми, які засвідчують її інтертекстуальність, є, зокрема, «літературність», цитатність, літературні аналогії – риси, які не були властиві творам не тільки попередників Лесі Українки, але і її сучасників. Інтертекстуальність драми Лесі Українки проявляється на рівні як наукового, так і мистецького дискурсу, завдяки чому вибудовується у творі асоціативний ряд в контексті епох.

Список літератури

Агасва В. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. Київ: Либідь, 2001. 191 с.

Борбунюк В. А. П'єса «Голубая роза» Лесі Українки в контексте драматурги А. Чехова (типологические связи и интертекстуальные ассоциации). *Вісник Харківського університету*. №1078. Серія «Філологія». Вип. 68. 2013. С. 104-113.

Демська-Баздуляк Л. Драма Свободи в модернізмі. Пророчі голоси Лесі Українки [монографія]. Київ: Академвидав, 2003. 184 с.

Леся Українка. Блакитна троянда. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Dramas/LtBlueRose/Act1.html>

Секція 6. Ономастичні студії

СТРУКТУРНО-ДЕРИВАЦІЙНА СПЕЦИФІКА НЕОФІЦІЙНИХ ГІППОНІМІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Алексєєва Н.М.

аспірант,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Незважаючи на свою уявну простоту, гіппоніми – це складний ономастичний розряд, який охоплює офіційні паспортні та неофіційні народні власні назви коней. Раніше нами було досліджено словотвір офіційних гіппонімів та їхню структурну організацію (Алексєєва, 2017; Aleksieieva, 2019).

У цій доповіді вважаємо за необхідне дослідити структурну типологію неофіційних гіппонімів та виокремити словотвірні моделі, що застосовуються у них.

Неофіційні назви на позначення коней характеризуються не меншою варіативністю структурних типів, ніж офіційні. Взавши за основу аналізу традиційну структурну класифікацію власних назв (Торчинський, 2008), у вибірці 500 народних гіппонімів виділяємо наступні структурні типи у порядку від більш продуктивних до менш продуктивних: **прості афіксальні гіппоніми** (*Alfie, Stinky*); **прості безафіксальні** (*Chief, Star*); **прості усічені гіппоніми**, що втрачають звуки у межах слова (зазвичай при переході назви з офіційної сфери вжитку у повсякденну) і утворюються способом апокопи: *Sol* ← *Probably Solvable*, *Ronde* ← *Rondeveau*; афарези: *Cane* ← *Hurricane*, *Tello* ← *Donatello*; синкопи: *Ilen* ← *Silent Debut*, *Timi* ← *Always the Optimist*; **складені словосполучення** (*Funny Face, Mrs Mozart*); **складні власне композити** (*Knightman, Butterball*); **редупліковані гіппоніми** (*Smelly Ellie, Pukey Lukey*); **складні афіксальні композити** (*Streetwalker, Wakerdoodles*); **складені фрази** (*What a Face, Fly Voi*); **складні скорочення** (*Cobbo, Fridge*).

Що ж до частиномовної приналежності гіппонімів, то виокремлено значну кількість іменників та прикметників. Крім того, зафіксовано два випадки вживання вигука (*Oops* та *НАНАНАН*) та лише один випадок вживання займенника (*Whatever*).

Складені гіппоніми рідко вживаються в народній гіппонімії через їх складну структуру та важкість вимови, тоді як найбільш поширеними є структурно однослівні прості гіппоніми, які стають виразниками розмовного побутового колориту. Вони легко вимовляються і швидко запам'ятовуються.

Призначення неофіційних найменувань суто практичне – підкликання коня та привернення його уваги, тому такі назви переживають процес відбору або словотвору за своїми прагматичними законами – назви мають бути зручними для вимови та милозвучними, тобто такими, на які тварина краще реагує.

Серед лексико-семантичних шляхів утворення розмовних назв виокремлюємо **онімізацію, трансонімізацію та запозичення**.

Онімізація апелює лексико-семантичної лексики є найбільш продуктивним шляхом збагачення народного гіпонімікону – абсолютна більшість власних назв коней є похідними від загальних (за винятком окремих вигаданих гіпонімів, утворених шляхом актуалізації специфічних словотвірних прийомів).

Низку гіпонімів відантропонімічного походження було утворено від типових жіночих чи чоловічих особових імен англійської мови на кшталт *Katie, Patricia, Harry, Ben, Felix*. Поширеним є використання найменш реальних людей, які є публічними особами, наприклад, *Madonna, Monroe*, а також гіпоніми відтопонімічного походження, які номіновано за стародавніми та сучасними географічними об'єктами, наприклад, *Troy* (старовинне місто, де за епосом відбулася Троянська війна), *Delphia* (скорочений варіант назви американського міста *Philadelphia*). Поодинокими є випадки використання власних назв транспортних засобів, як-от *Sienna* ← *Toyota Sienna*, напоїв, як-от *Frappuccino*; фіксуємо також декілька трансонімізованих ергонімів, наприклад, *Disney, Starbucks*.

Іншомовний вплив на творення неофіційних гіпонімів є несуттєвим – зафіксовані поодинокі запозичення з іспанської, італійської, французької та російської мов.

Розглянемо детальніше продуктивні словотвірні моделі морфологічного словотвірного типу.

Словоскладення включає такі різновиди морфологічного способу деривації, як **власне складання, афіксальне складання, редуплікацію та лексикалізацію** словосполук, словосполучень та фраз. Іноді назви, утворенні шляхом словоскладання, при більш детальному розгляді є гіпонімами комбінованого утворення, адже словоскладання може поєднуватися з різними способами словотворення: усіченням (гіпонім *Lil Bastard*), плуралізацією (гіпонім *Wakerdoodles*).

Скорочення обіймає три словотвірні процеси: **власне усічення, безсуфіксальні гіпокористики та абревіацію**. Власне усічення представлене афарезою, синкопою та апокопою. Безсуфіксальні гіпокористики – це неофіційні скорочені назви, утворені від повного особового імені, які використовуються для звертання до особи та характеризуються відкиданням кінцевих елементів твірної лексеми без суфіксального дооформлення, наприклад, *Sam* замість *Samuel*.

Афіксація представлена суфіксальними та флексійними дериватами. Зменшено-пестливі назви побудовані за двоскладовою моделлю «гіпокористика з демінутивними суфіксами *-eu, -u, -ie*» та бувають узвичаєними для англійської мови, наприклад, гіпонім *Ellie*, утворений від офіційної назви *Redcarr Lady Ellie Rose*, або повсякденне *Bertie* від *Abetterplacetobe*, та okazional'nimi, як-от гіпонім *Nudey*, утворений від похідної офіційної назви коня *In the Nude*, гіпонім *Tilly* від офіційного – *Taliban*. Високу продуктивність виявляє словотвірний формант *-er*: *Dancer*,

Falmer. Зафіксовано також гіпоніми, утворені шляхом **плюралізації**, наприклад, *Bagels, Lips*. І все ж найбільш поширеними є суфіксальні відіменні деривати: приклади гіпонімів, утворених за допомогою афіксального словотворення демонструють напрочуд розмаїті трансформації зменшено-пестливих форм особових імен.

Ще однією поширеною моделлю є **монокореневе слово**, наприклад, гіпоніми *Diamond, Blaze*.

У цілому неофіційні гіпоніми за своєю структурою та словотвірними особливостями менш різноманітні, ніж офіційні. Більшість народних назв становлять одночленні найменування, що, на нашу думку, зумовлено їх компактністю, звучністю та легкістю для вимови та запам'ятовування. Разом з тим, неофіційний гіпонімікон все ж характеризується різноманітністю словотвірних моделей та структурних типів, низьким ступенем повторюваності, а значить, і складністю виявлення моди на імена, тобто фактичною відсутністю традиційного «репертуару» гіпонімів. Ця особливість неофіційних пропріативів порушує наявні стандарти іменування тварин у побуті, які включають відсутність фантазії в процесі номінації та одноманітність.

Список літератури:

Алексеева Н.М. Особливості функціонування офіційних гіпонімів на позначення скакових коней. Записки з ономастики. Одеса, 2017. № 20. С. 5–17.

Торчинский М.М. Структура онімного простору української мови. Хмельницький, 2008. 551 с.

Aleksieieva N.M. Word-building and motivational features of English official hipponyms. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. 2019. № 71(1). С. 235–247

МОТИВАЦІЙНА ТИПОЛОГІЯ АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРОНІМІВ

Васильєва О.О.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Завдяки своїй унікальній природі власні назви комп'ютерних програм об'єднуються в окремий підрозділ **комп'ютероніми** (див. докл. Карпенко, 2016; Бучко, Ткачова, 2012), які, за нашою версією, інтегрують усі власні назви на позначення різних типів комп'ютерних програм, представлених чотирма типами: власні назви операційних систем, наприклад, *Windows 10, Ubuntu Linux*; власні назви системних програм, як *Microsoft Word, Windows Explorer, Task Manager*; власні назви службових програм на кшталт *Microsoft Word, Adobe Illustrator*; власні назви розважальних програм, наприклад, *Devil May Cry, Quake 3, Doom*.

Метою нашого дослідження є аналіз мотиваційних особливостей англомовних комп'ютеронімів.

Об'єктом роботи обрано комп'ютероніми як специфічний різновид сучасного англійського онімікону, **предметом** – їхні семантичні особливості.

У роботі здійснено мотиваційний аналіз комп'ютеронімів за двома методиками: традиційним в ономастиці підходом до встановлення мотивованості пропріальних одиниць та когнітивно-ономасіологічним підходом до мотивації номінативних одиниць як до лінгвопсихоментальної операції. Оніми на позначення операційних систем в аспекті їхньої мотиваційної структури виявили наступні певні особливості, які, між іншим, зумовлені досить низькою частотністю однокомпонентних онімів, що відбивається на їхній інгерентній можливості мати просту мотивацію, а саме: **квалітативні** оніми не є частотними, бо використовують лише в 5 % від загальної вибірки, наприклад, *Coherent, NonStop*; **сутнісні** ідеоніми трапляються частіше, в 11 % випадків, наприклад, *MOS (Machine Operating System), DOS (Disk Operating System)*; **посесивні** оніми було виокремлено завдяки тому, що автор програми чи компанія-виробник у назві операційної системи фіксують приналежність програми, наприклад, автор операційної системи Линус Торвалд номінував програму *Linux, BeOS* це операційна система компанії *Be Inc.*, а операційна система *AmigaOS* була створена компанією *Amiga Inc.* Загальна кількість таких іменувань становить 9 %; **асоціативні** власні назви є доволі частотними для операційних систем, наприклад, *DragonFly, Solaris, Windows, Contiki*, загальною кількістю 15 %; **ситуативні** власні назви можемо виокремити в окремих випадках – 5 % від загальної кількості, наприклад, система *Arthur* була створена компанією *Acorn Computers Ltd*, мотивом номінації, наскільки це можливо з'ясувати, є збіг першої літери, а програма *GEORGE* є насправді акронімом, сформованим з перших літер виробника *GEneral ORGanisational Environment*. Ще одним прикладом може послугувати комп'ютеронім *iOS (iPhone OS)*, який було створено за аналогією з іншими продуктами компанії-виробника: *iPhone, iPad*. Найбільша частина ідеонімів цієї групи має комбіновану мотивацію, причому вже зазначалося раніше, що велика частка найменувань мають абрєвійовану форму. Наведемо приклади комп'ютеронімів з комбінованою мотивацією: *Windows 7* – асоціативно-патронімічна мотивація; *Classic Mac OS* – квалітативно-сутнісна мотивація; *UNIX Time-Sharing System v1* – патронімічно-квалітативно-сутнісна мотивація; *CTOS Z-80 (Cassette Tape Operating System)* – квалітативно-сутнісна мотивація; *OSE Flexible (The Operating System Embedded)* – сутнісно-квалітативна мотивація.

Мотиваційний аналіз власних назв на позначення операційних систем з іншого кута зору виявив наступні закономірності: **пропозиційна мотивація** є домінуютьною для цієї групи онімів, наприклад, *OS/2 v1.0, OS/2 v1.10SE, Open Enterprise Server, Windows for Workgroups 3.11*, причому їх загальна кількість становить 84 %; **асоціативна мотивація** також вживається серед досліджуваних власних назв в 16 % випадків, наприклад, *Solaris, Idris, Windows Vista*. У мотиваційній структурі цієї групи онімів домінуютьні

позиції посідають сутнісний чи змішаний з сутнісним компонентом, або є пропозиційний тип мотивації, який акомпанується асоціативною мотивацією.

Аналіз мотиваційної організації другої групи комп'ютеронімів – власних назв на позначення системних програм – виявив такі тенденції: **сутнісні** ідеоніми є надзвичайно поширеними, наприклад, *Task Manager, Services, Character Map, DDE Share, Disk Management, Accounts Database Encryption*, загальною кількістю 83 %; **асоціативні** власні назви іноді вживаються серед даних власних назв, наприклад, *cat, make, date, Dr Watson diagnosis*, однак їх кількість не є значною – 7 %. Також у межах цієї групи представлено 10 % онімів з комбінованою мотивацією, наприклад: *Accu Weather Daemon Service.apk* – квалітативно-сутнісно-асоціативна мотивація; *Google Quick Search Box* – патронімічно-квалітативно-сутнісна мотивація; *Panning Try Actually* – сутнісно-апотропейна мотивація. Подальший аналіз мотиваційних типів цієї групи комп'ютеронімів виявив такі особливості: **пропозиційна мотивація** є домінувальним типом, наприклад, *Phone Err Service, PressReader, Samsung Text To Speak Engine*, що складає 91% від загальної кількості; **асоціативна мотивація** виявляється в окремих випадках, наприклад, *cat, Magnifier, Dr Watson diagnosis*, що становить 6 %; **змішана мотивація** виокремлюється в поодиноких випадках на кшталт *SetupWizard. SecretWallpaper1.apk*.

Третьою групою комп'ютеронімів є власні назви службових програм, які в ході мотиваційного аналізу виявили такі особливості: **сутнісні** ідеоніми зустрічаються в 9 % випадків, наприклад, *Calculator, Buffer, Vuew*; **асоціативні** власні назви є трохи більш поширеними – 10 % від загальної кількості, наприклад, *Pocket, Deluge, Sunbird*; **апотропейні** оніми було виокремлено в 1 %: *Join.me*. Онімів з комбінованою мотивацією переважна більшість, наприклад: *Microsoft Word, Windows Explorer* – патронімічно-асоціативна мотивація; *Adobe Illustrator, Google Docs* – патронімічно-сутнісна мотивація; *Windows Easy Transfer* – патронімічно-квалітативно-сутнісна мотивація; *ABBY FineReader Pro* – патронімічно-квалітативно-сутнісна мотивація; *QuickBooks Pro* – квалітативно-сутнісна мотивація.

Перейдемо до другої класифікації типів мотивації цієї групи комп'ютеронімів: **пропозиційна мотивація** є найбільш вживаною для цих онімів, наприклад, *McAfee Antivirus, Excel, PowerPoint, Google Chrome*; **асоціативна мотивація** також тут представлена, наприклад, *Thunderbird, Firefox, Opera*. Помітною тенденцією для онімів цієї групи є використання сутнісної та асоціативної мотивації, а також комбінованої з патронімічним елементом, що добре віддзеркалюється в результатах мотиваційного аналізу за методикою О. О. Селіванової (Селиванова, 2000).

Четвертою, останньою групою комп'ютеронімів є власні назви розважальних програм, ігор, які мають таку мотивацію: **сутнісні** ідеоніми використовуються досить рідко, в 9 % випадків, наприклад, *The Witcher, Street Fighter, Max Payne*; **асоціативні** власні назви є частотними, бо вживаються в 24 % від загальної кількості, наприклад, *Crysis, Dota, Doom, Quake, Overwatch*.

Найбільш частотним типом є оніми з комбінованою мотивацією, наприклад: *Assassin's Creed: Brotherhood* – квалітативно-асоціативна мотивація; *Baldur's Gate II: Shadows of Amn* – посесивно-локативно-патронімічно-асоціативна мотивація; *Grand Theft Auto V* – квалітативно-сутнісно-патронімічна мотивація.

Щодо другого підходу до мотивації пропріальних одиниць, зауважимо, що тут переважає асоціативно-темпоральна мотивація: **пропозиційна мотивація** вживається дуже обмежено, в 14 % від загальної кількості, наприклад, *Combat Mission, F.E.A.R.*; **асоціативна мотивація** є надзвичайно поширеною серед власних назв комп'ютерних ігор, наприклад, *Diablo, The Sims, Neverwinter Nights*. Мотивація власних назв на позначення розважальних програм відзначається наявністю потужного асоціативного компонента з урахуванням обох використаних методик мотиваційного аналізу. Домінуючими типами мотивації є комбінована, сутнісна й асоціативна, причому комбінований тип має потужні асоціативний й сутнісний компоненти.

Отже, обидва підходи виявили таку закономірність у мотиваційній структурі комп'ютеронімів: прагнення номінатора зробити свій продукт зрозумілим для потенційного користувача з одного боку, а з іншого надати йому певний асоціативний шлейф для підвищення загальної зацікавленості адресатів.

Список літератури

Бучко Д. Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. Харків : Ранок-НТ, 2012. 256 с.

Карпенко М.Ю. Теоретичні засади Інтернет-ономастики. *Записки з ономастики*. 2016. № 19. С. 91–100.

Селиванова Е. А. Когнитивная ономастиология. Київ: Фитосоціоцентр, 2000. 248 с.

Classic British and American Essays and Speeches [Electronic resource]. Available from: <https://www.thoughtco.com/classic-british-and-american-essays-and-speeches-1688763>

УЗУАЛЬНИЙ СКЛАДНИК ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗООНІМІЧНОГО ФРЕЙМУ

Долбіна К.Д.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Ткаченко Г.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Вільний ономастичний асоціативний експеримент у когнітивній ономастиці (Карпенко, 2006; Неклесова, 2010; Ткаченко, 2012; Долбіна, 2014) проводять з метою виявлення асоціативних полів власних назв. Об'єктом даного експерименту є мова і культура носіїв мови.

Узуальні зооніми, які увійшли до анкети нашого ономастичного експерименту (Долбіна, 2014), містять власні назви тварин, що реально

існують чи колись існували у світі. Ступінь відомості у тварин – донорів стимулів для нашого експерименту теж різний – від всесвітнього до локального. Опитування проводилося серед трьох груп респондентів, які є носіями англійської, української та англійської мов.

Опитування російськомовних респондентів дозволило нам отримати такі реакції на узуальні стимули-зооніми:

1. Аліса 18/30/8/8/0 СГАОП – казки Л. Керролла 50 %; героїня казки О. М. Толстого 16,7 %

Аліса – в стране чудес 6; лиса 4; *Страна Чудес* 4; девочка 2; сказка; 50 капель валерьянки; *Гостья из будущего*; *Зазеркалье*; писатель детский; *Лиса*; платье; *Селезнёва*; чудо; чудеса; чудес; *Булычёв*; имя; *Чеширский кот*.

2. Белка и Стрелка 11/30/1/1/0 СГАОП – політ у космос 70%

космос 14; собаки 4; собака 3; ракета 2; собачки; собаки-космонавты; космонавты догагаринцы; космонавты; сказка; полёт в космос; *Гагарин*.

3. Дорофей 25/28/5/5/2 СГАОП – кіт 14,3%

кот 4; гусь; русское старинное имя; античность; *Греция*; имя; *Тимофеевич*; меланогастер (дрозофила); язычн. *Бог*; не знаю; летопись; сон; мальчик; медикаменты; подарок фей; волшебство; бабушка; славянин; трофей; греческий бог; морфий; шалфей; *Андрей*; *Ёлкин*.

4. Матрояни 21/27/6/12/4 СГАОП – кіноактор М. Матрояні 33,3 %; Італія 7,4%

Марчелло 5; *Италия* 2; скрипка 2; *Марчело Матрояни* - итал. артист; лидер; актер; кино; не знаю; конь; население; это кто?; древние славяне; режиссёр; паста; кавказец; *Грузия*; матрос; настроенье; магистраль; *Хиросима*; *Токояки*.

5. Маги 22/28/1/1/2 СГАОП – чародійство 50%; Гаррі Поттер 10,7%

Гарри Поттер 3; волшебники 2; волшебство 2; бульон 2; колдуны 2; волшебник; собака; колдовства; тайные знания; фокусы; заклинания; экстрасенс; чудеса; игры; друиды; чудо; гадалки; магич-е деяние; кубик; кубики; нат; драги.

6. Эрмитаж 22/30/4/4/0 СГАОП – музей 60%; живопис 13,3%

музей 8; картины 2; выставка 2; галерея 2; картина; *Москва*, выставка для приезжих; *Питер*, сосредоточение искусства; картинная галерея; ретро; живопись; зал; *Санкт-Петербург*; большой коридор; беляш; экипаж; большое красивое здание; искусство; кафе; *Франция*; великолепный музей.

7. Вадик 24/30/4/4/1 СПАОП – хлопець 46,6%; друг 13,3%

друг 3; парень 2; сосед 2; имя мужское; братан; брат; мужское имя; мальчик; имя мальчика; мой родственник; *Длинный*; мужчина; *Юрдик*; гараж; имя; одноклассник; дитя; муж; парень; велосипед; маленький мальчик; друг, одноклассник; *Лада*; *Шинкарук*.

8. Буся 18/30/2/2/1 СГАОП – кіт 40%; бабуся 10%

кошка 10; собака 2; бусинка 2; бабушка 2; йокширский терьер; белая болонка с нашего двора; кот; малыш; бабуся; комплимент; котик; я; маникюрщица; имя крысы; бусы; какое-то домашнее животное; *Жучка*; *Дуся*.

9. Батыр 20/27/8/10/3 СГАОП – хан 40,7%; очільник 14,8%

хан 6; *татаро-монгольское иго*; *Хан*; овчарка; *Казахстан*; произведение; *Бахчисарай*; пас; гопник; начальник *С-инженеринга*; *Seagin*; директор; *С-инженеринг*; богатырь; монгол; певец *Батырхан Шукенов*; калмык; прозвище; история; *Батый*; *Улан*; старорусское слово.

10. Кинг 18/30/7/14/1 СГАОП – Стівен Кінг 53,3%; король 20%

Стивен 7; король 5; лев 2; *Конг* 2; *Лютер Мартин Кинг* и *Кинг*-соврем. писатель; писатель; *Лютер*; перевод; ужасы; король лев; книги; конг; триллер; *Риплинг*; писатель; киноночь; *Стивен-король ужасов*.

Опитування україномовних інформантів дозволило укласти такий словничок:

- 1. Фред 19/24/5/9/6 СГАОП – Фреді Крюгер 25%; актор 12,5%**
Крюгер 3; актор 3; *Фреді Крюгер* 2; чоловік; віднесені вітром; ім'я чоловіка з *США*; фізика; бай-бренд; друг; *Гаррі Поттер*; хлопець; іноземець; *Фредді Мерк'юрі*; герой фільму; закон; науковець; герой; друг; *Зигмунд*.
 - 2. Фунтик 15/30/1/10 СГАОП – свиня 33,3%; мультфільм 30%**
мультик 7; свиня 4; порося 4; маленький 2; поросятко 2; фантик 2; персонаж із мультфільму; слоник; порося з мультфільму; фунт; мишка; папірець; цукерка; стерлінг; *Пунтик*.
 - 3. Кася 24/30/5/6/0 СГАОП – Катерина 20%; коза 13,3%**
коза 4; мася 3; коса 2; жаба; *Базя*; жінка; прізвисько; друг і черепаха; *Ася*; каша; дитя; ім'я; *Катя*; пестливе звертання; скорочення ім'я *Катя*; *Каста* (муз.група); не знаю; дівчина; дім; *Катерина*; мала; качечка; ім'я; киця.
 - 4. Бос 16/30/2/2/0 СГАОП – очільник 70%**
начальник 12; шеф 3; голова 2; посада ректора; очільник компанії; біг-борд; *Барбос*; головний; пакет; відповідальний; бокс; сурок; собака; коса; біс; *Хюго*.
 - 5. Чіта 18/26/4/4/4 СГАОП – пісня 42,3%; танець 7,7%**
дріта 6; *Дріта – маргарита* 2; пісня 2; п'яниця; місто; дівчина; ім'я; *Чіта* (місто); *Чіта-дріта*; героїня фільму; дріта (танець); кицька; італійка; кішка; танець; мавпа; місто; собака.
 - 6. Шоколад 23/30/2/3/0 СГАОП – солодощі 40%; смачно 23,3%**
солодощі 5; какао 2; смачно 2; смакота 2; смачний та молочний; лісові горіхи; приємні солодощі; мармелад; чорний; гіркий; гарячий; цукерки; дитина; «*Корона*»; «*Мілка*»; смак; напій; дитинство; настрої; зефір; "*Корона*"; смакота; шок.
 - 7. Пантелеймон 12/30/1/1/1 СГАОП – Куліш 56,6%; святий 23,3%**
Куліш 10; святий 5; письменник 4; чоловіче ім'я 2; свято; ім'я; храм; кіт; тато, пророк; вулиця; козак.
 - 8. Венді 23/ 27/5/6/3 СГАОП – невідомо 18,5%; плем'я 14,8%**
плем'я 3; *Ванда* 2; не знаю 2; невідоме слово; індиго; село; гори; назва племені; слониха з мультика; слон; *Каспер*; *Пітер Пенн*; дівчинка; персонаж з фільму; щось; машина; *Ганді*; окріп; англієць; собака; загадка; *Фенди*; бренди.
 - 9. Мідорі 17/28/4/5/2 СГАОП – помідори 39,2%; Федора 14,2%**
помідори 10; *Федора* 2; місто 2; село; сидори; не знаю; ім'я; жінка *Мидора*; слов'янське ім'я; гори; *Мийдодир* (мультик); *Майори* (квіти); майоріти (виднітися); спиртне; салат; дари; мед.
 - 10. Пломбір 7/30/0/0/0 СГАОП – морозиво 70%; дитинство 10%**
морозиво 21; дитинство 3; смак 2; холод; спогади; йогурт; бригадир.
- Анкетування англомовних учасників експерименту дало такі результати:
- 1. Dolly 25/32/9/15/0 СГАОП – співачка 31,2%; лялька 18,7%**
Dolly Parton 3; *Parton* 4; child 2; *Polly* 2; *Dolly Parton, famous country singer; Madison; children's doll; sheep; evil; cute girl; sheep; Barbi; Cabbage patch kids; shoes; Action man; Molly; sweets; boyfriend's mum; the doll; toy; toys; dolls house; singer; reminds me of being a child; working 9 to 5 (song)* .
 - 2. Larry 26/32/8/10 СГАОП – щасливий 12,5%**
happy 2; alone 2; *Harry* 2; loner 2; *Barry* 2; the lamb 2; A guy my mother dated; "*Bud*" *Melmun* (skit comedian); numbers television character; *Hagman*; window; happy as; farmer; lonely; the cat; *Bob*; person; I don't know; the elephant; boy; name; school; happy as *Larry*; lorry driver's name; *Larry the lobster; Lanky larry*.
 - 3. Maru 26/29/8/8/3 СГАОП – іноземний 13,8%**
foreign name 2; place 2; food 2; A city in *South America; Maroon; II; Mara; The mighty boosh* (TV programme); foreign; sad; sea creature; never heard of it; exotic; *Fantasy Island; Tora*; lesbian; mushroom; love; unknown; food (dessert); *Mariang* (pudding); ocean; girl; bbamboo; *Bedknobs and broomsticks* (film); sounds like a herb.

- 4. Bubbles 24/32/5/5/0 СГАОП – бульбашки 46,8%; ванна 18,7%**
bath 5; soap 3; pop 2; fun 2; an adult dancer; peaches; *Michel Jackson*; children; happy; water; blowing; happiness; *Mickle Jackson*; *Magee* (Scottish surname, character, book); *West ham* (football team); all the time; blowing bubbles- children; gum; playing; *Powerpuff Girls* (cartoon names); personal space bubble; bubbles; fun; bubbles in the air.
- 5. Max 27/31/8/8/1 СГАОП – собака 12,9%; влада 9,6%**
dog 3; power 3; my friend in Odessa; *Headroom* (1st digital personality creation); car; *Clifford*; God son; imum; boring; a million; *Maximillion*; movie; money; *Head Room*; *Powa* (tv character); geeza (dude); crisps; dog's name; night; names or size (minimum/maximum); strength; a million; name; friend; *Mad Max* (film character); *Maximillium*; *mighty max*. a kids boy from my childhood.
- 6. Baby Luv 23/32/3/3/0 СГАОП – пісня 28%; кохання 125%**
love 4; song 4; weird 2; babies 2; Aww 2; nickname for a small girl; “*The supremes*” (band 60); pregnancy; songs; son or daughter; you; dolls; dauter; wrong; daughter; *Nicole Scherzinger* (singer); marsha; unknown; cute; music; puppies; sweets; a song by *diana ross*.
- 7. Gizmo 21/32/5/11/0 СГАОП – гремлін 3,1%; технічний прилад 3,1%**
Gremlins 6; gadget 5; *Gremlin* 2; cartoon character 2; gadgets; dog; the dog; my dog; character from the movie ‘*Gremlins*’; *The Flintstones* (space creature); techn; game; TV remote; name; cartoon; film; cat; electronics; controller; can't remember; a friend's dog is called *Gizmo*.
- 8. Witchitar 26/31/7/9/1 СГАОП – відьма 25,8%; потойбічне 12,9%**
America 3; witch 3; witch craft 2; evil character in a children's play; *Kansas* (state) *Wichita* (city); magic; *Lineman* (song); guitar; what you on abat; scary witch; picture; witch doctor; place; *Avitar* (film); *Canada*; I don't know; food; wheelchair; witches; unknown; superstar; *Zombieland*; childrens TV; nothing; sounds like a character from a fantasy novel.
- 9. Hardey 27/31/6/9/2 СГАОП – Лорел 12,9%; хлопчики 9,7%**
Laurel 4; motorbike 2; nobel character in a children's play; boys; hardware; *Ed*; hard working; clothes; peak-a-boo; dojjy name (weird); fatty; handy man; uncle; strong; man; hard man; comedian; *Boys* (*Hardy boys*); the dog; tough; unknown; friend; ale; *Lawrence*; *Hardy boys*; *Harley*; someone who is tough
- 10. Keiko 28/31/9/12/0 СГАОП – Японія 19,3%**
Japan 4; nickname of a friend of mine in *Florida U.S.A.*; cat name; boxing; camera; peak-a-boo; dojjy name; ugly; music note; restaurant; whale; cat; *Jones*; sicko; cartoon; monkey; I don't know; *Coco*; fighter; unknown; chocolate; coffee; *Ikea*; *Cola*; *Atari* (*Manga* film) (anime film name); *Lilo and Stich*; kilo; *Hiako*; the name of a fish.

Проаналізувавши отримані дані щодо асоціатив узувальних зоонімів, можемо дійти таких висновків. По-перше, реакції реципієнтів не завжди вказували на саме той денотат, який було обрано для експерименту. По-друге, семантичні гештальти асоціативного поля, які було згруповано з поданих асоціатив, причому лише перші два сформували гештальтне асоціативне ядро, інколи доводилося вказувати лише в єдиній репрезентації. Це відбувалося через те, що асоціативне поле певного оніма мало однорідну семантичну структуру та згрупувалося навколо єдиного референта.

Список літератури

- Долбіна К. Д. Когнітивні аспекти функціонування зоонімних пропріальних одиниць: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство. Одеса, 2014. 181 с.
- Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв: дис. ... доктора філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство. Одеса, 2006. 416 с.
- Неклесова В. Ю. Когнітивна природа власних назв на позначення часу: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство. Одеса, 2010. 230 с.
- Ткаченко Г. В. Англomовні хрематоніми як лінгвокогнітивні феномени картини світу: дис. ... канд. філ. наук: 10.02.04 – германські мови. Одеса, 2012. 236 с.

**СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
АНГЛОМОВНИХ ВЛАСНИХ НАЗВ
(на матеріалі серії творів Дж. К. Роулінг “Harry Potter”)**

Карпенко М.Ю.

кандидат філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Добров В.Я.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дослідженнями власних назв почали займатися з XVII століття, в епоху інтелектуального і художнього розквіту. Робіт, присвячених проблемі наявності семантики онімів досить багато. Даною проблемою займалися лінгвісти, філософи, логіки різних країн: А. Гардінер, М. Бреаль, Т. Гоббс, Г. Дж. Мілль, Х. Джозеф, Б. Рассел, А. Нурен, Е. Бойссенс, П. Крістоферсен, Х. Серенсен, П. Трост та ін.

Власні імена завжди були цікаві для лінгвістів і були предметом численних досліджень, але особливості їх функціонування в сучасній літературі залишаються наразі недостатньо вивченими, що зумовлює актуальність пропонованого дослідження. Метою даної роботи є вивчення особливостей функціонування антропонімів (на матеріалі англомовних творів). Об'єктом дослідження є мовна природа антропонімів. Предметом дослідження є структурно-семантична та функціональна специфіка англійських антропонімів. Матеріалом дослідження слугували серії творів про Гаррі Поттера з 1997 по 2007 роки. Аналіз проводився за допомогою методу кількісної обробки даних, описового та компонентного методів аналізу. Для дослідження було відібрано 175 антропонімів за допомогою методу суцільної вибірки. Результати дослідження систематизовані та описані нижче. Розрізняють **прості** оніми (однослівні однокореневі власні назви), як безафіксні так і афіксальні; **складні** оніми (двокореневі власні назви) та складені оніми (дво- і багатослівні власні назви) (Швець, 2016).

За структурою переважають **прості** антропоніми, які складають майже три чверті усього емпіричного матеріалу, а саме 71% (124 од.), в той час як складні представляють лише 29% (51 од.) усіх аналізованих антропонімів.

Перш за все необхідно розглянути приклади простих антропонімів, які були утворені на базі існуючих складних антропонімів. Таких прикладів у нашому емпіричному дослідженні 32 одиниці. За методом створення, було виокремлено такі підвиди:

1. Препозитивне скорочення антропоніма:

Andromeda – [*Andromeda*] – *Dromeda*

Magaritta – [*Magaritta*] – *Rita*

Mitravinda – [*Mitravinda*] – *Vinda*

Nymphadora – [*Nymphadora*] – *Dora*

Porpentina – [*Porpentina*] – *Tina*

Capucine – [*Capucine*] – *Pucine*

Matilda – [**M**atilda] – [Tilda] – Tilly

2. Постпозитивне скорочення антропоніма:

Antonius – [**A**ntonius] – Anthony

David – [**D**avid] – Dave

Delphini – [**D**elphini] – Delphi

Fabianus – [**F**abianus] – Fabian

Newton – [**N**ewton] – Newt

Ronald – [**R**onald] – Ron

Stanley – [**S**tanley] – Stan

3. Усічення середини антропоніма:

Corvinus – [**C**orvinus] – Corvus

Rudolf – [**R**udolf] – Rolf

Quintilla – [**Q**uintilla] – Quinta

Theodore – [**T**heodore] – Ted

Thomas – [**T**homas] – Tom

Ludovicus – [**L**udovicus] – Louis

4. Створення пестливих скорочених форм за допомогою суфіксів:

Josephine – [*Jos* + **e**tte] – Josette

Mina – [*Min* + **e**tte] – Minette

Queen – [*Queen* + **i**e] – Queenie

Ginevra – [*Gin* + **y**] – Ginny

Ted – [*Ted* + **y**] – Teddy

5. Перетворення кореню через географічні та часові причини:

Bill – коротка форма *William* (старопівнічнофранцузький). Цей правопис вперше був використаний у 19 столітті. На зміну початкового приголосного, можливо, вплинула більш рання ірландська вимова імені.

Отже, зміна «W» на «B» пояснюється різницею у вимові, коли французька вимова передбачає «W» в той час як ірландська – «B»: *William* – [**B**illiam] – *Bill* (Merriam Webster, 1994).

Окрім скорочення складних антропонімів, виокремлено цілу низку простих антропонімів, які утворені за формулою:

основа + суфікс -us

Таких прикладів становить 23 одиниць, тобто 13% усього емпіричного матеріалу: *Albus*, *Argus*, *Arcturus*, *Augustus*, *Billius*, *Brutus*, *Cadmus*, *Charlus*, *Corvinus*, *Corvus*, *Cygnus*, *Filius*, *Flaccus*, *Ignatius*, *Lucius*, *Radolphus*, *Remus*, *Scorpius*, *Septimus*, *Severus*, *Silvanus*, *Sirius*, *Theseus*.

Із 23 наведених імен, лише 3 – це авторські (у нашому випадку, на основі частин романів Дж. К. Роулінг, тому автор антропонімів є англійська письменниця), а саме: *Billius*, *Charlus*, *Radolphus*. Їх створення базується за однією формулою:

основа дійсного імені + суфікс «-us»

Billi + -us – *Billius*

Charl + -us – *Charlus*

Radolph + -us – *Radolphus* (A. H. Gardiner, 1991).

Складні антропоніми складають третину аналізованого матеріалу, а саме 29% (51 од.). Під час дослідження етимології імен, виявлено певні особливості антропонімів, які неможливо з'ясувати методом власних спостережень, оскільки більшість складних антропонімів створено на базі певних елементів, які існували сотні років тому з різних мов. Існують навіть приклади, де одна частина запозичена з латині, а друга – з грецької мови:

Arthur – чоловіче власне ім'я, від середньовічного латинського *Arthurus/Arturus*, як правило, по-валлійськи *arth* «ведмідь», споріднений із грецьким *arktos*, латинським *ursus*:

(*Greek*) *arktos* + (*Latin*) *ursus*

Таким чином, більшість складних антропонімів маю імпліцитні основи, наявність яких може показати лише етимологічний аналіз.

Оскільки складні антропоніми складаються із поєднанням декількох основ, тому за кількістю основ нами було виявлено два типи:

1. **Двоосновні складні антропоніми** (28%, 49 од.);
2. **Триосновні складні антропоніми** (1%, 2 од.).

Триосновні представляють лише 3% від усіх складних антропонімів, в той час як двоосновні складають усі 97 %. Розглянемо відразу триосновні антропоніми:

Voldemort – авторський оказіоналізм, який побудований на поєднанні трьох французьких слів: *Vol* + *de* + *mort*. Механізм створення цього імені полягає в складній та комплексній грі французьких слів:

Voldemort → [vol + de + mort], де

- *vol* – політ;
- *de* – «чогось»;
- *mort* – смерть.

Ім'я «*Voldemort*» він отримав з букв свого справжнього імені, воно є анаграмою імені:

Tom Marvolo Riddle → *I am Lord Voldemort*

При цьому значення англійського слова *riddle* (загадка, головоломка, таємниця) при перекладі прізвища втрачено, але анаграма імені збережена.

Розглянемо **двоосновні антропоніми**, які на перший погляд схожі на прості (мають одну основу), але насправді складаються з двох елементів, які можливо з'ясувати лише за допомогою етимологічних словників:

Ronald – означає правило адвоката та має англійське походження. Шотландська форма імені *Ragnvaldr*, яка складається з елементів *regin*, що означає «рада, порада» і *valdr*, що означає «влада або правитель».

Чоловіче ім'я «*Ronald*» походить від шотландського імені «*Ragnvaldr*», яке у свою чергу побудоване на базі двох елементів: «порада» та «влада або правитель», тобто «головний адвокат»:

Ragnvaldr – [regin + valdr] – *Ronald* (H. S. Serensen, 1963).

Підсумовуючи все вищесказане, можна сказати, що розгалужену систему антропонімів складають саме прості, оскільки способи їх творення різноманітні. Так, в окрему велику групу виокремлено так звані скорочені

антропоніми, які створені на базі існуючих антропонімів за допомогою різних маніпуляцій, де ми виділили такі підтипи: препозитивне скорочення антропоніма – 7 од. (4%); постпозитивне скорочення антропоніма – 7 од. (4%); усічення середини антропоніма – 6 од. (3%); створення пестливих скорочених форм за допомогою суфіксів – 5 од. (3%); перетворення кореню через географічні та часові причини – 7 од. (4%).

Також 23 (13%) антропоніма створено за формулою «основа + суфікс -*us*», де 3 одиниці – це продукт фантазії автора, тобто 20 антропонімів належать до реально існуючих.

Список літератури:

- Булаховский Л. А. Введение в языкознание. М.: Учпедгиз, 1954. 177 с.
- Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник. К.: Академія, 2001. 368 с.
- Пасік Н. М. Роль ономастичних компонентів у формуванні фразеологічного та пареміологічного значення. *Мовознавство*. 1999. № 2–3. С. 21–30.
- Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии/Н. В. Подольская. М.: Наука, 1988. 198 с.
- Суперанская А. В. Общая теория имени собственного. М.: Наука, 1973. 366 с.
- Торчинський М. М. Структурна класифікація назв. *Мовні і концептуальні картини світу*: зб. наук. пр. 2007. Вип. 23, Ч. 3. С. 95–98.
- Швець Н.В. Іхтіоніми як джерело утворення власних назв в англійській, французькій та українській мовах, 2016. 558 с.
- Ярцева В. Н. Языкознание/В. Н. Ярцева. *Большой энциклопедический словарь*. М.: Большая энциклопедия, 1998. 685 с.
- Gardiner A. H. The theory of proper names. *Хрестоматія по англійській філології*. М.: Высшаяшкола, 1991. С. 125–130.
- Gardiner A. H. The theory of proper names: A controversial essay. London: Oxford University press, 1957. 86 p.
- Merriam Webster's Dictionary of English Usage. Merriam Webster, Incorporated, 1994. 989 p.
- Monroy U. Proper names: One century of discussion. *Logica Trianguli*, 1999. № 3. P. 119–138.
- Serensen H. S. The meaning of proper names with a defines formula for proper names in modern English. Copenhagen, 1963. 117 p.
- Serensen H. S. Word classes in modern English with special reference to proper names with an introductory theory of grammar, meaning and reference. Copenhagen, 1958. 300 p.

УКРАЇНСЬКІ ОНІМНІ РЕАЛІЇ В АНГЛОМОВНОМУ ТЕКСТІ

Карпенко О. Ю.

доктор філологічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Гетманець І. М.

бакалавр, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Актуальність даної теми полягає в тому, що переклад реалій відіграє важливу роль в перекладознавстві і бере свій початок від теорії перекладу як самостійної дисципліни. На даному етапі розвитку науки перекладу чи не одним з найважливіших аспектів є грамотна і коректна передача реалій, мовних одиниць, що мають національно-культурну специфіку, що є особливо важливим для текстів художнього та газетного дискурсів.

Багато науковців таких як Л.С. Бархударов, Є.М. Верещагін, В.С. Виноградов, С.І. Влахов, В.Г. Костомаров, Р. Міньяр-Белоручев, А.А. Реформатський, Я.І. Рецкер, А.В. Федоров, С. П. Флорін, Г.В. Чернов, А.Д. Швейцер займалися вивченням проблеми передачі реалій та їх класифікації, однак все ще не повністю є розв'язаним питання щодо передачі саме українських реалій в текстах художніх та публіцистичних.

Метою дослідження є показати основні засоби лінгвістичної передачі українських реалій в англійських художніх текстах та текстах газетного дискурсу. **Об'єктом** дослідження є українські реалії, **предметом** – їх переклад англійською мовою. **Матеріалом** дослідження послуговували віршовані твори Тараса Григоровича Шевченка, а саме їх два англійські переклади (перекладачі Віра Річ та Джон Вір), а також матеріали видання *112.ua, Aljazeera, The Conversation, The Guardian*.

Термін **реалія** походить від латинського прикметника середнього роду множини *realis*, - *e*, *realia* — «речовинний», «дійсний», яке з часом перетворилося під впливом аналогічних лексичних категорій в іменник жіночого роду. Цим словом можна позначити матеріально існуючий або предмет, нерідко пов'язаний за його змістом з поняттям життя. **Реалія** — це перекладознавча одиниця, що займає провідне місце у відображенні історичного, культурного та соціального контекстів і надає національного забарвлення. Здебільшого реалії розподіляються на: географічні реалії — слова, що означають об'єкти фізичної географії; етнографічні реалії — слова, що означають поняття, пов'язані з культурою і побутом народу; суспільно-політичні реалії — слова, пов'язані з адміністративно-територіальним поділом, органами і носіями влади і соціальною структурою суспільства (Влахов, Флорін, 2006: 27).

Українська реалія або **українізм** — це слово, окреме його значення, вислів, граматична форма тощо, запозичені з української мови іншою мовою. Українізми — це лексичні, фонетичні та граматичні особливості української мови в Україні, що представляють собою порівняно нечисленні відхилення від української літературної норми (Українська енциклопедія, 2000). До українізмів відносяться слова, що виникли в Україні і отримали поширення поза її межами: назви рослин і тварин; різних явищ, пов'язаних з державним і політичним ладом України; з побутом українців. Українізми можна зрівняти з подібними за функцією **гебраїзмами** у мовах євреїв діаспори, зокрема в їдиш.

Власна назва досить часто функціонує в якості реалії, причому сутність цього терміну розуміємо як «назву, що дається конкретному об'єкту, особі для виділення його (її) з ряду однакових чи подібних» (Бучко, Ткачова, 2012). Онімичні одиниці в системі будь-якої мови представлено різними розрядами, зокрема, **антропонімами** – тобто власними назвами людей на кшталт *Тарас Григорович Шевченко*, **топонімами** – власними назвами географічних об'єктів, наприклад, *Україна*, **ергонімами** – власними назвами ділових і не тільки об'єднань людей, як *Одеський національний університет імені І.І.Мечникова*, **хрононімами** – власними назвами подій чи часових відрізків,

наприклад, *Майдан*, тощо. Взагалі розрядів власних назв налічується біля десяти, але саме названі вище виконують функції українізмів в аналізованому матеріалі, який обіймає два дискурси.

В цій роботі **дискурс** трактується як комунікативна подія, ситуація, що інтегрує текст з іншими її складниками, зокрема, екстралінгвістичними соціальними чинниками, референційними чинниками (обставинами, часом, простором комунікації), когнітивними і психологічними чинниками, які опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії (Селіванова, 2006: 626). **Художній дискурс** — це художній текст у процесі когнітивно-комунікативної діяльності читача, що реконструює когнітивно-комунікативну діяльність автора. Основне призначенням художнього дискурсу — це емоційно-вольовий і естетичний вплив на тих, кому він адресований, і головним фактором є його прагматична сутність. Віра Річ (Shevchenko, T., 2013) та Джон Вір (Shevchenko, T., 1977) займались перекладами творчості Тараса Григоровича Шевченка. В його творах «Катерина», «Наймичка» і «Гайдамаки» присутня велика кількість власних назв.

Майже всі власні назви вони передають прийомом транслітерації: **антропоніми** «Катерина» як *Kateryna* і *Katerina*, «Ничипір» як *Nychypir* і *Nichipor*, «Трохим» як *Trokhym* і *Trohim*; **топоніми** «Київ» як *Kyiv* і *Kiev*, «Царград» як *Tsargrad* і *Constantinople* (останній топонім має такий переклад в силу того, що Віра Річ є чистокровою англійкою, тому використовує поширений на Заході варіант); **ергонім** «чумак» як *chumak* або *carter/ox-carter* (прийом гіперонімічного перекладу); **хрононім** «Коліївщина» як *Koliyvshchina* та *Koliivshchyna*. Така розбіжність у передачі власних назв викликана тим, що англійка Віра Річ використовувала у своїх перекладах правила транслітерації, які набули чинності у 2010 році (Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: (Кабінет Міністрів України, 2010), а перекладач доби Радянського Союзу Джон Вір — орієнтується на російські відповідники українських назв. Таким чином, **художній дискурс** характеризується переважно вживанням реалій-антропонімів, топонімів, ергонімів, хрононімів, які передаються за допомогою прийомів транслітерації та гіперонімічного перейменування.

Назва **газетний дискурс** пояснюється історією становлення даного дискурсу: його мовні особливості склалися саме в періодичних друкованих виданнях і перш за все в газетах, однак сьогодні цей дискурс функціонує не тільки в друкованих, але і в електронних засобах масової інформації: газетний дискурс утворився для впливу на людей через засоби масової інформації — ЗМІ (газети, журнали, телебачення, афіші, буклети). Він характеризується наявністю великої кількості власних назв. У газетному дискурсі присутня велика кількість ононімічних одиниць, що пов'язано із специфікою самого виду дискурсу.

Як і в художньому дискурсі, більшість власних назв автори матеріалів видань *112.ua*, *Aljazeera*, *The Conversation*, *The Guardian* передають за

допомогою прийому транслітерації: **антропоніми** «Володимир» як *Volodymyr*, але «Зеленський» як *Zelensky* або *Zelenskiy* користуючись правилами транслітерації з російської на англійську, а не з української на англійську; **топоніми** «ДНР» та «ЛНР» як *DNR* та *LNR*, хоча коректно дані аббревіатури транслітерувати англійською як *DPR* і *LPR*, «Зона Відчуження» як *Zone of Alienation* (прийом використання прямого відповідника), *Chernobyl Exclusion Zone* (прийом контекстуального розтлумачення реалії); **ергоніми** «Свобода» як *Svoboda*, але «Національні Дружини» як *National Guards* — прийомом гіперонімічного перейменування; **хрононіми** «Прощена Неділя» як *Forgiveness Sunday* (прийом напівкалькування), «Революція Гідності» як *Revolution of Dignity* (прийом гіперонімічного перейменування). **Газетний дискурс** характеризується вживанням великої кількості онімічних одиниць, які передаються ширшим переліком прийомів передачі, ніж художній дискурс — прийом використання прямого відповідника, прийом гіперонімічного перейменування, прийомом напівкалькування.

Як в **художньому**, так і **газетному дискурсі** присутні наступні онімічні одиниці: антропоніми, топоніми, гідроніми, ергоніми, хрононіми, хрематоніми, але в **художньому** також теоніми, міфоніми, зооніми. Передаються, частіше всього, за допомогою прийому транслітерації та гіперонімічного перейменування. Перекладач повинен застосувати всі наявні знання, щоб компенсувати брак розуміння мови оригіналу, але при цьому не робити масштабних змін першотвору. Перекладачеві необхідно провести аналіз художнього твору, вникнути в його зміст, зрозуміти, який авторський концепт хоче донести до читачів автор, а потім вже здійснювати процес перекладу, розширюючи, але не переобтяжуючи тезаурус реципієнта новою інформацією.

Список літератури:

- Бучко Д.Г., Ткачова Н.В. Словник української ономастичної термінології. Ранок-НТ, 2012. 256 с.
- Влахів С. І., Флорін С. П. Неперекладне в перекладі. Валент, 2006. 448с.
- Інформаційне Агентство 112.ua. Criminal proceedings launched after clashes between far-right and police in Cherkasy. *112.ua*. URL: <https://112.international/society/clashes-in-cherkasy-police-launch-criminal-proceedings-37687.html> (дата звернення: 04.05.2020)
- Інформаційне Агентство 112.ua. Masnytsia 2020: Ukrainians greet spring. *112.ua*. URL: <https://112.international/ukraine-top-news/masnytsia-2020-ukrainians-greet-spring-48857.html> (дата звернення: 04.05.2020)
- Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею: Постанова КМУ від 27.01.2010 № 55. Кабінет Міністрів України, 2010. 3 с.
- Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Довкілля-К, 2006. 716 с.
- Українська мова: енциклопедія. Українська енциклопедія, 2000. 646 с.
- Шевченко Тарас. Кобзар. Дух і літера, 2011. 552 с.
- Felipe D. Ultrationalism in Ukraine – a photo essay. *The Guardian*. URL: <https://www.theguardian.com/world/2019/apr/11/ultrationalism-in-ukraine-a-photo-essay> (дата звернення: 04.05.2020)
- Mirovalev M. Ukraine at crossroads five years after «revolution of dignity». *Aljazeera*. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2019/02/ukraine-crossroads-years-revolution-dignity-190222114802790.html> (дата звернення: 04.05.2020)

Sasse G. Most people in separatist-held areas of Donbas prefer reintegration with Ukraine – new survey. *The Conversation*. URL: <https://theconversation.com/most-people-in-separatist-held-areas-of-donbas-prefer-reintegration-with-ukraine-new-survey-124849> (дата звернення: 29.04.2020).

Shevchenko, T. *Kobzar*. Kyiv, 2013. 336 p.

Shevchenko, T. *Selected Poetry*. Kiev, 1977. 334 p.

ОНИМИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ СМОЛЕНЧУКА

Ліштаба Т.В.

кандидат філологічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Огаренко Т.А.

кандидат філологічних наук, доцент,
Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

Важливим елементом художнього твору є власні назви. Вони є носіями ідейно-художніх думок письменника, допомагають утіленню авторського задуму в художньому тексті. Використовуючи власну назву, автор актуалізує окремі індивідуальні риси персонажа чи характерні ознаки конкретного місця. Як зауважує В. М. Михайлов, «входячи в той чи той структурно-змістовний, мовленнєво-композиційний, тематичний контекст, власні імена різнобічно сприяють формуванню образно структури твору, реалізації конкретного художнього завдання: характеристиці персонажів, створенню образу автора, вираженню ідейної позиції письменника» (Михайлов, 1987: 82).

Проблеми літературної ономастики цікавили багатьох учених-мовознавців, та, незважаючи на помітні успіхи, у сучасній ономастиці досі існують проблемні аспекти, які вимагають подальших досліджень. Ономастикон різних літературних жанрів досліджено нерівномірно, фрагментарно. Предметом нашого дослідження обрано історичну прозу талановитого письменника, педагога, визначного вченого-корифеєзнавця, фольклориста Миколи Кузьмовича Смоленчука, зокрема, повісті «Родня», «Степи полинові», «Білі бланкети», «Ой літав орел».

Серед власних назв у прозі автора найвагомніше місце посідають антропоніми. Відтворення епохи існування Київської Русі в повісті «Родня», вимагає відповідних антропонімічних репрезентантів. Письменник вводить в художню оповідь імена відомих на той час князів *Мстислав Романович*, *Ростислав Мстиславович* (Смоленчук, 1985: 54), чернігівський князь *Всеволод Ольгович*, *Юрій Долгорукий* (Смоленчук, 1968: 54), *Рюрик*, *Володимир Суздальський* (Смоленчук, 1985: 42). У художньому тексті ці історизми виконують стилістичну функцію піднесеності й урочистості.

Будь-який антропонім, що входить до художнього твору, семантично пов'язаний із його змістом. Тому, називаючи персонажа, автор спирається на загальний іменник епохи, у якій живе він сам, його герой, на соціальну та

національну належність літературного персонажа, його вік, зовнішні характеристики. Справжніх русичів-патріотів у повісті «Родня» письменник називає *Колотом, Олексичем, Петрилом*. До речі, номен *Петрило* алогізується з образом казкового Кирила Кожум'яки. «У художньому творі, – зазначає Ю. М. Тинянов, – немає не промовистих імен... Кожне ім'я, назване в творі, є вже позначенням, що грає всіма фарбами, на яке тільки воно здатне. Воно з максимальною силою розвиває відтінки, повз які ми проходили в житті» (Тинянов, 1929).

Не останню роль у процесі найменування діючої особи відіграє тема та ідея і, зрештою, сам жанр літературного твору. Стилістичною особливістю авторського письма є представлення в художній нарації конфесійних та історичних онімів, наприклад: *Отець Власій мляво гортав записи. Літо 1140. Чернігівський князь Всеволод, захопивши Київ, засновує Кирилівський монастир у стольному граді та церкву апостолів у Белгороді, щоб зміцнити владу свою* (Смоленчук, 1968: 49).

Історичну канву творів підтверджують власноназвові конотати духовних осіб: *монах Власій* (Смоленчук, 1968: 55), *благочинний Никон* (Смоленчук, 1968: 54), *старець Ольстин* (Смоленчук, 1968: 58).

«Особові імена з невиразною етимологією беруть участь у створенні образу не меншу, ніж яскраво-етимологічні, тільки зовсім іншими засобами», – наголошував В. А. Никонов (Никонов, 1971: 416).

Часи монголо-татарського нашестя в історичній прозі М. Смоленчука маніфестуються іменами *Кирила Терлецького, Феофана Грека, князя Острозького, Луки Фриделянта, князя Василя-Костянтина, Кирила Йона Борзобагатого, єпископів Мелетія, Адама Потія, митрополита Іова, царя Федора* та ін. (Смоленчук, 1985). На антропоніми, які здатні викликати певні асоціації, звертає увагу М. І. Черемисіна, оскільки «асоціації, що викликаються етимологічним значенням (імені), створюють уявлення не про ознаки характеру, а про персонажа в цілому» (Черемисіна, 1958: 49).

Окрему лексичну групу, уживану в історичних контекстах, становлять власні імена визначних людей, пов'язаних з культурною діяльністю. Достовірне відтворення існування зазначених осіб надає історичній оповіді реалістичного, автентичного наповнення. Так, часи Кропивницького маніфестують ся онімами: *Кониський, Тобілевич, Русов, Тарковський, Федоровський, Авдієнко, Цицик, Унтіловта* ін. (Смоленчук, 1969). «Вибір імен персонажів – це зовсім не дрібниця, не випадковість, – стверджував у листі до В. М. Галича Олесь Гончар, – це те, що органічно входить у процес зображення характерів» (Галич, 1999: 136). До онімів, ужитих у текстах на означення простого люду, відносяться *Лагута, отрок Ванятка, Мар'я, Петрило, Олексич* та ін. (Смоленчук, 1985).

Таким чином, у художньому тексті письменника можна чітко окреслити групу антропонімів на позначення конкретних історичних постатей, літературних персонажів та ін. Завдяки уведенню їх у нарацію, автор досягає ефекту достовірності в зображенні описуваної доби, створення атмосфери

певної епохи, репрезентації колоритних художніх образів.

Важливу функцію оприявлення автентичного оточення в історичних творах письменника виконує топоніміка. Це, зазвичай, назви країн, поселень, річок, військових укріплень, як-от: *Китаївське городище, Переяславське князівство, Родня, Вітачівська кріпость, Слаута, Заруб, Русь, р. Калька, Поросся, Переяславль* (Смоленчук, 1968: 15), *Случ* (Смоленчук, 1968: 29), *Псел* (Смоленчук, 1968: 33), *Богуслав, Дерново, Торське, Водоній* (Смоленчук, 1968: 42), *Царград* (Смоленчук, 1968: 42), *Кирилівський монастир* (Смоленчук, 1968: 42), *Успенська церква* та ін. (Смоленчук, 1968: 50).

Заглиблюючись у події XVI ст., письменник, відповідно, репрезентує топоніми того часу: *Володимир, Осторг, Перемишль, Світязь, Холодний Яр, Манява, Галичина, Почаєв, Вільно, Турія, Березинець* тощо (Смоленчук, 1985: 95).

Створюючи історичні панорами Кропивниччини, письменник актуалізує відповідну топоніміку: *Бобринець, Єлисавет, Живанова, Мар'янівка, Морквино* (Смоленчук, 1961: 151). Номен *Єлисавет, Єлисаветград* – це тодішня назва нинішнього *Кропивницького*.

Закоханість письменника в історію українського народу, у чарівну красу рідного краю відчувається в кожному рядку його творів. А саме змалювання давнини на території сучасної Кропивниччини є цінним внеском Миколи Кузьмовича в культурну скарбницю українського народу.

Цікаву етимологію назви річки подає автор у її народному тлумаченні: *То Сугаклей протікає – татарська це назва, жовта вода чи що* (Смоленчук, 1961: 71).

Часом у художньому тексті натрапляємо на топонімічну лексику періоду Київської Русі, яка в наш час має іншу назву, наприклад: *...висилаючи озброєні загони аж до острова Варязького [колишня назва Хортиці]* (Смоленчук, 1968: 63).

Використовуючи топоніміку описуваних в історичних творах часів, автор наближає до читача давно забуте минуле, достовірно передає назви географічних об'єктів, що вже змінились у плінні часу, цим самим збагачує художній наратив.

Важливу роль у наповненні художніх творів історичною лексикою відіграють і хроматоніми. Семантика зображуваних письменником часів репрезентується іменами відомих митців, назвами художніх, музичних, творів тощо: *Часто читав хлопцям Шевченка, «Енеїду» половину якої знав напам'ять* (Смоленчук, 1961: 149).

Створюючи художньо-біографічну нарацію про корифея українського театру Марка Лукича Кропивницького («Ой літав орел», «Степи полинові»), письменник уводить читача в мистецький світ мешканців XIX століття. Тогочасні актори, театрали жили літературним надбанням, подарованим світовою класикою, вони сценізували цю класику. Тому на сторінках зазначених творів М. Смоленчука натрапляємо на розмаїття хроматонімів: *«Сватання», «Шельменко денщик», «Микита Старостенко»*

(Смоленчук, 1969).

Відповідно до названих творів у художній нарації спостерігаємо й персонажів з них: *Катерина, Дикой, Кабаниха, Іван* (із «*Микити Старостенка*») (Смоленчук, 1969: 92), *Стецько, Прокіп, Одарка* (Смоленчук, 1969: 95); *Наталка-Полтавка, Терпелиха* (Смоленчук, 1969: 161); *Ярина* із «*Невольника*» (Смоленчук, 1969: 148).

Автентичну часів ХІХ століття засвідчує й список перелічених пісень, які стали улюбленими для мешканців тих часів: «*Ой, крикнула лебедочка*», «*Шпориш*», «*Ой тепло ж мені, та милий братця*» (Смоленчук, 1969: 97).

Репрезентована автором у художній нарації лексична семантика на означення назв художніх творів, культурних надбань засвідчує високий і багатоаспектний семантико-стилістичний потенціал, реалізований Миколою Смоленчуком для достовірного відтворення певних часових зрізів.

Таким чином, власні назви виступають важливими та необхідними складовими художнього твору. Вони мають цілеспрямоване ідейно-художнє значення; є вагомим текстотвірним, жанротвірним, стилістично маркованим засобом у художньому просторі.

Список літератури

Галич В. М. Доля дарувала дві світлі зустрічі. *Київ*. 1999. № 9-10. С. 136.

Михайлов В. Н. Специфика собственных имен в художественном тексте. *Филологические науки*. 1987. № 6. С. 78–82.

Никонов В. А. Имена персонажей. *Поэтика и стилистика русской литературы*. Ленинград, 1971. С. 416.

Смоленчук М. К. Білі бланкети. Київ : Рад. письменник, 1985. 327 с.

Смоленчук М. К. Ой літав орел. Одеса : Маяк, 1969. 281 с.

Смоленчук М. К. Родня. Одеса : Маяк, 1968. 126 с.

Смоленчук М. К. Степи полинові. Київ : Радянський письменник, 1961. 242 с.

Тынянов Ю. Н. Архаисты и новаторы. Москва, 1929. С. 27.

Черемисина М. И. К вопросу о функциях личных имен в очерках М. Е. Салтыкова-Щедрина «За рубежом». *Ученые записки Тульского пед. ин-та*. Тула, 1958. Т. II. С. 45-65.

ЕРГОНІМИ ВІДКОНОТОНІМНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Лукаш Г.П.

доктор філологічних наук, професор,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Ергоніми – своєрідний онімний розряд, однією із особливостей якого є специфіка його творення. Існує багато різних типів ергонімів, і кожен з них має свої номінаційні особливості. Оскільки ергоніми входять до онімійного складу лексики, основні номінаційні процеси, що відбуваються в ономастиці, характерні і для ергонімійної системи. Поширеним способом утворення пропріальної лексики є трансонімізація.

Мета нашої розвідки – визначити мотиваційну роль конотонімів як онімного розряду, на основі якого утворюються ергоніми. До цього часу ергоніми вивчались у різних аспектах. Передусім це був лексико-семантичний

аспект (праці З.Бузинової, І. Долгачова, Л. Дубровіної, Ю. Карпенка, С. Копорського, В. Лободи, Б. Маторіна, А. Мінтона, Н. Морозової, Р. Росслера, Л. Соколової, В. Тимофєєва, В. Ткачука, Т. Хейлик, Л. Щетиніна). Пізніше увага ономастів переміщується на ґрунтовне висвітлення особливостей їх семантики, структури й функціональних характеристик як іншомовних (розвідки А. Беспалової, Є. Жетельської-Фелешко, О. Мікіної, Т. Романової), так і українських ергонімів (праці О. Белея, С.Шестакової, Н. Кутузи). Ґрунтовні розвідки зроблено на матеріалі онімів кількох українських регіонів та деяких міст. Так, О. Белей досліджував ергоніми Закарпаття, Н. Кутуза – Одеси, Н. Лесовець – Луганська, О. Сидоренко – Донеччини, М. Цілина, Ю. Дідур – Києва, С. Шестакова – Києва, Львова, Полтави, Сум, Харкова, Ю. Деремєнда – Тернопілля, Ю. Горожанов – Луцька. Говорячи про пріоритети ергоніміки 20-х років ХХІ ст., простежуємо увагу до конкретних груп ергонімів, наприклад, до іменувань спортивних команд (Н.В. Григорук), найменувань промислових товарів (А. Янчишин) тощо. Активно вивчається рекламна функція ергонімів (О. Карпенко, Ю. Деремєнда, А. Ємельянова) та ін.

Зміст досліджуваного поняття постійно розширюється завдяки детальному вивченню цього феномена. Віднесення розряду конотонімів як джерела появи ергонімів – новий погляд на аспекти вивчення ергонімії, хоча значення конотацій певних класів і розрядів власних назв у номінативному процесі ергонімії дослідники підкреслювали неодноразово (Горожанов, 2014). Зокрема, таку появу ергонімів можна потрактувати у контексті умовно-символічного принципу номінації ергонімів (Позніхіренко, 2020), а також виявити її у межах дії трансонімізації, описаних Г. Зимовець (Зимовець, 2010).

Отже, основні позиції нашого дослідження:

1. Конотоніми як онімний розряд належать до багатих ресурсів поповнення ергонімії усіх типів.
2. Ергоніми, утворені на базі конотонімів, мають високий експресивний, емоційний та прагматичний потенціал.
3. Використання конотонімів як мовного матеріалу для творення ергонімів передбачає розуміння їхньої семантики, як денотативної, так і конотативної. Інакше номінатор може спровокувати кумедні ситуації.
4. Крім зазначеного, варто обов'язково зважати на те, що у носіїв мови з'являється можливість творчої інтерпретації результатів конотонімного називання, тому треба обов'язково брати до уваги цільову аудиторію, на яку буде спрямована назва.

Продемонструємо наведені позиції на конкретних прикладах. Перш за все з'ясуємо, конотоніми якого типу найчастіше постають джерелами ергонімів.

Типовими випадками є використання у відконотонімних назвах конотативних теонімів та міфонімів, в яких активізується побажальна сема 'покровитель як запорука успіху'. Так, достатньо поширеними і прозорими ергонімами є такі назви: «Зевс» (салон меблів; салон шкіри та хутра;

продуктовий магазин. Активована конотема: 'найголовніший'), «Нептун» (рибний магазин. Активована конотема: 'володар морів'), «Бахус» (магазин алкогольних напоїв, а також бар-кав'ярня. Активована конотема: 'вино і пов'язані з ним веселощі'), «Феміда» (юридична фірма. Активована конотема: 'правосуддя'), «Гіменей» (весільний салон. Активована конотема: 'подружжя', 'весілля'), «Діана» (магазин мисливської зброї, магазин продуктів. Активована конотема: 'полювання', а також 'достаток'), «Велес» (торговий комплекс, більш вживаний у графіці «VELES». Активована конотема: 'золото і достаток'), «Гермес» (придорожній продуктовий магазин і автозаправка, активовано конотему 'заступник подорожніх'); супермаркет «Ельдорадо» (конотема: 'багате місце'), «Тесей» – агентство безпеки, (Тесей – один з найвизначніших персонажів давньогрецької міфології). Конотема 'герой'. Часом онімами для ергонімів стають бібліоніми: «Адам і Єва» (приватна садиба. Активована конотема: 'щаслива сім'я'), «Віфлеєм» (дитячий будинок. Активована конотема: 'щаслива сім'я', 'місце, де живе святе сімейство'). Численні назви «Вікторія», «Ніка» з побажальними конотемами перемоги.

До невдалих відконотонімих ергонімів відносимо назву автозаправки «Гермес», оскільки це ім'я передбачає й інші значення теоніма, які так чи інакше зберігаються у ментальній базі багатьох реципієнтів: Гермес – не лише 'посланець богів', а й 'провідник душ померлих у підземне царство Аїда', а з розвитком торгівлі Гермес стає богом-заступником торгівлі, а також спритності, обману і навіть злодійства.

Дивною видається назва ресторану «Тантал» і мережі продуктових магазинів у Києві та Ізмаїлі під таким іменем. Якщо цю назву підприємства з ремонту електродвигунів, трансформаторів та котушок (Львів) певна категорія користувачів може асоціювати із назвою надміцного елемента *тантал*, який не розчиняється в жодній кислоті, то назва ресторану відсилає нас до імені сина Зевса Тантала, приреченого вічно зазнавати нестерпних страждань від спраги і голоду. До некоректних, на нашу думку, варто віднести назви агентства нерухомого майна «Янус», авіаклуба «Ікар», двозначною видається назва салона краси «Галатея». Трапився нам й досить своєрідний ергонім «Дедал» – назва магазину будівельних матеріалів та конструкцій.

Наступна поширена група конотонімів, що послужила базою для утворення ергонімів, стала група конотонімів з активованою конотемою 'красуня'. Це переважно назви салонів краси, перукарень: наприклад, перукарні «Клеопатра», «Венера», салони краси «Юнона», «Нефертіті», «Єва», «Даная», «Ліліт».

Утім, античні імена як певна поетична парадигма ергономіміру сьогодні поступово виходять з ряду часто вживаних. Сучасний стан ергонімікону вимірюється утвореннями нової траєкторії – рясними англійськими запозиченнями.

Мотивувальна класифікація за конотонімами дозволяє виділити суб'єктні особливості ергонімного масиву з такими оригінальними

відконотонічними назвами, як «Париж» (перукарський салон, конотемою є сема ‘місце, де дотримуються модних тенденцій’), «Сахара» (центр опалення) – ‘тепло’, ‘спека’, «Гаврош» (магазин одягу для підлітків) – ‘спритний хлопчик’, «Маленький Сократ», «Сократики» (магазини розвивальних іграшок) – ‘розумники’.

Отже, переходити до розряду ергонімів можуть яскраві конотоніми, коли назва стає засобом емоційного контакту того, хто його створює і того, хто цю назву має сприймати.

Список літератури

Горожанов Ю. Ергоніми відонімного походження в комунікативному просторі міста Луцька: структурно-семантичні особливості. *Волинська філологічна: текст і контекст*. 2014. Вип. 17. С. 61-68. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153578212.pdf> (дата звернення: 25.04.2020).

Зимовець Г.В. Структурно-семантичні особливості ергонімів України. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2010. № 29. С. 172-176.

Позніхиренко Ю.І. Принципи номінації в ергонімії. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Випуск 13. Том 3. С. 34-38.

Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування: автореф дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Національний педагогічний ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2006. 21 с.

ОНІМНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕКЛАМНИХ ТЕКСТІВ

Насакіна С.В.

кандидат філологічних наук,
Одеський державний аграрний університет

Рекламні тексти різних жанрів дедалі частіше стають об’єктом дослідження багатьох наук. Крім того, проблема функціонування власних назв у рекламних текстах уже тривалий час перебуває у полі зору ономастів. У статті порушується проблема функціонування власних назв у рекламних текстах фармацевтичних препаратів. Метою нашої розвідки є дослідження онімії у рекламних текстах крізь призму функціонування різних видів власних назв.

Вже у перших посібниках зі створення ефективною реклами стверджують, що для того, щоб переконати покупця придбати товар, необхідно насамперед привернути його увагу. Пізніше завдання реклами було відображено у відомій формулі AIDA, згідно з якою реклама повинна привернути увагу адресата, зацікавити рекламованим товаром (послугою), спонукати придбати цей товар, тобто:

A – *attention* – привертання уваги до тексту

I – *interest* – утримання інтересу до змісту інформації

D – *desire* – порушення бажання мати пропоноване

A – *action* – спонукання до дії, тобто доведення до здійснення покупки (Perreault, 1996: 491).

Використання власних назв у рекламних текстах спрямоване на привертання уваги споживача, тобто власні назви виконують **апелятивно-**

комунікативну функцію. Онімний простір, як «сукупність власних назв усіх класів, вживаних у мові певного народу в конкретний історичний період» (Бучко, 2012:136), включає: **топоніми** (назви географічних об'єктів), **ергоніми** (власні назви об'єднань людей), **прагматоніми** (власні назви тих об'єктів, які мають денотати в прагматичній сфері діяльності людини), **ідеоніми** (назви об'єктів духовної культури), **антропоніми** (імена людей), **фітоніми** (назви рослин), **хрононіми** (назви подій і відрізків часу, пов'язаних з історичними подіями), **зооніми** (імена або клички тварин), **космоніми** (назви природних об'єктів космічного простору), **теоніми** (імена божеств і демонів у будь-якій релігії, міфології).

Апелюючи до переваг препарату над іншими через приналежність виробника до певної країни, певної фірми тощо, власні назви містять приховану оцінність, що впливає на свідомість адресата, наприклад: **Geftinat 250 mg. Buy Geftinat from India at wholesale prices. True Indian Pharmacy.**

Топонім повинен асоціюватися з певними ліками й має викликати у адресата переважно позитивні асоціації. У зазначеному прикладі прагнення заінтригувати адресата й переконати в перевазі рекламованого препарату обумовлено вживанням **топоніма** *India* разом із **ергонімом**, тобто назвою фармацевтичної компанії, *True Indian Pharmacy*. Переконливість інформації, представленої в рекламних текстах, багато в чому залежить від різноманіття використаних **топонімів**, наприклад: **Mucinex. The day America fakes being sick. #SupersickMonday. When you're really sick, take Mucinex.**

У зазначеному прикладі **топонім** *America* створює певний імідж рекламованим лікам. Подібні прийоми розраховано на певну цільову аудиторію. **Апелятивно-комунікативну** функцію в рекламних текстах фармацевтичних препаратів виконують також **фармаконіми** й **ергоніми**. **Фармаконім**, тобто власна назва ліків, вжитий у рекламному текст, має особливе значення, якщо він є відповіддю на приховане запитання, наприклад: **Treximet. "My migraines are so excruciating I just want to take my head off". Treximet is superior to the ingredient in imitrex tablets at relieving migraine pain.** Стосовно **антропонімів**, то вони часто виконують **апелятивно-комунікативну** функцію, коли рекламний текст побудований у формі діалога, чи монолога, наприклад: **Berocca. "Whether you need to beat work deadlines, keep hitting the gym, or catch up with friends and family, Berocca helps you keep up with your big days. Take on any challenge! Take Berocca every day! " Paulo Evelino(actor).**

Створюється враження, що актор *Paulo Evelino* звертається до аудиторії та ділиться своїм досвідом. У рекламних текстах фармацевтичних препаратів частотним є прийом залучення адресата в «розмову» з використанням **антропоніма** для того, щоб сприяти формуванню довіри до рекламного текста. Власні назви у рекламних текстах фармацевтичних препаратів допомагають створити особистісне ставлення до рекламованого препарату. За нашим дослідженнями, ця функція є найбільш використовуваною в сучасних

рекламних текстах фармацевтичних препаратів, наприклад: *When bronchitis or sinusitis hits... Augmentin gets `em back in the swing*

За допомогою **ергонімів**, тобто назв фармацевтичних компаній, вжитих в рекламі ліків, найвиразніше постають особливості певної компанії, наприклад: **Seretide**. *What is Seretide? Seretide is available as a dry powder device called an Accuhaler and a Metered Dose Inhaler (MDI) also called as an 'inhaler'". World Trust Pharmacy.*

У рекламних текстах фармацевтичних препаратів використовують будь-які синтаксичні конструкції, однак питальні речення залучають аудиторію до пошуку відповіді, наприклад:

Are you kidding? Fithealth has the answer... *Fithealth provides uniquely formulated supplements to nourish all 3 tear layers and so alleviate mild to severe dry eye syndrome.*

Відповіддю на питання в зазначеному прикладі є **фармаконім Fithealth**, який є ключовим словом рекламного тексту, здатним привернути увагу адресата. **Фармаконім**, вжитий у рекламному текст, має особливе значення, якщо він безпосередньо спрямований до аудиторії, наприклад: **Crestor**. *Good news for your arteries (bad news for plaque). Crestor is now proven to slow the buildup of plaque in the arteries of adults with high cholesterol.*

Поділяючи використовувані пропріальні одиниці за їх ефективністю у сприйманні адресатами, підкреслимо роль структури рекламного тексту фармацевтичних препаратів. Так, найчастіше **апелятивно-комунікативну** функцію виконують оніми, вжиті у заголовках та основному тексту, наприклад: **Vactroban**. *Relax, I'm on the top of this. Vactroban. All you need.*

Отже, багатоаспектність ономастичної проблематики, її взаємозв'язок із лінгвістикою тексту, медіа лінгвістикою, когнітивною лінгвістикою, психолінгвістикою розширюють прикладне коло ономастики. Особливості сучасної ономастики – в комплексному підході до вивчення власної назви у різноманітних текстах.

Таким чином, реалізація **апелятивно-комунікативної** функції пропріальної лексики у рекламних текстах фармацевтичних препаратів дозволяє не тільки правильно розставити акценти в рекламних текстах фармацевтичних препаратів, але й сприяти формуванню у адресата інтересу до рекламованих ліків. Серед проаналізованих розрядів онімів частіше за все зазначену функцію виконували **антропоніми, топоніми, фармаконіми**.

Список літератури

- Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Словник української ономастичної термінології / уклад. Бучко Д. Г., Ткачова Н. В. Харків: Ранок-НТ, 2012. 256 с.
Perreault W.D., McCarthy E.J. Basic Marketing: a global managerial approach. Chicago: Irwin, 1996. Hill, 1996. 829 p.

ОНІМНА ІДЕНТИЧНІСТЬ

Неклесова В.Ю.

доктор філологічних наук, доцент,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Дослідження ідентичності в царині української ономастичної парадигми сьогодні знаходяться у своїй початковій стадії. Розвиток подібних студій визначається становленням дефініції концепції **онімної ідентичності**.

Онімна ідентичність ґрунтується на колективній ідентичності як розумінні та виокремленні групи в навколишньому середовищі. Бачення подібності між індивідуальною та колективною ідентичностями будується на розумінні того, що ідентичність ніколи не є виключно індивідуальною (Krogseth, 2012: 163). Колективна ідентичність має коріння в низці індивідуальних ідентичностей, які, у свою чергу, обираються індивідом. Отже, людина, спираючись на сукупність внутрішніх рис та соціальних ролей, стає частиною соціально-культурної колективної ідентичності, визначає її й може впливати на неї. **Онімна ідентичність** – це реалізація власних назв у колективному дискурсі, за допомогою яких певна група виокремлюється з низки інших соціальних груп, створює свою соціально-культурну ідентичність, яка ґрунтується на загальноетнічній парадигмі.

Онімний ландшафт як сукупність назв та мотивів іменування належить спільноті, де розкривається сутність явища онімної ідентичності. Універсальне мовне явище власних назв може також сприйматися як така колективна ідентифікація, що формує ідентичність (Krogseth, 2012: 164). Інвентаризація власного імені вибирається переважно соціальною групою, і цей вибір чітко її визначає. Згідно з таким поглядом меми, обрані інтернет-спільнотою та реальними соціальними групами, демонструють їхні естетичні смаки, ступінь гумору, колективний психологічний портрет та тяжіння до різних способів життя.

Поняття мему, яке увів у науковий обіг біолог Р. Докінз (Dawkins, 2006), стає дедалі поширенішим. Найчастіше визначають два аспекти – широкий та вузький. З огляду на широкий контекст, до мемів можна зарахувати велику частину етнічного концептуального простору посеред інформаційного ландшафту (мелодії, крилаті вислови, засоби соціальної поведінки, методики вироблення речей тощо). Усе зазначене є структурними одиницями культурних етнічних систем, що передаються від однієї людини до іншої неконтрольовано, вони слугують засобом трансляції інформації та формують цивілізаційну ідентифікацію носія. У вузькому сенсі, меми – це одиниці інтернет-культури, які вірусно поширюються користувачами Мережі.

Принципи розповсюдження мемів ґрунтуються на асоціативно-образних та оцінних особливостях людської психіки та нормах формування й функціонування колективної ідентичності. Інтернет-меми є сучасною лінгвою франка, виявом логіки гумору заради гумору, результатом колективної творчості та колективного досвіду, що відбивається в колективній пам'яті. У

такий спосіб онімна ідентичність розкриває соціальні характеристики (стосунки, соціальний статус), вік, стать, емоційні компоненти та ступінь соціальної близькості.

Меми виражають онімну ідентичність нашого інформаційного ландшафту. С. Крогсет (Krogseth, 2012: 162) у своїй роботі з норвезькими власними назвами на позначення географічних місць окреслив три критерії ідентичності: *безперервність* у часі, *цілісність*, або внутрішня узгодженість, *індивідуальність*, або особистий характер. Тут ми хотіли б викласти наше пояснення того, як три основні показники характеризують особливості українських мемів. По-перше, безперервність у часі може бути чітко видно в так званих доінтернетних мемах («*Червона рута*»). Вони переважно старші за 15 років і втілюють соціальну спадщину, зв'язок від старшого до молодшого покоління. По-друге, внутрішня узгодженість як ознака виокремлюється в сприйнятті мему цілісно, його неможливо розділити на частини, якщо забрати одну з них, сутність мему зникне. По-третє, індивідуальність як сукупність особливостей, притаманних лише цьому мему або мемплексу, визначає онімну ідентичність, тобто їх місце в онімному ландшафті. Власні назви мають усі названі вище характеристики, що наводить на думку, що вони є мемами.

Тут ми могли б стверджувати, що, судячи з мемів, можна визначити групу, яка їх використовує. У такий спосіб власні назви місця, топоніми, впливають на особистість людини (Pedersen, 2012 : 169), як це роблять меми. Слід зазначити, що це двосторонній процес. Коли людина вибирає мем для публікації або обміну з друзями в соціальній мережі, то очевидно, що він їй подобається або пов'язаний із проблемою, яка її нещодавно непокоїла або цікавила, як у мемплексі *Cristiano Ronaldo busto*, де головною темою стало авторське бачення відомого футболіста, втілене в статуї.

О. Педерсен (Pedersen, 2012 : 179) дійшов висновку, що топоніми, а також інші частини мови можуть бути використані для побудови та вираження ідентичності. Отже, меми як частина мови можуть працювати як тригери для складання онімного ландшафту та висвітлення його унікальних ознак на базисі онімної ідентичності.

У дослідженні, проведеному у 2009 році, Л. Біланюк наголошує, що «популярна культура може сприяти розвитку незалежної української ідентичності, але вона також може підтримувати інші "конструкції", наприклад, космополітичну глобалізовану ідентичність, загальнослов'янську ідентичність, східнослов'янську ідентичність тощо» (Біланюк, 2012 : 130).

Отже, мем – це результат колективної творчості та колективного досвіду, що відбивається в колективній пам'яті та висвітлює онімну ідентичність. У цьому процесі використовуються опосередковуючі засоби, такі як наявні наративи, а результатом взаємодії є властивість, що робить колективну пам'ять колективною: «текстуальна спільнота» розділяє одні й ті самі посередні ланки для свого вираження (Wertsch, 2007 : 657). Крім того, така спільнота має свою колективну пам'ять, що відображається в тільки їй

відомих мемах, мові, стилі спілкування, жартах тощо. Це зумовлює існування локальних мемів у мовних, культурних та соціальних спільнотах.

Список літератури

Біланюк Л. Рок зроблений в Україні: мовна політика в сфері популярної музики. В *Екологія мови і мовна політика в сучасному суспільстві* (сс. 128-146). Київ, Видавн. дім Д. Бураго. 2012.

Dawkins R. *The Selfish Gene*. Oxford, New York: Oxford University Press. 2006.

Krogseth O. Names and collective identity. *Oslo Studies in Language*, 4(2), 2012. 161-166.

Pedersen, A. K. Can choosing the form of a name be an act of identity?. In B.Helleland, C.-E. Ore & S. Wikstrøm (Eds.), *Names and Identities, Oslo Studies in Language*, 4(2), 2012. 168-18.

Wertsch, J. V. Collective memory. In *The Cambridge Handbook of Sociocultural Psychology*. New York: Cambridge University Press. 2007. (pp. 645-660). 117-137.

ОНИМОСФЕРА ТРИЛОГІЇ С.КОЛЛІНЗ «ГОЛОДНІ ІГРИ»

Павлюк Х.Т.

викладач,

Одеський державний університет внутрішніх справ

Молодіжні дистопічні романи ХХІ ст. викликають зацікавлення лінгвістів, зокрема й ономамологів, через особливу своєрідність цих творів. **Метою** цієї розвідки є аналіз онімних систем дистопічного художнього світу. **Об'єктом** дослідження було обрано онімосферу молодіжних романів-дистопій, **предметом** – специфіку антропонімікону трилогії С.Коллінз. **Матеріалом** дослідження послуговувалася трилогія «Голодні ігри» («Голодні ігри», «У вогні», «Переспівниця»), яка була видана в 2008, 2009, 2010 роках, загальним обсягом 1160 умовних сторінок.

Художній світ трилогії має потужну онімну сферу, яка характеризується самобутністю завдяки віддзеркаленню розподіла всього населення зображуваної країни Панему на два класи: домінуючий та підкорений. В обох системи номінації персонажів абсолютно різні, що в першу чергу корелює з їх соціальною позицією.

Світ Панему позбавлений соціальної справедливості. Навіть назва світу – *Panem* – може сприйматися як алюзія на висловлення давньоримського поета Ювенала щодо політики Риму: *panem et circenses* (хліб та видовища), тенденція, яку повністю збережено й поглиблено в художній реальності трилогії. До того, віртуальний топонім *Panem* є майже повним омофоном до узуального топоніма *Pan-Am*, скорочення до *Pan-American*. Між цими двома номінуваннями простежується відчутна паронімічна атракція, яка викликає потужні асоціації зі світом реальним.

Онімосфера аналізованого твору розподіляється на два сегменти (Krule), які чітко віддзеркалюють географічне розташування: столиця *Capitol* та підкорені їй 13 районів, номіновані числівниками: *District 1, 2* і так далі.

Антропоніми першої групи, які належать провідним дійовим особам, як, наприклад, *Coriolanus Snow, Caesar Flickerman, Claudius Templesmith, Plutarch Heavensbee, Seneca Crane*, представлено двочленними формулами, які

складаються з особового імені з відчутним римським впливом та прізвища з прозорою внутрішньою формою. Перший елемент іменування – то ім'я імператора, або філософа, або, у випадку з президентом, політичного діяча Давнього Риму та головного героя п'єси Шекспіра. Другий елемент – це прізвище, яке має відапелятивне походження, завдяки чому легко може стати промовистим, виконуючи характеристичну функцію. Зазначимо, що антропоніми Капітолія залишають відчуття театральності, штучності, як і вся культура цього міста.

Антропоніми другої групи належать мешканцям бідних, підкорених районів, де вони самі здобувають їжу, самі виробляють одяг, тобто живуть у ладі з природою. Їх номінування мають певною мірою протилежний характер, бо персонажі поіменовано за природними явищами, рослинами на кшталт *Katniss Everdeen*, *Primrose*, *Rue*. Ім'я головної героїні чи не єдине в трилогії, яке має пояснення, бо її батько сказав, що якщо вона зможе знайти себе, то зможе вижити (*As long as you can find yourself, you'll never starve*). Дівчину назвали на честь їстівної рослини (*katniss*), листочки якої нагадують стрілу (*leaves like arrowheads*)⁴. Це морозостійка і досить цінна рослина, яка легко адаптується до складних умов. Головна героїня також витривала і стійка до труднощів, пристосовується до різних життєвих ситуацій, намагається знайти вихід. Стрілолист – це символ виживання. Сьюзен Коллінз заклала у ці слова набагато глибший зміст, ніж здається на перший погляд (Павлюк, 2016: 88-89).

Інші процитовані вище іменування також є відапелятивними назвами за номінаціями квітів. Переважно імена мешканців районів є оказіональними відапелятивними номінаціями, за виключенням *Rue* та *Gale*. Жіночі імена співпадають з назвами квітів. Ім'я молодшої сестри Катнісс *Примроуз* (*Primrose*) також несе в собі приховане значення (*Prim's face is as fresh as a raindrop, as lovely as the primrose for which she was named*). З англійської «*primrose*» означає первоцвіт. Прим така ж красива і ніжна, як ця перша весняна квіточка. Первоцвіт – це рослина, яка є нестійкою до холодів на відміну від морозостійкого стрілолиста, так само Примроуз потребує турботи, захисту у цьому жорстокому суспільстві. Крім того, у творі зустрічаємо ще одне ім'я, яке багато чого може сказати про свого власника, це маленька дівчинка *Рута* (*Rue*). Рута – це багаторічна вічнозелена запашна рослина, яку часто використовують в медицині (*Rue is a small yellow flower that grows in the Meadow*). З грецької «*ruta*» означає «рятувати», згадаймо, як маленька дівчинка допомагала Катнісс, знаючи безліч різних трав, що забезпечили їм двом виживання на Голодних іграх. Такі імена вибрані автором не просто так, вони несуть у собі прихований зміст, що допомагає краще зрозуміти героя і роль, яку він відіграє у творі. Зазначимо також, що це ім'я входить до узуальних жіночих особових назв (Рыбакин, 2000: 72).

⁴ В перекладі російською мовою даний антропонім перекладено як *Китнісс*, не наслідуючи оригінал за допомогою транскрипції або транслітерації.

Привертають увагу й інші герої твору, чії імена несуть прихований зміст. Наприклад, друг дитинства Катнісс *Гейл* (*Gale Hawthorne*) має досить цікаве ім'я, яке відповідає його характеру та поведінці. З англійської *gale* означає сильний вітер, шторм; вибух, спалах (Балла, 1996: 463). Гейл справді запальний, але впевнений в собі, сильний духом. За словами Катнісс, він є бунтарем з народження і більше підходить для війни зі своєю відважністю та прагненням боротися. З іншого боку, це ім'я стоновить протилежність жіночим «квітковим» іменам, оскільки є пов'язаним з природним елементом. Проте необхідно зауважити, що цей онім є узуальним за своєю природою.

Іншим другом, згодом обранцем Катнісс, є *Peeta Mellark*, чие ім'я суттєво відрізняється від інших пропріативів трилогії своїм оказіональним характером, зкомбінованим з непрозорістю внутрішньої форми. Особове ім'я має певну паронімічну атракцію з назвою борошняного виробу *pita* чи з ім'ям *Peter*, тобто тут можемо простежити певний асоціативний зв'язок або з походженням героя з родини пекарів, або з його Біблійною відданістю героїні, однак це може бути суто суб'єктивним сприйняттям оніма, що немає нічого спільного з інтенціями автора. Обидві людини, які беззастережно підтримували Катнісс мають загадкові імена – *Peeta Mellark* та *Haymitch Abernathy*, її наставник в іграх. Це те, що виокремлює їх з ланки інших послідовників та переслідувачів.

Можемо висновувати, що онімосфера трилогії «Голодні ігри» складається з двох секторів, які марковані культурно та просторово. Антропонімікон столиці складається з двочлених номінацій – особового імені й прізвища, перше з яких є запозиченням з латини, причому обрано імена видатних діячів Давнього Риму, а друге – прізвищем відапелятивного походження з прозорою мотивацією. Імена античних відомих імператорів, філософів, командувачів неправомірно присвоюються так само, як і ресурси поневолених районів. Антропонімія останніх характеризується також двочленною антропоформулою з ізоморфною структурою, проте особові імена мають переважно відапелятивний характер та створюються за допомогою онімізації загальних назв квітів чи природних явищ, що контрастує з пропріативами столиці. Таким чином, непримиренні протиріччя між двома системами віддзеркалюються в онімних системах номінації персонажів двох суспільств.

Список літератури

Англо-український словник: у 2 т. / уклад. М. І. Балла. К. : Освіта, 1996. Т. 2. 712 с.

Павлюк Х.Т. Художні символи в молодіжному романі-дистопії Сьюзен Коллінз “The Hunger Games”. Одеський лінгвістичний вісник. 2016. № 7. С. 86–91.

Рыбакин А.И. Словарь английских личных имен. М : Астрель, 2000. С. 72.

Collins S. The Hunger Games. URL:

http://royallib.com/read/Collins_Suzanne/THE_HUNGER_GAMES.html#0 (Last accessed: 08.05.2020).

Krulle M. The Hunger Names. URL: <https://slate.com/culture/2014/11/hunger-games-names-meanings-explanations-for-katniss-everdeen-peeta-mellark-alma-cressida-and-more.html> (Last accessed: 08.05.2020).

КОСМОНІМІЧНИЙ ФРЕЙМ МЕНТАЛЬНОГО ЛЕКСИКОНУ

Полянiчко О.Д.

кандидат філологічних наук, викладач,
Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Темою дослідження, яке виконано у руслі когнітивної ономастики, є вивчення космонімів як специфічного розряду власних назв під кутом їх існування у якості когнітивних структур. Мета дослідження спрямована на встановлення ролі космонімів у організації ментального онімічного фрейму. Об'єктом дослідження є ментальний онімічний фрейм, предметом — його космонімічна складова. Матеріалом для дослідження стали довідники та каталоги космічних об'єктів.

Нова ономастична галузь, метою якої є дослідження когнітивної сутності власних назв, увійшла у науковий обіг на початку ХХІ століття. Когнітивна ономастика є наймолодшою галуззю ономастики, яка об'єднує в собі психологію, логіку, лінгвістику, філософію, нейронауки, моделювання штучного інтелекту, теорію інформації, кібернетику, комп'ютерну науку та інші (Карпенко, 2006:13). Якщо ономастика пізнає власні назви, то когнітивна ономастика з'ясовує, як це пізнання реалізується, яким є механізм пізнання власних назв. В цьому випадку власні назви вивчаються не в текстах, не в мові, а в ментальному лексиконі (Карпенко, 2006:7), в якому всі власні назви концептуалізуються, тобто перетворюються на концепти, а потім категоризуються, тобто увіходять до певного фрейму.

Так, онімічний фрейм ментального лексикону складається з кількох субфреймів, які у мові відповідають традиційним онімічним розрядам, зокрема з антропонімічного, топонімічного, теонімічного, ергонімічного, зоонімічного, хрононімічного, хремотонімічного, ідеонімічного та космонімічного. Саме останній знаходиться у фокусі цього дослідження.

У словнику Н.В. Подольської дається 2 різних визначення цих термінів: «астронім (від гр. «астер» зірка) — вид оніма. Власна назва окремого небесного тіла, в тому числі зірки, планети, комети, астероїда» (Подольская, 1988:39); «космонім (від гр. космос — «світ, небесний, небозвід») — вид оніма. Власна назва зони космічного простору, галактики, зіркової системи, сузір'я» (Подольская, 1988:68). У працях В. А. Никонова, В. Д. Бондалетова вживається термін космонім, У М. Є. Рут, А. Ф. Фоміної — астронім (Рут, 1987:57). Також спроба розмежувати ці терміни належить М. Торчинському, який космонімами називає назви всіх небесних тіл, а астронімами — тільки назви зірок (Торчинський, 2008:245).

Для вивчення астронімів важливим є питання їх угруповань. Ю.О. Карпенко у фундаментальній праці «Назви зоряного неба» пропонує декілька взаємопов'язаних способів ділення астронімів. По-перше, він ділить їх на 2 групи: народні (Чумацький лях) та наукові (астероїд 1948 BS). Таке угруповання астронімів тісно пов'язане з іншим їх діленням — на нові та давні. Деякі групи об'єктів, наприклад, супутники планет (окрім Місяця) або

деталі поверхні Марсу мають тільки нові назви, тому що у давнину люди навіть не здогадувались про їх існування (Карпенко, 1985:6).

Крім того, Ю.О. Карпенко запропонував ще одне розрізнення назв космічних об'єктів — реальних, природних тіл — та проєкції космічних об'єктів на нічне небо Землі (Карпенко, 1985:7). До свідомості індивіда надходять космоніми, з якими він так чи та стикається у своєму житті, що призводить до засвоєння пам'яттю побутових назв зоряних об'єктів — народних, традиційних, тобто переважно старих. Звичайно, йдеться про пересічну людину, а не астронома. Індивідуальний космонімічний фрейм складається з кількох кіл, до першого з яких точно входять Місяць і Сонце, а також сузір'я Зодіаку, під яким народилася ця людина. До другого кола космонімічного фрейму увіходять назви планет та сузір'їв, що людина бачить і знає, добре пам'ятає. Третє коло складають усі космоніми, які знає людина, але тільки теоретично. До четвертого кола космонімічного фрейму входять ті власні назви, які індивід не знає або вже забув. Це коло невідомості, а також потенційних знань, бо нова інформація надходить саме звідси. Подальші розвідки мають бути зосередженими на уточненні когнітивної сутності космонімів через проведення психолінгвістичного асоціативного експерименту.

Список літератури

- Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : автореф. дис. ... доктора філол. Київ, 2006. 41 с.
- Карпенко Ю. А. Названия звездного неба М. : Наука, 1985. 216 с.
- Рут М. Э. Русская народная астрономия Свердловск, 1987. 265 с.
- Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии М.: Наука, 1988. 192 с.
- Торчинський М. М. Словник української ономастичної термінології : міжвідомчий науковий збірник / відп. ред. А. К. Мойсієнко. – Вип. 38. – К. : ВПЦ Київський університет, 2008. 243 с.

ДИНАМІКА СЛОВ'ЯНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ІМЕН М. УЖГОРОДА В ХХ СТ.

Шоля І.С.

кандидат філологічних наук, доцент,
Ужгородського торговельно-економічного інституту КНТЕУ

За часом творення слов'янські особові імена є найдавнішою групою онімів. Вони становлять хоч і незначний у кількісному відношенні, проте вагомий і самобутній пласт української антропонімійної системи.

Вагомі здобутки у вивченні слов'янських автохтонних імен мають відомі українські науковці: І. М. Желєзняк, Л. Р. Остап, С. М. Пахомова, І. Д. Скорук, П. П. Чучка, В. П. Шульгач та ін. Вони вже давно звернули увагу на той факт, що в східнослов'янських мовах питома вага особових імен слов'янського походження дуже низька. На слов'янські імена припадає всього близько 3–4 відсотків (Чучка, 2011: 10). Їх витісняють календарні імена старовірейського, грецького та латинського походження (Чучка, 2009: 83).

У системі жіночих антропонімів м. Ужгорода ХХ ст. зафіксовано 38 онімів слов'янської етимології. Їхня питома вага невисока і становить всього 5,7% від загальної кількості жіночих імен. Проте репертуар прадавніх онімів досить різноманітний. Тут зафіксовані імена-композиції (*Богдана, Kvetoslava, Мирослава, Святослава* тощо), імена, які з часом зазнали структурних змін й утворилися внаслідок елімінації – одноосновні (*Дана, Злата, Міла* тощо), а також запозичені з інших слов'янських мов (*Boriška, Libusé/Libuše* тощо) (таблиця 1).

Таблиця 1

Динаміка слов'янських жіночих імен м. Ужгорода у ХХ ст.

№ з.п.	Ім'я	Номер хронологічного зріз (роки)									Всього носіїв
		I (1900-1920)	II (1925-1935)	III (1940-1945)	IV (1950-1955)	V (1960-1965)	VI (1970-1975)	VII (1980-1985)	VIII (1990-1995)	IX (2000)	
Кількість носіїв імені											
1.	<i>Світлана/Светлана</i>	-	-	1	28	38	48	60	22	3	197
2.	<i>Людмила/Ludmila</i>	1	2	3	35	21	17	34	27	4	144
3.	<i>Надія/Nadezda</i>	-	1	-	14	9	10	22	18	2	76
4.	<i>Віра/Vera</i>	1	17	-	14	12	11	8	4	-	67
5.	<i>Мирослава/Miroslava</i>		1		3	3	8	21	26	2	64
6.	<i>Любов/Люба</i>				17	17	4	10	4		52
7.	<i>Ярослава/Yaroslava</i>		1			2	1	5	5		14
8.	<i>Божена/Božena</i>		5			4	1		2	1	13
9.	<i>Власта/Vlasta</i>		3			1	4	3	1		12
10.	<i>Ярміла/Jarmila</i>		3			1		1	3		8
11.	<i>Злата/Zlata</i>		4				1	2		1	8
12.	<i>Богдана/Богданна</i>							1	5	1	7
13.	<i>Libusé/Libuše</i>	1	4								5
14.	<i>Міла</i>							1	4		5
15.	<i>Сніжана/Снежана</i>						2	1	1	1	5
16.	<i>Мілада/Milada</i>		3						1		4
17.	<i>Мілена/Milena</i>		2			1				1	4
18.	<i>Влада/Vlada</i>		1						1	2	4
19.	<i>Милана/Мілана</i>							3	1		4
20.	<i>Таміла</i>					1		3			4
21.	<i>Kvetoslava</i>	-	3	-	-	-	-	-	-	-	3
22.	<i>Zdenka</i>		3								3
23.	<i>Ванда</i>						1	2			3
24.	<i>Владислава</i>								1	2	3
25.	<i>Властиміла/Vlastimila</i>		1						1		2
26.	<i>Даяна</i>									2	2
27.	<i>Родіка</i>							1	1		2
28.	<i>Boriška</i>		1								1
29.	<i>Svatoslava</i>	1									1

30.	<i>Вислава</i>								1	1	
31.	<i>Дана</i>						1			1	
32.	<i>Златослава</i>						1			1	
33.	<i>Ладислава</i>						1			1	
34.	<i>Любомира</i>								1	1	
35.	<i>Рада</i>						1			1	
36.	<i>Радана</i>							1		1	
37.	<i>Ружена</i>			1						1	
38.	<i>Славка</i>		1							1	
Всього носіїв		4	55	5	112	110	108	178	130	24	726

Найпоширеніші в ужгородському іменнику імена-композиції з компонентами – слав: *Вислава, Владислава, Златослава, Kvetoslava, Ладислава, Мирослава, Святослава, Ярослава*; – дан: *Богдана, Радана*; - міл/мил: *Ludmila/Людмила, Iarmila/Yarmila/Ярміла, Мілада, Milena/Мілена, Милана/Мілана, Vlastimila/Властиміла*; одне прадавнє ім'я з компонентом – мир: *Любомира*.

Зафіксовані також імена, утворені шляхом скорочення одного з компонентів двочленного імені, як першого, так і другого. До таких гіпокористичних особових назв належать імена: *Božena/Боженна* (від *Božeslava/Божеслава*), *Boriška* (від *Borislava*), *Vlada/Влада* (від *Vladislava/Владислава*), *Vlasta/Власта* (від *Vlastimila/Властиміла*), *Дана* (від композиції з усіченням 1-ї частини), *Zdenka* (від *Zdeslava*), *Zlata/Злата* (від *Zlatoslava/Златослава*), *Libusé/Libuše* (від *Liboslava*), *Міла* (від композиції з усіченням 1-ї частини), *Рада* (від *Радана*), *Славка* (від композиції з усіченням 1 - ї частини).

У репертуарі ужгородців широко використані імена *Віра, Надія, Любов*. Запозичені зі старослов'янської мови, їх вважають кальками грецьких Πίστις «віра», Ελπίς «надія», Αγάπη «любов». Також поширеним є давньослов'янське ім'я *Світлана*. Деякі дослідники кваліфікують його як запозичення з болгарської мови, яке найкраще зберегло слов'янський іменний фонд (болг. *Светла, Светлана, Светлена* тощо) (Скорук, 1999: 147).

Крім того, в жіночому іменнику міста зафіксовані оніми, що також можна розглядати як запозичення зі слов'янських мов. Наприклад, *Даяна, Сніжана, Родіка, Ружена* – з південнослов'янських, *Ванда* – із західнослов'янських. Лідером за кількістю носіїв слов'янських імен є онім *Світлана* (197). Перша одинична його фіксація в іменнику міста з'явилася тільки в 1945 р. Та в другій половині ХХ ст. його популярність швидко зросла.

Серед усієї кількості жіночих імен вказаної етимологічної групи протягом дев'яти хронологічних зрізів незмінним є функціонування імені *Людмила/Ludmila* (144 носії). За кількістю носіїв воно стоїть другим у рейтингу автохтонних слов'янських імен.

У межах ужгородського іменника третім за стійкістю вживання є онім *Надія/Nadezda* (76). Перший носій цього імені був фіксований у 1925 р. Після перерви майже у чверть століття його активність почала зростати з 1950 рр.

Наступним у рейтингу популярних слов'янських імен є онім *Vira/Vera* (67). За винятком III і IX зрізів воно функціонує потягом всього досліджуваного періоду.

П'ятим у списку популярних автохтонних імен є онім *Мирослава/Miroslava* (64). Історія його функціонування аналогічна долі імені *Надія* – одна фіксація в 1925 р. та після перерви в 25 років активне використання з 1950 р.

Онім *Любов/Люба* (52) з'явився в іменнику міста тільки в 1950 р. Та до кінця століття його популярність швидко зростає. Кількість носіїв цього імені закріпила його на шостій рейтинговій сходинці вказаної етимологічної групи.

Майже однакову кількість носіїв мають імена *Ярослава/Yaroslava* (14) та *Боженна/Božena* (13), розташовані відповідно на сьомій та восьмій позиціях. Вони зафіксовані в 1930 р. та з 1960 рр.

Дев'ятим за популярністю виявився онім *Власта/Vlasta* (12). На десятій позиції розташувалися імена з однаковою кількістю носіїв – *Ярміла/Iarmila/Yarmila* (8) і *Злата/Zlata* (8).

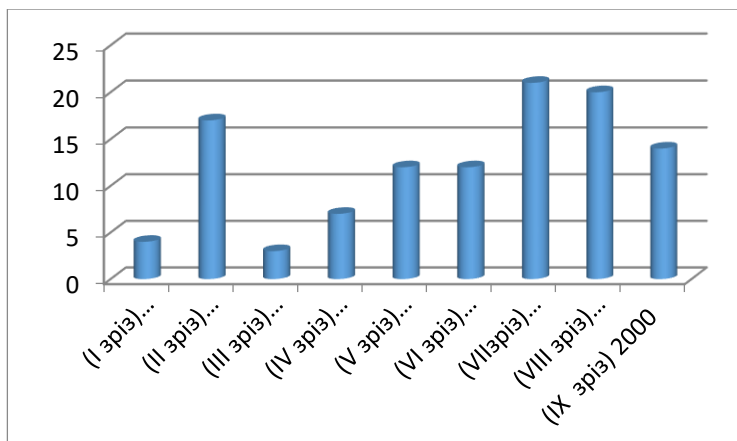
16 слов'янських онімів вживані значно рідше. Із них найбільшу кількість носіїв отримав онім *Богдана/Богданна* (7). Далі імена розташовані в такій послідовності: *Либусе/Libuše* (5), *Міла* (5), *Сніжана/Снежана* (5), *Влада/Vlada* (4), *Мілада/Milada* (4), *Мілена/Milena/Милена* (4), *Милана/Мілана* (4), *Таміла* (4), *Владислава* (3), *Kvetoslava* (3), *Zdenka* (3), *Ванда* (3), *Властиміла/Vlastimila* (2), *Даяна* (2), *Родіка* (2).

Більшість із них з'явилися в іменнику міста у 1940-х р., деякі значно пізніше – з 1960-х, 1980-х, навіть 2000 рр.: *Сніжана/Снежана* (з 1965 р.), *Таміла* (з 1965 р.), *Ванда* (з 1975 р.), *Богдана/Богданна* (з 1980 р.), *Милана/Мілана* (з 1980 р.), *Міла* (з 1985 р.), *Родіка* (з 1985 р.), *Владислава* (з 1990 р.), *Даяна* (з 2000 р.).

Одинадцять слов'янських жіночих імен у різні роки мають тільки одного носія. У 1920 р. зафіксоване ім'я *Svatoslava*; у 1930 р. – *Boriška*; у 1945 р. – *Славка*; у 1950 р. – *Ружена*; у 1980 р. – *Дана*; у 1985 р. – *Златослава* і *Рада*; у 1990 р. – *Ладислава* і *Радана*; у 2000 р. були зафіксовані імена *Вислава* та *Любомира*.

Аналіз жіночих імен слов'янського походження показав наступне: найпопулярнішими українські автохтонні імена в м. Ужгороді були у 1980–1990-х рр. XX ст. Найменш популярними – в 1940-х рр. Найактивнішим жіночим іменем слов'янського походження є всього одне – *Людмила/Ludmila*. Воно функціонувало в усіх без винятку хронологічних зрізах і в різні періоди перебувало в першому десятку найуживаніших імен (IV і VII).

Динаміка функціонування жіночих слов'янських імен відображена в графіку 1.

Графік 1. Динаміка функціонування слов'янських жіночих імен у м. Ужгороді протягом ХХ ст.

Отже, жіночі слов'янські особові імена займають особливе місце в іменнику м. Ужгорода. Вони досить поширені навіть у I половині ХХ ст., коли умови для їхнього функціонування були не зовсім сприятливі. Порівнюючи частоту вживання цих імен у наведених роках ХХ ст., можемо говорити про поступове зростання їхньої популярності серед населення з 1950-х р. Найбільша продуктивність припадає на 1980–1990 рр. Таке помітне захоплення давніми слов'янськими найменуваннями в другій половині ХХ ст. можна пояснити лінгвальним фактором, адже ці імена ніжні, милозвучні, легкі у вимові. А можливо, екстралінгвальним, зокрема, прагненням батьків якимось чином вплинути на добробут своєї дитини, побажанням новонародженим дітям певних позитивних духовних і фізичних якостей. Однак, порівняно з іншими етимологічними групами, відсоток використання таких імен серед жителів міста невеликий.

Список літератури

- Скорук І. Д. Динаміка антропонімікону м. Луцька в ХХ ст.: дис...канд. філол. наук :10.02.01 – українська мова. Київ, 1999. 180 с.
- Чучка П. П. Давньослов'янські особові імена, засвідчені південнокарпатськими українськими онімами. *Studia slovakistica*. Вип. 9: Ономастика. Антропоніміка. Ужгород, 2009. С. 83–90.
- Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: Історико-етимологічний словник. Ужгород, 2011. 432 с.

Секція 7. Методика викладання іноземних мов

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ СУДНОВОДІІВ

Бондаренко Є.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська Морська Академія»

Біла Є.С.

кандидат філологічних наук, доцент,
Національний університет «Одеська Морська Академія»

Перед сучасним фахівцем виникають нові вимоги до формування особистісних і професійних якостей, загальних, загально фахових та спеціально фахових компетентностей. Тому система вищої морської освіти вимагає ефективної підготовки висококваліфікованих фахівців з глибокими знаннями, вміннями систематизації та практичного використання інформації, а також обов'язковим знанням української та іноземної мови. Задля реалізації пріоритетної вимоги професійної освіти, як підготовка конкурентоспроможного фахового капіталу, неабиякої важливості набуває визначення теоретико-методологічного базису формування конкретних компетентностей майбутніх спеціалістів, зокрема судноводіїв. Окреслені підходи відповідають основним вимогам педагогічного процесу, сприяють успішному формуванню та досягненню позитивного результату в процесі формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх судноводіїв у вищих морських навчальних закладах.

Реалізація *особистісно орієнтованого підходу* є надзвичайно важливою, оскільки спрямовує, насамперед, на вияв поваги до особистості, до її індивідуальних особливостей. Так, А. Маслоу, (2002) та К. Роджерс (2002) наполягали на важливості усвідомлення унікальності окремої людини, цінування її гідності. На думку науковців, саме неповторність дозволяє спроектувати себе й виявити власний найкращий потенціал у діяльності.

У даній площині привертає увагу наукова позиція І. Манохи (2003) про необхідність вивчення індивідуальної історії того, хто навчається, а саме дій, подій, результатів, здобутків, що відображаються в його активності. З цієї позиції важливим є, на наш погляд, дослідження шляхів розгортання можливостей курсанта, окреслення перспектив його індивідуального буття, врахування рівня інтелектуального та емоційно-вольового розвитку, мотивів, інтересів та прагнень. У цьому сенсі І. Бех (2015) небезпідставно підкреслює, що слід враховувати цінності кожного студента, котрі репрезентують єдність мотиваційного, емоційного, когнітивного, регулятивного, операційно-динамічного, результативно-оцінного компонентів особистості.

Проекція положень науковця на площину професійної підготовки курсантів дозволяє стверджувати, що саме її зміст буде визначати траєкторію

зростання кожного з них. Про це наголошували й В. Франкл (1990), за його справедливим твердженням, людина стає тією, якою вона є, завдяки справі, котру вона робить своєю. Зокрема, В. Франкл (1990) наголошував на необхідності виходу за власні межі заради досягнення життєво важливих цілей.

Виходячи з окресленого вище, маємо змогу стверджувати про необхідність розвитку прагнення до самореалізації в професійній діяльності та особистісно значущих гуманістичних цінностей. Це положення є домінантним у кордософічній теорії Г. Сковороди (1973), який висував ідею про «сродний труд» як передумову щастя та добробуту. Для цього є необхідними самозаглиблення, самоаналіз для виявлення того, що людину найбільше цікавить, відповідає її внутрішньому світу, потребам, захопленням. Саме тому й для педагогів є важливим досліджувати внутрішній світ того, кого вони навчають, виявляти інтереси, настанови, спрямованість, що й допоможе виявити індивідуальні особливості й врахувати їх у навчально-виховному процесі. При цьому, слід пам'ятати заклик В. Франкла (1990) про те, що не слід приймати особистість такою, якою вона є, оскільки справжнє вдосконалення особистості відбуватиметься тільки за умов, якщо ми будемо приймати її такою, якою вона має бути.

Отже, пріоритетним у контексті особистісно орієнтованого підходу стає виховання гуманістичних цінностей у курсантів, на основі чого й відбувається визначення та самовизначення свого потенціалу, можливостей, потреб. У зв'язку з окресленим вище, важливим є впроваджувати гуманістичні цінності як моральні пріоритети соціуму, котрі визначаються науковцями В. Гриньова (2000) і Н. Ткачова (2007) як освітні цінності. Через реалізацію в навчальному процесі освітні цінності стають надбанням студентів. Науковці пропонують й категорію педагогічних цінностей, які відображають соціальні норми, освітні засоби та методи, що й сприяють трансляції освітніх цінностей відповідно до розвитку окремого студента, стають його власними життєвими пріоритетами. Переосмислення цих позицій з точки зору формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців дозволяє стверджувати, що стратегічною метою-цінністю в контексті особистісно орієнтованого підходу є забезпечення багатогранного розвитку курсанта із максимально повною реалізацією та актуалізацією ним унікальності своєї особистості за умов опанування системи гуманістичних пріоритетів. Задля цього рекомендується цілеспрямовано виховувати ціннісну свідомість тих, хто навчається, їхні переконання, розвивати емоційно-вольову сферу, формувати вміння-цінності ключових компетентностей, а також звички ціннісного характеру.

Привертає увагу думка про необхідність визначення курсантом бажаних у собі змін, що відповідають гуманістичним пріоритетам суспільства, порівняння бажаного, запланованого Я-образу з Я-реальним, виокремлення позитивних й негативних якостей, переваг й недоліків у навчально-пізнавальній діяльності, розробку системи засобів самовиховання й самонавчання. Слушною в цьому сенсі є позиція Н. Кузьміної (1990) про

необхідність знаходження вищого взірця у своїй справі та пошуку шляхів його перевершення.

Не менш важливим є вияв шанобливого ставлення до особистості майбутнього фахівця, його смисложиттєвих устремлінь, поглядів. Науковці (І. Бех, Н. Кузьміна) підкреслюють актуальність акмеологічної енергоінформаційної взаємодії між усіма учасниками навчально-пізнавальної діяльності, що дозволяє встановити суб'єкт-суб'єктний простір, у форматі якого виявляються взаєморозуміння між викладачами та студентами, взаємодопомога та взаємна підтримка. Саме це й допомагає, на нашу думку, впроваджувати, за словами І. Аносова (2002), «коеволюційний гуманізм», що сприяє встановленню ціннісного консенсусу як між викладачем і курсантом, так і між курсантами в колективі. При цьому домінує саме творчий характер сумісної діяльності.

Розкриваючи таку важливу вимогу особистісно орієнтованого підходу, як забезпечення творчої самореалізації особистості, слід, насамперед, наголосити на тому, що творчість передбачає отримання якісно нових для особистості результатів, внесення певних змін. Саме творча діяльність й сприяє самовираженню, втіленню своєї унікальності в конкретних об'єктах. Неабиякого значення набуває творчість у розрізі особистісно орієнтованого підходу до формування професійно-мовленнєвої компетентності у площині проблемних ситуацій, коли від фахівця вимагається нестандартний підхід до їх вирішення. Важливим є й самоорганізація майбутнього судноводія з творчого оволодіння фаховими знаннями, вироблення власних підходів до засвоєння значної кількості інформації, її систематизації та передачі іншим.

Особистісно орієнтований підхід спрямовує й на самоаналіз продуктивності навчально-пізнавальної діяльності курсантів. Актуалізуються в цьому сенсі вміння порівнювати власні досягнення з результатами інших людей, виявляти свої недоліки, напрями перспективного саморозвитку. Роль викладача полягає у поступовій інтеріоризації рефлексивних умінь, спрямуванні курсантів на аналіз власних якостей, позитивної динаміки становлення як професіонала. Важливими, як неодноразово наголошували науковці (О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська), є опора саме на те найкраще, що закладене в особистості курсанта, й на цій основі поступове розширення досвіду самостереження, самоаналізу, самоконтролю, самокорекції.

Отже, особистісно орієнтований підхід передбачає врахування особливостей майбутнього фахівця, рівня його підготовки та розвитку, цінностей та потреб, ідеалів та цілей, виявлення максимальної поваги до нього, забезпечення індивідуально коректних стратегій його становлення та самостановлення як професіонала в суб'єкт-суб'єктній взаємодії, активізація його творчого потенціалу. Це переконує в необхідності забезпечувати в процесі професійної підготовки усвідомлення особистістю пріоритетної ролі тих знань, умінь, досвіду (які вона набуває у виші) в успішності її життєдіяльності, враховувати її здібності задля поетапного формування

професійно важливих знань, активізувати її співпрацю з іншими, спрямовувати на самоаналіз та корекцію власних досягнень.

Список літератури

Аносов І.П. Антропологічний підхід як детермінанта сучасних освітніх змін. *Постметодика*. 2002. № 7-8. С. 4-6.

Бех І.Д. Особистість у контексті орієнтирів розвивального виховання. *Інноватика у вихованні*. 2015. Вип. 1. С. 7-13.

Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : Дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2000. 416 с.

Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. М. : Высш. шк., 1990. 119 с.

Маноха І. П. Психологія потенціалу індивідуального буття людини : онтологічно орієнтований підхід : автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2003. 48 с.

Маслоу А. Психология здоровья. Преодоление дефицита и стремление к развитию – два типа мотивации. *Психология мотивации и эмоций* / [под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, М. В. Фомкиной]. М.: ЧеРо, 2002. 752 с.

Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг. М. : Смысл, 2002. 527 с.

Сковорода Г.С. Повне зібрання творів: У 2 т. / За ред. В.І.Шинкарука. К.: Наукова думка, 1973. Т. 2. 576 с.

Ткачова Н. О. Аксіологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2007. 44 с.

Франкл В. Человек в поисках смысла : сборник : пер. с англ. и нем. / [общ. ред. Л. Я. Гозмана и Д. А. Леонтьева; вст. ст. Д. А. Леонтьева]. М. : Прогресс, 1990. 368 с.

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБУЧЕНИЯ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-ИНОСТРАНЦЕВ БУДУЩИХ АРХИТЕКТОРОВ В УСЛОВИЯХ КАРАНТИНА

Драгомирецкая О.А.

старший преподаватель,

Одесская государственная академия строительства и архитектуры

Благодаря стремительному развитию интернет-технологий на протяжении последних десятилетий появилась возможность совершенствования способов и форм дистанционного образования. С каждым годом перед преподавателями открываются новые возможности использования интернета в учебных целях, поэтому исследователи усиленно занимаются разработками в данном направлении по различным дисциплинам, в том числе по обучению иностранным языкам (Калинина, 2015, Коротаева, 2014, Олійник, 2014, Романюк, 2015, Сагиндыкова, 2015).

Цель данной работы заключается в разработке способа организации обучения английскому языку в условиях незапланированного дистанционного образования.

В виду эпидемиологической ситуации во всем мире, появилась острая необходимость поиска актуальных методических решений для непрерывного осуществления дистанционного образования.

Следует отметить, что вынужденное дистанционное образование, введенное внезапно, отличается от заранее запланированного дистанционного образования, которое студенты выбирают добровольно. При незапланированном дистанционном обучении студенты не подготовлены к данной форме образования, поэтому они испытывают моральные (стресс), физиологические трудности (ухудшение зрения, низкая физическая активность), а также трудности, связанные с процессом обучения (самодисциплина, наличие технической базы, и др.).

Университет не может обеспечить каждому студенту техническое оснащение (компьютер, программы и приложения), поэтому преподавателям приходится применять индивидуальный подход, и использовать телефон, как основное средство не только связи, но и обучения. В Одесской государственной академии строительства и архитектуры, существуют группы, в которых студенты-иностранцы обучаются специальности на английском языке. Такая форма обучения доступна для тех студентов, которые знают английский язык на достаточном уровне, чтобы проходить обучение в университете. Студенты-иностранцы не имеют возможности практиковать английский за пределами университета, так как они живут в среде, где люди в основном говорят на украинском и русском языках, а между собой студенты-иностранцы говорят на своем родном языке (арабский, турецкий, и др.). Оказавшись в условиях изоляции, на карантине, у студентов-иностранцев возникли трудности с поддержанием уровня английского языка.

Часть студентов-иностранцев вернулась на родину, и была помещена в специальную зону карантина, не предназначенную для учёбы, что затруднило процесс обучения и даже сделало его невозможным. Остальные студенты, оставшиеся в Украине, оказались в чужой для них стране без поддержки близких, предоставленные сами себе. Кроме того, студенты в большинстве своем мусульмане и в этом году в мае у них Рамадан (период строгого поста, в течение которого днём они просыпаются поздно и ничего не едят, и не пьют, а бодрствуют, начиная с вечера и до поздней ночи). Таким образом, проведение занятий он-лайн вызвало большие трудности.

Преподаватель оказался перед непростой задачей организации обучения языку в данных условиях. Необходимо было найти способ поддержания и развития языковых навыков, который будет подходить всем студентам и отвечать целям обучения. Таким средством организации обучения выступила образовательная платформа edx.org. На этой платформе преподавателем был выбран и предоставлен студентам перечень курсов по архитектурной тематике с упором на развитие английского языка. Студентам было предложено выбрать один из этих курсов. Каждую неделю они смотрели видео по данной теме. Их задание заключалось в том, чтобы просмотреть видео, сделать резюме данного видео, а затем подготовить электронную презентацию по данному видео, или снять видео или записать аудио файл, в котором студент рассказывает о видео. Это можно было сделать любым способом, который был им удобен и доступен, что позволяло минимизировать стресс, и облегчало

выполнение задания студентам. Студенты имели возможность смотреть видео и готовить по нему материал в любое удобное для них время. Однако, был назначен срок сдачи задания. Преподаватель предупредил заранее, что те студенты, которые не выполняют задание в срок, имеют возможность сдать позже, но с каждым просроченным днем будет отниматься балл. В конце месяца преподавателем был выбран студент, который лучше всех справился с заданием. Этот студент получил дополнительные баллы к модульной работе, а также – право сделать на 2 задания меньше в следующем месяце. Для студентов с более низким уровнем языка было найдено более простое задание, которое заключалось в том, что студенты должны были снять видео или записать аудио файл о своем дне во время карантина.

В заключении отметим, что в условиях карантина организация обучения языку требует индивидуального подхода со стороны преподавателя, и дисциплины и стараний со стороны студентов. В большинстве своем студенты, проявляющие себя активно на занятиях в университете, во время карантина продолжили успешно учиться и в условиях дистанционного образования. Однако, существует ряд трудностей, которые преподавателю необходимо помогать преодолевать студентам и выступать не только в качестве обучающего языка, но и в качестве психолога.

Список литературы

- Калинина С.Д. Предпосылки использования дистанционных образовательных технологий в системе высшего профессионального образования. *Педагогическое образование в России*. 2015. № 1. С. 11-15.
- Коротаева Е. В. О взаимодействии субъектов в дистанционной форме обучения. *Педагогическое образование в России*. 2014. № 3. С. 68-73.
- Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць ХНПУ імені Г.С. Сковороди*. 2014. № 38. С. 238–246.
- Романюк С.М. Дистанційне навчання англійської мови у процесі професійної підготовки майбутніх юристів: стан та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія»*. 2015. № 1 (9). С. 171-176
- Сагиндыкова А. С., Тугамбекова М. А. Актуальность дистанционного образования. *Молодой ученый*. 2015. № 20 (100). С. 495-498.

САМОСТІЙНА РОБОТА ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Іванова В.Ю.

викладач, Одеський коледж мистецтв імені К.Ф. Данькевича

Одним з актуальних питань сучасної системи вищої освіти є формування здатності майбутніх фахівців до самоосвіти та саморозвитку, що й забезпечує їхню конкурентоспроможність та професійну ефективність. Самоосвітня діяльність майбутніх молодших спеціалістів музичного мистецтва стає пріоритетною у зв'язку з тим, що їм необхідно постійно збагачувати знання

про мистецький процес в Україні, культурну спадщину різних країн світу, оволодівати вміннями виконувати музичні твори на високому художньо-естетичному рівні. Важливим є й постійне підвищення професійної сценічної майстерності, а також розширення психолого-педагогічних знань про методи викладання гри на музичних інструментах.

У зазначеному контексті самостійна робота студентів набуває неабиякої значущості, оскільки вона сприяє формуванню здатності студентів до самоорганізації у навчанні, вивчення наукових джерел, аналізу, систематизації, узагальнення та застосування отриманої інформації для самостійного вирішення проблем у професійній сфері, а, отже, саме ця форма організації навчання є вагомим засобом активізації самоосвіти майбутніх фахівців.

Як відомо (Князян, 2006), самостійна робота є таким видом навчальної діяльності, що має на меті виховання у майбутніх фахівців цінностей самостійного опанування знань про світ, розвиток пізнавальної мотивації студентів, оволодіння змістом їхньої професійної підготовки.

Науковці (Kniazian, Khromchenko, 2019) правомірно відносять до основних компонентів самостійної роботи теоретичний (котрий відображає професійно орієнтовану інформацію), функціональний (який може бути репрезентований системою вмінь, серед яких, наприклад, аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, систематизація, класифікація, узагальнення знань, генерування ідей, їх аргументація та апробування в практичній діяльності), мотиваційний (що передбачає вияв інтересу до професійної діяльності, прагнення до самореалізації та досягнення високої конкурентоспроможності), особистісний (який віддзеркалює певні якості: самостійність, відповідальність, цілеспрямованість, ініціативність, допитливість, працьовитість, дисциплінованість, організованість).

Задля активізації самоосвіти студентів з використанням самостійної роботи нами була розроблена система завдань, що була впроваджена у процес викладання англійської мови в Одеському коледжі мистецтв імені К. Ф. Данькевича. Насамперед варто наголосити, що вивчення наукових праць з методики навчання іноземних мов дозволяє стверджувати про необхідність класифікації вправ та завдань згідно з психологічними особливостями інтеріоризації інформації.

Науковцями виокремлюються мовні, умовно-комунікативні та комунікативні вправи. Зазначимо, що перші дві групи є підготовчими та використовуються для асиміляції знань; при цьому саме форма висловлювання знаходиться в центрі уваги викладача. Зважаючи на особливості самостійної роботи студентів, неабиякого значення набуває розробка та впровадження в навчально-виховний процес саме комунікативних вправ, котрі передбачають автоматичне використання студентами граматичних структур та лексичних одиниць у мовленні.

Так, пропонується (Ciq, 2003) вводити в навчальний процес завдання трьох рівнів: з виявлення певних граматичних форм, лексичних одиниць, що

здійснюється на основі спостереження за функціонуванням дискурсу та аналізу тих елементів, які дозволяють студенту організувати свою поведінку на мовному, прагматичному, інтерактивному рівнях; із систематизації, котрі передбачають упорядкування отриманої інформації та автоматизацію процедур її використання в окремому контексті (фраза, ситуація); з активного використання знань в максимально реалістичних умовах, що є основою для формування здатності до спонтанного мовлення.

Відповідно до зазначених вище позицій нами були запропоновані аналітичні, репродуктивні та креативні завдання.

Аналітичні самостійні завдання орієнтували студентів на вибір з текстів окремих граматичних форм, їхній аналіз та самостійне формулювання правил (наприклад, на вживання артиклів, часових форм дієслова, формулювання множини іменників та інше). Щодо лексичних одиниць, то нами пропонувалися самостійні завдання, котрі мали на меті аналіз їхнього значення у різних контекстах (при цьому студенти мали самостійно створити такі тексти, у яких полісемічні слова вживалися б із різними значеннями). Репродуктивні завдання мали на меті введення граматичних форм та лексичних одиниць у ситуації, діалоги, монологи.

Найбільшим потенціалом для забезпечення активної самоосвітньої діяльності студентів мали саме креативні завдання, оскільки вони передбачали аналіз, анотування, конспектування, колективне обговорення, проведення дискусій, прес-конференцій тощо англійською мовою результатів самоосвітньої діяльності (англомовних статей, художніх творів, фільмів, телепередач).

Отже, задля активізації самоосвіти студентів має сенс упроваджувати систему самостійної роботи, що репрезентована завданнями трьох рівнів (аналітичними, репродуктивними та креативними), де перші два забезпечують формування необхідного теоретичного базису для самоосвіти (володіння іншомовним матеріалом), а третій передбачає актуалізацію всіх видів мовленнєвої діяльності з розширення власних професійно орієнтованих знань.

Список літератури

- Князян, М. 2006. Самостійно-дослідницька діяльність майбутніх учителів іноземних мов: теорія і практика. 242 с.
- Dictionnaire de didactique du français langue étrangère et seconde / Sous la direction de Jean-Pierre Cuq. 2003. 304 p.
- Kniazian M., Khromchenko O. 2019. The ESP Lecturers' Self-Development Competence in Higher Educational Context. *The Journal of Teaching English for Specific and Academic Purposes*. Vol. 7, No 3. P. 385-393.

СТУДЕНТОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Князян М.О.

доктор педагогічних наук, професор,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

У сучасних соціально-економічних умовах, коли від випускників вищих закладів освіти вимагається високий рівень професіоналізму, здатність до продукування й швидкої апробації інновацій, креативність мислення, особливого значення набуває проблема врахування їхніх індивідуальних особливостей, можливостей, рівня сформованості знань та вмій.

Реалізувати це завдання вбачається можливим за умов упровадження студентоцентрованого підходу до професійної підготовки майбутніх фахівців, який передбачає орієнтацію на особистість студента, його потреби, мотиви, прагнення до творчості, самопізнання, самовдосконалення та самореалізації в тій діяльності, яка відповідає його здібностям та інтересам.

Провідним принципом студентоцентрованого підходу можна вважати спрямованість на вивчення цілісності особистості у всій багатогранності її вияву та забезпечення оптимальних умов для її саморозвитку. Зазначений підхід базується на більш широкій антропоцентричній парадигмі становлення особистості, у смисловому полі якої науковій рефлексії підлягають проблеми вибору людиною свого шляху в житті, засобів розкриття й втілення внутрішніх ресурсів, досягнення ефективності індивідуального буття. Дослідження вітчизняного наукового фонду дозволяє стверджувати, що основні ідеї окресленого підходу походять з української народної філософії. У цьому контексті важливими є ідеї Г. Сковороди, який висловлювався про необхідність самопізнання людиною себе; в його філософсько-педагогічній концепції важливе місце посідає проблема досягнення людиною щастя, що є можливим через «сродний труд» – активну працю із самопізнання та розвитку своїх природних здібностей. Життєвого успіху у кордоцентричній філософії Г. Сковороди є можливим досягти лише творчістю на благо соціуму (Сковорода, 1973).

Ці ідеї відображаються й у гуманістично орієнтованих теоріях (Хьелл, Зиглер, 2005). Наголосимо, що провідним структурним утворенням особистості у контексті цих теорій є такі, як-от: «особистісно значущі цілі», «самоактуалізація», «самість». Аналіз пріоритетних цінностей, що висувуються в кожній із концепцій, є творчість, цілісність, самовдосконалення. Наголосимо на тому, що творчість розглядається як універсальна функціональна характеристика, яка сприяє самовираженню та самоактуалізації людини. За А. Маслоу, самоактуалізація є найвищим виявом людських сил, це є прагнення особистості до максимального використання власних здібностей і талантів (Маслоу, 1987). Концепція самоактуалізації набуває провідного значення для антропоцентричної парадигми, оскільки орієнтує особистість студента на самозростання в інтенсивному житті, де вона

виявляє все найкраще у собі з метою досягнення довершеності себе й своєї справи.

Наголосимо на тому, що студентоцентрований підхід дозволяє майбутнім фахівцям саморозкриватись у діяльності, отримувати радість від самовіддачі справі. У цих умовах, з одного боку, студент досягає певних корисних для суспільства результатів, з іншого боку, формуються певні новоутворення у різних сферах його особистості (емоційно-вольовій, ціннісно-мотиваційній, операційно-діяльнісній тощо).

Від викладачів вимагається розроблення індивідуальних траєкторій професійної підготовки кожного студента, які забезпечували б оцінку та послідовне формування компетентностей майбутніх фахівців з урахуванням їхніх здібностей, мотивів, цілей.

У процесі викладання іноземних мов актуалізується вимога до впровадження активних та інтерактивних методів, які сприяють розвитку критичного мислення, здатності працювати у команді, генерувати нове, переконувати, аргументувати, втілювати та перевіряти ефективність власних інновацій.

Отже, провідними вимогами окресленого підходу є такі:

- врахування унікального досвіду та досягнень особистості;
- встановлення суб'єкт-суб'єктних відношень між усіма учасниками навчального процесу, його полілогізація;
- широка диференціація методів, форм, засобів викладання іноземних мов;
- забезпечення можливості вияву кожним студентом свого творчого потенціалу.

Як свідчить досвід, на заняттях з іноземних мов реалізувати зазначені вимоги є можливим з використанням завдань, спрямованих на глибоке осмислення та аналіз змісту того навчального матеріалу, який пропонується в контексті навчальних дисциплін «Основна іноземна мова», «Друга іноземна мова». Не менш важливим є рефлексія свого досвіду, здібностей, досягнень відносно певних подій, а також діяльності та поведінки відомих діячів (політики, економіки, культури тощо). Зважаючи на те, що навчальна дисципліна «Іноземна мова» дозволяє закласти у зміст будь-який матеріал, що слугує базою для формування та відпрацювання іншомовного матеріалу та вмінь у всіх видах іншомовної діяльності, перед викладачами виникає унікальна можливість використати такі тексти (художні, публіцистичні, наукові), а також творчі завдання, які б максимально задовольняли професійні інтереси студентів, розвивали їхнє критичне мислення, культуру спілкування, сприяли вихованню гуманістичних цінностей та формуванню компетентностей, передбачених освітньо-професійними програмами підготовки бакалавра або магістра філології.

Нижче наведемо приклади творчих завдань, котрі були запропоновані нами студентам на заняттях з «Основної мови (французька)», а саме з «Домашнього читання». Для розробки творчих завдань була використана новела Андре Моруа «Фіалки щосереди» («Les violettes du mercredi»); ці

завдання передбачали аналіз студентами всієї інформації, поданої експліцитно та імпліцитно (наприклад, осмислення вчинків персонажів, їхніх особистісних якостей, ключових ідей твору). Окрім цього, були запропоновані творчі завдання й пошукового характеру (дослідження історії деяких театрів Парижу, подій у колоніях Франції у 19-20 століттях тощо).

Усі творчі завдання були об'єднані нами у такі основні блоки, як «*Étude du style*», «*Exercices de réflexion*», «*Exercices de recherche*», «*Exercices d'activité créative*», наприклад:

Étude du style: Quels procédés stylistiques servent à mettre en relief la beauté de Jenny Sorbier ? Relevez les tropes qui nous représentent d'une manière expressive le talent de Jenny et de ses amis. Quelle antithèse crée l'effet comique dans la phrase suivante: «C'est une folie que de mépriser les admirateurs au temps où ils sont nombreux et jeunes, pour courir après eux, trente ans plus tard, quand ils deviennent rares et chauves» (Maurois, 1975: 124). Révélez les procédés stylistiques

- qui nous montrent le monde intérieur des personnages de la nouvelle;
- qui servent à illustrer la grandeur et la générosité de l'amour;
- qui mettent en relief le dévouement mutuel de Jenny et André.

Exercices de réflexion: Commentez ces réflexions de l'huissier sur la conduite des admirateurs: «Si on leur accorde le plus petit signe d'attention, alors ils s'accrochent, et ça devient terrible... Qu'on leur donne le bout des doigts, ils veulent la main... Qu'on leur donne la main, ils exigent le bras... Ah! j'en ai vu, dans cette loge, des jeunes filles amoureuses... Et des garçons toqués... Et des vieux messieurs... J'ai toujours accepté les fleurs, les billets, mais pour les laisser monter, rien à faire!.. C'est pas de la cruauté...; c'est du bon sens» (Maurois, 1975: 123).

Justifiez ou donnez un démenti à la pensée que les acteurs doivent être «insensibles, prudents et cruels». Êtes-vous d'accord avec l'idée que «le génie n'a pas d'âge»? Nommez ce qui peut être regardé comme «trop sentimental pour le goût de notre temps». Nommez les qualités de : a) d'André Genevrière ; b) sa soeur ; c) son père.

Comment était son amour pour Jenny? Représentez-vous et décrivez l'attitude des camarades d'André à l'égard de sa passion pour Jenny Sorbier. Analysez cette réflexion d'André: «Ou j'échapperai, par l'éloignement, à cette passion sans espoir, ou je ferai de grandes choses, et alors...» (Maurois, 1975: 128) . Si André n'était pas mort, aurait-il pu se faire aimer de Jenny? Pourquoi André Genevrière a-t-il enchanté Jenny? Parlez de sa fidélité, sa persévérance et sa discrétion. Imaginez-vous de quoi il s'agit dans les lettres d'André à Jenny. Tâchez de reproduire une de ces lettres.

Consentez-vous à ce que Jenny était sceptique, désabusée et même cynique? Analysez la décision de Jenny Sorbier de placer, chaque mercredi, un bouquet de violettes sur la tombe d'André Genevrière.

Exercices de recherche: Préparez l'exposé sur l'histoire des théâtres dont il s'agit dans la nouvelle «Les violettes du mercredi».

De quelle guerre à Madagascar s'agit-il dans la nouvelle? Détaillez les étapes de l'époque coloniale (1895-1960) à Madagascar.

Exercices d'activité créative: Prouvez que «notre temps a soif de sentiment. Il ne feint le cynisme que pour masquer ses nostalgies». Citez des exemples à l'appui. Nommez les exemples de l'amour dévoué décrit dans différentes oeuvres de la littérature mondiale. En vous basant sur les nouvelles de Guy de Maupassant «Le bonheur» et d'André Maurois «Les violettes du mercredi», écrivez la composition au sujet «Il y aura toujours du romanesque au monde pour ceux qui en sont dignes».

Слід підкреслити, що викладач мав змогу визначати індивідуальну траєкторію оволодіння необхідним навчальним матеріалом завдяки можливості вибору студентом окремих завдань із запропонованих блоків.

Отже, студентоцентрикований підхід у викладанні іноземних мов передбачає врахування інтересів, цілей, досвіду та рівня підготовки кожного із студентів, активізацію їхньої творчості, диференціацію методів викладання.

Список літератури

Сковорода Г. С. Повне зібрання творів: у 2 т. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 2. 576 с.

Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. 3-е изд. СПб.: Питер, 2005. 607 с.

Maslow A.H. Motivation and personality. New York: Addison – Wesley Educational Publishers, Inc., 1987. 293 p.

Maurois André. Nouvelles. 1975. 183 p.

НЕМЕЦКИЙ КАК ИНОСТРАННЫЙ В ВУЗЕ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ

Луговская Л.И.

старший преподаватель,

Одесский национальный морской университет

Изменения в жизни постперестроечного общества в нашей стране значительно расширили сферы преподавания немецкого языка с одной стороны, а с другой – поспособствовали углублению его дальнейшего исследования. Если раньше обучение германистике было приоритетом классических университетов и педагогических вузов с доминированием языковедческого и литературоведческого аспектов, то в настоящем с возникновением новых социальных ориентиров знак равенства между понятиями «изучение филологии» и «изучение языка», как правило, не ставится. Классический вариант обучения безусловно обязателен для германиста. Однако многие абитуриенты, изучавшие немецкий как иностранный во многих средних школах Украины, хотели бы в дальнейшем сохранить за собой полученное ими образовательное преимущество. Народная мудрость гласит: «Wer sprechen kann, ist überall zu Hause». Именно эта способность приобретает особое значение во времена возросшей мобильности в обществе, связанной с миграционными процессами, с

расширяющимся сотрудничеством и в рамках международных организаций, с оживлением различных частных инициатив и т.д. Все это придает умению общаться на немецком языке характер одной из ключевых квалификаций. Обосновывая целесообразность выбора немецкого языка в качестве первого или второго иностранного, представители «Гёте-института» неизменно отмечали: «Wer Deutsch spricht, kann problemlos mit 100 Millionen Europäern in ihrer Muttersprache kommunizieren. Wer Deutsch spricht, verbessert seine Handelsbeziehungen zu Partner im drittgrößten Industrieland und einem der wichtigsten Exportländer der Erde. Wer Deutsch spricht, verbessert auch seine Chancen auf dem Arbeitsmarkt». (Frey, Evelin, 2000: 37)

В связи с вышеизложенным все более актуальным становится запрос на преподавателей немецкого языка, которые вместе со знаниями по своему предмету, смогли бы передать студентам необходимые и весьма востребованные в их среде знания о современном немецкоговорящем мире. При всем разнообразии мотивов, стимулирующих в настоящем изучение немецкого языка как иностранного, экспертным сообществом особо подчеркнута следующее: «Die stärksten motivierenden Impulse für das Lernen der deutschen Sprache gehen wohl von der Aussicht auf eine konkrete Begegnung mit den deutschsprachigen Kulturen adäquat interpretieren und sich in der Begegnungssituation angemessen interkulturell verhalten zu können» (Kataeva, Stalina, 2005: 57)

Традиции немецкой культуры прошлого, сохранившиеся в памяти граждан нашего города, равно, как и широкий спектр предложений по развитию сотрудничества со стороны третьей экономики мира в наши дни придают знаниям немецкого языка особую привлекательность в глазах многих абитуриентов. Осваивая правоведение, экономические науки в различных сферах их приложения, предполагая работать в сфере логистики в трех одесских портах, многие, проявляя интерес к изучению иностранных языков, отдают предпочтение немецкому как дисциплине, сопровождающей учебный процесс в вузе.

Приступив к занятиям, многие студенты быстро осознают, что предложенный вариант изучения иностранного языка существенно ограничен учебными рамками, признанными в качестве достаточных для присвоения им степеней бакалавра/магистра согласно избранным основным специальностям.

Многие слушатели, посчитавшие для себя необходимым расширять формат изучения немецкого как иностранного, быстро определяют со своим дальнейшим выбором: Интернет-ресурс плюс наличие большого количества соответствующих предложений в нашем городе.

За три/четыре семестра напряженных усилий большинство студентов, решивших интенсифицировать процесс освоение немецкого, достигают такого уровня знаний языка, которого, по их мнению, будет достаточно для предполагаемой профессиональной карьеры в будущем. Многие из них, чья языковая и коммуникативная компетенция выросла многократно, начинают пробовать свои шансы на современном рынке труда.

Находясь на заключительном этапе своего обучения, будущие выпускники часто привлекаются к работе в различных учреждениях и фирмах, расположенных в нашем городе. Они бывают задействованы в как в устных переговорах, так и в оформлении разнообразной сопутствующей документации.

Практика показывает, что намерение провести переговоры – далеко не гарантия их успешного протекания и удачного завершения. Планируемые сделки часто откладывают ввиду возникших в ходе переговоров недоразумений. Причина последних, как правило в недостаточной межкультурной компетенции, в неумении принимающей стороны адекватно реагировать на запросы своих зарубежных партнеров.

Привлечение неаутентичных языковых личностей (наших студентов) к участию в процессах межкультурной коммуникации может стать действительно эффективным лишь при наличии у них достаточных знаний о связи между языком и культурой страны изучаемого языка, об особенностях проявления национальной специфике в социокультурном поведении и представителей. Необходимым будет так же понимание черт сходства и различия, культурах обеих контактирующих сторон. Но в первую очередь стоит обратить внимание на сравнение лексем: «Verhandlung(en)» и «переговоры», что позволит обучающимся самостоятельно обнаружить значимые различия между ними. Так корень русского термина –говор- укажет на наличие переговорной деятельности (говорить=sprechen), в то время как немецкое слово «handeln», восходящее исторически к общегерманскому слову «die Hand» (рука), обозначит часть тела. (Степанов Ю.С., 1997: 41-42) Русский термин употребляется только во множественном числе, немецкий используется как в единственном, так и во множественном числе. Приставка пере- указывает на повтор разноориентированной деятельности, а употребление префикса ver- связано с перфектирующей/завершающей функцией.

Основное значение обеих лексем одинаковое: рассмотрение, обсуждение, разъяснение с целью прийти к соглашению. Эта идея эксплицитно представлена в русском языке как устная коммуникация (либо как ряд коммуникативных актов), в немецком как действие, нацеленное на результат. Это число лингвистическое различие находится в полном соответствии с культурными различиями в представлениях немецких и русских предпринимателей о том, чем собственно являются переговоры. Для представителей Германии переговоры – это средство достижения поставленной цели (например, заключение договора), в связи с чем очень тщательно прорабатываются все его детали, для русских это скорее не подготовленная беседа, значительно менее нацеленная на достижение конкретных результатов.

В неоднозначных коммуникативных ситуациях необходимо учитывать их межкультурную специфику, стремиться к достижению максимальной однозначности в понимании возникающих проблем. Умение искать и

находить компромиссы поможет устранить возможность возникновения нежелательных последствий, а поспособствовать вышеозначенному может наличие социальных и культурных компетенций. Базируется они среди прочего на знании и переживании концептов, имеющих в каждой культуре определенную специфику.

Ю.С. Степанов полагает, что концепт – это точка пересечения между миром культуры и миром индивидуальных смыслов, это «сгусток культуры в сознании человека и то, посредством чего сам человек входит в культуру и влияет на нее». (Степанов Ю.С., 1997: 41-42)

«Концепт» как единица ментального мира человека в отличие от терминологически определяемого «понятия», базируется не только на рациональных операциях, но включая так же эмоции, симпатии и антипатии, оценки и т.д. Отмеченные культурной спецификой, концепты разнятся в различных культурах даже в случае мнимой легкости их перевода и на немецкий язык.

Выше нами уже были отмечены контрасты в восприятии переговорного процесса (*Verhandlung*) обеими переговаривающими сторонами и привычную нацеленность его немецких участников на заключение сделки с надлежащим оформлением договорных обязательств (*Vertrag*).

Оформление договорных обязательств связано с необходимостью достичь единообразия в концептуальном понимании закона всеми участниками переговорного процесса, цель которого – воспрепятствовать возникновению разногласий в дальнейшем. Ведь в сознании присутствующих понимание закона не будет однозначным: для юриста – это прежде всего точное знание закона и его исторического развития, а также умение истолковывать и применять на практике наиболее важные его статьи; для непосвященного – это наличие различных представлений, ассоциаций, впечатлений, сопровождающих слово.

Концепт «закон» в обеих культурах понимается одинаково: общеобязательное правило, законодательно установлено государством и определяющее отношение в нем. В соответствии с традиционной лексикографической кодификацией слово «закон» имеет два основных значения в русском и немецком языке:

1. Юридический закон, 2. Объективный, научно-обоснованный закон (*Duden Universalwörterbuch*, 1998: 6)

Однако концепт «закон» в представлениях двух культур содержательно различен. Для русских это – определенные ограничения, придел, за которым имеются и другие возможности. Закон не воспринимается как более высокое или самая высокая категория, которой подчинено все, а является тем, что будет существенно лишь в определенной степени. Такой подход находит отражение и в русском языке: «Жить/судить не по закону, а по справедливости». Это подтверждает и Солженицын: «Веками у русских не развивалась право сознания, столь свойственное западному человеку. К законам было всегда отношение недоверчивое, ироническое: да разве возможно установить заранее

закон, предусматривающий все частные случаи? Ведь они все непохожи друг на друга. Тут – и явное подкупность многих, кто вершит закон. Но вместо правосознания в нашем народе всегда жила и еще сегодня не умерла – тяга к живой справедливости, выраженная, например, пословицей: хоть бы все законы пропали, лишь бы люди правдой жили». (Солженицин А.И., 1998: 165)

Понимание концепта «Gesetz» гражданами Германии предполагает соблюдение следующих императивов:

- наличие социально-правильного поведения, основывающегося на идее позитивного права любого народа.
- категорическое соблюдение закона всеми правоприменителями страны
- готовность каждого соответствовать требованиям, предъявляемым или к другим в аналогичных обстоятельствах.

Все вышеизложенное позволяет в определенной степени объяснить недоразумения, часто возникающие при взаимодействии сторон, представляющих разные культуры. Студентам, принимающим участие в переговорах, стоит обращать внимание, на неиспользованные шансы и спонтанно приобщаясь к процессу обсуждения, брать на себя функцию посредника, умеющего конструктивно устранять противоречия, помогая преодолеть возникшее недопонимания.

Список литературы

Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры. М., 1997. 41-42 с.

Солженицин А.И. Россия в обвале, М., 1998. 165 с.

Duden Universalwörterbuch- Mannheim/Wien/Zürich. 1998. s. 6 / Ожегов С., Шведова Н. Толковый словарь русского языка, М., 1992. 211 с.

Frey, Evelin (2020). Das Zertifi Deutsch in: Willkommen. Das Magazin der Goethe-Institute, 2, 2020.

s. 37

Kataeva, Stalina. «Motive für das Lernen der deutschen Sprache» Moskau, 2005. s. 57

ЩОДО СУПЕРЕЧНОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО МІЖКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ

Подковиркофф Н.

старший викладач,

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Міжкультурна освіта, будучи альтернативою традиційному – монокультурному підходу, завдяки послідовній освітній політиці Європейського Союзу (зокрема, Краківській декларації «Освітня політика заради демократії і суспільної згуртованості: виклики і стратегії для Європи»; Афіньській декларації «Міжкультурна освіта: управління різномірністю, зміцнення демократії»; Програмі Ради Європи на 2010–2021 роки «Освіта для міжкультурного взаєморозуміння прав людини і демократичної культури»), еволюціонувала в західноєвропейських країнах від первинних механізмів асиміляції та сегрегації до різних концепцій інтеграції осіб з особливими

пізнавальними, мовними й культурними потребами (Desch, 2001). В наступний час міжкультурна освіта, орієнтуючи зусилля педагогічної спільноти на створення рівних можливостей доступу до освітніх ресурсів дітям і молоді, які походять не тільки з національних меншин і корінних етнічних груп, а також мігрантів, біженців, переселенців без будь-яких упереджень і стереотипів, спрямовує свої зусилля на набуття молодим поколінням однієї з ключових компетенцій, пов'язаної з життям у кардинально зміненому – багатомовному й багатокультурному суспільстві. Натомість, для цього не вистачає спеціально підготовлених педагогічних кадрів, особливо вчителів іноземної мови з потенціалом професійного саморозвитку як медіаторів культур в сфері міжкультурної іншомовної освіти (Santerini, 2010).

З огляду на це, ми провели анкетування студентів спеціальності 035 Філологія (спеціалізації: Германські та романські мови) на предмет вияву в їхній педагогічній свідомості смислових настанов, які асоціюються з поняттям «міжкультурна освіта» та «інтеркультурне виховання», їх місця в сфері їхньої майбутньої діяльності як учителів іноземних мов. В опитуванні брали участь 958 студентів випускних курсів Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Міжнародного гуманітарного університету, Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського, Одеського національного університету імені І.І. Мечникова впродовж 2017-2019 рр.

На перше запитання: «Чи знаєте Ви, що означає поняття «інтеркультуралізм»? 81% випускників університетів відповіли «Ні», а 19% відповіли «Так», визначивши цей термін як «європейську політику примирення населення європейських країн з біженцями та мігрантами зі сходу та Африки»; «нову філософію життя в умовах системної кризи західного суспільства»; «альтернативну соціальну технологію, яка має сприяти асиміляції біженців та мігрантів, їх інтеграції в європейське суспільство».

На друге запитання: «Що Ви розумієте під інтеркультурністю?» 17% майбутніх учителів зазначило, що це ознака особистості або суспільства, яка фіксує наявність певних відмінностей в культурі (расових, етнічних, статевих, конфесійних, мовних та соціальних), які зумовлюють соціальну стратифікацію суспільства, впливаючи на його стабільність та досягнення громадянської ідентичності. 14% досліджуваних, без конкретизації сутності цього поняття, переклали його на українську мову як «міжкультурність» та «полікультурність», маючи на увазі спосіб комунікації та взаємодії представників різних етносів у зарубіжних країнах, таких як Італія, Бельгія, Франція, Велика Британія, Німеччина, які приймають біженців та мігрантів; 69% випускників взагалі залишили це запитання без конкретної відповіді, вказуючи на те, що в Україні це модернізоване позначення суспільства не має підстав для застосування, оскільки запозичене із зарубіжного дискурсу як данина моді.

На третє запитання: «Чи висвітлювалась інформація про інтеркультуралізм та проблеми інтеркультурного суспільства в курсах

соціально-гуманітарних дисциплін, які Ви вивчали в університеті? В яких саме?» 51% випускників відповіли «Ні» і лише 19% відповіли «Так», указавши на один з предметів – «Політологія», «Соціологія», «Філософія». Причому студенти, наводячи факти з етнічних суперечок західного суспільства та висловлювань політичних лідерів Великої Британії, Франції та Німеччини, здебільшого дотримувалися думки, що інтернаціоналізм як певна політична та соціально-філософська доктрина, яка має послабити ризики глобалізації, в європейських країнах не виправдала себе повною мірою, оскільки зростає соціальна напруга основного населення цих країн щодо подальшої заборони міграції біженців, через що він не може плідно застосовуватися в українських реаліях. 30% студентів вважали, що інтернаціоналізм та полікультурність як принципи суспільного устрою, спрямовані на регуляцію ситуацій мирного співіснування двох або більше відмінних культур на теренах однієї країни, а також способи їх взаємодії у повсякденному житті, які мають бути безконфліктними.

На четверте запитання: «Чи приділялась увага проблемам міжкультурної освіти та інтернаціонального виховання в курсах психолого-педагогічних та фахових дисциплін?» 90% майбутніх учителів іноземних мов відповіли, що «Ні», а 10% вказали на те, що ці форми згадувалися в контексті вивчення лінгвокраїнознавства Румунії, США, Німеччини та Франції, оскільки вони є дуже актуальними для педагогічної діяльності вчителів іноземних мов, з огляду на динаміку розвитку Болонського процесу та нові виклики європейської освітньої інтеграції, доречні для активізації академічної мобільності студентів вітчизняних закладів вищої освіти.

На п'яте запитання: «В чому полягає сутність міжкультурної освіти та інтернаціонального виховання?» досліджувані надали різні відповіді, які були далекими від європейського контексту педагогічної думки та реального досвіду інтеграції дітей мігрантів та біженців в європейський освітній простір. 24% майбутніх учителів іноземних мов пов'язували міжкультурну освіту з поглибленим вивченням іноземних мов задля успішності здійснення міжкультурної комунікації. 15% вважали, що міжкультурна освіта стосується проблем соціальної та освітньої адаптації іноземних громадян як представників різних етнічних та релігійних меншин, відмінних від домінуючої нації. 22% майбутніх учителів обґрунтовували, що в умовах кризового стану суспільства метою міжкультурної освіти є формування знань, умінь та таких якостей і поведінкових характеристик особистості, які забезпечують її толерантність до «чужих» відмінностей, відкритість до діалогу, здатність до ефективної взаємодії з особами іншої культури. У педагогічній свідомості 18% студентів міжкультурна освіта асоціювалася з механізмом педагогічної взаємодії, який підтримує рівність і права людини, заперечує дискримінацію і відстоює ті цінності, на яких базується людська гідність. 12% майбутніх учителів іноземних мов вважали, що міжкультурна освіта та інтернаціональне виховання спрямовані на те, щоб навчити особистість мирному співжиттю з іншими людьми, а також дотримуватися культури

плюралізму думок, керуватися принципами «єдність у розмаїтті» та «доповнення замість протиставлення».

Загалом, результати опитування студентів переконливо засвідчили, що наприкінці другого десятиліття нового тисячоліття поінформованість майбутніх учителів іноземних мов щодо причин виникнення, світоглядно-методологічних настанов й сутності міжкультурної освіти та інтеркультурного виховання є недостатньою. Тільки деякі студенти (3%), які мали власний односеместровий досвід навчання у зарубіжних країнах, відчули на собі, як важливо впроваджувати принципи міжкультурної освіти в реальний навчальний процес, забезпечуючи успіх кожного суб'єкта завдяки набуттю якостей міжкультурної емпатії та толерантності.

Зазначимо, що аналізуючи робочі програми з циклів дисциплін загально-гуманітарної, фахової та психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, ми намагалися з'ясувати, яким чином і в якій мірі вони сприяють професіоналізації їх особистості як проєвропейськи налаштованих фахівців – медіаторів культур в сфері шкільної міжкультурної комунікації та міжкультурної освіти. Для цього було опитано 269 викладачів гуманітарних та фахових дисциплін. На думку викладачів, причиною недостатньої підготовленості студентів до нової ролі вчителя іноземної мови як європейського фахівця, є невідповідність змісту їхньої фахової освіти новим реаліям розвитку міжкультурної іншомовної освіти. Викладачі (92%) підтвердили, що деякі аспекти актуальних проблем інтеркультуралізму, які висвітлювались у курсах гуманітарних дисциплін, дуже рідко ставали предметом спеціального аналізу. Крім того, європейський контекст підготовки майбутніх учителів іноземних мов до впровадження ідей міжкультурної освіти та інтеркультурного виховання учнівської молоді майже не висвітлювався зовсім. Деякі викладачі (37%) вказували на те, що лише окремі студенти, які мали власний односеместровий досвід навчання у зарубіжних країнах, виявляли під час педагогічної практики здатність до впровадження ідей міжкультурної освіти, оскільки в зарубіжних університетах вони були реально включені в систему міжкультурного тренінгу й залучалися до вивчення полікультурних аспектів іноземної мови та культурних відмінностей з огляду на етнічний склад її носіїв або меншин, що відсутнє в навчальному середовищі вітчизняних університетів.

Отже, з означеного вище слідує, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов мають місце наступні суперечності: між їх бажанням набути педагогічного професіоналізму у сфері міжкультурної іншомовної освіти та відсутністю відповідних технологій його формування під час педагогічної практики; між зацікавленістю майбутніх учителів іноземної мови питаннями інновацій в сфері міжкультурної освіти та невідповідністю змісту, форм і дидактичних засобів щодо її задоволення під час професійної підготовки.

Список літератури

Desch A. *Pedagogik interkulturellen Lernens: Theorie und Praxis am Beispiel von internationalen*

Jugendbegegnungen. Marburg: Tectum Verlag. 2001. 136 s.

Santerini M. Intercultural competence teacher-training models: The Italian experience. *Educating Teachers for Diversity: Meeting the Challenge*. OECD, 2010. P.185-201.

ЛЕКТУРА ЯК ВИД НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ГІМНАЗІЯХ СХІДНОЇ ГАЛИЧНИНИ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Федурко-Попик Ю.С.

аспірант,

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

Виховання любові до книжки, формування в учнів стійкої потреби до читання художньої, науково-популярної літератури, преси завжди належали до переліку першорядних освітніх завдань, бо читання, за В. Сухомлинським, – це «творення людини» (Сухомлинський, 1988: 147). Воно було (як, зрештою, є також сьогодні) складовим елементом мовної освіти. Це засвідчують, серед іншого, навчальні плани, програми, дидактичні матеріали з навчання іноземних мов у гімназіях Східної Галичини.

Змістом навчальних планів, що стосувалися гімназійної мовної освіти (рідномовної й іноземної), передбачався такий вид навчальної діяльності з предметів мовно-літературного циклу, як лектура. Це запозичене з латинської мови слово в різних лексикографічних джерелах фіксується як багатозначне, однак не в тотожних значеннях, пор.: 1) *заст.* посада, заняття лектора-викладача; 2) *діал.* читання (Словник, 1973: 473); 1) читання, начитаність; 2) кількість прочитаних книжок, творів (Бойків, 1932: 232). Аналіз літератури з досліджуваної проблеми показав, що в тогочасних законодавчих і нормативних освітніх документах, дидактичних працях термін цей уживався в таких двох значеннях: читання; література для читання, тобто позначав і вид навчальної діяльності (читання), і сукупність книг, призначених для неї.

Лектура як вид навчальної діяльності доволі складний, а тому вимагав відповідної підготовленості учня до її здійснення. Це підтверджує хоч би той факт, що навчальні плани з іноземних мов (класичних і новочасних) вводять лектуру з 5 класу, див., для прикладу, навчальний план з німецької мови: «Samodzielna reprodukcyja na podstawie obszerniej **lekturu, przeważnie prozaicznej** (виділення тут і далі наше – Ю. Ф.-П.). Uczenie się na pamięć. **Obowiązkowa lektura domowa** (Plan, 1892: 201). З огляду на те, що «не можна учневі жодного завдання пропонувати, якщо він не готовий належно його виконати», третій і четвертий класи мали за одне з провідних завдань підготувати учнів до самостійного домашнього читання (Barewicz, 1903: 792) – т. зв. лектура приватна підготовча (самостійне читання не аналізованих в класі фрагментів твору, збір відомостей про твір, автора, епоху тощо). Таке поєднання класної й приватної підготовчої лектури готувало учнів до всебічного осягнення змісту, навчало розбиратися в його значенні і наслідках, розмежовувати головних і другорядних героїв і окреслювати їхні характери,

збирати подробиці з життя приватного й публічного автора тощо і творити в такий спосіб єдиний образ твору й автора.

З наведеного фрагмента навчального плану стає зрозумілим, що тодішня методична думка виділяла різні типи лектури, насамперед *класну (шкільну)* й *домашню – обов'язкову й надобов'язкову (приватну)*.

Домашня обов'язкова лектура передбачала насамперед читання вдома тих текстів та їхніх уривків, які ґрунтовно опрацьовуватимуться в школі, пор.: «Домашня праця ученика полягає на тім, що научить ся перших значень виразів з уступа, котрий буде в школі перероблювати ся, а опісля присвоїть собі все те, на що я при перероблюванні уступа в школі звернув увагу» (Сальо, 1909: 108). «Перероблювати уступ» означало не тільки опрацьовувати зміст твору чи його фрагменту, аналізувати його образи, художні засоби й прийоми, не лише розширювати кругозір учнів, але також удосконалювати їхні граматичні навички й уміння, працювати над уточненням, збагаченням, активізацією їхнього словникового запасу.

Приватна (надобов'язкова) лектура переслідувала триєдину мету: розширити й поглибити знання учнів (навчальна ціль); стимулювати учнів до самостійної й добровільної праці (розвивальна); плекання кожного з них як особистості (виховна) (Kubliński, 1903: 191). Вона мала бути належно спланована й організована: учитель визначав, які з наявних у гімназійній бібліотеці книги порекомендувати своїм учням, виходячи з їхніх особистих інтересів, можливостей і уподобань; зазначав, у який термін вони мають бути прочитані та в який спосіб і коли (зазвичай у неділю після церковної відправи) він іспитуватиме учнів щодо прочитаного. Уважалося, що чим вищий інтерес пробуджує в учнів класна (шкільна) лектура до тих чи тих авторів або ж творів, тим охочіше вони долучатимуться до приватної лектури.

Урахування критерію глибини опрацювання текстів мало наслідком розрізнення *статарної* та *курсорної* лектури. *Статарна* лектура передбачала докладний аналіз змісту та форми призначених для читання текстів, уміщених у підручниках і/або читанках. Так трактовано цей термін і в сучасних лексикографічних працях, пор.: «Статарне читання, спец. – читання з докладним розбором, витлумаченням тексту» (Словник, 1978: 667). *Курсорна* лектура – це швидке, ознайомлювальне, зазвичай домашнє читання (Лабінська, 2014: 40). Його мета полягала в підсвідомому засвоєнні конструкцій мови. Воно визнавалося необхідним для набуття учнями умінь вільно розуміти нескладні тексти й накопичувати літературний та історичний матеріал як основи для власних письмових висловлень (творів).

За добору текстів для читання (класного й домашнього) укладач підручника чи читанки, а також учитель мусили керуватися такими принципами: твір має відповідати віковим особливостям учня, тому в нижчих класах гімназії учні читали здебільшого казки та оповідання про побут народу, а в старших (вищих) – тексти, що знайомили з історією й культурою народу, відображали ступінь розвитку його літератури тощо; він має містити цікаву

для учня інформацію та бути досконалим за формою і змістом; твір має бути багатим у виховному плані.

Важливо, що автори підручників, читанок, також учителі, відбирали для читання тексти не лише художнього стилю – прозаїчні чи поетичні, але також ті, що стосувалися різних ділянок науки, культури, мистецтва, суспільного й господарського життя народу – носія виучуваної мови. Проте з незмінною настановою: «Матеріал, подаваний молоді, мусить її насамперед захоплювати, а також містити чинники до вдосконалення. Не може, окрім того, захоплювати річ, що викликає труднощі сприйняття» (Barewicz, 1903: 793).

Наведене дає підстави до висновку, що лектура відігравала важливу роль у процесі навчання іноземної мови в гімназіях Східної Галичини. Вона не лише сприяла удосконаленню навичок читання як продуктивного виду мовленнєвої діяльності, але й знайомила гімназистів з культурою, мистецтвом, історією народу, мову якого вони вивчали, слугувала їм основою для закріплення граматичних правил і норм цієї мови, була джерелом для збагачення їхнього словника.

Список літератури

- Бойків І., Ізюмов І., Калишевський Г., Трохименко М. Словник чужомовних слів / За ред. О. Бадана-Яворенка. Харків, 1932, 532 с.
- Лабінська Б. І. Особливості реалізації змішаного навчання іноземних мов на західноукраїнських землях і в Росії (1918–1939 рр.). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2014. № 1. С. 36–43.
- Сальо Л. Наука німецької мови в середніх школах і підручниках до неї: давніші Dr. Petelenz. – Dr. Werner (1890–94) і теперішні Ippoldt es Stylo (1905–1909). *Наша школа*. 1909. Кн. III–IV. С. 98–111.
- Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с.
- Словник української мови: в 11 томах. Київ: Наук. думка, 1978. Т. 9. 916 с.
- Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ, 1988. 304 с.
- Barewicz W. Nauka języka niemieckiego w galicyjskich szkołach średnich. *Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych*. 1903. S. 792–796.
- Kubliński F. Jak należyt zorganizować lekturę prywatną aby przyczyniła się do pogłębienia wiedzy bez przeciążenia uczniów? *Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych*. 1903. S. 191–198.
- Plan nauki języka niemieckiego w gimnazyach z językiem polskim lub ruskim. *Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych*. 1892. S. 200–205.
<http://slovopedia.org.ua/103/53403/1077267.html>.

LEXICAL APPROACH TO TEACHING ENGLISH

Hladchenko K.

assistant, National University “Odessa Law Academy”

Lesnevskaya K.

lecturer, National University “Odessa Law Academy”

English has long ago become a global language. English is the language of business, innovation and technology, education. Therefore, the question of teaching English to speakers of other languages is more relevant than ever. Students start learning English for different purposes, but at the core, all the learners who study

English as a foreign language have one main objective – they want "to speak" that is to be able to communicate effectively in a foreign language. For this reason, the Communicative approach (Communicative Language Teaching – CLT) to teaching English as a second or a foreign language has become extremely popular among the teachers around the world.

Among various studies and books, written on communicative approach and its aspects, "Teaching Lexically" by H. Dellar and A. Walkley stands apart by its lexical view of language, lexical view of teaching, lexical view of vocabulary and grammar, and the skills development within the lexical approach. The fact that the authors give not only the theoretical grounding of the lexical approach, but also practical examples, techniques and specific answers to the questions that undoubtedly occur when presenting / practicing new language points in the classroom environment, makes the book worthy of studying and analyzing.

Taking into account that Ukrainian teachers, along with non-native teachers of English as a foreign language around the world, tend to make their lessons "grammar-centred" thus leaving vocabulary marginalized or even reducing teaching vocabulary to memorizing new words along with their first language equivalent, the choice of the object of analysis is extremely relevant.

First of all, it is necessary to define the **Communicative approach** to language teaching, which lies at the root of the majority of textbooks and methodology books. By definition, Communicative Language Teaching is a style of language teaching that focuses on using language for real communication rather than learning the systems of grammar and vocabulary [1]. The approach concentrates on four language skills (Speaking, Listening, Reading and Writing) and the main aim is to achieve **communicative** rather than linguistic competence. **Lexical approach**, being based on CLT, suggests the idea that an important part of language acquisition is the ability to understand and produce lexical phrases as chunks [2].

"Teaching Lexically" is based on CLT, and the main objective of the lexical approach is production of the language in controlled classroom environment, which leads to "real" communication "outside" the classroom. In the first theoretical part of the book the authors describe the main principles of the lexical approach and what makes this book different from any other book on CLT.

The main principle of the lexical approach can be summarized by a single phrase: words are more important than structures. Therefore, for the communication to be effective, knowledge of vocabulary is more important than knowledge of grammar. To illustrate this point, a simple example can be used. In the sentence: *I've been wanting to see this film for ages*; the words *want, see, film* are more likely to deliver the communicative message than the Present Perfect Continuous form [book, 10]. The authors also point out that the division between vocabulary and grammar is not always clear. Grammar is restricted by the word we use and vice versa. This can be easily proved by the fact that synonyms are not always used interchangeably [book, 12]. This view on the language makes teachers concentrate on vocabulary, mainly on *words' register, chunks and collocations*.

It is necessary to underline that to teach "lexically" does not simply mean to pay more attention to lexis in class. During the lesson, teachers usually follow the pattern suggested by textbooks: grammar + words + skills approach [book, 17]. In a nutshell, a new grammar point is presented, accompanied by words "suitable" for this grammar point; after the practice stage, a skill lesson follows. In this process an important rule applies: students are never exposed to aspects of grammar that have not been previously presented and practiced. This is the rule that H. Dellar and A. Walkley break in "Teaching Lexically" and in a series of textbooks. The main reason to break this rule is students' **need** for particular language.

It was already mentioned that the reason to study any foreign language is to be able to communicate. In authentic communication people need certain "phrases" at the very beginning of the language acquisition. In other words, learners need such phrases as: *What are you doing later?* **before** the Present Continuous meaning and form is presented in class. In this instance, teachers are dealing with "**emergent language**".

To communicate effectively, students attempt to go higher than their level and try using more complicated language in communication. The teacher's role in this situation is to use this attempt to teach new language chunks, by giving student the language they **need** and helping them sound authentic.

According to the authors, any textbook has potential to lexical teaching: collocations, chunks, non-tense-focused grammar. Consequently, it is up to the teacher to think "lexically" and to approach the materials differently.

References

1. Macmillan English Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/communicative-approach>
2. Macmillan English Dictionary. URL: <https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/the-lexical-approach>
3. Dellar H. , Walkley A. Teaching Lexically. London: Delta Publishing, 2017. 152 p.

READING STRATEGIES

Khromchenko O.

candidate of pedagogical sciences, senior lecturer
Odesa I.I. Mechnikov National University

The fact that reading is a receptive skill does not mean that it is passive, reading is an active, even interactive process. In ELT there exist two approaches to reading from the viewpoint of subskills of reading and reading strategies: testing and teaching. Conventional reading tasks involve two activities: reading a text and then answering comprehension questions. This is the testing approach. The ultimate objective of a teaching approach is, on the contrary, to make learners more effective readers by means of helping them improve their sub-skills of reading and teaching them reading strategies. Activities designed to develop the sub-skills are to be those that motivate learners to want to read the text.

In the given article we would like to speak in detail about such a way of reading as reading aloud. Joyce Bainbridge and Rachel Heydon in their book “Constructing meaning: Teaching Language and Literacy K-8» underline the positive effect of implementation of reading aloud in the learning process: students acquire positive attitudes towards books and reading; the understanding that written language is meaningful; the language of various genres of text and understanding of its structures; an understanding of what is fluid, proficient reading sounds and looks like.

D. Jean Clandinin and F. Michael Connelly describe the following read aloud activities: interactive read aloud (educators demonstrate proficient reading, provide learners with access to ideas from texts that they might otherwise be unable to read on their own, and expose learners to a number of genres of text by reading aloud to them); shared reading (educators read texts together with learners through the use of big books or interactive whiteboards. They scaffold learners’ reading by demonstrating and providing strategies for word recognition and comprehension. Shared reading is a prime time for learner to explore genres that are new or challenging to them; guided reading (educators carefully match learners texts that are at their instructional reading levels).

Educators work with small temporary groups of learners to develop their reading and comprehension strategies. Learners are encouraged to read a variety of increasingly challenging texts); independent reading (educators provide sufficient in-class reading time for learners to become engaged with self-selected materials). They focus on learners’ attention on specific aspects of texts. Learners are provided with time to use what they have learned independently, and because they are given time for reading, educators are creating the opportunity for learners to see that the practice is valuable); read alouds and picture books (when educators conduct read alouds of picture books (across all grades), they are doing more than just exposing learners to reading. By discussing the books with learners, they are creating opportunities in listening and speaking by drawing attention to the images in the book, they are inviting viewing).

Researchers (B. Derewianka, P. Jones) suggest considering the following issues when selecting texts: Is the text within the learners’ zone of proximal development? Is the text something the learners would find engaging? Does the text tie in with what is being studied in other parts of the curriculum? Do the learners have background knowledge to access the text? What genre is the text? How long is the text? What is the text’s layout? Does the text contain supportive materials? Is the text’s use of language (e.g. vocabulary) appropriate?

The so-called pre-reading activities that teachers do before the exploration of a text include helping students: make personal connections; recognize language patterns to make meaning; model learning strategies. Learners are supposed to focus on visuals; make predictions; make connections to prior knowledge; form mental pictures of the text.

During the exploration of a text (while-reading activities) teachers use expression and gestures; read and reread text; check understanding; invite students

to repeat aloud, chant; provide graphic organizers to assist meaning-making. Students are asked to pay attention to text features; highlight key words or ideas; sketch or make notes; transfer key-information from text to a graphic organizer.

To sum it up, we suggest that reading is good for language acquisition on the whole, produces a beneficial effect on learners' vocabulary knowledge, spelling and writing.

References

Bainbridge J., Heydon R. Constructing Meaning: Teaching the Language Arts K-8. Nelson Education Limited, 2015. 576 p.

Derewianka B., Jones P. Teaching language in context. South Melbourne, Vic: Oxford University Press, 2016. 346 p.

Thornbury S. An A-Z of ELT. Macmillan Education, 2010. 256 p.

ENGAGING ACTIVITIES IN DEVELOPING CONVERSATION SKILLS IN A DIGITAL CLASSROOM

Rekonvald N.V.

PhD., associate professor,
Odessa I.I. Mechnikov National University

In this paper we would like to focus on the challenges that we may face when developing conversation and communication skills, and think how they may be amplified in this current context of developing conversation skills in a digital classroom; how we can engage and sustain motivation for our learners, increase speakers' motivation through various tasks and activities.

Communication skills encompass quite a lot of information. There is a need to address speaking challenges broadly and in more complex ways. In terms of learning and using a second language students need to develop effective communication, conversation management, register-specific language and the ability to speak using particular linguistic features.

Let us focus on some values of teaching conversation. By engaging in conversation, students get more exposure to the target language. Automaticity in retrieving information and stringing sentences is achieved. New structures become available. When conversing learners become more aware of their language competence, of what they can already do, and what they are not yet able to do. Such approaches as *facilitated learning* (where students are encouraged to take more control of their learning process) and *consolidate learning* (asking students to test out the new skills, language or knowledge they have gained through the course of the lesson) (Knight, Littleton, 2015) are very helpful.

Sociocultural psychologists state that interthinking and co-construction facilitate learning (ibid), we learn from one another alongside learning together. Conversation is a perfect space where we can co-construct something not only as a means of getting practice but also as a means of learning something. For instance, your students' task can be coming up with a solution of some grammatical problem,

and as we learn in social grouping, conversation allows us to do this together actively, and in a collaborative kind of way.

Conversation reflects speaking and listening skills. We can incorporate these skills in a conversation, and not see or train them as separate skills. For example, a teacher can assign students different roles during their conversation practice - some act as speakers, others as active listeners.

Focusing on discourse practices means using language for a communicative purpose, creating some knowledge and understanding, a more cognitive approach will encourage reflection and self-evaluation, and being able to evaluate their progress means students can become more autonomous.

So when placing a student in the center of the communication based approach we can use [menti.com](https://www.menti.com), an app used to create presentations with real-time feedback. Ask your students to write definitions of what you are trying to teach them, and then enhance their understanding of the concept basing on their definitions in this way making the students expand their knowledge. We can also ask learners to complete a menti poll or write little reflections using the platform, it is a great tool for being able to signal a particularly useful example or any item we are reflecting on.

Another strategy of boosting conversation is creating immersive opportunities (Hendra and Jones, 2018) for learning conversational skills. Like sharing opinions and experiences, solving a problem, narrating a story, discussing an issue or making things. We can use TED talks platform, different YouTube videos, news media, students' favorite TV shows as a source of immersive online tasks when we get our students to choose a topic to speak on independently, either in *blended contexts* (Welker, Berardino, 2005) (using both in-person and online classes) or just *online* or just during *in-person* classes. The goal of it is to make your students forget they are using the language for some particular reason because they are so involved in the activity.

With the current lockdown situation, a lot of classroom activity has shifted to such cloud-based video conferencing services as *Zoom*, *Google Meet*, *Skype*, etc. where you can virtually meet with others – either by video or audio-only or both, all while conducting live chats. You can also record the sessions in order to watch them later and reflect on how you can improve your teaching strategies, and come up with new insights.

Zoom breakout rooms offer a possibility for pair-work. They allow you to split your Zoom meeting in up to 50 separate sessions. The meeting host can choose to split participants of the meeting into separate sessions automatically or manually, and can switch between sessions at any time (Zoom, 2020). Enabling online pair-work increases speakers' motivation in peer tasks, makes shy students participate in near-peer speaking interaction. Additionally, using [vocaroo.com](https://www.vocaroo.com) (an online tool that allows users to record, send and download voice messages) (Vocaroo, 2020), you can get your students to create different types of content, such as digital storytelling and presentations, podcasting and broadcasting. It is a valuable tool for giving feedback, and also students can listen to their pair-work recordings back at home to be able to come back and present again as more proficient speakers.

Merging social and cognitive approaches to teaching and the idea of using technology effectively will encourage students to interact and participate in digital classroom conversation activities.

References:

- Hendra L.A., Jones C. Motivating learners with immersive speaking tasks: Part of the Cambridge Papers in ELT series. Cambridge: Cambridge University Press. 2018. URL: https://www.cambridge.org/elt/blog/wp-content/uploads/2018/05/Motivating-learners-with-immersive-speaking-tasks.pdf?utm_source=wobl&utm_medium=organic&utm_content=/woblcontent&utm_campaign=Evolve&utm_class=download (last accessed: 08.05.2020)
- Knight S. and Littleton K. Thinking, Interthinking, and Technological Tools. In: *Wegerif, Rupert; Li, Li and Kaufman, James C. eds. The Routledge International Handbook of Research on Teaching Thinking. Routledge International Handbooks of Education. Abingdon, New York: Routledge, 2015, pp. 467–478.* URL: <https://oro.open.ac.uk/39309/3/knight%20littletonRW%20for%20ORO.pdf> (last accessed: 08.05.2020)
- Managing Breakout Rooms URL: <https://support.zoom.us/hc/en-us/articles/206476313-Managing-breakout-rooms> (last accessed: 08.05.2020)
- Online Tool for Teaching and Learning URL: <https://vocaroo.com/> (last accessed: 08.05.2020)
- Welker J., Berardino L. Blended Learning: Understanding the Middle Ground between Traditional Classroom and Fully Online Instruction. 2005. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.2190/67FX-B7P8-PYUX-TDUP> (last accessed: 08.05.2020)

BINNENDIFFERENZIERUNG BEI DER UNTERRICHTSPLANUNG: VON DER UTOPIE ZUR REALITÄT

Vasylchenko E.

PhD, Inhaberin der Lehrstuhls für Fremdsprachen an Naturwissenschaftlichen Fakultäten,
Nationale Metschnikow Universität Odessa.

EINFÜHRUNG

Ist es uns als Lehrenden immer bewusst, dass ohne Kenntnis der Ausgangslage der Lernenden kein Unterricht geplant werden kann, dass wir Unterrichtsverläufe an die Ausgangslage unserer Lernenden anpassen und bei der Unterrichtsplanung die Heterogenität einer Lerngruppe berücksichtigen können?

Der vorliegende Kurzbeitrag ist dem Verlauf und den Ergebnissen einer Praxiserkundungsprojektes gewidmet, wobei unter die Lupe eines der grundlegenden Prinzipien des DaF-Unterrichts genommen wurde, und zwar das Prinzip der Berücksichtigung der Ausgangslage der Lernenden, was besonders wichtig bei der Unterrichtsplanung ist. Als Lehrende müssen wir uns immer Gedanken machen, wo unsere Lernenden stehen, was sie bereits können oder mitbringen, bevor wir uns an die Planung machen. Um das anvisierte Lernziel erreichen zu können, ist erstens darüber nachzudenken, in welchen Bereichen Materialien und Unterstützung oder Vermittlung von Inhalten und Kompetenzen vorgesehen werden müssen. Zweitens ist es auch zu bedenken, dass „jede/r Lernende individuell unterschiedliche Bedürfnisse, Defizite, Sprach- und Wissensbestände hat und unterschiedliche Lernpotenziale und -präferenzen mitbringt“ (Ende/Grotjan/Kleppin/Mohr 2013 : 74).

Unter dem Begriff *Binnendifferenzierung* versteht man die Art, so flexibel den Unterricht zu planen, dass die „individuellen Unterschiede der Lernenden akzeptiert werden und der Unterricht für verschiedene Lernwege, Lernzeiten und unterschiedliche Materialien möglichst offen ist“ (Funk 2007 : 3). Im Glossar der Fachbegriffe für DaF-Lehrkräfte wird der Begriff *Binnendifferenzierung* noch präziser definiert als „Unterrichtsformen und -angebote, die unterschiedlichen Voraussetzungen, Leistungsvermögen und Lernständen der Lernenden gerecht werden. Lernende bearbeiten differenzierte Lernangebote zur selben Zeit. Binnendifferenzierung kann in verschiedenen Arbeits- und Sozialformen erfolgen“ (Ende/Mohr 2019 : 9). Das Prinzip der Binnendifferenzierung kann in unterschiedlichen Phasen des Unterrichts eingesetzt werden. Man spricht häufig von drei grundlegenden Phasen, in die Lernprozesse und damit Unterrichtseinheiten gegliedert werden können: *Einstieg*, *Erarbeitung* und *Anwendung* bzw. *Transfer*. Vor allem ist es auch wichtig zu benennen, was und wie ich als Lehrkraft binnendifferenzieren will: nach Interessen mit unterschiedlichen Themen, nach Lernniveaus mit unterschiedlichen Arbeitsblättern, nach sozialen Arbeitsformen etc.

PRAXISERKUNDUNGSMETHODEN UND -ABLAUF

Im Rahmen eines PEPs beforschen Lehrende den eigenen Unterricht, der eigentlich zum Gegenstand der Untersuchung wird.

Für die Durchführung des eigenen Praxiserkundungsprojekts (PEP) wurde folgende Leitfrage formuliert: Wie reagieren und wie effektiv behalten Deutschlernende den Stoff, wenn es in der Erarbeitungsphase nach Lernniveaus binnendifferenziert wird? Für die Datenerhebung wurden *Fragebögen* für Lernende, *Selbstbeobachtungsbogen* für mich als Lehrkraft und *Formular für Feldnotizen* vorbereitet. Folgende *Indikatoren*, die als Basis für Datenerhebungsinstrumente gelten und unbedingt beobachtbar sein sollen, wurden ausgearbeitet und notiert:

- Lernende mit verschiedenem Sprachniveau arbeiten gleich aktiv und effektiv;
- schwächeren Lernenden fällt produktives Üben leichter und sie schaffen es auch pünktlich;
- Lernende arbeiten autonomer und brauchen weniger Hilfe der Lehrkraft;
- auch schwächere Lernende sind motivierter und stellen Verständnisfragen;
- die Gruppendynamik wird besser;
- Lernende verstehen besser ihren Ist-Stand beim Spracherwerb und können die Wissenslücken bzw. Schwächen/Stärken feststellen, um selbständig daran aktiv zu arbeiten.

Das PEP wurde in der Erarbeitungsphase mit Rücksicht auf die Binnendifferenzierung nach Lernniveaus in der Gruppe der Studierenden des 1. Studienjahres durchgeführt, für die Deutsch ein studienbegleitendes Fach ist. Der Verlauf des PEPs hatte folgende Schritte: Zuerst haben sich die Lernenden ein authentisches Interview mit einer deutschen Studentin angehört und die Aufgaben zum Hörverstehen gemacht. Danach schlüpfen schwächere Studierende in die Rolle der Interviewer (erhielten dabei ihrem Lernniveau entsprechend gestaltete Arbeitsblätter) und interviewten ihre KommilitonInnen (die Fragen haben diese ohne Textvorlage beantwortet). Die Interviewer haben ihre Interviews aus

Smartphons aufgenommen und verschriftlicht. Danach schlüpfen die Stärkeren in die Lehrerrolle, korrigieren und erklären in Partnerarbeit den KommilitonInnen ihre Fehler. Anschließend wurden die Ergebnisse im Plenum besprochen und Fragebögen ausgefüllt.

PEP-ERGEBNISSE

Insgesamt haben am PEP 23 Studierende teilgenommen. Die Auswertung aller Fragebögen ließ uns folgende Konsequenzen ziehen:

- Die meisten Studierenden fanden ihre Arbeit im Unterricht aktiver (83%) als sonst und hatten mehr Lust zum Lernen (96%).
 - Die meisten Studierenden (96%) waren mit den Übungen pünktlich fertig.
 - 65% der Studierenden brauchten weniger Hilfe von der Lehrkraft.
 - 35% der Studierenden fühlten sich etwas verunsichert und baten um Hilfe.
- Diese Prozentangaben fallen völlig mit der Wahrnehmung des Schwierigkeitsgrades der Übungen zusammen: 65% der Studierenden fielen die Übungen leicht und 35% der Studierenden dagegen schwer.
- Die meisten Studierenden (83%) stellten ihre Wissenslücken fest und verstanden, woran sie noch im Weiteren arbeiten müssen.
 - Allen Studierenden (100%) haben die nach Lernniveaus binnendifferenzierten Übungen der Erarbeitungsphase besser gefallen als sonst.

SCHLUSSFOLGERUNGEN

Aus dem PEP haben wir gelernt, dass die erwarteten Lernziele unter der Berücksichtigung der Ausgangslage der Lernenden, ihres Lernstandes und der Lernvoraussetzungen und -vorlieben besser erreichbar sind. Binnendifferenzierendes Herangehen in der Erarbeitungsphase hilft individuell unterschiedliche Bedürfnisse, Defizite, Sprach- und Wissensbestände, unterschiedliche Lernpotenziale der Lernenden zu berücksichtigen, ihre Arbeit im Unterricht zu aktivieren, mehr Spaß am Unterricht zu haben, eigene Wissenslücken festzustellen und die erwarteten Kompetenzen leichter zu erreichen. Im Weiteren wäre es interessant zu erkunden, was sich im Unterricht verändert, wenn es in den Einstiegs- und Anwendungsphasen nach Lernniveaus binnendifferenziert wird.

Eins steht fest: Die Erreichung von erwarteten Kompetenzen oder Lernzielen kann nicht ohne Berücksichtigung der Ausgangslage der Lernenden geplant werden. Außerdem muss bei der Ausgangslageanalyse die Individualität jedes einzelnen Lernenden berücksichtigt werden, was dem didaktisch-methodischen Prinzip *Lernerorientierung* entspricht.

LITERATURVERZEICHNIS

Ende K., Mohr I., Hrsg. Glossar. Fachbegriffe für DaF-Lehrkräfte. München: Goethe-Institut e.V., 2017.

Ende K., Grotjan R., Kleppin K., Mohr I. Curriculare Vorgaben und Unterrichtsplanung. München: Klett-Langenscheidt, 2013.

Funk H. *studio d A1*. Deutsch als Fremdsprache. Zusätzliche Stationen zur Differenzierung, Wiederholung und Erweiterung, Vorwort. Berlin: Cornelsen, 2007.

Сучасні студії з романської і германської філології: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції: м. Одеса, 15 травня 2020 р. / За редакцією д.філол.н., проф. Колегаєвої І.М. Одеса: КП ОМД, 2020. 266 с.

Адреса редколегії:

650586 м. Одеса, Французький бульвар, 24/26
Одеський національний університет, факультет РГФ, кімн. 109
Відповідальний секретар конференції Строченко Л.В.

Коректор Красницький В.І.

Макет Банчик Д.В.

Підписано до друку 27.05.2019 р.

Формат 70X108/16. Гарнітура Arial

Папію офсет. Друк офсет. Ум.друк.арк. 19,42

Зам. 355. Тираж 300 прим.

Видавництво КП ОМД (свід. ДК №774 від 17.01.2002 р.)

Надруковано в КП «Одеська міська друкарня»

65012, Одеса, вул. Пантелеймонівська, 17